

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ОБЛІКОВО-ФІНАНСОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

**РОЗВИТОК БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ, АУДИТУ,
ОПОДАТКУВАННЯ ТА ФІНАНСІВ: РЕАЛІЇ ЧАСУ**

Тези доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної
інтернет-конференції

м. Миколаїв, 20 травня 2025 р.

Миколаїв
2025

УДК 657+657.6+336:005

ББК: 65.052

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради обліково-фінансового факультету Миколаївського національного аграрного університету (протокол №10 від 23.06.2025 р.).

Редакційна колегія:

Головний редактор:

В.С. Шебанін – д-р техн. наук, професор, академік НААН України;

Заступники головного редактора:

М.В. Дубініна – д-р екон. наук, професорка;

Н.М. Сіренко – д-р екон. наук, професорка;

Н.В. Потриваєва – д-р екон. наук, професорка;

Ю.Ю. Чебан – канд. екон. наук, доцентка.

Розвиток бухгалтерського обліку, аудиту, оподаткування та фінансів: реалії часу : тези доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, 20 травня 2025 р., м. Миколаїв : МНАУ, 2025. 195 с.

Збірка містить тези доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Розвиток бухгалтерського обліку, аудиту, оподаткування та фінансів: реалії часу». В представлених матеріалах викладено результати наукових досліджень провідних учених і здобувачів вищої освіти закладів вищої освіти України.

Результати можуть бути використані для подальших досліджень, формування наукових ідей.

УДК 657+657.6+336:005

Відповідальність за підбір і виклад інформації несуть самі автори. Тези у збірці представлено в авторській редакції

Миколаївський національний аграрний
університет, 2025

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Аніщенко Г. Ю. Розвиток бухгалтерського обліку та його місце у сучасній системі знань.....	7
Барсукова М. А. Нормативно-правові засади обліку та внутрішнього контролю витрат на ремонт основних засобів.....	10
Вицина С.О. Облік власного капіталу: основні помилки.....	13
Дерев'янка К. С. Особливості бухгалтерського та податкового обліку перевезень в межах України.....	16
Долгокєрова В. О. Теоретичні аспекти обліку доходів від реалізації послуг у сфері ріелторської діяльності.....	18
Дубініна М. В. Удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління витратами виноробного підприємства в умовах війни.....	21
Єрмолаєва М. В., Дудник О. М. Нетоварна дебіторська заборгованість: особливості обліку та відображення у звітності.....	24
Зуб В. В. Особливості документування та обліку виробництва олійних культур.....	27
Іващенко В. В. Роль інвентаризаційних процедур у забезпеченні внутрішнього контролю на аграрному підприємстві.....	30
Кибукевич О. С. Особливості нарахування та обліку оплати праці водія.....	32
Клиша О. О. Класифікаційні особливості поворотної фінансової допомоги для потреб обліку.....	35
Куц В. Р. Облік операцій з нарахування і сплати земельного податку.....	38
Кучеревський А. О. Екологічна звітність підприємств України у контексті реалізації стандартів сталого розвитку.....	42
Лега О. В., Прийдак Т. Б., Яловега Л. В. ESG-фактори в системі оцінки фінансових і нефінансових ризиків підприємства.....	45
Лугова О. І., Політікіна І. В. Оцінка поточного рівня професійного шахрайства в світі.....	48
Малюта В. В. Формування облікової політики підприємства щодо капітального ремонту основних засобів.....	50
Матрос О. М. Необхідність нової податкової парадигми для малого бізнесу в Україні.....	52
Михайловина С. О. Застосування блокчейн-технологій в обліку та оподаткуванні.....	55

Оляднічук Н. В. Бухгалтерський облік та оподаткування в умовах інтеграційних процесів.....	58
Перерва П. Г., Прокопишин О. С., Лега О. В. Переваги використання електронного кабінету: зниження податкових ризиків, спрощення звітності та підвищення комплаєнсу.....	62
Перерва П. Р. Оптимізація податкового навантаження для підтримки малого та середнього бізнесу.....	65
Петришина Д. А. Організація внутрішнього контролю первинної документації на підприємствах з електронним документообігом.....	67
Підлубна О. Д. Розвиток бухгалтерського обліку в Україні в умовах воєнного стану.....	69
Поліщук О. М. Розвиток бухгалтерського обліку в умовах автоматизації.....	72
Сирцева С. В. Посередницькі послуги у зовнішньоекономічній діяльності: облікові аспекти та податкові наслідки.....	74
Степнова Д. Є. Особливості нарахування відпускних.....	77
Талюта І. О. Податок на надлишкову площу житла в Україні: виклики та перспективи.....	80
Токарева А. І. Податкова соціальна пільга: сутність, трансформації та роль у суспільстві.....	83
Тропп Р. О. Договірні зобов'язання: особливості контролю.....	86
Трохимець Б. В. Особливості визначення юридичного контролю контрольованих іноземних компаній в Україні.....	89
Тютюнник С. В., Горбань А. А. Аналітична оцінка впливу євроінтеграційних змін на податкове навантаження бізнесу в Україні..	92
Челак Ю. Ю. Роль первинної документації у забезпеченні достовірності облікової інформації фермерських господарств.....	94
Чечель Н. П., Мехедько М. О. Інвентаризація виробничих запасів як інструмент забезпечення облікової достовірності та економічної безпеки підприємства.....	97

СЕКЦІЯ 2. УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК ЯК ПІДСИСТЕМА СУЧАСНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА

Верезуб О. В. Звіт P&L як інструмент аналізу витрат і доходів в управлінському обліку.....	100
Горька Л. А. Стратегії менеджменту для досягнення цілей сталого розвитку в підприємствах.....	102
Крачок Л. І. Управлінський облік і нефінансова звітність в контексті імплементації ESG-критеріїв.....	105
Пискун Є. В. Використання податкового аналізу в системі управлінського обліку.....	108

Поповиченко А. С. Синергетичний ефект інтеграції в аграрному секторі: стратегічний потенціал і ризики реалізації.....	111
Христенко З. М., Штефан В. В. Звіт Cash Flow: аналітичний інструментарій для управління ліквідністю та ефективністю бізнесу....	113
Черній Д. В. Стратегічний управлінський облік у системі управління корпоративною соціальною відповідальністю інноваційно орієнтованого підприємства.....	116
Яловега Л. В., Лега О. В., Прийдак Т. Б. Касові розриви в системі управлінського обліку: проблематика, діагностика, запобігання.....	118

СЕКЦІЯ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

Білас С. В. Дерево прийняття рішень як інструмент аналізу стратегічних альтернатив у меблевій промисловості.....	121
Дмитренко А. В. Мікроекономічний підхід до аналізу ризиків в аудиті малого бізнесу: теоретико-методологічні аспекти та практичне застосування.....	124
Качмарик С. М. Кореляційно-регресійний аналіз залежності між обсягом обороту роздрібною торгівлі та наявним доходом з урахуванням автокореляції.....	127
Сахно О. О. Стійкість малого бізнесу в умовах війни.....	130
Сидоренко С.С. Формування інвестиційної політики аграрних підприємств в умовах сталого розвитку.....	133

СЕКЦІЯ 4. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АУДИТУ В УКРАЇНІ

Крижова В. А. Екологічний DUE DILIGENCE як інструмент управління ризиками у взаємодії з контрагентами.....	136
---	------------

СЕКЦІЯ 5. СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ УСТАНОВ

Боднар О. А. Фінансова резильєнтність агробізнесу: сучасні виклики та можливості.....	139
Іваненко Д. П. Управління ризиками в банках в умовах воєнної нестабільності.....	141
Терещук О. В. Модель машинного навчання для виявлення фінансових шахрайств з використанням алгоритму випадкового лісу...	144

СЕКЦІЯ 6. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ

Москаленко Я. О., Архипова А. П. Законодавчі -нормативні аспекти моніторингу публічних закупівель.....	148
Повх О. В. Внутрішній контроль як один з обов'язків уповноваженої особи.....	151
Чебан Ю. Ю. ФОП в публічних закупівлях: роль та ризики.....	153
Чмир Л. П. Роль бухгалтерського обліку в публічних закупівлях..	156

СЕКЦІЯ 7. ФІНАНСОВІ ЧИННИКИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Біліченко О. С. Особливості використання та реєстрації розрахункових операцій.....	159
Бурковська А. В., Горька Л. А. Ухилення від сплати податків підприємств: причини та наслідки.....	161
Віхрова О. К., Ярмошук І. М. Раціоналізація споживчої поведінки в умовах війни: між економічною необхідністю та ціннісним вибором.....	164
Дорошенко А. П., Корнієнко Е. В. Економічна криза на підприємстві: причини, наслідки, механізми подолання.....	168
Дорошенко А. П., Криштоп М. О. Аналіз платоспроможності: аналітичні підходи та управлінські рішення.....	172
Коток І. А., Терешко І. В. Економічна поведінка малих підприємств у період кризи.....	175
Кучмійова Т. С., Тіхонова В. О. Використання блокчейн-технологій у фінансових та бізнес-процесах.....	178
Лубковський С. А., Фербей Г. М. Податковий консалтинг та його місце у підтримці інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання.....	181
Плохушко А. О., Терешко І. В. Фінансова політика України в умовах глобалізації та цифрової трансформації.....	184
Чабанов Н. О. Аналіз залежності показників валового внутрішнього продукту та прямих іноземних інвестицій в динаміці.....	187
Ярова І. Д. Макроекономічна взаємодія курсу долара і ВВП України: регресійний аналіз та усунення автокореляції.....	191

СЕКЦІЯ 1

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Аніщенко Г. Ю.,
канд. екон. наук, доцент, доцент
кафедри обліку і оподаткування
Уманський національний університет
м. Умань

РОЗВИТОК БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ЙОГО МІСЦЕ У СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ЗНАНЬ

У системі сучасної науки об'єднано багато галузей знань, які інтегрують величезне число навчальних дисциплін. Поява й обґрунтування нових теорій та гіпотез формують основу для нових знань про суспільні явища чи явища природи. Поглиблення вивчення об'єктів досліджень, виявлення їх нових взаємозв'язків та взаємозалежностей обумовлюють розвиток науки як такої. У сучасній класифікації наук України виділяють природничі, суспільні науки та науки про мислення. У даній системі суспільні науки займаються вивченням суспільства в цілому, окремих суб'єктів, їх поведінки зокрема, та представлені досить широкою групою галузей знань: економікою, історією, соціологією, політологією, правознавством, філологією та ін. Кожна з них вивчає свою сферу суспільних відносин та зв'язків. Економічне життя суспільства є об'єктом дослідження економіки, яка формує самостійну систему знань, котра охоплює мікро-, мезо- та макрорівні. Для побудови ефективної взаємодії усіх учасників суспільних відносин потрібна інформація про господарюючі суб'єкти, рівень доходів громадян, рух грошових коштів та бюджетних платежів, рух та продаж товарів тощо. Відповідна інформація формується виключно у системі бухгалтерського обліку та в узагальненому вигляді передається усім зацікавленим сторонам для прийняття ними управлінських рішень. На основі облікових даних базуються подальші дослідження у сфері управління. Все вказує на необхідність вивчення місця та значення бухгалтерського обліку у сучасній системі знань, що й обумовлює мету даного дослідження.

Розвитку бухгалтерського обліку присвячено праці вітчизняних вчених: Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, В.М. Жук, Т.Є. Кучеренко, Н.М. Малюга, В.Б. Моссаковський, М.С. Пушкар та інші, – які заклали потужний фундамент у концепцію розвитку вітчизняного бухгалтерського обліку як системи, висвітлюючи власне бачення розвитку у його складових. Узагальнення напрямів реформування бухгалтерського обліку в умовах трансформації економіки та поглиблення ролі глобалізаційних процесів

підтверджують важливість подальшого дослідження даного наукового спрямування. Питання розвитку бухгалтерського обліку необхідно розглядати системно і комплексно, враховуючи усі сторони еволюції обліку як бухгалтерської науки.

Процес розвитку бухгалтерського обліку в нашій державі підпорядкований Міністерству фінансів України, яке визначає його регулювання, склад звітності, порядок аудиторської діяльності. Саме цей державний орган розробляє стратегію розвитку національної системи бухгалтерського обліку, через регламентування обов'язкових до застосування методологічних засад та складення фінансової і бюджетної звітності. На плечі Міністерства фінансів України лягає обов'язок удосконалення нормативної бази у сфері обліку та аудиту, інтегруючись до законодавства в ЄС. Розробка оновленого формату обліково-звітної моделі держави відбувається відповідно до векторів розвитку держави, дотримуючись докрити сталого розвитку [4].

Зміни у бухгалтерському обліку відбуваються під впливом техніко-технологічних факторів та макросередовища. Вони, значною мірою, сприяють удосконаленню облікових технологій, техніки забезпечення облікових процесів під впливом відповідності тенденціям розвитку самої держави. Розвиток суспільних відносин, зростання запитів обумовлюють підвищення вимог та очікувань до бухгалтерського обліку. Все відбувається під впливом інституціональної теорії. У зв'язку з цим ми погоджуємося із твердженням В.М. Жука про подальші реформи в бухгалтерського обліку, які не повинні ігнорувати «філософію інституційного забезпечення їх успішності» [1].

Бухгалтерський облік на законодавчому рівні трактується як «процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень» [3]. Таким чином, бухгалтерський облік не ідентифікується як «наука» чи «система знань», а лише як «процес» чи «інструментарій інформаційного забезпечення». Разом з тим варто врахувати те, що бухгалтерський облік є самостійною наукою, бо відповідає усім критеріям на претендування як такої, бо має чітко визначені завдання, мету, методичний інструментарій, розроблену методологію, здатний синтезувати нові знання, тобто розвиватись.

Сьогодні бухгалтерський облік покликаний не лише фіксувати стан та розвиток суб'єктів діяльності у певній моменти в історичній ретроспективі чи за їх проміжки, а, інтегруючись з іншими сферами економічних знань, змінює орієнтири на пошук причинно-наслідкових зв'язків між економічними процесами з наступним прогнозуванням, моделюванням варіантів поведінки економічних суб'єктів та передбаченням наслідків управлінських рішень. Бухгалтерський облік стає незамінним

інструментом системи управління та прогнозування як фінансового стану окремих суб'єктів діяльності, так і стійкості економіки в цілому. Крім фінансового обліку, розвиваються його інші види, зокрема управлінський облік, облік собівартості (виробничий), податковий облік, стратегічний, креативний, судова бухгалтерія та інші. Для провадження кожного з них потрібна спеціалізована освіта та відповідні фахівці. Постійно розширюються методичний інструментарій, завдяки якому проводиться фінансовий аналіз, ціноутворення, розробка варіантів господарських рішень, оптимізація ресурсів, фінансовий контроль, інформаційна підтримка у проведенні судових розслідувань, запобігання фінансовим порушенням, підготовка судових проваджень, бюджетування, стратегічне планування, контролінг, оподаткування та інше. Зміна меж облікової інформації, яка генерується в обліковій системі підприємств, є очевидною. Без даних бухгалтерського обліку неможливо скласти не лише фінансову звітність, а й форми податкової звітності, статистичних спостережень, управлінських звітів. Бухгалтерський облік є потужним джерелом даних із широким спектром застосування. Саме через це бухгалтерський облік розвивається, досягаючи нові сфери впливу та забезпечуючи різні потреби користувачів в інформації.

Через бухгалтерський облік та обліково-звітну інформацію суб'єкти діяльності комунікують як в середині зі своїми підрозділами чи рівнями менеджменту, так і з іншими суб'єктами чи економічними інституціями. Тому з плином часу змінюються й функції бухгалтерського обліку. Якщо у класичному розмінні бухгалтерський облік виконує інформаційну, аналітичну та контрольну функції, то за сучасних підходів і постійно зростаючих запитів, з'являються додаткові функції: прогнозна та комунікаційна. Крім того, і самі фахівці з ведення бухгалтерського обліку змінюють свою роль для компаній, у яких вони працюють: розширюється їх сфера кадрового забезпечення, охоплення об'єктів обліку й виконання не лише технічної ролі взаємодії із комп'ютерними програмами на «введення/отримання» інформації, а й застосування новітніх технологій, професійної гнучкості, впровадження новаторських ідей. Бухгалтер сьогодні стає експертом, який не лише складає, а й вільно аналізує звітність, здатний роботи прогнози, давати оцінки економічним станам. Тому діюча спеціальність «Облік і оподаткування» реально розширює межі до «Облік, аналіз і аудит». Цим ми підтримуємо авторський колектив на чолі З.-М. Задорожного [2, с.13], який теж обґрунтовує необхідність переформатування назви спеціальності «Облік і оподаткування».

Таким чином, серед економічних наук, бухгалтерський облік має своє власне самостійне значення. Його розвиток нині обумовлюється багатьма факторами, з-поміж яких, головне значення відіграють інституційні теорії формування суспільно-економічних відносин. Бухгалтерський облік нині

трансформується в якісно нову науку, яка значно розширює свої кордони, інтегруючись з іншими науками у межах галузі знань, доповнює методологічний інструментарій, демонструючи величезне значення у системі суспільно-економічних наук.

Список використаних джерел

1. Жук В.М. Інституціональне забезпечення розвитку бухгалтерського обліку в Україні. *Фінанси України*. 2010. № 11. С.101-110.
2. Концепція розвитку бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту в Україні : моногр. / [З.-М. В. Задорожний, Я. Д. Крупка, І. Я. Омецінська та ін.] ; за наук. ред. д. е. н., проф. З. М.-В. Задорожного. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. 320 с.
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. №996–XIV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
4. Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>.

Барсукова М. А.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
обліково-фінансового факультету
Науковий керівник: **Дубініна М. В.,**
д-р екон. наук, професорка, завідувачка
кафедри обліку і оподаткування
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ТА ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ВИТРАТ НА РЕМОНТ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

У сучасних умовах функціонування підприємств зростає потреба у забезпеченні належного технічного стану основних засобів, що обумовлює необхідність нормативно обґрунтованого підходу до їх ремонту. Формування ефективної системи обліку та контролю ремонтних операцій безпосередньо залежить від правового регламентування, яке відіграє ключову роль у забезпеченні достовірності фінансової інформації та обґрунтованості управлінських рішень.

Базисом регулювання обліку ремонтів виступає сукупність нормативно-правових актів, серед яких провідне місце займає Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», а також Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби».

Останній встановлює відмінності між поточними та капітальними ремонтами, що має критичне значення для визнання витрат або капіталізації активів. Регулятивні функції додатково реалізуються через накази Міністерства фінансів України та роз'яснення Державної податкової служби, що, однак, не усуває фрагментарності нормативної бази.

Розмежування поточних і капітальних ремонтів визначає різні підходи до їх облікового відображення. Поточні витрати визнаються у складі витрат періоду, тоді як капітальні роботи супроводжуються збільшенням вартості об'єкта. Це класифікаційне розділення впливає на фінансовий результат підприємства і потребує чіткої нормативної регламентації, яка наразі є недостатньо деталізованою, особливо в умовах високого рівня фізичного зношення активів.

Питання внутрішнього регламентування ремонтних процесів знайшло відображення в Інструкції № 291 для державного сектору, яка, проте, має обмежене застосування в приватних підприємствах. У комерційній сфері ключова роль належить обліковій політиці, яка фіксує підходи до ремонту на індивідуальному рівні. Це свідчить про децентралізацію регулювання та акцент на внутрішні норми як головний механізм управління ремонтними витратами.

Підприємства зобов'язані формалізувати процедури ремонту в обліковій політиці та відповідній документації. Однак відсутність єдиного шаблону або методичних рекомендацій унеможлиблює уніфікацію таких внутрішніх положень, що призводить до відмінностей у підходах до аналогічних операцій. Це ускладнює аналіз і порівняння фінансових показників між суб'єктами господарювання.

Документальне оформлення ремонтних робіт залишається ще одним чутливим аспектом. Стандарти обліку не містять вичерпного переліку документів, що має супроводжувати ремонт, тому підприємства орієнтуються на загальні норми щодо первинної документації. Найчастіше застосовуються акти виконаних робіт, накладні, акти списання матеріалів, однак ці документи не завжди відображають суть змін у складі або стані об'єкта.

Елементом правового регулювання є й внутрішній контроль ремонтних операцій. Він охоплює визначення відповідальних осіб, затвердження бюджетів та планів, перевірку цільового використання ресурсів. Такі процедури мають бути нормативно закріплені у внутрішніх документах, хоча чинне законодавство поки що не містить відповідних вимог на загальнообов'язковому рівні.

Практика свідчить, що ефективний контроль ремонтних витрат потребує комплексного підходу, включаючи технічну експертизу. Незважаючи на відсутність законодавчих приписів щодо механізмів залучення фахівців, підприємства все частіше використовують їх для

уникнення економічно необґрунтованих витрат. Це позитивно впливає на точність бухгалтерських оцінок та обґрунтованість прийнятих рішень.

Відсутність гармонізації між бухгалтерським і податковим законодавством щодо класифікації ремонтів призводить до виникнення розбіжностей у податковому обліку. Податковий кодекс України містить власні критерії, які не завжди узгоджуються з бухгалтерськими стандартами. Це змушує підприємства вести паралельний облік, що ускладнює роботу бухгалтерських служб і спричиняє спори з фіскальними органами.

Для державного сектору характерне додаткове регламентування ремонтів у межах бюджетного процесу. Капітальні ремонти підлягають погодженню з фінансовими органами, а їх реалізація залежить від численних постанов Кабінету Міністрів України та нормативів Мінфіну, що ускладнює проведення ремонтних заходів у межах бюджетного циклу.

Попри відсутність прямого відображення ремонтів у формах фінансової звітності, інформація про них зазвичай наводиться у примітках до звітності. Це створює додаткове навантаження на бухгалтерів, але забезпечує користувачів фінансової інформації важливою аналітикою щодо змін у складі основних засобів підприємства.

У міжнародній практиці, зокрема згідно з МСБО 16 «Основні засоби», передбачено більш системний підхід до регулювання ремонтних витрат із чіткими критеріями капіталізації та вимогами до розкриття інформації. Українські стандарти лише частково адаптовані до цих вимог, що актуалізує потребу в подальшій гармонізації національного облікового регулювання.

Проблематика контролю ремонтних витрат виходить за межі бухгалтерських процедур і тісно пов'язана з питаннями управління ризиками, інвестиційною ефективністю та виробничою безпекою. Проте ці аспекти залишаються недостатньо охопленими чинним регулюванням, що знижує ефективність нормативного впливу загалом.

У зв'язку з цифровізацією бізнес-процесів виникає необхідність адаптації нормативних приписів до умов автоматизованого обліку. Традиційні вимоги до документального оформлення та контролю витрат потребують перегляду з урахуванням потенціалу інформаційних технологій, що досі не знайшло належного відображення у вітчизняному законодавстві.

Окремої уваги заслуговує питання відповідальності за порушення порядку ведення обліку ремонтів. Санкції, передбачені чинним законодавством, мають декларативний характер, а випадки фактичного притягнення до відповідальності поодинокі. Це сприяє формуванню правової прогалини в системі облікової дисципліни.

Численні роз'яснення фіскальних органів не можуть повною мірою замінити чіткого нормативного регулювання. Брак єдності в трактуванні облікових процедур зумовлює правову невизначеність, що провокує численні спори між підприємствами та контролюючими структурами.

Одним з можливих шляхів вирішення виявлених проблем є розробка комплексного нормативного акту, який би систематизував регулювання обліку та контролю ремонтів основних засобів. Такий документ має враховувати вимоги фінансового, податкового та управлінського обліку, що дозволить досягти єдності підходів і знизити ризики правових колізій.

Загалом, нормативне регулювання обліку ремонтів основних засобів в Україні залишається несистемним. Його вдосконалення має бути спрямоване на деталізацію положень облікових стандартів, узгодження бухгалтерського і податкового підходів, розширення регламенту внутрішнього контролю та адаптацію до умов цифрової трансформації. Це сприятиме підвищенню прозорості, достовірності та ефективності обліку ремонтних витрат.

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 липня 1999 р. №996 ; станом на 10 серп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» : наказ Міністерства фінансів України від 27 квітня 2000 р. №92 ; станом на 29 лип. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text>.

Вицина С. О.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
обліково-фінансового факультету
Науковий керівник: **Чебан Ю. Ю.,**
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв

ОБЛІК ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ: ОСНОВНІ ПОМИЛКИ

Облік власного капіталу є, з одного боку, чітко регламентованим і простим, а з іншого – обумовленим низкою документів фінансового та організаційного характеру, що ускладнює його та містить необхідність розуміння того, які помилки можуть виникати на досліджуваній ділянці обліку та як їх виправити. Зазначаємо, що помилки в обліку власного

капіталу підлягають виправленню за тією ж послідовністю, що й помилки у веденні бухгалтерського обліку та складанні фінансової звітності.

Помилки в обліку виправляють залежно від того, коли їх було виявлено. Якщо помилки виявлені у поточному звітному періоді, до дати затвердження облікових регістрів і складання фінансової звітності, їх виправляють шляхом унесення правильних даних до відповідних регістрів. У разі, якщо йдеться про помилки попередніх періодів (тобто минулих календарних років), виправлення здійснюється через коригування сальдо нерозподіленого прибутку (або непокритого збитку) на початок звітного року, якщо такі помилки мали на нього вплив. Варто враховувати, що не всі помилки, пов'язані з обліком власного капіталу, обов'язково впливають на показник нерозподіленого прибутку. Виправлення помилок минулих періодів потребує ретроспективного відображення порівняльної інформації у фінансовій звітності. Після виправлення, уточнену фінансову звітність необхідно подати податковим органам та до органів статистики.

Помилки в обліку зареєстрованого (пайового) капіталу, як правило, стосуються невідповідностей такого капіталу та його обсягу, зазначеного у статутних документах суб'єкта господарювання, або ж послідовність зміни обсягу капіталу, оскільки спочатку мають бути внесеними зміни до статуту, а потім до обліку і звітності [1,2]. Також, під час створення підприємства і формування такого виду капіталу можуть бути помилки у нарахування курсових різниць, які нараховуються лише на монетарну заборгованість учасників.

Помилки в обліку капіталу в дооцінках та додаткового капіталу, як правило, також пов'язані із курсовими різницями. Також під час формування додаткового капіталу у товариствах з обмеженою відповідальністю виникають питання, оскільки основний нормативний документ, який регламентує їхню діяльність, не містить інформації про цей вид капіталу. Тому бухгалтеру та керівництву підприємства необхідно для створення додаткового капіталу користуватися низкою інших нормативних документів, зокрема нормами Цивільного кодексу України та іншими [1,3,4].

Помилки в обліку резервного капіталу мають підставу відсутності інформації про створення та використання резервного капіталу у статуті та обліковій політиці підприємства. Так, з резервного капіталу доволі часто виплачують дивіденди, якщо не вистачає чистого прибутку або керівництво приймає рішення не розподіляти чистий прибуток. Це є порушення напрямів використання резервного капіталу. Виключенням є сплата дивідендів в акціонерних товариствах акціонерам, які мають привілейовані акції.

Помилки в обліку нерозподіленого прибутку пов'язані, як правило, з документальним оформленням та оподаткування нарахування і виплати

дивідендів учасникам. Так, має бути відображений механізм зазначених процесів в статуті, в обліковій політиці, закріплений відповідним рішенням зборів учасників. Має бути враховано, хто саме ці учасники – фізичні чи юридичні особи. Якщо юридичні, то на якій системі оподаткування вони перебувають. Також часто порушують строки сплати податків в частині розподілу прибутку на виплату дивідендів.

Враховуючи той факт, що облік власного капіталу не містить складання типових форм первинних документів, а, як правило, документування відбувається в бухгалтерських довідках, максимальну увагу треба приділити такого ланцюгу: нормативне регулювання створення та використання складових власного капіталу залежно від форми господарювання; відображення цих особливостей у статуті та обліковій політиці підприємства; документальне оформлення рішень зборів учасників (акціонерів), зокрема й його нотаріальне засвідчення; правильність нарахування дивідендів та їх оподаткування. Також облік власного капіталу напряду повзаний із обов'язком підприємства зареєструвати структуру власності та вносити коригування за фактом її зміни [5].

Отже, законодавчо-нормативна база формування та обліку власного капіталу дозволяє вносити коригування у фінансову, податкову та статистичну звітність за умови допущення помилок, а також дозволяє їх виправляти.

Список використаних джерел

1. Про товариства з обмеженою або додатковою відповідальністю : закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII; станом на 8 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>.
2. Про акціонерні товариства: закон України від 27.02.2022 № 2465-IX; станом на 19 вересня 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20>.
3. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 3 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003 № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>
5. Про затвердження Положення про форму та зміст структури власності: наказ Міністерства фінансів України від 19.03.2021 № 163; станом на 17 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0768-21#Text>.

Дерев'янка К. С.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
обліково-фінансового факультету
Науковий керівник: Чебан Ю. Ю.,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв

ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ТА ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ ПЕРЕВЕЗЕНЬ В МЕЖАХ УКРАЇНИ

Послуги з перевезення є однією з важливих складових логістичної інфраструктури, що забезпечує безперервний рух товарів і пасажирів у національному та міжнародному масштабі. Згідно з загальноприйнятим визначенням, послуги з перевезення – це господарська діяльність, спрямована на організацію переміщення вантажів або пасажирів за визначеним маршрутом, у встановлені строки та на договірних умовах, з дотриманням вимог безпеки та відповідною оплатою. Згідно з формулюванням Закону України «Про транспорт» [1 **Ошибка! Источник ссылки не найден.**], транспортне обслуговування є складовою частиною економіки держави і виконує функції, пов'язані з обслуговуванням господарських зв'язків, задоволенням потреб населення та підприємств у перевезеннях.

Послуги з перевезення вантажів та пасажирів є господарськими операціями, які мають бути відображеними у бухгалтерському обліку, та мають свої особливості такого облікового відображення.

Основні первинні документи, які відображають послуги з перевезень – товарно-транспортна накладна, рахунок-фактура, акт надання послуг. Товарно-транспортна накладна є єдиним юридичним документом для всіх учасників транспортного процесу, який служить підставою для списання та оприбуткування ТМЦ, обліку їх переміщення, складського, оперативного та бухгалтерського обліку, а також для розрахунків за перевезення вантажу та обліку виконаної роботи [2].

Суб'єкт господарювання може застосовувати як типову, так і самостійно розроблену форму товарно-транспортної накладної за умови відображення всіх передбачених вищенаведеним нормативним документом обов'язкових реквізитів. Виключенням для використання довільної форми товарно-транспортної накладної є перевезення таких вантажів як молочна сировина, алкогольні напої, деревина, хлібобулочні вироби, нафтопродукти, оскільки для них затверджені спеціалізовані форми.

На підставі акту наданих послуг підтверджують факт надання та прийняття послуг, а рахунку-фактури – здійснюють розрахунки за надані

та отримані послуги. Зазначаємо, що розрахунки за досліджувані послуги мають бути здійснені у готівковій чи безготівковій формі, взаємозалік та бартер у цих розрахунках є забороненим. Також мають особливості складання таких документів як Акт надання послуг та договір про надання послуг.

Суб'єкт господарювання, який надає послуги з перевезення, відображає в бухгалтерському обліку низку господарських операцій: нарахування амортизації на транспортні засоби; поточний і капітальний ремонт транспортних засобів; нарахування і виплату заробітної плати водіям та експедиторам; списання запасних частин, палива та мастильних матеріалів; оформлення технічного огляду та страхування транспортних засобів; відображення доходу від реалізації послуг тощо.

Так, наприклад, дохід, отриманий від надання послуг із перевезення вантажів, виникає на дату підписання акта наданих послуг і відображається на субрахунку 703 «Дохід, отриманий від реалізації робіт і послуг».

Прямі витрати на надання транспортних послуг, перераховані вище, які входять до складу виробничої собівартості, акумулюються на рахунку 23 «Виробництво».

Облік податку на прибуток ведеться за правилами бухгалтерського обліку без коригування різниць [3].

Якщо перевізник є платником ПДВ, у нього виникають податкові зобов'язання на дату першої з подій: підписання акта наданих послуг або отримання передоплати за послуги перевезення. Базою оподаткування є договірна ціна, але не нижча від звичайної [3].

Платники єдиного податку першої групи не мають права надавати послуги з перевезення, а платники другої групи – мають права надавати такі послуги лише платникам єдиного податку та населенню. Платники єдиного податку третьої групи мають права надавати послуги з перевезення всіх користувачам, без обмежень [3].

Отже, повне і своєчасне ведення бухгалтерського обліку послуг з перевезення це не лише про дотримання вимог чинного законодавства, це про використання потужного інструменту управління.

Завдяки належному бухгалтерському та податковому обліку досліджуваних послуг суб'єкт господарювання може забезпечити контроль витрат, підвищити ефективність маршрутів, приймати ефективні управлінські рішення, реагувати на потреби і зміни ринку, оптимізувати ресурси та зміцнювати власні конкурентні позиції.

Список використаних джерел

1. Про транспорт: Закон України від 10.11.1994 р. №232/91-ВР; станом на 28.05.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232/94-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Правила перевезень вантажів автомобільним транспортом в Україні : наказом Міністерства транспорту України від 14.10.1997 № 363; станом на 14.11.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0128-98#Text>.

3. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 р. №2755-VI; станом на 3 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

Долгокєрова В. О.,
здобувач вищої освіти
Науковий керівник: **Волощук Л. О.,**
д-р. екон. наук, професор,
завідувач кафедри обліку, аналізу і аудиту
НУ «Одеська політехніка»
м. Одеса

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ДОХОДІВ ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПОСЛУГ У СФЕРІ РІЄЛТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Облік доходів від реалізації послуг посідає одне з провідних місць у системі формування фінансових результатів діяльності підприємства, оскільки безпосередньо впливає на достовірність фінансової звітності та обґрунтованість управлінських рішень. Особливої ваги це питання набуває у сфері ріелторської діяльності, де надання послуг є основною формою економічної активності, а тому правильне та своєчасне визнання доходів має критичне значення для забезпечення фінансової стабільності компаній.

Теоретичні засади обліку доходів ґрунтуються на концептуальних положеннях облікової політики, яка визначає загальні підходи до формування облікової інформації. Згідно з цими положеннями, підприємство самостійно обирає методи визнання, оцінки та відображення доходів у межах, визначених законодавством і стандартами бухгалтерського обліку. Формування таких методичних засад здійснюється на основі гармонізації національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку з міжнародними нормативами.

Згідно з НП(С)БО 15 «Дохід», дохід визнається у тому випадку, коли є висока ймовірність надходження економічних вигод і його сума може бути достовірно визначена. У контексті ріелторської діяльності це передбачає фіксацію доходу на дату виконання послуги, тобто підписання акту виконаних робіт або отримання винагороди згідно з умовами договору.

Ріелторські компанії в Україні здійснюють переважно посередницьку діяльність між суб'єктами ринку нерухомості — продавцями та покупцями, орендарями та орендодавцями, що зумовлює необхідність укладання

агентських договорів. Саме на підставі таких договорів виникає економічна подія, що є підставою для визнання доходу у бухгалтерському обліку.

Правове регулювання діяльності ріелторських компаній здійснюється на основі чинного законодавства України, що опосередковано впливає на правила обліку доходів. Серед основних нормативно-правових актів варто виокремити Закони України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні», «Про оцінку земель», а також Земельний кодекс України.

Значний вплив на розмір доходу має процедура оцінки об'єкта нерухомості, оскільки винагорода ріелтора часто визначається у відсотках від ринкової або договірної вартості активу. Вимога щодо залучення сертифікованого оцінювача закріплена законодавчо, що обумовлює обов'язковість дотримання стандартів оціночної діяльності.

Відповідно до Земельного кодексу України, здійснення правочинів щодо земельних ділянок сільськогосподарського призначення потребує дотримання окремих юридичних процедур, що може впливати як на терміни, так і на спосіб визнання доходу в бухгалтерському обліку. Особливо це актуально у випадках розстрочок, поетапного надання послуг або участі кількох контрагентів у договорі.

Податковий облік доходів у ріелторських компаніях здійснюється за принципом нарахування. Це означає, що дохід визнається у тому періоді, коли підприємство отримує право на його одержання, незалежно від фактичного надходження коштів. Такий підхід вимагає чіткої фіксації моменту виникнення права на винагороду згідно з положеннями договору.

Наявність агентських договорів передбачає взаємну відповідальність сторін щодо виконання зобов'язань, а також визначає підстави для визнання доходів. Наприклад, навіть у разі відмови замовника від послуги після її часткового надання, компанія має право на відповідну частку винагороди, що підлягає відображенню у фінансовому обліку.

На практиці ріелторські агентства нерідко стикаються з труднощами у веденні обліку доходів. Це пов'язано із браком спеціалізованого програмного забезпечення, нестачею кваліфікованих бухгалтерських кадрів та обмеженою доступністю навчальних матеріалів, адаптованих до специфіки посередницької діяльності на ринку нерухомості.

Однією з найбільш складних проблем у галузі є неоднозначність моменту визнання доходу, зокрема у випадках тривалих договорів або угод з відтермінуванням платежів. У таких ситуаціях застосування принципу завершеності потребує професійного судження та ґрунтового документального підтвердження.

Відсутність уніфікованого підходу до обліку доходів за угодами з розстрочкою оплати також становить виклик для ріелторських компаній. Це обумовлює необхідність розробки та затвердження внутрішніх

облікових процедур і політик, які б враховували особливості договорів та графіки платежів.

Для забезпечення достовірного та прозорого обліку доходів доцільно впроваджувати внутрішній контроль за обробкою первинних документів, а також здійснювати періодичний аудит договорів. Це дозволяє своєчасно виявляти помилки та запобігати викривленню фінансової інформації.

Міжнародний досвід свідчить про позитивний вплив впровадження стандартів професійної етики та відповідальності ріелторів на якість обліку доходів. Наприклад, у країнах Європейського Союзу поширеною є практика обов'язкового страхування професійної відповідальності ріелторських компаній, що створює додаткові гарантії для клієнтів та сприяє підвищенню довіри до сфери.

В Україні аналогічний механізм лише формується, що створює певні ризики для суб'єктів господарювання та ускладнює процес правомірного оформлення доходів у бухгалтерському обліку. У зв'язку з цим актуальною є потреба у подальшому вдосконаленні нормативно-правової бази, що регулює діяльність агентств нерухомості.

Гармонізація національного облікового середовища з міжнародними стандартами, зокрема МСБО 18 «Дохід», дозволить забезпечити єдність підходів до визнання доходів, підвищити якість фінансової звітності та сприятиме зростанню інвестиційної привабливості українського ринку послуг.

Отже, теоретичні основи обліку доходів у сфері ріелторської діяльності формуються під впливом як нормативно-правових регуляторів, так і практичних умов ведення бізнесу. Ефективне ведення обліку вимагає комплексного підходу, що включає дотримання стандартів, автоматизацію облікових процесів, впровадження внутрішнього контролю та розвиток професійної етики в ріелторській сфері.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Національного положення (стандарту) 15 «Дохід» бухгалтерського обліку : Наказ Міністерства фінансів України від 29.11.1999 р. №290 ; станом на 3 листоп. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text>.

2. Волошина О.А., Кордзаія І.А., Даценко С.М., Ульченко А.М. Методичні підходи до аналізу доходів підприємства та факторів їх формування. *Ефективна економіка*. 2019. №6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7119>. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.6.47.

3. Молодець А. Я. Доходи підприємства: сутність та класифікація. Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: теорія, методологія, організація: збірник тез доповідей учасників XVIII Всеукраїнської наукової конференції. Київ : ДП«Інформ. – аналіт. агентство», 2020. С.165-169.

4. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні : Закон України від 12 липня 2001 р. № 2658-III ; станом 01 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14#Text>.

5. Про оцінку земель : Закон України від 11 грудня 2003 р. №1378-IV ; станом 15 лист. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-15#Text>.

6. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.

7. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 18 «Дохід» : офіц. перекл. згідно з постановою КМУ від 28.10.2004 р. №1369. Режим доступу: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_025#Text.

Дубініна М. В.,
д-р екон. наук, професорка, завідувачка
кафедри обліку і оподаткування
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ВИНОРОБНОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

У сучасних умовах повномасштабної воєнної агресії проти України питання ефективного управління витратами набуває особливої актуальності для підприємств агропромислового комплексу, зокрема виноробної галузі. Порушення логістичних зв'язків, дефіцит ресурсів, зростання собівартості виробництва та необхідність оперативного реагування на зовнішні ризики зумовлюють потребу в удосконаленні системи обліково-аналітичного забезпечення. Особливої ваги набуває здатність облікової системи надавати релевантну, оперативну та достовірну інформацію для ухвалення управлінських рішень, що є критично важливим у період нестабільності.

Метою дослідження є виявлення недоліків чинної системи обліку витрат на виноробному підприємстві та розробка практичних рекомендацій щодо її трансформації відповідно до умов воєнного стану з орієнтацією на підвищення гнучкості, адаптивності та ефективності управління.

У процесі дослідження встановлено, що відповідно до чинних нормативно-правових актів, витрати підприємства класифікуються за економічними елементами: матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація та інші операційні витрати. Така класифікація є придатною для цілей фінансової звітності, проте виявляється недостатньою для потреб оперативного управлінського

аналізу. Система обліку, яка не враховує специфіку технологічного процесу виноробства, не забезпечує належної деталізації інформації для внутрішнього контролю та планування.

У випадку АТ «Коблево» частково реалізовано облік витрат за центрами відповідальності, що дозволяє здійснювати оцінку результативності роботи окремих структурних підрозділів. Однак відсутність наскрізного контролю повного виробничого циклу – від вирощування винограду до розливу готової продукції – ускладнює об'єктивну оцінку витрат і собівартості на всіх етапах виробництва. Така фрагментарність не дозволяє своєчасно виявляти неефективні ділянки та вживати відповідні заходи реагування.

Аналіз облікової політики підприємства свідчить про переважання традиційного підходу до калькулювання витрат, з обмеженим застосуванням сучасних інструментів управлінського обліку, зокрема методів обліку за видами діяльності (ABC costing), стандарт-костингу та аналізу релевантних витрат. У воєнний період така інерційність у підходах обмежує гнучкість системи обліку до змін у ціноутворенні, постачанні ресурсів та організації логістики.

З урахуванням сезонного характеру виноробного виробництва виявлено значну питому вагу умовно-постійних витрат, що посилює актуальність маржинального підходу до аналізу витрат. Розподіл витрат на постійні та змінні є важливим для формування релевантної управлінської звітності, аналізу рентабельності продукції та ухвалення короткострокових рішень.

Встановлено, що система управлінського обліку на підприємстві є фрагментарною та не охоплює весь спектр управлінських потреб. Зокрема, не впроваджено інтегрованої системи бюджетування, що перешкоджає здійсненню ефективного контролю витрат у розрізі бюджетних центрів. Відсутність повноцінного внутрішнього контролю витрат обмежує аналітичні можливості керівництва та знижує адаптивність підприємства до змін.

Облікова система підприємства не інтегрована з аналітичними модулями управлінського аналізу, оцінки ефективності технологічних процесів та фінансового моделювання. Такий розрив між обліковою інформацією та управлінськими потребами негативно впливає на якість стратегічного планування та оперативного реагування на виклики.

Обґрунтовано доцільність розроблення адаптованої моделі обліково-аналітичного забезпечення управління витратами, що має базуватися на принципах релевантності, своєчасності, доступності та достовірності. Основними елементами такої моделі повинні стати: центрована система управлінського обліку за місцями виникнення витрат, впровадження

внутрішнього аудиту з елементами контролінгу, використання цифрових технологій для моніторингу витрат у режимі реального часу.

Рекомендовано впровадити систему контролінгу, яка дозволить не лише фіксувати витрати, але й постійно здійснювати аналіз відхилень фактичних показників від планових. Такий підхід сприятиме своєчасному виявленню проблемних ділянок і прийняттю обґрунтованих управлінських рішень.

Застосування обліку за центрами витрат забезпечить ідентифікацію джерел неефективності, підвищить відповідальність керівників підрозділів та сприятиме формуванню культури ощадливого виробництва, що є критичним у період обмеженості ресурсів.

Особливу увагу слід приділити ролі внутрішнього аудиту, який має здійснюватися на основі ризик-орієнтованого підходу. Доцільним є впровадження регулярних аудитів операційних витрат, витрат, пов'язаних із логістикою, енергетикою, простоями та втратами, спричиненими зовнішніми ризиками.

Застосування сучасних ERP-систем дозволить інтегрувати облікові, аналітичні та управлінські процеси, забезпечуючи комплексний контроль за витратами.

Дослідження також акцентує увагу на логістичних витратах, які істотно зросли внаслідок руйнування інфраструктури та зміни маршрутів постачання. Їх включення до калькуляції собівартості дозволяє об'єктивніше оцінювати прибутковість окремих видів продукції та каналів збуту.

Для виноробних підприємств, що функціонують у складі аграрного сектору, надзвичайно важливим є точний облік біологічних активів та витрат на їх утримання. Необхідне удосконалення системи калькулювання витрат у виноградарстві, зокрема чіткого розмежування витрат на поточну продукцію та на довгострокові біологічні активи.

Аналіз витрат на енергозабезпечення виявив значний потенціал для їх оптимізації за рахунок переходу на відновлювані джерела енергії, зокрема встановлення сонячних панелей або використання біогазу. Це не лише зменшить залежність від енергоносіїв, але й зміцнить екологічну складову виробництва.

Система обліку витрат повинна враховувати екологічні аспекти діяльності підприємства. Витрати, пов'язані з водозабезпеченням, поводженням з відходами, утилізацією побічної продукції, мають бути інтегровані до обліку з можливістю їх подальшого екологічного аналізу та використання у звітуванні за критеріями сталого розвитку.

У динамічному середовищі воєнного періоду доцільним є застосування сценарного аналізу для моделювання впливу змін зовнішнього середовища

– курсових коливань, зміни вартості сировини, податкових змін – на витрати та фінансову стабільність підприємства.

Реалізація зазначених заходів потребує не лише технічного переоснащення облікової інфраструктури, але й інвестицій у розвиток людського капіталу. Підготовка кваліфікованих кадрів, які володіють знаннями у сфері аналітики, контролінгу, прогнозування та роботи з програмними засобами, є необхідною умовою ефективного управління витратами.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, слід зазначити, що удосконалення системи обліково-аналітичного забезпечення управління витратами виноробного підприємства в умовах воєнного стану має здійснюватися на основі комплексного, інноваційного та адаптивного підходу. Це забезпечить зниження витрат, підвищення економічної стійкості, посилення конкурентоспроможності підприємства як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Список використаних джерел

1. Zhang C., Rosentrater K.A. Estimating Economic and Environmental Impacts of Red-Wine-Making Processes in the USA. *Fermentation* 2019. 5. 77. <https://doi.org/10.3390/fermentation5030077>.
2. Fragoso R., Vieira A. A. C. Efficiency analysis of the Portuguese wine industry using accounting and operational metrics. *Results in Engineering*. 2022. Vol. 14. Article 100389. – DOI: 10.1016/j.rineng.2022.100389.
3. Євтушевська О.О., Хамардюк А.Б. Особливості обліку і аналізу витрат діяльності на підприємствах виноробної галузі. *Food Industry Economics*. 2018. № 10 (1). С. 81-86.

Єрмолаєва М. В.,

канд. екон. наук, доцент

кафедри обліку і оподаткування

Дудник О. М.,

здобувач вищої освіти 1 курсу освітнього рівня «Магістр»

Полтавський державний аграрний університет

м. Полтава

НЕТОВАРНА ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ: ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ТА ВІДОБРАЖЕННЯ У ЗВІТНОСТІ

Нетоварна дебіторська заборгованість є важливою складовою системи розрахунків підприємства, яка не пов'язана безпосередньо з реалізацією товарів, робіт або послуг. Вона охоплює заборгованість за авансами, претензіями, з підзвітними особами, по податках, штрафних тощо. У сучасних умовах, особливо в період економічної нестабільності та

воєнного стану, правильне ведення обліку нетоварної дебіторської заборгованості набуває стратегічного значення для забезпечення достовірності фінансової звітності.

Для потреб фінансового обліку нетоварну дебіторську заборгованість можна класифікувати наступним чином:

- заборгованість бюджету з питань переплати податків та очікуваного податкового відшкодування;
- розрахунки з підзвітними особами;
- розрахунки з іншими дебіторами за штрафами, компенсаціями, судовими претензіями;
- розрахунки з працівниками з питань переплати заробітної плати, тощо.

За термінами погашення нетоварну дебіторську заборгованість можна класифікувати на коротко- і довгострокову; за характером виникнення – взаєморозрахунки, розрахунки з бюджетом, аванси, претензії; за можливістю повернення – визнана, сумнівна, безнадійна.

В обліку для відображення нетоварної дебіторської заборгованості зазвичай використовують рахунок 37 з відповідними субрахунками за видом заборгованості. Якщо ж виникла дебіторська заборгованість за податками, то вона буде відображена у вигляді дебетового сальдо по субрахунку 641 при переплаті податків або при наявності податкового кредиту.

У фінансовій звітності нетоварна дебіторська заборгованість відображається у ф. № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» у другому розділі активу по статті «Інша поточна дебіторська заборгованість». Якщо у підприємства виникла переплата по податкам або податковий кредит, то така заборгованість наводиться в тому ж розділі по статті «Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом». Слід зазначити, що по одному з податків може бути переплата, а по іншим – зобов'язання. Внаслідок цього по рахунку 64 може виникати розгорнуте сальдо, дебетове буде відображено в активі, кредитове – в пасиві.

Крім Балансу дані про дебіторську заборгованість наводяться у розділі IX Приміток. Дебіторська заборгованість тут відображається за термінами непогашення. На нашу думку, у примітках доречно наводити нетоварну дебіторську заборгованість не лише за термінами непогашення, а й за її видами, що надасть більш детальну інформацію про стан розрахунків підприємства з дебіторами.

З початком повномасштабної агресії РФ в Україні запроваджено воєнний стан, що призвело до певних особливостей в обліку нетоварної дебіторської заборгованості, зокрема:

- у суб'єктів господарської діяльності збільшилася кількість авансових платежів оскільки порушені основні ланцюги постачання;

- почастишали випадки неповернення авансів що вимагає визнання втрат і створення резервів;

- пільги та мораторії на нарахування штрафів можуть суттєво змінювати методику обліку претензій;

- частина дебіторської заборгованості може бути визнана безнадійною у зв'язку з зруйнуванням активів чи евакуацією підприємств.

Слід зауважити, що облік нетоварної дебіторської заборгованості має певні проблеми:

- дотепер існує складність в документальному оформленні підтвердження окремих операцій:

- можуть виникати неузгодженості обліку розрахунків у постачальника та його контрагентів;

- несвоєчасне резервування заборгованості призводить до спотворення фінансової звітності.

Для подолання зазначених проблемних моментів підприємствам слід запроваджувати автоматизовані системи контролю розрахунків, регулярно, не рідше одного разу на квартал, проводити інвентаризацію нетоварної дебіторської заборгованості, відкривати додаткові аналітичні рахунки на рахунку 37.

Отже, нетоварна дебіторська заборгованість є відображенням фінансових ризиків, комунікаційної дисципліни та рівня організації обліку на підприємстві. Її правильне ведення - запорука прозорості та достовірної фінансової звітності, особливо в умовах невизначеності й кризових обставин.

Список використаних джерел

І.Єрмолаєва М. В., Мойсієнко С. П. Розрахунки сільськогосподарських товаровиробників з покупцями та замовниками. Імплементация інновацій обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку сучасного бізнесу : тези доп. І Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (Харків, 22 березня 2018 р.). Харків : ХДУХТ, 2018. С. 75-76. URL: <http://dSPACE.pdaa.edu.ua:8080/bitstream/123456789/1432/1/%d0%%d0%b5%d1%80%d0% b5%d0%b%b4%d1%83%d1%85 %d1%82%202018-split-merge.pdf>.

Зуб В. В.,
здобувачка вищої освіти, 3 курс, факультет обліку та фінансів
Науковий керівник: **Канцедал Н. А.,**
канд. екон. наук, доцент,
завідувач кафедри обліку і оподаткування
Полтавський державний аграрний університет
м. Полтава

ОСОБЛИВОСТІ ДОКУМЕНТУВАННЯ ТА ОБЛІКУ ВИРОБНИЦТВА ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР

Вирощування олійних культур є одним із провідних напрямів аграрного виробництва в Україні. Соняшник, ріпак, соя не лише формують експортний потенціал, а й є сировиною для внутрішнього переробного комплексу. Водночас облік витрат на посів, догляд і збір урожаю олійних культур має певні особливості, які пов'язані зі складністю технологічного процесу, сезонністю виробництва та залученням допомоги у вигляді безкоштовного насіння чи добрив. Тому все більше зростає інформаційна роль обліку, яка дозволяє оптимізувати витрати, сформувати стратегію діяльності підприємства у довготривалій перспективі, орієнтованій на нарощування виробництва та залучення інвестицій [1].

Належне документування всіх господарських операцій є основою для правильного формування собівартості та ведення обліку. Бухгалтерський облік витрат виробництва ведеться за видами та статтями витрат або за групами продукції. Об'єктами витрат в аграрному секторі є вирощені культури.

Витрати посівної олійних культур розподіляються на:

- прямі, які накопичуються на субрахунку 231 «Основне виробництво» в розрізі культур. До них належать: заробітна плата, вартість насіння та добрив, паливно-мастильні матеріали;
- непрямі, які відображаються на субрахунку 911 «Загальновиробничі витрати рослинництва». Саме: витрати на утримання техніки, амортизація, ремонт, електроенергія та утримання адмінперсоналу. Згідно із Законом «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» підприємства ведуть облік згідно з чинним законодавством.

При здійсненні операцій із вирощування культур особливу увагу приділяють обліку матеріальних цінностей. Під час використання насіння та добрив важливо дотримуватись вимог Податкового кодексу, зокрема в частині обґрунтування використання запасів [2].

Для обліку витрат на посів олійних культур оформлюються відповідні первинні документи. При списанні насіння складається Акт витрат насіння і садивного матеріалу (ф. № ВЗСГ- 4) та відображається проведенням: Дт 231/3 Кт 208 «Насіння». У акті зазначається: культура, назва насіння, номер

поля, витрати садивного матеріалу. Допосівне, посівне та післяпосівне внесення добрив відображається в акті про використання мінеральних, органічних і бактеріальних добрив та засобів захисту рослин (ф. № ВЗСГ-3) проведенням: Дт 231/3 Кт 208 «Добрива». У акті зазначається: площа, способи та кількість внесених добрив. Також до усіх вищезазначених актів обов'язково додаються: - лімітно-забірні картки (ф. № ВЗСГ-1) – для обліку відпуску матеріалів; - внутрішньогосподарські накладні (ф. № ВЗСГ- 8) – при передачі насіння та добрив.

Під час робіт пов'язаних з обробкою ґрунту на кожного тракториста виписується обліковий лист тракториста- машиніста (ф. № 67 - Б), який ведеться щодня за видами виконаних робіт під конкретну культуру. Коли для посіву залучаються сторонні організації первинним документом є Акт виконаних робіт. Оплату таких послуг списують: - як прямі витрати, якщо можна пов'язати з конкретною культурою: Дт 231/3 Кт 631; - як непрямі, якщо був виконаний посів різних культур з розділенням цих сум у кінці року: Дт 911 Кт 631 [2].

Одним із ефективних засобів контролю і документального підтвердження витрат пального є використання GPS-трекерів, які фіксують фактичні обсяги роботи техніки. GPS-трекери встановлюються на сільськогосподарську техніку та відстежують: маршрут і тривалість виконання робіт, обсяг обробленої площі, витрату пального (за наявності датчиків рівня пального). Ці дані автоматично зберігаються в обліковій системі або програмному забезпеченні обліку агропідприємства. Інформація з GPS-системи може бути використана як підтвердження фактичного використання пального за конкретними польовими роботами. Для цього: складається Звіт із GPS-системи (з технічного забезпечення або облікової програми), додається Акт виконаних робіт або Обліковий лист тракториста-машиніста (ф. № 67 - Б), проводиться розрахунок норми витрати ПММ, затвердженої на підприємстві.

Використання GPS дозволяє: уникнути зайвих витрат і зловживань із паливом; надати документальні підтвердження витрат у разі перевірок; обґрунтувати списання ПММ для податкових цілей як витрати, пов'язані з основною діяльністю. Списання пального у бухгалтерському обліку відображається таким чином: Дт 231/3 Кт 203.

В Україні існує Державний аграрний реєстр, який надає допомогу у вигляді безоплатного насіння та добрив. Підприємство повинно забезпечити наявність первинних документів та скласти Акт приймання – передачі між складом та підприємством. У бухгалтерському обліку допомога у наданні насіння олійних культур вважається цільовим фінансуванням та відображається за Кт 484 « Інші кошти цільового фінансування і цільових надходжень.

Отримане насіння оприбутковується проведеннями: Дт 208 Кт 484 – за ціною, вказаною в Акті приймання-передачі та Дт 208 Кт 631, 685 – сума витрат, зазначених на доставку. Відповідно до НП(С)БО 15 отримане насіння визначається доходом у періоді у якому воно буде списане на витрати, які пов'язані з умовами цільового фінансування. Під час визнання прямих витрат на посів Дт 231 Кт 208 потрібно зробити додатково проведення Дт 484 Кт 718 «Дохід від безоплатного одержання оборотних активів» [3]. У процесі посіву олійних культур у підприємства не виникає податкових зобов'язань з ПДВ, навіть якщо було визнано податковий кредит за придбане насіння чи мінеральні добрива, оскільки в подальшому вирощену продукцію планується реалізовувати з нарахуванням ПДВ. Отже, особливості обліку виробництва олійних культур полягають у детальному веденні аналітичного обліку за культурами, правильному документуванні витрат на кожному етапі (від підготовки ґрунту до внесення добрив і насіння), а також належному оформленні безкоштовно отриманих матеріалів. Важливо дотримуватися порядку заповнення первинних документів, адже саме вони є основою у бухгалтерському обліку. Дотримання правил дозволяє уникнути помилок у звітності та забезпечує прозорість господарської діяльності підприємства [4].

Таким чином, облік у сфері вирощування олійних культур є не лише технічним процесом, а й складовою ефективного управління агробізнесом.

Список використаних джерел

1. Канцедал Н. А., Лега О. В. Інформаційна роль обліку в результативності інвестиційної стратегії аграрних підприємств. *Агросвіт*. 2021. № 11. С. 11-20. DOI: 10.32702/2306-6792.2021.11.11.

2. Чоботар-Євтеєва А. Облік та документування посіву олійних культур: засіваємо поля отриманим безкоштовно насінням. *Все про бухгалтерський облік*. 2025. №11. С. 4-5.

3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» : наказ Міністерства фінансів України від 29 листопада 1999 р. №290 : станом на 03 лист. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text>.

4. Лега О. В., Канцедал Н. А., Пешков А. М. Інвентаризація як інструмент забезпечення фінансової стійкості підприємства. *Підприємництво та інновації*. 2025. Вип. 34. С. 37-44.

Іващенко В. В.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: **Дубініна М. В.,**
д-р екон. наук, професорка, завідувачка
кафедри обліку і оподаткування
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв

РОЛЬ ІНВЕНТАРИЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕДУР У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ НА АГРАРНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Інвентаризаційна діяльність у системі бухгалтерського обліку сільськогосподарських підприємств виконує функцію ключового інструменту як у забезпеченні достовірності облікової інформації, так і у реалізації внутрішньогосподарського контролю. В умовах галузевої специфіки, що характеризується циклічністю виробничих процесів, біологічною трансформацією активів і високою залежністю від природно-кліматичних чинників, інвентаризація стає необхідною передумовою достовірної оцінки фінансового стану підприємства. Недостовірною або неповною інформацією про реальний стан майнових ресурсів може спричинити спотворення звітності, хибне податкове планування та неефективне використання ресурсного потенціалу. З огляду на це, актуальним є удосконалення методології інвентаризації з урахуванням галузевих умов і сучасних вимог до прозорості облікових процесів.

Науковий інтерес до інвентаризаційної тематики відображено у працях Л. Фрундіної, О. Артюх [7], І. Максименка, О. Зорі, Г. Горлачової [6], а також М. Дем'яненка та В. Чудовця [5]. Дослідники зосереджують увагу на методичних засадах інвентаризаційного процесу, однак у вітчизняному науковому дискурсі все ще бракує комплексного аналізу особливостей інвентаризації в аграрному секторі, особливо в контексті адаптації до Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, зокрема МСБО 41 «Сільське господарство» [2], та впровадження цифрових рішень. Такі науковці, як Л. Шевців і П. Дарчук [3], окреслюють сучасні виклики інвентаризації, проте недостатньо досліджено вплив сезонності, біологічної специфіки активів і частих змін регуляторної бази на практику обліку. У цьому контексті особливої ваги набувають положення чинного нормативного документа – Положення про інвентаризацію активів і зобов'язань, затвердженого наказом Мініфіну України від 02.09.2014 № 879 [1], яке регламентує загальні вимоги до проведення інвентаризації та оформлення її результатів.

Для сільськогосподарських підприємств характерна широка номенклатура об'єктів інвентаризації – від технічних засобів, складів і виробничої інфраструктури до біологічних активів. Особливої уваги

потребує інвентаризація живих активів, які підлягають оцінці за справедливою вартістю за вирахуванням витрат на реалізацію. Такий підхід передбачає залучення мультидисциплінарних команд: бухгалтерів, агрономів, зоотехніків, економістів-аналітиків і незалежних оцінювачів. Оцінювання має враховувати не лише бухгалтерські дані, а й фактори сезонності, ринкової кон'юнктури та стану активів, що потребує тісної взаємодії облікових і виробничих підрозділів. Методи визначення справедливої вартості ґрунтуються на ринкових аналогах, експертних судженнях або результатах спеціалізованого програмного забезпечення.

Функції інвентаризаційної комісії не обмежуються фіксацією залишків. Вони включають контроль за технологічною відповідністю, дотриманням нормативів природного убутку, оцінкою репродуктивної функції тварин або очікуваної врожайності. У тваринництві інвентаризація має охоплювати аналіз поголів'я за віком, продуктивністю та станом здоров'я, у рослинництві – площу посівів, стадії розвитку культур і прогнозовані обсяги збору врожаю. Дані повинні бути документально підтверджені та узгоджені з фахівцями агрономічних служб, що забезпечує вищу точність і верифікацію облікових даних.

Контрольна складова інвентаризації реалізується через механізми внутрішнього контролю, зокрема формування професійно компетентної інвентаризаційної комісії. Участь представників служби внутрішнього аудиту забезпечує належний рівень аналітичності процесу та оперативне усунення недоліків у системі обліку.

Для підвищення ефективності інвентаризації доцільним є застосування аналітичних інструментів: коефіцієнтів відповідності між фактичними й обліковими показниками, аналізу відхилень і структурних змін у ресурсах. Застосування таких показників забезпечує дієвий фінансовий моніторинг та підготовку до зовнішнього аудиту. Вивчення результатів інвентаризації за допомогою цифрових аналітичних інструментів надає можливість оперативно ухвалювати управлінські рішення щодо оптимізації ресурсного використання.

З урахуванням циклічності агровиробництва та специфіки біологічних активів сільськогосподарським підприємствам доцільно розробити внутрішні нормативи проведення інвентаризацій з чітким розподілом обов'язків, графіками перевірок і регламентами оцінки. Актуальним також є впровадження цифрових інструментів – спеціалізованого програмного забезпечення, автоматизованого збору даних (зокрема RFID-технологій, дронів, мобільних сканерів), що дозволяє підвищити точність і зменшити суб'єктивність облікових процедур.

Попри технологічні інновації, успішність інвентаризації визначається якістю її організації, що має ґрунтуватися на нормах законодавства, професійних стандартах обліку та етичних принципах. Комплексна

підготовка, методична забезпеченість, висока кваліфікація комісії й прозорість процедур є базовими передумовами досягнення достовірних результатів.

Таким чином, інвентаризація в аграрному виробництві є не лише формальним елементом облікової політики, а стратегічним засобом забезпечення прозорості, підзвітності та ефективного управління. Її подальше вдосконалення має відбуватися шляхом адаптації нормативної бази до реалій аграрного сектору, інтеграції з цифровими технологіями й формування культури внутрішнього контролю на всіх рівнях управління.

Список використаних джерел

1. Дубініна М.В., Багіна М.О. Концептуальна основа проведення інвентаризації товарно-матеріальних цінностей аграрних підприємств. *Вісник Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету*. 2015. №1. С. 150–152.

2. Дем'яненко М.Я., Чудовець В.В. Інвентаризація в системі бухгалтерського обліку : монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2008. 288 с.

3. Максименко І.Я., Зоря О.П., Горлачова Г.Р. Інвентаризація як складова внутрішньогосподарського контролю в процесі управління підприємством. *Економічна наука*. 2017. №10. С. 83–85.

4. Фрундіна Л., Артюх О. Вдосконалення процесу інвентаризації шляхом застосування комп'ютерних технологій. *ΛΟΓΟΣ. ONLINE*. 2020. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/2663-4139/article/view/7357>.

5. Лега О., Канцедаль Н., Пешков А. Інвентаризація як інструмент забезпечення фінансової стійкості підприємства. *Підприємництво та інновації*. 2025. № 34. С. 37–44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/34.5>.

Кибукевич О. С.,

студентка, I курс,

спеціальність «Економіка та правове забезпечення бізнесу»

Науковий керівник: **Протасов В. В.,**

ВСП «Житомирський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»

м. Житомир

ОСОБЛИВОСТІ НАРАХУВАННЯ ТА ОБЛІКУ ОПЛАТИ ПРАЦІ ВОДІЯ

У сучасних умовах господарювання одним з ключових інструментів забезпечення стабільного кадрового потенціалу підприємства є конкурентоспроможна заробітна плата та належні умови праці. Особливої актуальності ці питання набувають у сфері автотранспорту, де професія водія вимагає високого рівня відповідальності, професіоналізму та витривалості.

Метою даної роботи є аналіз порядку нарахування та обліку заробітної плати водія легкового автомобіля, а також вивчення прикладів її документального оформлення.

Відповідно до Закону України «Про оплату праці» розрізняють: основну заробітну плату, додаткову заробітну плату, інші заохочувальні та компенсаційні виплати [1]. Сукупність цих виплат утворює фонд оплати праці підприємства.

Розглянемо інформацію про нарахований дохід водія легкового автомобіля в таблиці 1.

Таблиця 1 - Розрахунковий листок за вересень 2024 р.

Іванов Сергій Адамович							
Підрозділ: Гараж					Посада: Водій легкового автомобіля		
Код по ДРФО:							
Табельний номер: 0000000242					Оклад/Тариф: 12 000,00		
Нарахування					Утримання		
Вид	Період	Дні	Г-ни	Сума	Вид	Період	Сума
Оклад по днях	Вер 24	21	168	12 000,00	Профвнески (Пр)	Вер 24	123,41
Індексація зарплати	Вер 24			130,20	Профвнески (Об)	Вер 24	52,89
Премія до Дня працівника лісу	Вер 24			5 500,00	Військовий збір	Вер 24	264,45
					ПДФО	Вер 24	3 173,44
Всього нараховано:				17 630,20	Всього утримано:		3 614,19
Належить до виплати:				14 016,01			
Виплати					Дата виплати	За період	Сума
Виплата					06.09.2024	Сер 24	4 513,51
Виплата					13.09.2024	Вер 24	4 372,50
Виплата					20.09.2024	Вер 24	4 600,01
Всього виплачено:							13486,02
Борг підприємства на початок місяця:				4 513,51	Борг за підприємством на кінець місяця:		5 043,50

Джерело: складено автором самостійно

У наведеному в таблиці 1 прикладі працівникові своєчасно було виплачено заробітну плату з урахуванням погашення заборгованості з минулого періоду.

У наступному прикладі вона становить:

12400,00 грн : 21 дн. * 10 дн. = 5904,76 грн. Також працівникові нараховано відпускні. Для обох водіїв відповідно до чинного законодавства проведено індексацію та нараховано премію до Дня працівника лісу. Розглянемо розрахунковий лист з відпускними для працівника в таблиці 2.

Таблиця 2 - Розрахунковий листок за вересень 2024 р.

Іванов Василь Антонович							
Підрозділ: Гараж					Посада: Водій легкового автомобіля		
Код по ДРФО:							
Табельний номер: 0000000247					Оклад/Тариф: 12 400,00		
Нарахування					Утримання		
Вид	Період	Дні	Г-ни	Сума	Вид	Період	Сума
Оклад по днях	Вер. 24	10	80	5 904,76	Профвнески (Пр)	Вер. 24	171,84
Відпустка чергова	Вер. 24	15		6 132,15	Профвнески (Об)	Вер. 24	73,65
Відпустка чергова	Жов. 24	17		6 949,77	Військовий збір	Вер. 24	368,23
Індексація зарплати	Вер. 24			62,00	ПДФО	Вер. 24	4 418,76
Премія до Дня працівника лісу	Вер. 24			5 500,00			
Всього нараховано:				24 548,68	Всього утримано:		5 032,48
Належить до виплати:				19 516,20			
Виплати					Дата виплати	За період	Сума
Виплата					06.09.2024	Сер. 24	4 970,51
Виплата					12.09.2024	Вер. 24	10400,13
Виплата					13.09.2024	Вер. 24	4 372,50
Виплата					20.09.2024	Вер. 24	4 694,28
Всього виплачено:							24437,42
Борг підприємства на початок місяця:				4 970,51	Борг за підприємством на кінець місяця:		49,29

Джерело: складено автором самостійно

Для обох водіїв із загального нарахованого доходу проведено утримання та своєчасно здійснено виплату заробітної плати. Зокрема, першому працівникові виплатили заборгованість підприємства на початок місяця, премію до професійного свята, аванс. Другому працівникові також було проведено виплату відпускних.

Бухгалтерський облік заробітної плати здійснюється відповідно до вимог НП(С)БО 26 «Виплати працівникам» [2], а також Інструкції зі статистики заробітної плати №5 від 13.01.2004 р [3].

Аналітичний облік ведеться індивідуально по кожному працівнику, що дозволяє забезпечити прозорість і контроль на всіх етапах.

Таким чином, заробітна плата водіїв легкових автомобілів формується відповідно до трудового законодавства, включає основну та додаткову оплату, а також індексацію і премії.

Облік заробітної плати передбачає системне ведення первинної документації, нарахування за табелем, контроль за виплатами, утримання податків і внесків.

Фаховість бухгалтера з обліку розрахунків з працівниками безпосередньо впливає на ефективність управління трудовими ресурсами підприємства.

Список використаних джерел

1. Про оплату праці : Закон України від 24 березня 1995 р. №108/95-ВР : станом на 01 трав. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр#Text>.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 26 «Виплати працівникам» : наказ Міністерства фінансів України від 28 жовтня 2003 р. №601 : станом на 01 трав. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1024-03#Text>.
3. Інструкція зі статистики заробітної плати : наказ Державного комітету статистики України від 13 січня 2004 р. №5 : станом на 01 трав. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0110-04#Text>.

Клиша О. О.,
здобувачка вищої освіти, 3 курс, факультет обліку та фінансів
Науковий керівник: **Канцедал Н. А.,**
канд. екон. наук, доцент,
завідувач кафедри обліку і оподаткування
Полтавський державний аграрний університет
м. Полтава

КЛАСИФІКАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВОРОТНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ ДЛЯ ПОТРЕБ ОБЛІКУ

Поняття поворотної фінансової допомоги є суто податковим терміном. Так, згідно із пп. 14.1.257 ст. 14 ПКУ – це сума коштів, що надійшла платнику податків у користування за договором, який не передбачає нарахування процентів або надання інших видів компенсацій у вигляді плати за користування такими коштами, та є обов'язковою до повернення [1]. Цивільним кодексом України це поняття трактується як різновид позики. І хоча з точки зору права ПФД є різновидом позики та здійснюється на основі відповідного договору, ПКУ розмежовує поняття позики та ПФД. Так, основні відмінності між позикою та поворотною фінансовою допомогою, спираючись на ПКУ, відобразимо у таблиці 1.

Отже, поворотна фіндопомога є безпроцентною. Якщо передбачається нарахування процентів, така допомога може розглядатися як позика.

Здебільшого надання поворотної фінансової допомоги – звичайна операція, яка не вимагає особливих умов для її відображення [2]. Проте є

моменти, на які варто звертати увагу при оформленні та обліку таких допомог, аби уникнути юридичної відповідальності.

Таблиця 1 - Порівняльна характеристика позики та поворотної фінансової допомоги

Критерії порівняння	Варіанти трактування договору позики для цілей оподаткування	
	Поворотна фінансова допомога (пп. 14.1.257 ПК)	Позика (пп. 14.1.267 ПК)
Об'єкт договору	Певна сума грошових коштів	
Нарахування та сплата процентів	Не передбачає ні нарахування процентів, ні інших винагород позикодавцю	Сплата процентів за користування сумою позики
Обов'язковість повернення	Так	Так
Хто може надавати позику	Будь-які юридичні та фізичні особи, фізичні особи підприємці 3, 4 групи	Фінансові установи-резиденти або нерезиденти (крім тих, що мають офшорний статус). Право видачі потребує ліцензії
Чи є фінансовою послугою	Ні	Так
Оподаткування при отриманні	Не включається до доходу протягом строку повернення	Не включається до доходу основна сума

Отже, поворотна фіндопомога є безпроцентною. Якщо передбачається нарахування процентів, така допомога може розглядатися як позика.

Здебільшого надання поворотної фінансової допомоги – звичайна операція, яка не вимагає особливих умов для її відображення [2]. Проте є моменти, на які варто звертати увагу при оформленні та обліку таких допомог, аби уникнути юридичної відповідальності.

Так, часто бувають випадки, коли поворотну фіндопомогу підприємству надає його директор або засновник, який водночас є керівником або підписантом від імені підприємства. Тобто, договір укладається однією людиною від імені обох сторін – позикодавця та вигодонабувача. Таких ситуацій краще уникати, аби не порушити норм статті 238 ЦКУ, які чітко вказують на заборону представнику компанії вчиняти правочини від імені особи, яку він представляє, в інтересах іншої особи, представником якої він є водночас. Укладений в такому випадку договір може бути визнаний юридично нікчемним. В такому випадку необхідно оформити довіреність на іншого працівника підприємства й укласти договір із ним.

Щодо фізосіб-підприємців, які хочуть надати поворотну фінансову допомогу, то існують певні обмеження. «Єдинники» I, II та III групи не мають права здійснювати таку операцію. А представники III групи, але зареєстровані як юридичні особи, можуть надати допомогу, за умови одноразового характеру. Водночас здійснення подібних операцій

підприємцями, що перебувають на IV групі оподаткування, на думку податківців, не суперечить вимогам пункту 291.5 ПКУ, тож може здійснюватися без певних обмежень.

Поворотна фіндопомога, як зазначалось вище, не оподатковуються, оскільки до доходу вона не включається. При цьому якщо протягом 12 місяців така допомога не була повернута, то вона включається до доходу, вважається безповоротної фіндопомогою і відповідно підлягає оподаткуванню. «Прострочена» поворотна фінансова допомога потрапляє до доходу того кварталу, в якому сплив 12-місячний термін [3].

Якщо суб'єкт планує здійснити перехід із загальної системи оподаткування на спрощену, або ж навпаки, то краще погасити наявну ПФД, аби уникнути податкових ризиків. Це потрібно зробити в доінвентаризаційний період, що позитивно вплине на фінансову стійкість підприємства [4].

Поворотна фіндопомога не включається до доходу та не обкладається податком на додану вартість [5], ні податком на прибуток, ні ПДФО чи військовим збором. Така допомога не належить до фонду оплати праці, тож не є базою для нарахування ЄСВ.

Якщо ж підприємство вирішить списати борг за поворотною фіндопомогою, виданою фізособі, та попередить її про це письмово, в такому випадку одержувач повинен сплатити ПДФО та ВЗ із цієї допомоги самостійно. Однак не оподатковується допомога, яка не перевищує 25 % однієї мінімальної заробітної плати.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України. Документ 01.04.2025 № 2755-V. *Верховна рада України*. URL: Податковий кодекс України | від 02.12.2010 № 2755-VI.

2. Онищенко В. Поворотна фінансова допомога: бухгалтерські проводки. Журнал «Головбух». 12.03.2025. URL: <https://7eminar.ua/news/883-povorotna-finansova-dopomoga-pidprijemstvu-otrimannya-oblik-podatki>.

3. Новіченко Л. Бухгалтерський облік та оподаткування фінансової допомоги: актуальні питання. *Економіка. Управління. Інновації Випуск*, 2023. №1 (32). URL: <http://eui.zu.edu.ua/article/view/283054/277228>

4. Лега О. В., Канцедаль Н. А., Пешков А. М. Інвентаризація як інструмент забезпечення фінансової стійкості підприємства. *Підприємництво та інновації*. 2025. Випуск 34, С. 37-44. URL: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/34.5>

5. Єрмолаєва М. В, Лега О.В, Канцедаль Н. А. Податок на додану вартість: актуальні питання обліку розрахунків та звітності. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2024. Випуск 1(10). URL: <http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/310>.

Куц В. Р.,
здобувачка вищої освіти, 3 курс, факультет обліку та фінансів
Науковий керівник: **Канцедал Н. А.,**
канд. екон. наук, доцент,
завідувач кафедри обліку і оподаткування
Полтавський державний аграрний університет
м. Полтава

ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З НАРАХУВАННЯ І СПЛАТИ ЗЕМЕЛЬНОГО ПОДАТКУ

Питання нарахування і сплати податків є завжди актуальними в економічному житті підприємства. Найбільш «обговорюваним» у наукових та професійних колах є податок на додану вартість [1], проте не менш актуальною є теми, пов'язані з іншими податками, зокрема земельного податку. Це важливо як у контексті своєчасного наповнення бюджету країни, так і з точки зору попередження санкцій, які можуть бути застосовані до підприємства. Комплексний підхід до дослідження порядку сплати податків застосовують і у питаннях інвентаризації [2], в аудиті.

Згідно з Податковим кодексом України, земельний податок – це обов'язковий платіж, який справляється з осіб, що володіють земельними ділянками, а також постійних землекористувачів. У публікаціях професійного характеру це поняття розкривається як одна з частин плати за землю, нарівні з орендною платою за земельні ділянки державної та комунальної власності [3; 4].

Платниками земельного податку є власники земельних ділянок (фізичні особи – громадяни; юридичні особи – підприємства, організації тощо) та користувачі земельних ділянок, яким надані землі в постійне користування (крім державних чи комунальних підприємств).

Об'єктами оподаткування є:

- 1) земельні ділянки, що перебувають у власності, постійному користуванні або на праві оренди (для орендної плати);
- 2) площа земельної ділянки, її нормативна грошова оцінка, цільове призначення, а також місце розташування.

Земельний податок виконує низку важливих функцій у фінансній, економічній та соціальній політиці держави:

1. Фінансова функція - це головна функція земельного податку, яка полягає в формуванні доходів бюджетів, насамперед місцевих. Завдяки стабільному надходженню коштів від земельного податку органи місцевого самоврядування отримують ресурси для фінансування інфраструктури, соціальних програм, благоустрою, розвитку територій тощо.

2. Регулююча (економічна) функція – податок стимулює раціональне використання земель. Власники або користувачі, сплачуючи земельний

податок, зацікавлені у продуктивному, ефективному та цільовому використанні ділянок, аби витрати на податок були виправданими.

3. Соціальна функція – земельний податок забезпечує справедливий розподіл податкового навантаження, враховуючи пільги для соціально вразливих верств населення (пенсіонерів, ветеранів, осіб з інвалідністю тощо), а також визначення ставок з урахуванням цільового призначення землі.

4. Контрольна функція – через нарахування та сплату земельного податку держава здійснює облік земельного фонду, контролює дотримання прав власності та користування землею, а також виявляє порушення землекористування.

5. Стратегічна функція. Земельний податок формує систему довгострокового управління земельними ресурсами, зокрема через планування розвитку територій, збереження природних екосистем, зонування та оцінювання вартості земель як національного багатства.

Якщо право власності на земельну ділянку переходить від одного власника до іншого, земельний податок сплачується попереднім власником з 1 січня поточного року до початку того місяця, коли він втратив право власності, а новим – з того місяця, коли він отримав у власність земельну ділянку.

В Україні юридичні особи самостійно обчислюють суму земельного податку до сплати станом на 1 січня та подають до відповідного контролюючого органу податкову декларацію на поточний рік до 20 лютого. У свою чергу фізичним особам нарахування здійснює податкова інспекція та надсилає податкові повідомлення-рішення до 1 липня.

Коли фізична або юридична особа починає свою діяльність як платник земельного податку, вона подає першу декларацію разом з витягом технічної документації про нормативну грошову оцінку земельної ділянки.

Відповідно до п. 286.1 ст. 286 ПКУ, підставою для нарахування земельного податку є відомості з Державного земельного кадастру (ДЗК), з Державного реєстру прав на нерухоме майно (ДРРП), державних актів, сертифікатів на право на земельні паї та інших документів, що засвідчують право власності або користування земельними ділянками [5]. Вони містять інформацію про:

- власників земельних ділянок;
- постійних землекористувачів;
- орендарів (за договором оренди) – у випадках, коли об'єкт оподатковується орендною платою за землю державної чи комунальної власності.

Загалом, можна сказати, що податок на землю нараховується на підставі документів, що підтверджують право власності або користування земельною ділянкою, а також витягу з технічної документації про

нормативну грошову оцінку цієї ділянки. Отримати такий витяг можна особисто в центрі надання адміністративних послуг або через портал електронних сервісів Держгеокадастру.

Земельний податок належить до адміністративних витрат. У бухгалтерському обліку його нарахування відображається кореспонденцією рахунків Дт 92 «Адміністративні витрати» Кт 641 «Розрахунки за податками». Ця дія повинна відбуватися щомісяця на підприємстві. Сума нарахування повинна збігатися з сумою, зазначеній у податковій декларації з плати за землю, яку підприємство подає до органів Державної податкової служби. У разі, якщо земельна ділянка використовується у виробничій діяльності (наприклад, для розміщення лісозаготівельних баз чи виробничих складів), облік витрат може здійснюватися за дебетом рахунку 91 "Загальновиробничі витрати".

З метою точного обліку та внутрішнього контролю важливо вести аналітичний облік земельного податку за кожною окремою земельною ділянкою, видом права (власність чи користування) та кодом КОАТУУ, оскільки ставки податку можуть відрізнятися залежно від територіальної юрисдикції.

Сплата земельного податку підприємствами є завершальним етапом у процесі виконання податкового зобов'язання. Відповідно до пункту 287.3 Податкового кодексу України, юридичні особи сплачують земельний податок щомісяця протягом 30 календарних днів після закінчення звітного місяця [4]. Суми податку підлягають перерахуванню до відповідного місцевого бюджету, згідно з бюджетною класифікацією.

У бухгалтерському обліку відображення сплати земельного податку здійснюється після попереднього нарахування податкового зобов'язання. У системі подвійного запису ця операція фіксується за проведенням Дт 641 "Розрахунки за податками" (аналітичний рахунок "Земельний податок") – Кт 311 "Поточні рахунки в національній валюті" – перераховано суму земельного податку до бюджету.

Підприємства повинні забезпечити своєчасне перерахування податку, оскільки прострочення сплати тягне за собою фінансові санкції, передбачені чинним податковим законодавством, зокрема нарахування пені та штрафів. Крім того, затримка в оплаті порушує принцип надійного податкового планування, що негативно впливає на фінансову стабільність підприємства.

Для контролю за своєчасністю сплати податку доцільно вести аналітичний облік на субрахунках до рахунку 64 "Розрахунки за податками і платежами", із розподілом за строками сплати та бюджетами. Також рекомендується впровадження календарного графіка податкових платежів як елементу внутрішнього контролю.

Фізичні особи сплачують земельний податок один раз на рік протягом 60 днів з дня вручення податкового повідомлення-рішення. У свою чергу, юридичні особи сплачують цей податок до бюджету за місцезнаходженням земельної ділянки не пізніше ніж через 30 календарних днів після закінчення звітного місяця.

Таким чином, земельний податок є важливим інструментом державної податкової політики, що виконує фіскальні, регулятивні, соціальні та контрольні функції. Його значення полягає не лише в наповненні місцевих бюджетів, а й у стимулюванні ефективного та раціонального використання земельних ресурсів, забезпеченні справедливого податкового навантаження і контролі за дотриманням землекористування. Такий податок сприяє сталому розвитку територій і формуванню прозорої системи управління земельним фондом країни.

Список використаних джерел

1. Єрмолаєва М. В, Лега О.В, Канцедал Н. А. Податок на додану вартість: актуальні питання обліку розрахунків та звітності. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2024. Випуск 1(10). URL: <http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/310> DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.10-22>.
2. Лега О. В., Канцедал Н. А., Пешков А. М. Інвентаризація як інструмент забезпечення фінансової стійкості підприємства. *Підприємництво та інновації*. 2025. Випуск 34, С. 37-44. URL: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/34.5>.
3. Красовська Н. Нарахування податку на землю: які потрібні документи. *Все про бухгалтерський облік*. 2024. № 107. С. 22.
4. Красовська Н. Переплата із земельного податку: чи можна зараховувати до витрат. *Все про бухгалтерський облік*. 2024. № 106. С. 18.
5. Податковий кодекс України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

Кучеровський А. О.,
здобувач I рівня вищої освіти
Науковий керівник: **Шацкова Л. П.,**
канд. екон. наук, доцент, доцент
кафедри обліку, аналізу і аудиту
Національний університет «Одеська політехніка»
м. Одеса

ЕКОЛОГІЧНА ЗВІТНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТАНДАРТІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Зміна клімату, погіршення навколишнього середовища та зростаюча загроза екологічного дисбалансу залишаються головними глобальними проблемами сьогодення, ключовим інструментом їх вирішення є звітність зі сталого розвитку.

Звітність зі сталого розвитку формувалася як відповідь на соціальні та екологічні виклики ще з 1960-х років, базуючись на таких ключових працях як:

- «Тиха весна» (Р. Карсон), «Економіка космічного корабля Земля» (К. Боулдінг) та «Межі зростання» (Д. Медоуз) [1]. Ця звітність трансформувалась від традиційної фінансової звітності до комплексної, яка охоплює економічні, соціальні та екологічні показники, зокрема котрі наведені на рис. 1:

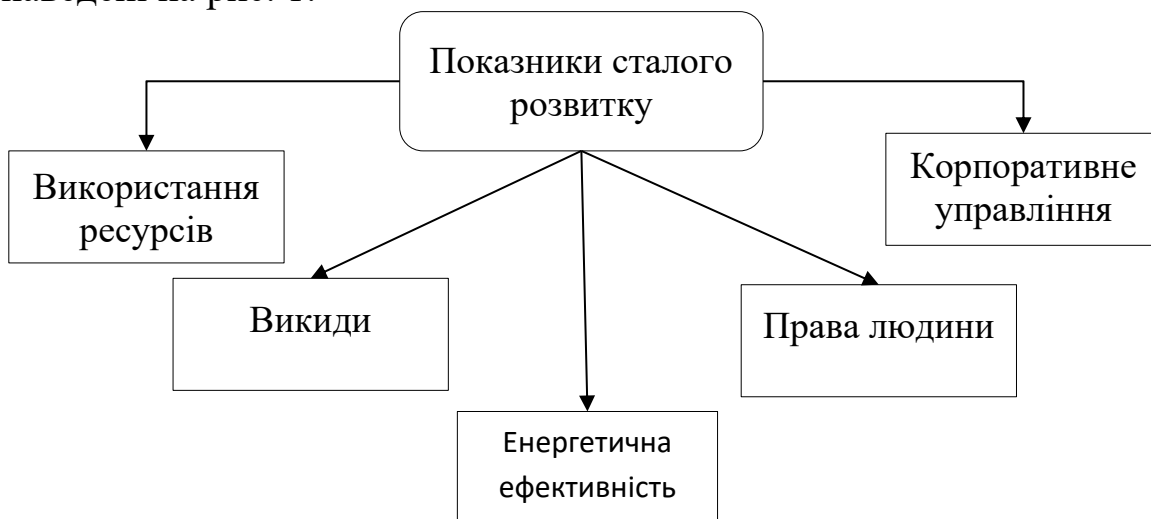

Рисунок 1 - Показники зі звітності сталого розвитку

- Васильєвої О.М. - акцентується увага увагу на ролі екологічного компонента в системі корпоративної соціальної відповідальності. Авторка зазначає, що екологічна звітність не лише демонструє відповідальність підприємства перед суспільством, а й формує основу для сталого розвитку, зменшуючи негативний вплив на навколишнє середовище та підвищуючи ефективність управління ресурсами [2].

- Герасимової Ю.С. - екологічна звітність розглядається як інструмент оцінки сталого розвитку економіки. Автор підкреслює, що екологічна звітність слугує засобом оцінки впливу економічної діяльності на навколишнє середовище та сприяє прийняттю обґрунтованих рішень щодо екологізації виробництва та споживання. Зокрема, зазначається, що екологічна звітність може використовуватися як для внутрішніх, так і для зовнішніх цілей, сприяючи інформуванню громадськості, підвищенню довіри інвесторів та споживачів, а також збільшенню конкурентоспроможності підприємства [3].

Міжнародною радою зі стандартів сталого розвитку (ISSB) розроблено систему стандартів звітності щодо сталого розвитку, яка всебічно охоплює економічні, соціальні та екологічні аспекти корпоративної діяльності. У цьому контексті екологічна звітність стає особливо важливою як інструмент інституціоналізації корпоративної екологічної відповідальності. Він надає можливість оцінити вплив корпоративної діяльності на навколишнє середовище, ступінь дотримання екологічних стандартів та ефективність природоохоронних заходів, а також сприяє прозорості, підзвітності та зміцненню довіри між зацікавленими сторонами.

Стандарт IFRS S2 «Climate-related Disclosures», виданий у червні 2023 року, встановлює вимоги до розкриття інформації про кліматичні ризики та можливості, які можуть впливати на перспективи підприємства. Цей стандарт є актуальним для українських підприємств у контексті впровадження стандартів сталого розвитку та екологічної звітності. IFRS S2 зобов'язує підприємства розкривати інформацію про кліматичні ризики та можливості, які можуть впливати на їхні грошові потоки, доступ до фінансування або вартість капіталу в коротко-, середньо- та довгостроковій перспективі [4].

Згідно з IFRS S2, екологічна звітність має включати чітку структуру розкриття інформації за чотирма базовими компонентами (табл. 1).

Таблиця 1 - Структура розкриття інформації екологічної звітності

Компонент стандарту IFRS S2	Основний зміст компонента IFRS S2
1	2
Управління (Governance)	Метою розкриття фінансової інформації про управління, пов'язаної зі зміною клімату, є надати можливість користувачам фінансових звітів загального розуміння процесів та засобів контролю та процедурами управління, які суб'єкт господарювання використовує для моніторингу, управління та нагляду за ризиками та можливостями, пов'язаними зі зміною клімату.

Продовження таблиці 1

1	2
Стратегія (Strategy)	Метою розкриття інформації про стратегію, пов'язану зі зміною клімату, є надати можливості користувачам фінансових звітів загального розуміння стратегії суб'єкта господарювання щодо управління ризиками та можливостями, пов'язаними зі зміною клімату.
Управління ризиками (Risk Management)	Мета розкриття кліматично орієнтованої фінансової інформації щодо управління ризиками полягає в тому, щоб надати користувачам загальнопризначених фінансових звітів можливість зрозуміти процеси, за допомогою яких суб'єкт господарювання ідентифікує, оцінює, пріоритизує та контролює кліматичні ризики й можливості, включаючи те, чи інтегровані ці процеси в загальну систему управління ризиками підприємства та яким чином вони її інформують.
Показники та цілі (Metrics and Targets)	Метою розкриття фінансової інформації про показники та цілі, пов'язані з кліматом, є надання користувачам фінансових звітів загального призначення можливість зрозуміти результати діяльності суб'єкта господарювання щодо його кліматичних ризиків та можливостей, включаючи прогрес у досягненні будь-яких кліматичних цілей, які він встановив, а також будь-яких цілей, яких він зобов'язаний досягти згідно із законодавством або нормативно-правовими актами.

Джерело: [4]

Отже, в українських реаліях екологічна звітність стала не просто формальним обов'язком. Вона стала важливим інструментом для спілкування компаній із суспільством, інвесторами та владою, що дозволяє їм демонструвати відкритість, відповідальність і готовність до сталого розвитку. Така звітність не тільки допомагає зменшити екологічні ризики та підвищити репутацію компанії, але й відкриває нові можливості для зростання та співпраці на міжнародному рівні. Для ефективного просування цього процесу необхідно адаптувати провідні міжнародні стандарти (зокрема МСФЗ S2 та GRI) до українських умов, розробити нормативну базу та підвищити рівень екологічної свідомості компаній та суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. Селецька Д.О. Звітність зі сталого розвитку: становлення, зміст, актуальність. *Житомирська політехніка*. 2024. №2 (108). С. 109-117. URL: 10.26642/jen-2024-2(108)-109-117.
2. Васильєва О.М. Екологічний аспект корпоративної соціальної відповідальності підприємств. *Економіка та транспортний комплекс*.

2021. №38. С.123-130. URL:
<https://etk.khadi.kharkov.ua/article/view/213655/213714>.

3. Герасимов Ю.С. Екологічна звітність як інструмент оцінки сталого розвитку економіки. *Нові горизонти розвитку бізнесу в умовах сучасних викликів: можливості та механізми підтримки*. 2024. С. 147-149. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/55315/1/Novi%20horyzont%20rozv%20biznesy%20v%20umovakh%20suchas%20vyklykiv.%20Mozhlyvos ti%20ta%20mekhan%20pidtrymky_2024_147-149.pdf.

4. IFRS Foundation. IFRS S2 Climate-related Disclosures. London: International Financial Reporting Standards Foundation, 2023. 77 p. URL: <https://www.ifrs.org/issued-standards/ifrs-sustainability-standards-navigator/ifrs-s2-climate-related-disclosures/>.

Лега О. В.,
канд. екон. наук, доцент, професор кафедри обліку і оподаткування
Прийдак Т. Б.,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування
Яловега Л. В.,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування
Полтавський державний аграрний університет
м. Полтава

ESG-ФАКТОРИ В СИСТЕМІ ОЦІНКИ ФІНАНСОВИХ І НЕФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах підвищеної нестабільності, воєнних ризиків та зростаючого суспільного запиту на відповідальний бізнес, підприємства стикаються з необхідністю не лише забезпечувати прибутковість, а й відповідати принципам сталого розвитку. Саме ESG-фактори (екологічні, соціальні та управлінські) стали новим критерієм довіри інвесторів, партнерів, споживачів і держави. Їх урахування у системі управління ризиками – це вже не тенденція, а вимога часу, що напряду впливає на доступ до капіталу, податкову лояльність, страхування, участь у міжнародних проєктах.

ESG-підхід базується на інтеграції трьох ключових складових - рис. 1.

Кожна з цих компонент відіграє важливу роль у формуванні системи сталого розвитку підприємства та впливає на його репутацію, фінансову стабільність і здатність протистояти зовнішнім викликам.

З огляду на це, ефективне впровадження ESG-принципів неможливе без чіткого розуміння ризиків, які виникають у ході господарської діяльності, та розбудови системи управління ними. Адже як фінансові, так і нефінансові загрози можуть суттєво впливати на здатність підприємства

підтримувати сталий розвиток, залучати інвесторів і забезпечувати відповідність очікуванням стейкхолдерів.

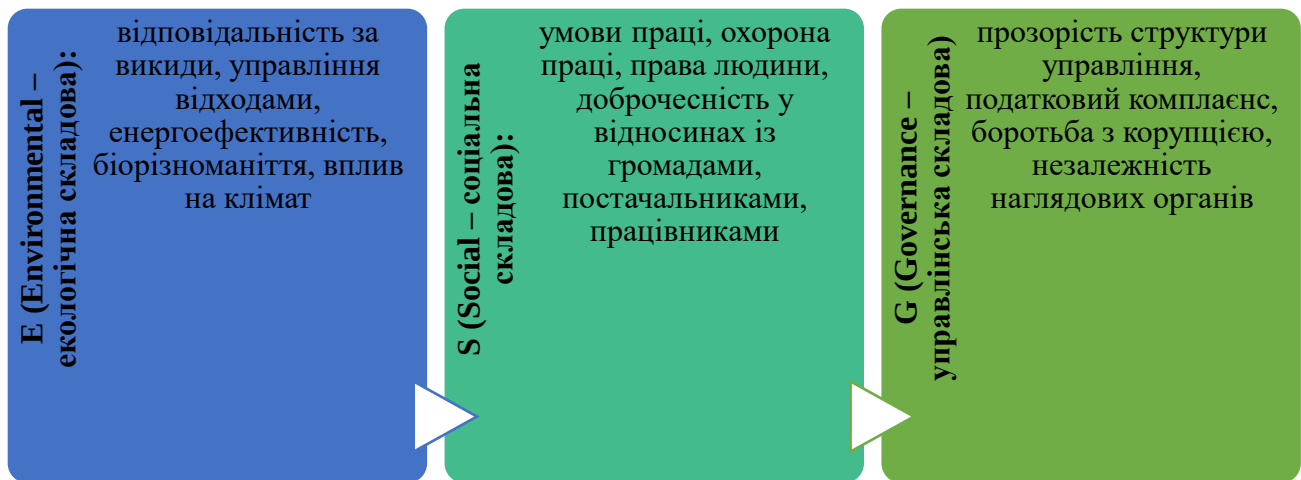

Рисунок 1 - Складові ESG*

Джерело: узагальнено на підставі [1-5]

До фінансових ризиків належать передусім ті, що безпосередньо впливають на грошові потоки, структуру капіталу та здатність виконувати фінансові зобов'язання. Зокрема, кредитний ризик передбачає ймовірність невиконання зобов'язань контрагентами, що може спричинити розриви у ланцюгу платежів. Валютний ризик виникає у зв'язку з коливанням обмінних курсів і особливо актуальний для експортерів та імпортерів. Ризик ліквідності характеризує нездатність підприємства своєчасно погасити короткострокові зобов'язання, що у критичних випадках може призвести до зупинки операційної діяльності. Інвестиційний ризик, своєю чергою, пов'язаний з невизначеністю щодо окупності вкладених коштів або втратами від знецінення активів.

Натомість нефінансові ризики, хоч і не завжди мають безпосереднє грошове вираження, здатні спричинити не менш серйозні наслідки. Репутаційні ризики становлять загрозу втрати довіри з боку клієнтів, партнерів, інвесторів - зокрема, у разі етичних порушень, негативного медійного висвітлення або внутрішніх конфліктів. Екологічні ризики виникають при недотриманні стандартів охорони довкілля, що може призвести до штрафів, припинення діяльності або втрати ліцензій. Соціальні ризики охоплюють ситуації, пов'язані з нехтуванням правами працівників, нерівністю або незадовільними умовами праці, які можуть провокувати страйки, звільнення ключового персоналу або втрату продуктивності. Окремо варто виділити правові ризики, що виникають у разі порушення норм чинного законодавства - податкового, трудового, екологічного - і можуть обернутися серйозними санкціями, штрафами чи судовими спорами.

Інтеграція ESG-факторів у систему оцінки ризиків дозволяє підприємству: своєчасно виявляти нефінансові загрози, які можуть трансформуватись у фінансові втрати; посилювати антикризову стійкість; формувати позитивну репутацію серед інвесторів і споживачів; брати участь у «зеленому» фінансуванні, грантах і пільговому кредитуванні. Крім того, інтеграція ESG-факторів у систему управління ризиками передбачає не лише ідентифікацію потенційних загроз, але й впровадження конкретних управлінських інструментів для їх попередження або мінімізації.

Узагальнена структура впливу ESG-компонентів на фінансові й нефінансові ризики представлена у таблиці.

Таблиця 1 - ESG-фактори в оцінці ризиків та інструменти управління

Компонент ESG	Типові ризики	Інструменти управління
E (екологічні)	Фінансові: штрафи, екологічні податки, витрати на компенсацію збитків. Нефінансові: тиск громадськості, блокування діяльності, репутаційні втрати.	Аудит екологічного впливу, ISO 14001, енергоефективні технології, кліматичне планування.
S (соціальні)	Фінансові: компенсації, судові витрати, зниження продуктивності. Нефінансові: страйки, конфлікти з працівниками, соціальна напруга.	Соціальні аудити, корпоративна етика, HR-опитування, програми КСВ.
G (управлінські)	Фінансові: штрафи, втрати інвестицій, санкції. Нефінансові: втрата репутації, недовіра інвесторів, погіршення рейтингу.	Антикорупційна політика, незалежні ревізійні комітети, прозора звітність, податковий комплаєнс.

Джерело: узагальнено на підставі [1-5]

Застосування ESG-факторів у процесі оцінки ризиків дозволяє підприємствам не лише дотримуватись міжнародних стандартів відповідальності, але й підвищувати свою фінансову стійкість. Інтеграція таких підходів у стратегію ризик-менеджменту формує репутацію надійного та стабільного партнера, що особливо актуально в умовах підвищеної нестабільності та зовнішніх загроз.

Список використаних джерел

1. Перерва П.Г., Лега О.В., Безкровний О.В. Синергія екологічного обліку та оподаткування в контексті досягнення цілей сталого розвитку. *Економічний простір*. 2025. №197. С.107-115. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.197.107-115>.

2. Лега О.В., Безкровний О.В., Канцедаль Н.А., Лиженков В.Г., Шейко А.Р. ESG-фактори та їх відображення в податковій звітності: виклики для аудиту. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. №10. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15314566>.

3. Лега О.В., Прийдак Т.Б., Яловега Л.В. Комплексні інформаційні рішення для управління економічною безпекою бізнесу *Трансформація менеджменту в умовах глобальної макроекономічної нестабільності* :

матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених, м. Миколаїв; 19-21 березня 2025 р. Миколаїв : МНАУ, 2025. С. 89-92.

4. Вовченко О. ESG-стратегія як основа управління ризиками сталого розвитку в банках. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 50. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-85>.

5. Лега О.В., Безкровний О.В., Ромаш Д.В., Шевченко А.О., Турченко А.Ю. Податковий комплаєнс: сутність, значення та стратегії впровадження. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. №8. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14949251>.

Лугова О. І.,

канд. екон. наук, доцент,

доцент кафедри обліку і оподаткування

Політікіна І. В.,

здобувач вищої освіти

спеціальності 071 «Облік і оподаткування»

Миколаївський національний аграрний

університет

м. Миколаїв

ОЦІНКА ПОТОЧНОГО РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОГО ШАХРАЙСТВА В СВІТІ

Професійне шахрайство є глобальною проблемою, яка зачіпає організації в кожному регіоні та в кожній галузі по всьому світу. Виміряти справжній масштаб збитків, завданих професійним шахрайством, може бути складно через притаманні більшості схем приховування та обман. Воно, як правило, передбачає навмисне маніпулювання фінансовою звітністю, незаконне привласнення активів, корупцію. Ці дії спрямовані на введення в оману зацікавлених сторін, включаючи інвесторів, кредиторів та регуляторні органи, щодо фінансового стану та результатів діяльності організації. З огляду на складність і витонченість сучасних фінансових систем, виявлення шахрайства стає дедалі складнішим завданням.

Асоціація сертифікованих експертів з питань шахрайства (ACFE) з моменту свого заснування у 1988 році виконує місію боротьби з професійним шахрайством - шахрайством, що здійснюється окремими особами проти організацій, які їх працевлаштовують [1].

Хоча лише невелика частина працівників коли-небудь вчинить професійне шахрайство, безліч факторів створюють тиск, можливості та обґрунтування, які мотивують і дозволяють зловмисникам реалізовувати свої шахрайські схеми. Ці обставини створюють умови для того, щоб

глобальні збитки від шахрайства сягали трильйонів доларів щороку.

Хоча справжній масштаб шахрайства в глобальному масштабі остаточно невідомий, дані, що містяться у звіті ACFE «Occupational Fraud 2024: A Report to the Nations» [2], зібрані з реальних справ, розслідуваних сертифікованими експертами з питань шахрайства (CFE), надають важливу інформацію, яку фахівці з протидії шахрайству можуть використовувати для розуміння ризиків, пов'язаних з професійним шахрайством, краще запобігати, виявляти та розслідувати його. Кейси узазначеному дослідженні були надані фінансовими компаніями з усього світу, які взяли участь у Глобальному опитуванні ACFE щодо шахрайства 2023 року, відповівши на 86 запитань детальної анкети про одну справу про шахрайство, яку вони розслідували в період з січня 2022 року по вересень 2023 року. Респонденти надали інформацію про випадки шахрайства з 138 різних країн і територій, які торкнулися приватних, державних, урядових і неприбуткових організацій у 22 різних галузях, що забезпечує глобальний і широкий спектр охоплення (табл. 1).

Таблиця 1 - Зареєстровані випадки професійного шахрайства та корупції за регіонами

Регіони світу	Кількість випадків шахрайства	Частка, випадків шахрайства %	Частка випадків корупції, %
Сполучені Штати Америки та Канада	623	38	35
Субсахарська Африка	299	18	59
Азійсько-Тихоокеанський регіон	183	11	56
Південна Азія	124	8	74
Близький Схід і Північна Африка	119	7	55
Західна Європа	117	7	53
Латинська Америка та Карибський басейн	93	6	55
Східна Європа та Західна / Центральна Азія	66	4	71

Серед восьми географічних регіонів найбільший відсоток випадків корупції зафіксовано в Південній Азії (74%), тоді як Сполучених Штатах і Канаді - найменший (35%). Ці результати можуть відображати такі фактори, як культурні норми щодо дозволу або заборони корупції, наявність та ефективність антикорупційного законодавства або спрямованість правозастосування в кожному регіоні.

Схеми професійного шахрайства поділяються на три основні категорії: незаконне привласнення активів, корупція та шахрайство з фінансовою звітністю (табл. 2).

Таблиця 2 - Шляхи здійснення професійного шахрайства

Види професійного шахрайства	Частка випадків, %	Середні втрати, дол. США
Незаконне привласнення активів	89	120 000
Корупція	48	200 000
Фальсифікація фінансової звітності	5	766 000

Випадки привласнення активів передбачають, що працівник краде або неправомірно використовує ресурси організації-роботодавця. Це, безумовно, найпоширеніша категорія професійного шахрайства, яка трапляється у 89% випадків. Ці випадки також спричиняють найнижчий середній розмір збитків - 120 000 доларів США на один випадок. Майже половина випадків (48%) були пов'язані з корупцією в тій чи іншій формі. Середній розмір збитків у цих справах становив 200 000 доларів США на одну справу. Шахрайство з фінансовою звітністю, коли зловмисник навмисно вносить суттєві викривлення або пропуски у фінансову звітність організації, було найменш поширеною категорією (5% схем), але також спричинило найбільші середні збитки (766 000 доларів США на одну справу).

Список використаних джерел

1. Association of Certified Fraud Examiners. URL: <https://www.acfe.com/about-the-acfe>.
2. Occupational Fraud 2024: A Report to the Nations. URL: <https://www.acfe.com/-/media/files/acfe/pdfs/rtn/2024/2024-report-to-the-nations.pdf>.

Малюта В. В.,

здобувач вищої освіти 1 курсу освітнього рівня «Магістр»

Науковий керівник: **Єрмолаєва М. В.,**

канд. екон. наук, доцент

кафедри обліку і оподаткування

Полтавський державний аграрний університет

м. Полтава

ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА ЩОДО КАПІТАЛЬНОГО РЕМОНТУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Капітальний ремонт основних засобів - важлива частина системи управління активами підприємства, яка потребує чіткого облікового підходу. Формування відповідної облікової політики забезпечує прозорість, достовірність фінансової звітності та раціональне використання ресурсів.

Для вибору підходів до формування облікової політики підприємства щодо ремонтів основних засобів необхідно чітко розуміти сутність капітальних ремонтів та їх роль у підвищенні ефективності діяльності матеріально-технічної бази підприємства. Так, на відміну від поточного, капітальний ремонт передбачає усунення значних пошкоджень, відновлення первісних характеристик об'єкта або його модернізацію. Метою проведення капітального ремонту є продовження строку експлуатації, покращення технічного стану чи функціональних можливостей основних засобів.

Облікова політика підприємства відносно капітального ремонту основних засобів повинна містити наступне:

- критерії віднесення витрат до капітального ремонту;
- порядок документального оформлення капітального ремонту;
- систему затвердження рішення керівником;
- правила розподілу витрат між поточним і капітальним ремонтом та граничні суми витрат для розмежування;
- характеристику обраної системи обліку – витрати на ремонт відображаються на окремому рахунку чи відбувається капіталізація вартості відремонтованого об'єкта. При цьому слід зауважити, що підприємство може капіталізувати витрати лише у випадках, коли після проведення ремонтних робіт об'єкт значно поліпшено і підвищуються майбутні економічні вигоди від подальшої експлуатації цього об'єкта [1].

Підвищення економічних вигод через капітальний ремонт відбувається за рахунок:

- збільшення потужності після проведення ремонтних робіт;
- продовження терміну експлуатації об'єкта;
- покращення технічних характеристик;
- зменшення витрат на утримання об'єкта в майбутньому.

Тобто внаслідок проведеного ремонту відбувається не просто відновлення первісного стану, а істотна модифікація активу [2].

В наказ про облікову політику підприємства слід внести такі пункти щодо обліку ремонтів:

- затвердження кошторисів на ремонти та план-графік їх проведення;
- призначення осіб, відповідальних за проведення ремонтів;
- особливі умови внаслідок воєнного стану, зокрема можливість відстрочки капіталізації до моменту фактичного завершення робіт;
- ведення реєстрів проведених ремонтів.

Запровадження воєнного стану через повномасштабну агресію РФ внесло свої корективи у формування облікової політики щодо ремонтів необоротних активів. Так багато підприємств стикнулися з проблемами втрати частки власних необоротних активів або об'єкти отримали значні пошкодження внаслідок бойових дій. При цьому можна виділити такі

особливості воєнного стану, які суттєво впливають на формування облікової політики підприємства щодо основних засобів:

- внаслідок руйнування активів значно ускладнюється планування ремонтів;
- досить часто ремонти здійснюються без наявності первинних документів;
- з'явилися можливості фінансування ремонтів за кошти грантів, резервів або страхових виплат.

В обліковій політиці при цьому слід передбачити процедури оперативного реагування та адаптації дій до форс-мажорних обставин.

Облікова політика щодо капітального ремонту основних засобів є складовою фінансової стратегії підприємства. Вона має бути адаптованою до змін у законодавстві, господарському середовищі та технічних умовах експлуатації. Правильне формулювання політики дозволяє уникнути суперечок із контролюючими органами та забезпечує ефективне управління активами [3].

Список використаних джерел

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» : наказ МФУ від 27.04.2000 р. №92 ; станом на 29.07.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text>.

2. Прийдак Т.Б., Тютюнник С.В., Лега О.В., Єрмолаєва М. В., Яловега Л.В. Основні засоби за міжнародними та національними стандартами: облік, відображення в звітності та оподаткування. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. №9. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14995865>.

3. Лега О.В., Прийдак Т.Б., Яловега Л.В., Єрмолаєва М.В., Сіренко О.В. Облікова політика та податкові ризики: сучасні рішення для бізнесу. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. №9. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15031740>.

Матрос О. М.,

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Уманський національний університет
м. Умань

НЕОБХІДНІСТЬ НОВОЇ ПОДАТКОВОЇ ПАРАДИГМИ ДЛЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Сучасна система оподаткування малого бізнесу в Україні перебуває в точці глибокого структурного конфлікту між фіскальними потребами держави та об'єктивними можливостями суб'єктів підприємництва здійснювати свою діяльність у межах легального поля. З одного боку,

потреба в наповненні бюджету зростає у зв'язку з воєнними діями, мобілізацією ресурсів на потреби оборони та відновлення, з іншого - малий бізнес, що традиційно є найбільш вразливим сегментом економіки, стикається з безпрецедентними викликами: логістичні перебої, інфляція, зниження купівельної спроможності населення, міграція робочої сили та високий рівень правової невизначеності.

Попри те, що спрощена система оподаткування, обліку та звітності історично відігравала роль потужного стимулу для детінізації малого бізнесу, на сьогодні вона демонструє ознаки вичерпаності. Її фіксовані підходи, обмеженість інструментів, спрощені моделі обліку та відсутність гнучкості щодо змін ринкових умов роблять її непридатною для сталого розвитку, масштабування бізнесу та переходу до інноваційних форм господарювання. Підприємці все частіше сприймають її не як майданчик для зростання, а як тимчасовий інструмент виживання з обмеженим горизонтом планування.

Війна, зміна пріоритетів державної політики, суттєва трансформація споживчого ринку, невизначеність валютної та цінової політики, а також непередбачувані зміни в податковому законодавстві лише поглибили розрив між декларативною підтримкою бізнесу та реальними умовами його функціонування. При цьому фіскальні інструменти, які застосовуються до малого бізнесу, залишаються неадаптованими до таких викликів і нерідко погіршують ситуацію замість її стабілізації. Діючі податкові режими не враховують нових моделей підприємництва, що виникають на перетині самозайнятості, проєктної економіки та цифрової взаємодії.

На рис 1 наведено вузькі місця діючої податкової системи для малого бізнесу в Україні.

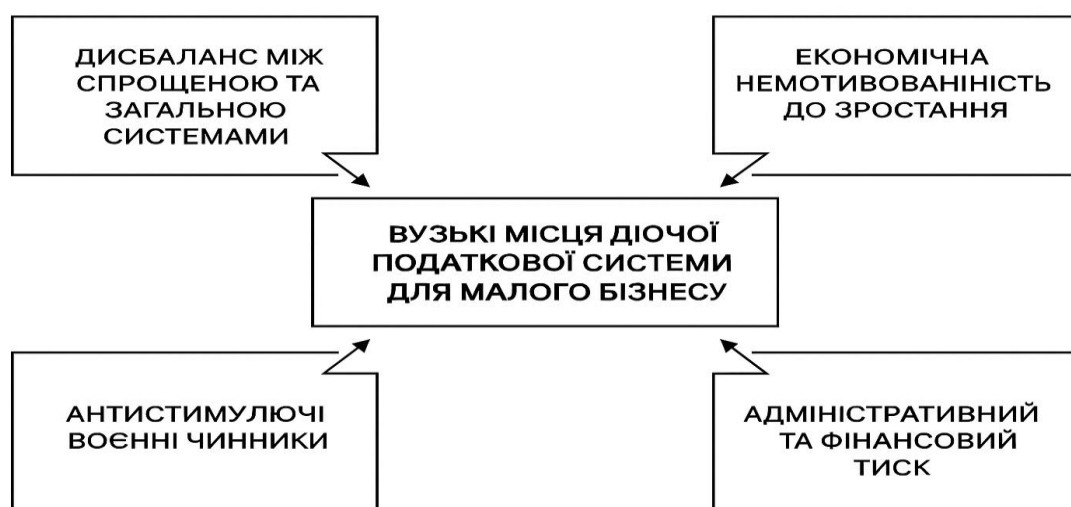

Рисунок 1 - Вузькі місця діючої податкової системи для малого бізнесу в Україні

На цьому тлі показовим є досвід країн Європейського Союзу, де дедалі частіше застосовуються податкові пільги для новостворених підприємств, тимчасові канікули, адаптивні ставки, податкові кредити та інші інструменти стимулювання офіційного зростання. Там податкова політика не обмежується функцією фіскального контролю, а виконує роль важеля для підтримки підприємницької активності.

Саме тому на часі формування нової податкової парадигми - такої, що виходить за межі фіскального тиску і базується на принципі динамічного партнерства між державою і підприємцем. Податкова служба повинна не лише адмініструвати, а й консультувати, супроводжувати бізнес, особливо на стартових етапах або в умовах високої невизначеності. Ключовим елементом такої парадигми має стати довіра - не лише між державою і бізнесом, але й між підприємцем і суспільством.

У цьому контексті особливо важливим є ментальний чинник. У країні з низьким рівнем довіри до інституцій навіть найкращі податкові рішення можуть бути сприйняті з підозрою. Тому парадигмальні зміни мають носити не лише технічний, а й культурний характер - змінювати модель мислення, у якій підприємець перестає бути об'єктом контролю і стає суб'єктом розвитку.

Цифровізація - ще один важливий напрям реформи. Вона здатна суттєво знизити адміністративне навантаження, але лише за умов супроводу - інформаційного, консультаційного, освітнього. Інакше електронна звітність, яка не враховує рівень цифрової грамотності малого бізнесу, стає не інструментом спрощення, а джерелом додаткового стресу і помилок.

Окремо варто наголосити на ролі податкової освіти. Підприємці часто не володіють навіть базовими знаннями про податкові права та обов'язки, що призводить до помилок, штрафів, втрати довіри до системи. Формування податкової культури має розпочинатися ще з шкільного віку, а в системі вищої освіти необхідно модернізувати програми підготовки з урахуванням сучасних практик та цифрових інструментів. Для діючих платників важливо створити відкриті навчальні платформи, зокрема за участі податкових служб, бізнес-асоціацій і громадських організацій.

У підсумку, нова податкова парадигма - це не лише оновлення нормативної бази. Це глибоке переосмислення ролі податків у розвитку країни. Це зміна філософії: від логіки «збирати будь-що» до логіки «створювати умови для зростання». Тільки за таких умов малий бізнес зможе виконати свою стратегічну функцію - стати основою економічної трансформації у післявоєнний період і джерелом сталого національного відновлення.

Список використаних джерел

1. Данілов О. Податкові зміни в контексті євроінтеграційних процесів України та їх вплив на бухгалтерський облік. *Економіка та суспільство*. 2024. №61. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3780>.
2. Матвійчук Л.О., Лопатовська О.О., Мельничук І.І., Хома Д.М. Податкові новації в умовах воєнного стану: законодавчі зміни та підходи до управління податковими ризиками. *Modern Economics*. 2025. № 49(2025). С. 148-153. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V49\(2025\)-20](https://doi.org/10.31521/modecon.V49(2025)-20).

Михайловина С. О.,

канд. екон. наук, доцент, доцент
кафедри обліку і оподаткування

Уманський національний університет
м. Умань

ЗАСТОСУВАННЯ БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГІЙ В ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННІ

У сучасних умовах цифрової трансформації економіки та зростання вимог до складання фінансової звітності підвищується інтерес до впровадження інноваційних технологій в облік та оподаткування. Однією з надійних технологій є блокчейн – розподілений реєстр, який забезпечує незмінність, захищеність та прозорість даних.

Актуальність теми обумовлена потребою у підвищенні довіри до фінансової інформації, забезпеченні надійного контролю за господарськими операціями, а також у боротьбі з податковими шахрайствами. Блокчейн відкриває нові можливості для автоматизації облікових процесів, зменшення людського фактора та мінімізації помилок при обробці даних.

Блокчейн – це технологія розподіленого реєстру, яка дозволяє зберігати інформацію у вигляді ланцюга блоків, що містять транзакції. Кожен блок пов'язаний із попереднім за допомогою криптографічного хешу, що забезпечує незмінність та цілісність даних. Інформація в блокчейні не може бути змінена без зміни всього ланцюга, що робить її високонадійною.

У таблиці 1 узагальнено основні характеристики блокчейн-технології з коротким описом та прикладами їхнього практичного застосування.

Таблиця 1 - Основні характеристики блокчейн-технології

Характеристика	Опис	Приклад
Децентралізація	Відсутність єдиного центру зберігання даних; усі учасники мають копії реєстру.	У мережі Bitcoin усі учасники зберігають копію блокчейну, що виключає контроль однією стороною.
Прозорість	Дані про транзакції доступні для перегляду всіма учасниками мережі.	Кожен може переглянути транзакції у публічному блокчейні Ethereum через блок-оглядач Etherscan.
Безпека	Використання криптографії для захисту даних від несанкціонованого доступу.	Дані в блокчейні захищені за допомогою SHA-256 хешування, як у Bitcoin.
Незмінність	Після запису в блокчейн дані неможливо змінити без згоди більшості учасників.	Неможливо змінити вже підтверджену транзакцію у мережі Ripple без згоди вузлів.
Трасування	Можливість відстеження походження та історії транзакцій.	У логістиці (наприклад, IBM Food Trust) блокчейн дозволяє простежити шлях продукту «від ферми до столу».
Надійність	Висока стійкість до збоїв і втрати даних завдяки розподіленій природі.	Навіть при виході з ладу кількох вузлів у мережі Hyperledger Fabric, дані не втрачаються.

Блокчейн-технологія має потенціал суттєво трансформувати систему бухгалтерського обліку завдяки своїм унікальним властивостям – незмінності, децентралізації, автоматизації та прозорості. Її впровадження дозволяє не лише підвищити ефективність облікових процесів, а й забезпечити достовірність фінансової інформації, зменшити ризики шахрайства, скоротити витрати на аудит та відповідність вимогам регуляторів.

Блокчейн у бухгалтерському обліку – це не лише технологія майбутнього, а й інструмент сьогодення для підприємств, що прагнуть цифрової трансформації, прозорості та конкурентоспроможності.

Наразі в Україні відсутнє чітке нормативне регулювання застосування блокчейн-технологій у сфері обліку та звітності. Щоб сприяти впровадженню цієї інновації, необхідно:

- внести зміни до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», що визнають можливість використання розподілених реєстрів як джерела облікових даних;
- закріпити на законодавчому рівні поняття смарт-контрактів, цифрових активів, електронних записів у блокчейні як юридично значущих;

- розробити стандарти цифрової звітності, сумісні з блокчейн-платформами (зокрема, на основі XBRL);
- адаптувати податкове законодавство до особливостей обліку операцій у децентралізованих системах.

Таблиця 2 - Можливості застосування блокчейн-технологій у бухгалтерському обліку

Напрямок застосування	Характеристика	Приклад
Автоматизація облікових операцій (смарт-контракти)	Виконання бухгалтерських операцій без участі людини за умовами угоди.	Автоматичне нарахування зарплати чи податків після певної події (наприклад, поставки товару).
Підвищення достовірності та прозорості записів	Дані фіксуються один раз і не можуть бути змінені.	Аудитори можуть перевірити дані онлайн без ризику їх підробки.
Інтеграція з ERP-системами	Обмін достовірними даними між підрозділами або організаціями.	Системи SAP, Oracle, Microsoft інтегрують блокчейн для синхронізації обліку між партнерами.
Зменшення витрат на аудит	Спрощення перевірки даних завдяки незмінності та доступності транзакцій.	Аудитори отримують автоматизований доступ до облікових записів, знижуючи час і витрати на перевірку.
Зростання довіри до фінансової інформації	Відкритий і контрольований доступ до облікових даних.	Інвестори, банки та податкові органи мають впевненість у прозорості даних компанії.

Таке правове забезпечення стане фундаментом для широкого використання цифрових інструментів у практиці ведення обліку та забезпечить юридичну силу електронним записам у блокчейні.

Однією з головних перепон цифрової трансформації бухгалтерського обліку в Україні є нестача фахівців, які поєднують знання з обліку, фінансів та інформаційних технологій. Для її подолання необхідно оновити освітні програми вищих навчальних закладів, впровадити сертифіковані курси для бухгалтерів-практиків та ініціювати партнерські освітні програми за участю ІТ-бізнесу.

Це дозволить сформувати нове покоління фахівців - цифрових бухгалтерів, здатних ефективно працювати в умовах автоматизації та децентралізації обліку.

Пілотне впровадження блокчейн-технологій доцільно розпочати в державному секторі та на великих підприємствах шляхом запуску проєктів з електронного обліку публічних фінансів, відстеження активів і тестування смарт-контрактів у логістичних чи аграрних компаніях. Такі ініціативи

дадуть змогу оцінити ефективність технології та виявити законодавчі й організаційні бар'єри для її подальшого масштабування.

Такий цілісний підхід забезпечить системну інтеграцію блокчейн-технологій у бухгалтерську практику України.

Застосування блокчейн-технологій в обліку та оподаткуванні відкриває широкі перспективи для підвищення прозорості, ефективності та безпеки фінансових процесів. Незважаючи на певні бар'єри, переваги цієї технології — незаперечні, і вона може стати ключовим елементом у створенні нової моделі цифрової бухгалтерії та податкової звітності.

Список використаних джерел

1. Юрченко О., Савченко Р. Роль і місце блокчейн-технологій для ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. *Економічний простір*. 2025. №198. С. 269-274. URL: <https://economic-prostir.com.ua/wp-content/uploads/2025/03/198-269-274-yurchenko.pdf>.

2. Скрипник С., Сливка Я., Музиченко Т. Блокчейн-технології в бухгалтерії: нові підходи до забезпечення прозорості та надійності фінансової звітності. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 66. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4556/4499>.

3. Шот А.П., Андрусак В.М., Яцко М.В. (2024). Вплив блокчейн технологій на трансформацію корпоративного бухгалтерського обліку. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*. 2024. Вип. 42. С. 15-22. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1373/1196>.

Оляднічук Н. В.,

канд. екон. наук, доцент, доцент
кафедри обліку і оподаткування

Уманський національний університет
м. Умань

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ТА ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Світова глобалізація та інтеграційні процеси зумовлюють необхідність трансформації національної системи бухгалтерського обліку та оподаткування. Важливим завданням сьогодення є адаптація законодавства, положень (стандартів) та практик ведення обліку до вимог міжнародного фінансового середовища, що забезпечить прозорість та своєчасність обліково-економічної інформації, довіру інвесторів та конкурентоспроможність у світовому ринковому середовищі (рис. 1).

Рисунок 1 - Глобалізація в бухгалтерському середовищі

Питання розвитку бухгалтерського обліку та оподаткування у середовищі інтеграційних процесів завжди є в центрі уваги науковців та практиків. Тенденції гармонізації національних систем оподаткування з міжнародними стандартами досліджено колективом акторів [1, с.9] та окреслено ними перспективи подальшого удосконалення податкового обліку в контексті глобальної економічної інтеграції. З метою прискорення цифрової трансформації, вважають Кузьменко О.П., Ілляшенко О.В., Косата І.А. [2], компанії мають інвестувати в підвищення кваліфікації персоналу, впроваджувати масштабовані інструменти автоматизації та забезпечувати відповідність постійно змінюваним фінансовим нормам. Паламарчук Т., Ковальчук О., Русак О. [1, с.242] обґрунтували перспективні напрями розвитку економіки в умовах інтеграції України до міжнародного економічного співтовариства та розкрили шляхи адаптації до міжнародних стандартів та вимог. Попри вагомі здобутки науковців, питання світової глобалізації та інтеграційних процесів потребують постійного дослідження, удосконалення та обґрунтування.

Процес глобалізації в бухгалтерському середовищі передбачає процес уніфікації, інтеграції та взаємного впливу національних систем бухгалтерського обліку в контексті світових економічних, фінансових і технологічних змін. Перспективи розвитку бухгалтерського обліку та оподаткування в умовах інтеграційних процесів характеризуються

процесом цифровізації облікової системи з використанням сучасних інформаційних технологій та програмного забезпечення з метою підвищення ефективності, достовірності та оперативності облікових процесів. Впровадження цифрових технологій ключовий сучасний тренд, що сприяє підвищенню точності, швидкості та автоматизації облікових процесів:

- використання хмарних бухгалтерських платформ (дозволяє працювати в реальному часі та зменшити витрати на ІТ-інфраструктуру);
- забезпечення електронного документообігу (скорочує кількість помилок та спрощує аудит);
- автоматизація обробки даних та інтеграція з банками, CRM-системами, касовими апаратами (сприяє оперативному прийняттю управлінських рішень).

Основними етапами цифровізації облікової системи є:

- аналіз поточного стану облікової системи (оцінювання рівня автоматизації та технічної готовності підприємства та визначення проблем, які можна вирішити за допомогою цифрових технологій);
- вибір програмного забезпечення (порівняння функціоналу бухгалтерських платформ BAS, SAP, QuickBooks, Xero та врахування специфіки діяльності підприємства при виборі програмного забезпечення);
- інтеграція облікової системи з іншими бізнес-процесами (зв'язок обліку з управлінням персоналом, автоматизація документообігу та електронної звітності);
- навчання персоналу (проведення тренінгів та інструктажів з роботи у цифровому середовищі, формування нових цифрових навичок у бухгалтерів);
- перехід до електронного документообігу (використання цифрового підпису та обмін первинними документами через електронні платформи);
- контроль (забезпечення кібербезпеки та резервного копіювання даних, проведення аудиту ІТ-інфраструктури);
- неперервне удосконалення (оновлення програмного забезпечення, удосконалення процесів обліку на основі аналітики та зворотного зв'язку).

Інтеграційні процеси стимулюють розвиток податкової системи у напрямі її прозорості, справедливості та ефективності, зокрема:

- впровадження електронного адміністрування податків (е-кабінет платника, електронні накладні);
- зменшення адміністративного навантаження на бізнес завдяки спрощенню звітності та об'єднанню форм;
- перехід до ризикорієнтованого підходу під час перевірок дозволяє сконцентрувати увагу на сумнівних операціях, знижуючи тиск на добросовісних платників.

Вектори підвищення професійної компетентності та етики фахівців з бухгалтерського обліку мають відповідати викликам сьогодення:

- посилення ролі бухгалтера як фінансового аналітика, радника з податкових, інвестиційних та інших питань;
- необхідність постійного професійного розвитку, підвищення кваліфікації відповідно до змін у міжнародних стандартах;
- дотримання етичних принципів у фінансовій звітності, що сприяє формуванню довіри до фінансової інформації.

Інтеграція автоматизованих систем обміну даними є ключовою характеристикою обліку, що забезпечує синхронізацію між інформаційними системами. Автоматичний обмін даними між підприємствами, банками, податковими органами скорочує витрати та прискорює звітність. Використання сучасних програмних продуктів та платформ типу Open Data дозволяє інтегрувати бухгалтерію у ширший контекст цифрової економіки. Важливим аспектом також є взаємодія з міжнародними базами даних для аналізу ризиків, перевірки контрагентів, залучення інвестицій тощо.

Таким чином, перспективи розвитку бухгалтерського обліку та оподаткування тісно пов'язані з вимогами інтеграційних процесів. Цифровізація, стандартизація, зміна ролі бухгалтера та посилення прозорості – основні орієнтири стратегічного розвитку. Своєчасне впровадження нових підходів сприятиме економічному зростанню, зменшенню тіньової економіки та формуванню стабільної податкової системи.

Список використаних джерел

1. Грицишен Д.О., Юхименко-Назарук І.А., Абрамова І.В., Ісламлі Д. Еволюційний аспект розвитку податкових систем та податкового обліку. *Економіка, управління та адміністрування*. 2025. № 1 (111). С.3-13.
2. Кузьменко О. П., Ілляшенко О. В., Косата І. А. Інноваційні рішення для автоматизації бухгалтерського обліку в малому та середньому бізнесі України. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 9. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14979984>.
3. Паламарчук Т., Ковальчук О., Русак О. Теоретико-методологічні засади міжнародної економічної статистики в умовах глобальних трансформацій та сталого розвитку. *Підприємництво та інновації*. 2025. №34. С.237-245.

Перерва П. Г.,
д-р екон. наук, професор,
професор кафедри економіки бізнесу та міжнародних економічних
відносин
Національний технічний університет «ХПІ»
м. Харків

Прокопишин О. С.,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри оліку і оподаткування
Північний кампус Львівського національного університету ветеринарної
медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького
м. Дубляни
Лега О. В.,
канд. екон. наук, доцент, професор кафедри обліку і оподаткування
Полтавський державний аграрний університет
м. Полтава

ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО КАБІНЕТУ: ЗНИЖЕННЯ ПОДАТКОВИХ РИЗИКІВ, СПРОЩЕННЯ ЗВІТНОСТІ ТА ПІДВИЩЕННЯ КОМПЛАЄНСУ

У контексті цифровізації фіскальної системи України, електронний кабінет платника податків стає базовим інструментом для забезпечення прозорості, зручності та правової безпеки у взаємовідносинах із контролюючими органами. Він не лише замінює традиційні паперові форми звітності, а й значно підвищує рівень податкового комплаєнсу підприємств. Для малого й середнього бізнесу це особливо актуально в умовах змін законодавства та зростання ризику штрафів.

Електронний кабінет дозволяє: подавати звітність в електронному форматі 24/7 без фізичного візиту до ДПС; перевіряти нарахування та сплату податків, статуси поданих документів; отримувати індивідуальні податкові консультації; контролювати реєстрацію податкових накладних і розрахунків коригування; вести листування з податковими органами з юридичною силою.

Завдяки автоматичному контролю термінів подання звітності, повідомленням про помилки та доступу до актуальної інформації про податкові зобов'язання, електронний кабінет дозволяє підприємству своєчасно реагувати на потенційні ризики та уникати штрафів і санкцій. Це особливо важливо для компаній із розгалуженою структурою або нестабільними податковими навантаженнями.

Для кращої візуалізації функціональних переваг електронного кабінету платника податків доцільно подати їх у таблиці 1, де поєднано функції, практичні переваги та типові податкові ризики, які завдяки їм мінімізуються.

Таблиця 1 - Можливості електронного кабінету, їх переваги та зниження податкових ризиків

Функція електронного кабінету	Практична перевага	Який ризик знижує
Подання звітності онлайн	Економія часу, мінімізація контакту з органами ДПС	Прострочення, помилки у звітності, штрафи
Перевірка стану розрахунків з бюджетом	Контроль податкових зобов'язань у реальному часі	Накопичення боргу, неузгодженість у розрахунках
Доступ до реєстру податкових накладних	Оперативне виявлення проблем з реєстрацією/відхиленням документів	Втрата податкового кредиту, блокування ПН
Ведення офіційного листування з податковою	Юридично значима фіксація звернень і відповідей	Спірні ситуації через «неотримані» документи
Отримання індивідуальних податкових консультацій	Можливість уточнити правомірність дій до їх здійснення	Неправильне трактування норм, податкові донарахування
Архівування та перегляд історії поданих документів	Легкий доступ до даних для звітності, перевірок, аудиту	Втрата первинної інформації або обґрунтувань

Джерело: узагальнено на підставі [1-5]

Як видно з наведеного, функціональні можливості електронного кабінету платника податків не лише спрощують звітність, а й дієво мінімізують ключові податкові ризики: від прострочення та помилок у подачі звітів – до непорозумінь із податковими органами та втрат податкового кредиту. Таким чином, інтеграція цього інструменту у щоденну фінансову діяльність підприємства є важливою складовою сучасного цифрового комплаєнсу та ефективного податкового управління.

Електронний кабінет платника податків є ключовим елементом побудови цифрової системи податкового комплаєнсу, що базується на прозорості, доступності та дотриманні норм податкового законодавства в реальному часі. Його функціонал дозволяє автоматизувати багато рутинних операцій, зменшуючи ризик людської помилки, забезпечує однозначність поданих даних та юридичну фіксацію взаємодії з контролюючими органами.

Насамперед, автоматизація звітності дозволяє мінімізувати технічні помилки при формуванні податкових декларацій, податкових накладних, повідомлень про контрольні події. Вбудовані механізми валідації та

перевірки допомагають запобігти подачі документів із помилками або неактуальними реквізитами.

Прозорий документообіг між платником податків і податковою службою (із фіксацією дати, часу та змісту) формує архів юридично значимих даних, які можуть бути використані як докази під час перевірок або при оскарженні рішень контролюючих органів. Це особливо важливо в умовах високого рівня фіскального навантаження та адміністративного тиску.

Верифікація даних, доступна в електронному кабінеті, дає змогу перевіряти актуальність інформації щодо стану розрахунків із бюджетом, статусу поданих звітів, наявності заборгованості або порушень. Це підвищує обізнаність бухгалтерської служби та керівництва про реальний податковий стан підприємства.

Крім того, архівне зберігання документів дозволяє швидко отримати доступ до потрібної звітності за будь-який період, що значно полегшує підготовку до перевірок або судових спорів. Підприємство може оперативно надати докази своєї добросовісності, правильності податкових розрахунків або поданих даних.

Таким чином, електронний кабінет не лише сприяє зниженню поточних ризиків, а й формує систему податкового комплаєнсу як частину корпоративної культури дотримання законодавства. Це забезпечує репутаційну стійкість підприємства, мінімізує витрати на перевірки та судові спори та підвищує довіру з боку партнерів і інвесторів.

Список використаних джерел

1. Лега О.В., Прийдак Т.Б., Яловега Л.В. Комплексні інформаційні рішення для управління економічною безпекою бізнесу *Трансформація менеджменту в умовах глобальної макроекономічної нестабільності* : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених, м. Миколаїв; 19-21 березня 2025 р. Миколаїв : МНАУ, 2025. С. 89-92.

2. Лега О.В., Безкровний О.В., Ромаш, Д.В., Шевченко А.О., Турченко А.Ю. Податковий комплаєнс: сутність, значення та стратегії впровадження. *Актуальні питання економічних наук*. 2025 №8. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14949251>.

3. Електронний кабінет: переваги користування. URL: <https://kyiv.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/880471.html>.

4. «Електронний кабінет» – переваги для платників податків. URL: <https://tr.tax.gov.ua/zahodi-dlya-platnikiv/465519.html>.

5. Єршова Н.Ю., Лега О.В., Прокопишин О.С., Прийдак Т.Б., Яловега Л.В. Податкова звітність як стратегічний інструмент ділових комунікацій і прийняття управлінських рішень. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. Вип.9. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14986292>.

Перерва П. Р.,
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти,
факультет податкової справи, обліку та аудиту
Науковий керівник: **Теліщук М. М.,**
ст. викладач кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики
Державний податковий університет
м. Ірпінь

ОПТИМІЗАЦІЯ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ ДЛЯ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

Внаслідок масштабного руйнування економіки через війну ключовим завданням для України стає сприяння відновленню підприємницької активності, зокрема малого і середнього бізнесу (МСБ), що забезпечує основу національної економіки. В економічному аспекті податкове навантаження безпосередньо впливає на стимул до підприємницької діяльності: за класичною моделлю ефективності, надмірні податки можуть перетягувати «криву Лаффера», тобто при дуже високих ставках фактичні надходження зменшуються через зниження легальної бази і зростання ухилення. Для МСБ, у яких зазвичай вузька рентабельність і високий ступінь податкової еластичності, навіть відносно невеликі зміни ставок можуть суттєво вплинути на їх подальші рішення про інвестування та розширення. Отже, оптимізація податкового навантаження – з одного боку, зниження без необхідності втрачати надходження до бюджету, з іншого – стимулювання економічної активності – стає критично важливим інструментом післявоєнного економічного відновлення.

Згідно з даними Державної служби статистики України, у 2022 році середні підприємства забезпечили 44,47% обсягу реалізованої продукції, а малі – 19,05% [1]. Це свідчить про важливу роль МСБ у національній економіці. Однак, у 2024 році підприємці зіткнулися з низкою викликів у сфері оподаткування. Податковий індекс знизився до 2,64 бала з 5-ти можливих та продовжує перебувати у негативній площині, що вказує на погіршення бізнес-клімату [2]. Основними проблемами залишаються низька якість податкового законодавства, складність адміністрування податків і звітності, а також посилення фіскального тиску.

Для підтримки МСБ в умовах післявоєнного відновлення економіки необхідно впроваджувати ефективні податкові інструменти. Одним із таких є спрощена система оподаткування (ССО), яка дозволяє зменшити адміністративне навантаження та забезпечити прозорість у веденні бізнесу. Світовий досвід показує, що спеціальні податкові режими для мікробізнесу є ефективним засобом підтримки підприємництва, особливо в умовах

нестабільного правового середовища. Такі режими сприяють створенню робочих місць, боротьбі з бідністю та розвитку інноваційного потенціалу країни.

Крім того, важливо створити умови для стимулювання створення висококваліфікованих робочих місць у секторі МСБ. Це можна досягти шляхом запровадження зниженої ставки єдиного соціального внеску (ЄСВ) для роботодавців, які створюють нові робочі місця. Такий підхід дозволить зменшити витрати підприємств на оплату праці та сприятиме зниженню рівня безробіття.

Водночас, необхідно забезпечити гнучкість у зміні організаційно-правової форми ведення бізнесу без надмірних податкових витрат. Це дозволить підприємцям адаптуватися до змін ринку та масштабувати свій бізнес без ризику втрати фінансової стабільності [3].

Нарешті, для ефективної оптимізації податкового навантаження важливо впроваджувати сучасні технології в бухгалтерському обліку та залучати професійних бухгалтерів. Це дозволить уникнути помилок у звітності та забезпечити правильне застосування податкових норм, що є особливо важливим для МСБ, яке часто обмежене в ресурсах. Отже, оптимізація податкового навантаження – з одного боку, зниження без необхідності втрачати надходження до бюджету, з іншого – стимулювання економічної активності – стає критично важливим інструментом післявоєнного економічного відновлення.

Отже, у післявоєнному відновленні України малий та середній бізнес відіграє важливу роль. Щоб підтримати цей процес, важливо впроваджувати податкову політику з помірними ставками, простішими адміністративними процедурами та зрозумілими правилами переходу. Зокрема, варто зберегти й оновити спрощену систему оподаткування, стимулювати інвестиції у виробництво та енергоефективність, підтримувати місцеві податкові ініціативи та підвищувати ефективність роботи державних органів. Такий підхід допоможе зменшити тінізацію економіки, створити нові робочі місця та забезпечити стабільний розвиток, навіть в умовах обмежених ресурсів і високої нестабільності. Якщо ж тиск податкової системи зростатиме, це може лише погіршити ситуацію — збільшиться частка тіньового бізнесу, а робочих місць стане менше.

Список використаних джерел

1. Національний інститут стратегічних досліджень. *Проблеми розвитку малого та середнього бізнесу в Україні як основного джерела робочих місць*. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/problemy-rozvytku-maloho-ta-serednoho-biznesu-v-ukrayini-yak>.

2. Європейська Бізнес Асоціація, ЕУ в Україні. *Бізнес знизив оцінку системи оподаткування у 2024 році, – опитування ЕБА*. URL:

<https://eba.com.ua/biznes-znyzyv-otsinku-systemy-opodatkovannya-u-2024-rotsi-opytuvannya-eva/>.

3. Національний інститут стратегічних досліджень. *"Щодо удосконалення податкових інструментів підтримки малого підприємництва в Україні". Аналітична записка.* URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/schodo-udoskonalennya-podatkovikh-instrumentiv-pidtrimki-malogo>.

Петришина Д. А.,
здобувачка вищої освіти, 2 курс,
обліково-фінансовий факультет
Науковий керівник: **Дубініна М. В.,**
д-р екон. наук, професор,
завідувач кафедри обліку і оподаткування
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв

ОРГАНІЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ПЕРВИННОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВАХ З ЕЛЕКТРОННИМ ДОКУМЕНТООБІГОМ

У сучасних умовах цифровізації економіки, посилені викликами воєнного стану в Україні, питання забезпечення надійного внутрішнього контролю на підприємствах набуває особливої актуальності. Аграрні підприємства, як один із ключових секторів економіки, дедалі активніше переходять до електронного документообігу, що вимагає принципово нового підходу до організації внутрішнього контролю, зокрема контролю первинної документації. Потреба в оперативному, достовірному та захищеному документообігу зростає, особливо в умовах нестабільного середовища, перебоїв з логістикою, зв'язком і ресурсами.

Електронний документообіг охоплює процеси створення, опрацювання, пересилання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів із застосуванням засобів контролю цілісності та автентичності. На відміну від традиційного паперового документообігу, електронна форма документа має низку характеристик, які трансформують підходи до внутрішнього контролю, особливо в частині первинних облікових документів, що є основою бухгалтерського обліку [1].

Особливої уваги вимагає організація внутрішнього контролю на аграрних підприємствах, де первинна документація фіксує господарські операції, пов'язані з обліком витрат, виробництва, реалізації продукції, оренди земельних ділянок, паливно-мастильних матеріалів, праці тощо. В умовах електронного документообігу контроль охоплює не лише змістовне

наповнення документів, а й технічні аспекти їх формування, передачі, зберігання та захисту від несанкціонованого втручання [2].

Серед ключових аспектів організації внутрішнього контролю в електронному середовищі слід виділити наступні:

1. Контроль доступу до електронних документів. Реалізується шляхом застосування систем авторизації, які визначають рівень доступу до документів окремих користувачів, зокрема надають або обмежують можливості редагування, перегляду чи видалення документів.

2. Моніторинг змін у документах. Внутрішній контроль вимагає впровадження механізмів, які забезпечують автоматичне фіксування історії змін, із зазначенням часу, виконавця та змісту правок. Такий підхід дозволяє оперативно реагувати на порушення внутрішніх регламентів та підвищує прозорість документообігу [4].

3. Забезпечення цілісності та достовірності первинних документів. В умовах електронного середовища ці вимоги реалізуються через використання технологій електронного цифрового підпису, який підтверджує автентичність документа, автора та захищає його від змін після підписання.

4. Контроль процесів створення, передавання та зберігання документів. Це передбачає регламентацію дій на всіх етапах життєвого циклу документа. Аграрні підприємства часто мають територіально розподілену структуру (польові господарства, елеватори, переробні цехи), що вимагає забезпечення єдиного захищеного середовища для передачі та архівування первинних документів [3].

Упровадження систем електронного документообігу в аграрному секторі супроводжується рядом проблем, що впливають на ефективність внутрішнього контролю. До них належать: технічна нестабільність мережевого обладнання в умовах військових дій, відсутність єдиних стандартів інтеграції програмного забезпечення, обмеженість фінансових ресурсів для модернізації IT-інфраструктури, а також низька цифрова компетентність окремих працівників.

Окрему увагу слід приділити нормативно-правовому аспекту. Незважаючи на існуюче законодавче регулювання електронного документообігу, аграрні підприємства стикаються з практичними труднощами щодо визнання юридичної сили окремих типів документів, необхідних для обліку в межах державного регулювання аграрного сектору [2].

У контексті перспектив розвитку внутрішнього контролю в умовах електронного документообігу важливими є напрями автоматизації контрольних процедур, впровадження елементів штучного інтелекту, що дозволяє ідентифікувати аномалії та шахрайські дії, використання технологій блокчейн для гарантування незмінності даних, а також

застосування хмарних рішень для організації безпечного віддаленого доступу до документів [1].

Таким чином, внутрішній контроль первинної документації в умовах електронного документообігу на аграрних підприємствах має бути інтегрованим, технологічно забезпеченим і гнучким до зовнішніх викликів, зокрема воєнного характеру. Лише системний підхід до організації контролю дозволить не лише зберегти достовірність і цілісність облікової інформації, а й забезпечити ефективне управління аграрним підприємством в умовах цифрової трансформації та воєнних загроз.

Список використаних джерел

1. Корольок Т., Кравчук Н., Карп І. Стан та тенденції розвитку організації документообігу в інформаційній системі управління підприємством. *Галицький економічний вісник*. 2020. № 6(67). С. 79–89.

2. Козлова Н.С., Білоусько Т.М. Система управління електронним документообігом на підприємстві. Збірник наукових статей магістрів факультету фінансів і обліку ПУЕТ за результатами наукових досліджень 2014–2015 навчального року. Полтава : ПУЕТ, 2015. С. 16–22. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/3573>.

3. Ковбич Т.М. Аудиторська перевірка в умовах застосування комп'ютерної форми ведення бухгалтерського обліку. *Вісник ЖДТУ. Економіка, управління та адміністрування*. 2017. №2(44). С.68–77. DOI: [https://doi.org/10.26642/jen-2008-2\(44\)-68-77](https://doi.org/10.26642/jen-2008-2(44)-68-77).

4. Івахненко С.В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту : навч. посіб. 3-тє вид., випр. і доп. Київ : Знання, 2006. 350 с.

Підлубна О. Д.,
старший викладач кафедри обліку і оподаткування
Уманський національний університет
м. Умань

РОЗВИТОК БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнна агресія проти України створила безпрецедентні виклики для всіх сфер економіки, в тому числі – для бухгалтерського обліку, як надзвичайно важливого інструмента збереження діяльності бізнесу та забезпечення прозорості звітності у надзвичайних умовах. Головною проблемою, вважає Жук В. [1, с.6], є слабкість теоретичного підґрунтя бухгалтерського обліку, оскільки його характеризують як застосування методів та інструментів, а відтак, облік сприймається як сервісна функція управління, не спроможна самостійно розв'язувати задачі економіки в

сучасних умовах. Тому роль бухгалтерського обліку посилюється в сьогоденних умовах господарювання.

З початком воєнного стану в Україні держава оперативно внесла низку змін до нормативно-правових актів, що регулюють бухгалтерський облік і звітність:

- ✓ введення податкових пільг та спрощення звітності для підприємств, які втратили доступ до документів або фізичних активів;
- ✓ скасування обов'язковості окремих вимог щодо ведення обліку, зокрема – в зоні бойових дій;
- ✓ можливість зберігання документів у цифровій формі.

Вказані заходи допомогли зменшити адміністративне навантаження на бізнес у критичних регіонах, але при цьому дозволили зберегти ключові механізми фінансового контролю.

В умовах війни підприємства зіткнулися з низкою нових реалій, які змінили традиційні принципи ведення бухгалтерського обліку, зокрема:

- ✓ втрата або переміщення основних засобів потребує коригування обліку амортизації, ліквідації активів, створення резервів під знецінення;
- ✓ зміна локації бізнесу – вимога переоформлення банківських рахунків, обліку витрат на релокацію, евакуацію обладнання тощо;
- ✓ зміна форми власності чи реєстрації підприємства – через реєстрацію в інших областях чи за кордоном;
- ✓ проблеми з доступом до первинних документів – виклик, який став поштовхом для активного переходу до електронного документообігу;
- ✓ курсові різниці та нестабільність валют – викликають необхідність постійного переоцінювання валютних зобов'язань та активів.

Війна активізувала процеси цифрової трансформації бухгалтерського обліку. Підприємства змушені:

- переходити на хмарні системи обліку, щоб забезпечити доступ незалежно від геолокації;
- використовувати електронні сервіси державної податкової служби, банків та контрагентів для спрощення комунікації;
- активно впроваджувати електронний документообіг.

Використання таких заходів сприяє збереженню неперервності бізнес-процесів і дозволяє бухгалтерам працювати віддалено, не втрачаючи контролю над фінансовими потоками.

В період воєнного часу роль бухгалтера значно виходить за межі звичайного обліку. Бухгалтер перетворюється на стратегічного радника та фінансового координатора, який допомагає підприємству залишатися на прибутковому рівні в економічному середовищі, адаптуватися та зберегти фінансову стійкість.

До стратегічних функцій бухгалтера у воєнний період належать:

- забезпечення фінансової стабільності (аналіз грошових потоків, прогноз платоспроможності, формування антикризового бюджету підприємства);
- контроль за використанням ресурсів (чіткий облік витрат, у тому числі пов'язаних із релокацією, евакуацією, збереженням майна, контроль за розподілом гуманітарної чи грантової допомоги);
- адаптація облікової політики підприємства до змін (оперативне внесення змін до внутрішньої документації відповідно до нових законодавчих норм, перехід на електронний документообіг, хмарні сервіси, мобільні банкінги);
- податкова гнучкість та підтримка підприємства (відстеження змін у податковому законодавстві, тимчасові пільги, правильне оформлення звітності навіть за умов нестабільного доступу до систем, консультування керівництва щодо оптимізації оподаткування);
- формування фінансової звітності (неупереджена та своєчасна звітність для грантодавців та фондів підтримки, здійснення окремого обліку надходжень коштів та контроль за цільовим їх використанням);
- внутрішній контроль та превенція ризиків (запровадження дієвих механізмів внутрішнього фінансового контролю);
- психологічна та корпоративна підтримка, що сприяє збереженню довіри у колективі, забезпечує допомогу у фінансових питаннях співробітникам.

Таким чином, вітчизняний бухгалтерський облік в період воєнного стану відіграє надзвичайно важливу роль у збереженні економіки та забезпечення стабільного її функціонування. У надзвичайно критичних ситуаціях неупередженість та своєчасність обліку допомагає приймати управлінські рішення, уникати штрафних санкцій та зберігати ресурси підприємства. Бухгалтерський облік в сьогоденних умовах – це не просто документування господарських операцій, це інструмент стабільності, прозорості й відповідальності перед державою, контрагентами, громадянами.

Список використаних джерел

1. Жук В. Роль бухгалтерської науки у вирішенні проблем впливу війни та повоєнної розбудови економіки України. Облік діяльності бізнесу в умовах воєнного стану: новації – 2023: збірник матеріалів Першого бухгалтерського воркшопу-стажування (26 жовтня-03 листопада 2023 р., м. Київ, ТДВ «Інститут обліку і фінансів», ГО «Федерація аудиторів, бухгалтерів та фінансистів АПК України»). Київ: ННЦ «ІАЕ», 2023. С.6-7.

Поліщук О. М.,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Уманський національний університет
м. Умань

РОЗВИТОК БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ АВТОМАТИЗАЦІЇ

Еволюція бухгалтерського обліку є невід'ємною складовою розвитку суспільства та його економічних систем. Від найдавніших спроб фіксації майнових відносин до складних сучасних систем, бухгалтерський облік завжди віддзеркалював рівень розвитку продуктивних сил та характер економічних взаємодій. Перші облікові записи, що велися вручну на глиняних табличках чи пергаменті, поступово еволюціонували до більш структурованих форм, таких як подвійний запис, що заклав основи сучасної бухгалтерії. Однак, справжній якісний стрибок у розвитку бухгалтерського обліку стався з появою та широким впровадженням обчислювальної техніки. Цей технологічний прорив ознаменував початок епохи автоматизації облікових процесів, яка кардинально змінила методологію, інструментарій та роль бухгалтерського обліку в управлінні підприємством. Перші програми для автоматизації бухгалтерського обліку, хоч і були досить простими за своїм функціоналом, вже тоді продемонстрували значний потенціал у підвищенні ефективності облікової праці, зменшенні кількості помилок, пов'язаних з людським фактором, та суттєвому скороченні часу, необхідного для підготовки фінансової звітності, що, в свою чергу, підвищило її оперативність та корисність для прийняття своєчасних управлінських рішень [1].

На сучасному етапі розвитку бухгалтерський облік переживає період глибокої трансформації під впливом всеосяжного проникнення інформаційних технологій у всі аспекти його функціонування. Впровадження комплексних інтегрованих систем управління підприємством, які забезпечують централізоване управління всіма ключовими бізнес-процесами, включаючи бухгалтерський облік, хмарних технологій, що надають гнучкість, масштабованість та економічність облікових систем, а також передових інструментів бізнес-аналітики та візуалізації даних, відкрило принципово нові можливості для бухгалтерської професії та якісно змінило роль облікової інформації в управлінні бізнесом [3].

Автоматизація сьогодні вже не обмежується лише механічним виконанням рутинних облікових процедур, таких як реєстрація первинних документів чи складання стандартних звітів. Вона охоплює складніші аналітичні процеси, включаючи глибокий аналіз фінансово-господарської

діяльності в режимі реального часу, виявлення прихованих тенденцій та закономірностей у фінансових даних, розширене прогнозування майбутніх фінансових показників з використанням математичних моделей та статистичних методів, а також забезпечення всебічної інформаційної підтримки для прийняття стратегічних та оперативних управлінських рішень на всіх рівнях ієрархії підприємства. Це дозволяє підприємствам не лише досягти значного підвищення операційної ефективності, оптимізувати управління оборотними коштами та іншими фінансовими ресурсами, але й суттєво покращити якість, своєчасність та релевантність фінансової інформації, підвищити рівень внутрішнього контролю за господарською діяльністю та забезпечити більш гнучку та швидку адаптацію до мінливих умов конкурентного середовища та загальної економічної кон'юнктури.

Однак, інтенсивна автоматизація бухгалтерського обліку не лише відкриває нові горизонти, але й ставить перед бухгалтерською спільнотою нові виклики та підвищені вимоги до професійної компетентності фахівців. В умовах цифрової економіки глибокі теоретичні знання фундаментальних принципів і методів бухгалтерського обліку, розуміння сутності економічних процесів та нормативно-правового регулювання облікової діяльності залишаються абсолютно необхідними, але вони повинні бути органічно інтегровані з практичними навичками ефективної роботи з сучасними інформаційними системами та технологіями. Сучасний бухгалтер все частіше виступає в ролі аналітика даних, який повинен володіти вміннями обробляти та аналізувати великі масиви облікової інформації (Big Data), застосовувати сучасні методи статистичного аналізу та інтелектуального аналізу даних (Data Mining), інтерпретувати отримані результати, формувати комплексні аналітичні звіти та візуалізації, які є надійною інформаційною основою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Крім того, в умовах зростання кіберзагроз та залежності бізнесу від інформаційних систем, особливої ваги набувають питання забезпечення належного рівня кібербезпеки облікової інформації, захисту конфіденційних даних та забезпечення безперервності облікових процесів [2].

Заглядаючи в майбутнє, подальший розвиток бухгалтерського обліку буде нерозривно пов'язаний з інтеграцією передових цифрових технологій, таких як штучний інтелект та машинне навчання, Інтернет речей та технології розподіленого реєстру (блокчейн). Очікується, що інтелектуальні алгоритми штучного інтелекту та машинного навчання зможуть автоматизувати не лише рутинні операції та складні аналітичні процедури, але й виконувати такі інтелектуальні завдання, як розпізнавання образів у первинних документах, автоматична класифікація та маршрутизація документів, виявлення аномалій та шахрайських

транзакцій, а також здійснювати більш точне та глибоке прогнозування фінансових результатів діяльності підприємства на основі аналізу великих обсягів структурованих та неструктурованих даних. Технологія блокчейн, завдяки своїй децентралізованій, прозорій та криптографічно захищеній архітектурі, має потенціал революціонізувати процеси обліку та аудиту, забезпечуючи безпрецедентний рівень надійності, прозорості та захищеності облікових даних, мінімізуючи ризики фальсифікації та несанкціонованого втручання. Таким чином, автоматизація перестає бути лише інструментом для оптимізації операційних витрат та підвищення продуктивності праці бухгалтерів. Вона стає ключовим фактором фундаментальної трансформації бухгалтерського обліку в інтелектуальну, аналітичну, прогностичну та безпечну систему, яка відіграє стратегічно важливу роль у забезпеченні ефективного управління фінансовими ресурсами підприємства, підвищенні його конкурентоздатності та забезпеченні сталого розвитку в умовах стрімко зростаючої складності та динамічності цифрової економіки.

Список використаних джерел

1. Кононенко Л. В., Назарова Г. Б., Куц В. І. Трансформація форм бухгалтерського обліку в умовах розвитку Digital-технологій. *Економічний простір*. 2021. № 168. С. 132-137.

2. Орлов І. Організація бухгалтерського обліку в умовах цифровізації економіки. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2022. Вип. 1. С. 265-274.

3. Поліщук О., Михайловина С., Матрос О. Проблеми та перспективи розвитку обліку в комп'ютерному середовищі. *Ефективна економіка*. 2024. № 2. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/3104>.

Сирцева С. В.,

канд. екон. наук, доцент,

доцент кафедри обліку і оподаткування

Миколаївський національний аграрний університет

м. Миколаїв

ПОСЕРЕДНИЦЬКІ ПОСЛУГИ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ОБЛІКОВІ АСПЕКТИ ТА ПОДАТКОВІ НАСЛІДКИ

У сучасних умовах глобалізації та розширення міжнародних відносин підприємства все частіше вдаються до залучення посередників у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності. Це дозволяє ефективніше входити на зовнішні ринки, зменшувати витрати на логістику, митне оформлення, пошук контрагентів тощо. Однак використання посередницьких послуг породжує низку облікових та податкових питань, які потребують чіткого

нормативного регулювання та правильного відображення в бухгалтерському та податковому обліку.

Посередницька діяльність у зовнішньоекономічній сфері реалізується, зокрема, через комісійну торгівлю, агентські та брокерські договори. Основними обліковими аспектами таких операцій є:

1. Чітке розмежування доходів і витрат між принципалом та посередником. Згідно з п. 6.2 НП(С)БО 15 «Дохід» [1], суми надходжень за договорами комісії, агентськими та іншими аналогічними договорами на користь комітента, принципала тощо не визнаються доходами посередника. Тобто, товари, послуги та кошти, що проходять транзитом через посередника, не формують його дохід чи витрати. Лише сума комісійної винагороди визнається доходом посередника як виручка від реалізації послуг.

2. Облік винагороди у замовника:

- якщо посередник використовується для продажу – винагорода включається до витрат на збут (Дт 93);

- якщо через посередника здійснюється купівля товарів або послуг – винагорода обліковується у складі вартості активів або витрат, пов'язаних з їх придбанням (Дт 15, 20-28, 91, 92, 94, 97).

3. Курсові різниці у посередницьких ЗЕД-операціях. При наявності валютних розрахунків, виникають курсові різниці за монетарними статтями (заборгованість, іноземна валюта), які за загальним правилом мають бути віднесені на розрахунки з замовником, оскільки посередник діє від імені та на користь замовника. Це відповідає положенням Цивільного кодексу України, зокрема ст. 1014 та 1024 [2].

4. Операції з іноземною валютою. Посереднику не рекомендовано самостійно купувати іноземну валюту для розрахунків з нерезидентами, оскільки банки здійснюють таку купівлю лише на підставі відповідних договорів з клієнтами-резидентами. У разі браку власної валюти та відсутності валютних надходжень, посередник може зіткнутися з неможливістю виконання валютних зобов'язань.

5. Визначення митної вартості товару у випадку імпорту або експорту через посередника. Митна вартість імпортованих товарів через посередника визначається на підставі фактичної ціни контракту між замовником і постачальником, незалежно від участі посередника. Вартість винагороди посередника не включається до митної вартості, якщо вона не є складовою ціни контракту.

Якщо посередник діє від свого імені, митна вартість визначається за його контрактом. При експорті – митна вартість використовується для статистичних та контрольних цілей, але її правильне декларування також важливе.

6. Документальне оформлення розрахунків між сторонами згідно з зовнішньоекономічним договором (контрактом). Особливу увагу слід приділяти правильному оформленню первинних документів, зокрема актів наданих послуг, рахунків-фактур, митних декларацій тощо.

Особливістю посередницьких послуг є те, що їх оплата, як правило, залежить від кількості виконаних посередником дій або доручень. Щоб отримати свою винагороду, посередник повинен відзвітувати перед замовником про виконану роботу. Це звітування може здійснюватися шляхом:

- подання акта наданих послуг;
- складання спеціального звіту, наприклад звіт комісіонера, в якому детально описані всі дії, здійснені на виконання договору;
- надання підтвердних документів (оригіналів або копій), які підтверджують фактичні витрати, понесені в процесі виконання доручення [3].

Здійснені витрати, які не є винагородою, але підлягають компенсації, повинні бути обґрунтованими та документально підтвердженими (рахунки, чеки, транспортні документи, митні квитанції тощо). У договорі зазвичай передбачається порядок такого звітування, терміни, форма подачі звіту та строки оплати винагороди.

Наявність належним чином оформленого звіту є підставою для визнання доходу посередника та для відшкодування витрат, понесених у межах виконання договору.

7. Для суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності важливо враховувати також валютне регулювання та обов'язковість валютного контролю при розрахунках за зовнішньоекономічними контрактами.

8. Визнання комісійної винагороди як об'єкта оподаткування ПДВ. У разі, якщо посередник є платником ПДВ, комісійна (агентська) винагорода, отримана ним за посередницькі послуги, є об'єктом оподаткування ПДВ згідно з п. 185.1 Податкового кодексу України [4].

Послуги посередництва вважаються окремою операцією, незалежною від предмету договору між замовником і третьою стороною (наприклад, комітентом і покупцем). Посередник зобов'язаний нарахувати ПДВ 20% на суму винагороди та скласти відповідну податкову накладну на замовника.

Товари/послуги, які передаються через посередника, не є об'єктом ПДВ для нього, якщо він діє від імені замовника. Саме замовник (наприклад, комітент) визнає ПДВ з продажу товарів/послуг.

Якщо посередник діє від свого імені, то операція проходить у його обліку як продаж, і він визнає ПДВ за повною вартістю товару/послуги.

Щодо податкових наслідків, основними питаннями є:

- визначення бази оподаткування ПДВ та податку на прибуток за посередницькими договорами;

- врахування витрат на посередницькі послуги при формуванні фінансового результату;
- уникнення подвійного оподаткування при операціях із нерезидентами.

Таким чином, посередницькі послуги є важливим інструментом оптимізації зовнішньоекономічної діяльності. Водночас, їх використання потребує високого рівня облікової культури, дотримання чинного законодавства України у сфері бухгалтерського обліку, податкового та митного регулювання. Правильне документальне оформлення та своєчасне відображення таких операцій в обліку дозволяє уникнути фінансових ризиків та податкових санкцій, а також сприяє підвищенню ефективності міжнародної діяльності підприємств.

Список використаних джерел

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» ; наказ Міністерства фінансів України від 29 листопада 1999 р. №290 : станом на 03. лист. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text>.

2. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16 січня 2003 р. №435-IV : станом 09 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

3. Коваленко О. Посередницькі послуги у сфері ЗЕД. *uteka.ua*. 2024. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/commerce-12-ved-i-valyutnye-operacii-7-posrednicheskie-uslugi-v-sfere-ved>.

4. Податковий Кодекс України : Кодекс України від 2 грудня 2010 р. №2755-VI ; станом на 01 квіт. 2025 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T102755.html.

Степнова Д. Є.,

студентка I курсу, спеціальність «Облік і оподаткування»

Науковий керівник: **Протасов В. В.,**

ВСП «Житомирський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»

м. Житомир

ОСОБЛИВОСТІ НАРАХУВАННЯ ВІДПУСКНИХ

Питання нарахування основної та додаткової оплати праці є надзвичайно важливими для працівників будь-якого підприємства, оскільки вона впливає на рівень матеріального забезпечення працюючих громадян. Особливої актуальності це питання набуває в умовах постійних змін законодавчого регулювання праці, трансформацій ринку праці та економічної нестабільності.

Підставою для надання щорічної відпустки є заява працівника та графік відпусток, затверджений на підприємстві. На основі цих документів видається наказ про надання відпустки. Нарахування відпускних здійснюється відповідно до Порядку обчислення середньої заробітної плати № 100 від 08.02.1995 р. [1].

В умовах скасування святкових та неробочих днів у зв'язку з правовим режимом воєнного стану в Україні розрахунок середньоденної заробітної плати здійснюється шляхом ділення сумарного доходу за розрахунковий період на 365 календарних днів.

Для працівника, який відпрацював на підприємстві більше 12 місяців, розрахунок середньої заробітної плати здійснюється на основі доходу за останні 12 місяців, що передують місяцю надання відпустки. Розглянемо інформацію про нарахований дохід для нарахування відпускних у табл. 1.

Таблиця 1 - Заробітна плата та дні в розрахунковому періоді

Рік	Місяць	Дохід	Відпрацьовано			Коефіцієнт підвищення окладу
			Днів	Годин	Кал. днів	
2024	Квітень	19 714,58	20	129,3	30	1
2024	Травень	19 508,71	17	108,6	31	1
2024	Червень	22 552,45	22	140,2	30	1
2024	Липень	21 789,00	27	174,7	31	1
2024	Серпень	21 468,78	18	112,6	31	1
2024	Вересень	21 814,00	25	160,9	30	1
2024	Жовтень	22 705,00	27	174,7	31	1
2024	Листопад	22 675,34	23	147,1	30	1
2024	Грудень	22 583,00	26	167,8	31	1
2025	Січень	22 376,00	26	167,8	31	1
2025	Лютий	18 187,50	24	154	28	1
2025	Березень	19 650,00	21	168	31	1
	Всього	255 024,36	255	1 637,7	365	

Тоді середньоденна зарплата по календарних днях становить:

$255024,36 \text{ грн} : 365 \text{ кал.дн.} = 698,70 \text{ грн/кал.дн.}$

Відпускні за 14 календарних днів нараховані в розмірі:

$698,70 \text{ грн/кал.дн.} * 14 \text{ кал.дн.} = 9781,76 \text{ грн.}$

Працівникові, який пропрацював на підприємстві, в установі, організації чи у фізичної особи - підприємця або фізичної особи, які в межах трудових відносин використовують працю найманих працівників, менше року, середня заробітна плата обчислюється виходячи з виплат за фактичний час роботи, тобто з першого числа місяця після оформлення на роботу до першого числа місяця, в якому надається відпустка або виплачується компенсація за невикористану відпустку, матеріальна (грошова) допомога [2].

Розглянемо порядок нарахування відпускних працівникові, який на підприємстві відпрацював менше одного року, був прийнятий на роботу 19 вересня 2024 року. Для нарахування відпускних беремо заробітну плату за попередні 6 місяців, а саме з 01.10.24 по 31.03.25. Дані про заробітну плату та календарні дні для оплати відпускних наведено в таблиці 2.

Таблиця 2 - Заробітна плата та дні в розрахунковому періоді

Рік	Місяць	Дохід	Відпрацьовано			Коефіцієнт підвищення окладу
			Днів	Годин	Календарних днів	
2024	Жовтень	22 705,00	27	174,7	31	1
2024	Листопад	22 675,34	23	147,1	30	1
2024	Грудень	22 583,00	26	167,8	31	1
2025	Січень	22 376,00	26	167,8	31	1
2025	Лютий	18 187,50	24	154	28	1
2025	Березень	19 650,00	21	168	31	1
	Всього	128176,81	147	979,4	182	

Середньоденна зарплата по календарних днях становить:

$128176,81 \text{ грн} : 182 \text{ кал. дн.} = 704,27 \text{ грн/кал.дн.}$

Відпускні за 14 календарних днів нараховуються в розмірі:

$704,27 \text{ грн/кал.дн.} * 14 \text{ кал. дн.} = 9859,78 \text{ грн.}$

Бухгалтер проводитиме відповідні утримання із загального місячного оподаткованого доходу, що включає відпускні та нараховану суму заробітної плати після відпустки. Сума загального місячного доходу відноситься до витрат підприємства.

Отже, правильне та своєчасне нарахування відпускних є ключовим аспектом дотримання трудового законодавства, що забезпечує соціальні гарантії працівників.

В умовах воєнного стану та скасування святкових днів, бухгалтерія повинна враховувати нові підходи до розрахунку календарних днів, що впливають на загальну суму відпускних. Нарахування та виплата відпускних є не лише обов'язком підприємства, а й свідченням його фінансової дисципліни та соціальної відповідальності перед працівниками.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Порядку обчислення середньої заробітної плати : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.02.1995 року №100 ; станом на 12 верес. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/100-95-%D0%BF#Text>.

Талюта І. О.,
здобувачка вищої освіти, 3 курс,
обліково-фінансовий факультет
Науковий керівник: Бурковська А. В.,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв

ПОДАТОК НА НАДЛИШКОВУ ПЛОЩУ ЖИТЛА В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Податок на надлишкову площу житла в Україні є одним із інструментів, що регулюють ринок нерухомості та наповнюють місцеві бюджети. Запроваджений відповідно до статті 266 Податкового кодексу України, він спрямований на оподаткування житлової площі, яка перевищує встановлені норми: 60 кв. м для квартир, 120 кв. м для будинків і 180 кв. м для комбінації різних типів житлової нерухомості [1]. У 2025 році, з огляду на економічні виклики воєнного часу, зростання мінімальної заробітної плати до 8000 грн і підвищення ставок податку до 120 грн за 1 кв. м надлишкової площі, цей податок набуває особливого значення [2].

Податок на нерухомість функціонує як джерело доходів для місцевих бюджетів, які використовуються для фінансування інфраструктури, соціальних програм і відновлення після війни. У 2023 році, наприклад, Львівська область збрала 196,88 млн грн, а Київ – 128,28 млн грн від цього податку [3]. Механізм нарахування базується на даних Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, а власники отримують повідомлення-рішення від податкової служби до 1 липня за попередній рік [1]. Наприклад, для квартири площею 80 кв. м надлишковими вважаються 20 кв. м, і за ставкою 120 грн/кв. м власник сплатить 2400 грн податку [2]. Однак адміністрування податку ускладнюється через несвоєчасне інформування платників, що може призвести до штрафів у розмірі до 8500 грн за несвоєчасну сплату, а в разі умисного ухилення – до кримінальної відповідальності за ст. 212 ККУ [4].

Чинне законодавство передбачає пільги для окремих категорій громадян. Від сплати звільняються власники нерухомості на тимчасово окупованих територіях або в зонах бойових дій, а також особи, чиє житло зруйноване через війну [1]. Пільги надаються багатодітним сім'ям, самотніми матерями, які виховують дітей з інвалідністю, учасникам АТО, закладам освіти та релігійним організаціям [2]. Проте пенсіонери, які зазвичай проживають у великих квартирах, отриманих у спадок, не мають автоматичних пільг і можуть відчувати фінансовий тиск, що викликає критику щодо справедливості податку [3]. Крім того, так званий «податок

на розкіш» у розмірі 25 000 грн стягується з власників об'єктів площею понад 300 кв. м для квартир і 500 кв. м для будинків, що позиціонується як інструмент соціальної справедливості, але його ефективність залишається під питанням [1].

Економічні наслідки податку мають двозначний характер. З одного боку, він сприяє наповненню місцевих бюджетів, що є критично важливим в умовах воєнного часу та потреби фінансування відновлення інфраструктури. З іншого – зростання ставок у 2025 році через прив'язку до мінімальної заробітної плати створює додаткове навантаження на власників, особливо в умовах інфляції та економічної нестабільності [2]. На ринку нерухомості податок знижує привабливість інвестицій у великі об'єкти, що може призвести до зменшення попиту на первинному ринку та зростання орендних ставок, оскільки власники намагатимуться компенсувати витрати [5]. Водночас підвищення військового збору до 5% при продажу нерухомості додатково ускладнює транзакції, що впливає на інвестиційний клімат [5].

Соціальний аспект податку є одним із найбільш дискусійних. Хоча податок спрямований на оподаткування заможних верств, які володіють великими об'єктами, він часто зачіпає середній клас, зокрема власників квартир площею 70–80 кв. м, які не завжди мають високі доходи [3]. Відсутність пільг для пенсіонерів і нерівномірність ставок у різних регіонах посилюють соціальну напругу. Наприклад, у Києві ставка становить 120 грн/кв. м, тоді як у Банилівській ТГ Чернівецької області – лише 16 грн/кв. м [2]. Така регіональна неоднорідність створює нерівні умови для громадян і потребує уніфікації.

Правові виклики пов'язані з неоднорідністю рішень місцевих рад і складністю адміністрування. Місцеві органи влади мають право встановлювати ставки та пільги в межах, визначених Податковим кодексом, що призводить до значних відмінностей між регіонами [1]. Наприклад, деякі громади збільшують пільгову площу або знижують ставки, щоб підтримати населення, тоді як великі міста, як-от Київ і Львів, використовують максимальні ставки для наповнення бюджетів [3]. Це створює правову невизначеність і ускладнює прогнозування доходів держави. Крім того, громадяни часто не отримують повідомлення-рішення вчасно, що призводить до штрафів і необхідності самостійно звертатися до податкової для уточнення даних [4].

Міжнародний досвід свідчить, що податок на нерухомість є поширеним інструментом у багатьох країнах. У Франції він базується на кадастровій вартості, що дозволяє враховувати реальну цінність об'єкта, тоді як в Україні прив'язка до мінімальної зарплати спрощує адміністрування, але не завжди відображає ринкову ситуацію [6]. У Німеччині податок залежить від типу нерухомості та регіону, що

забезпечує гнучкість, але потребує розвиненої системи оцінки. В Україні перехід до кадастрової оцінки міг би підвищити справедливість оподаткування, але потребує значних ресурсів для створення єдиної бази даних і оцінки майна.

Перспективи вдосконалення податку включають кілька ключових напрямів. По-перше, необхідно уніфікувати ставки та пільги на національному рівні, щоб уникнути регіональних диспропорцій. По-друге, доцільно запровадити пільги для пенсіонерів та інших вразливих груп, які володіють великими об'єктами, але мають обмежені доходи. По-третє, впровадження електронних кабінетів платників податків могло б спростити інформування та сплату податку. Нарешті, перегляд прив'язки до мінімальної заробітної плати на користь кадастрової оцінки підвищив би справедливість системи, хоча потребує значних інвестицій у інфраструктуру [6].

Війна в Україні суттєво впливає на адміністрування податку. Звільнення від сплати для жителів окупованих територій і зон бойових дій є важливим кроком, але потребує чіткого механізму підтвердження статусу таких об'єктів [1]. Водночас відновлення зруйнованої інфраструктури вимагає додаткових надходжень, що робить податок важливим джерелом фінансування. Місцеві ради відіграють ключову роль у балансуванні між економічними потребами та підтримкою населення, але їхні рішення мають бути більш скоординованими на національному рівні.

Громадська думка щодо податку розділена. На платформі Х користувачі висловлюють як підтримку пільг для вразливих груп, так і критику високих ставок у великих містах [7]. Багато громадян вважають податок додатковим тягарем в умовах економічної кризи, тоді як інші бачать у ньому інструмент соціальної справедливості. Для підвищення довіри до системи необхідно забезпечити прозорість адміністрування та чітке інформування громадян.

Податок на надлишкову площу житла має потенціал стати ефективним інструментом регулювання ринку нерухомості та наповнення бюджетів, але потребує вдосконалення. У 2025 році, з урахуванням воєнних і економічних викликів, важливо знайти баланс між фіскальними цілями та соціальною справедливістю. Уніфікація ставок, запровадження пільг для вразливих груп, перехід до кадастрової оцінки та цифровізація процесів можуть зробити податок більш справедливим і ефективним, сприяючи економічному відновленню України.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

2. Податок на нерухомість у 2024 році: роз'яснення податківців. LigaZakon. 2024. URL: https://biz.ligazakon.net/ua/news/224225_podatok-na-neruhome-mayno-u-2024-rots-rozyasnennya-podatkovtsv.

3. Податки за нерухомість 2023 року: кому доведеться сплатити за квадратні метри 25. ТСН. 2023. URL: <https://tsn.ua/groshi/podatki-za-neruhomist-2023-roku-komu-dovedetsya-splatiti-za-kvadratni-metri-25-2268790.html>.

4. З 1 липня треба платити за «зайви» метри: кому, скільки та як це зробити. Intent. 2023. URL: <https://intent.press/z-1-lypnya-treba-platyty-za-zayvi-metry-komu-skilky-ta-yak-tse-zrobyty/>.

5. Інвестиційний клімат в Україні: виклики та перспективи 2025 року. НААУ. 2025. URL: <https://unba.org.ua/news/19766-investitsiinii-klimat-v-ukraini-vikliki-ta-perspektivi-2025-roku.html>.

6. Податок на нерухоме майно: ставки, пільги та нарахування. Yankiv. 2025. URL: <https://yankiv.com/podatok-na-neruhome-mayno-stavky-pilhy-ta-narakhuvannya/>.

7. Податок на нерухомість: кому і скільки доведеться сплатити у 2025 році за «зайву» площу. Tax.gov.ua. 2025. URL: <https://tax.gov.ua/baneryi/onlayn-navchannya/podatok-na-neruhome-mayno/fizichni-osobi/>.

Токарева А. І.,
здобувач вищої освіти 1 курсу освітнього рівня «Магістр»
Науковий керівник: Єрмолаєва М. В.,
канд. екон. наук, доцент
кафедри обліку і оподаткування
Полтавський державний аграрний університет
м. Полтава

ПОДАТКОВА СОЦІАЛЬНА ПІЛЬГА: СУТНІСТЬ, ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА РОЛЬ У СУСПІЛЬСТВІ

Податки, які сплачують громадяни є суттєвим джерелом наповнення державного бюджету України. Одним з найбільш значущих податків є податок з доходів фізичних осіб, який займає друге місце після ПДВ. Так за 2024 рік надходження до державного бюджету від ПДФО становили 326,1 млрд. грн. Це на 57,6% перевищило показник 2023 р. Таке зростання відбулося за рахунок зростання середньої заробітної плати, зокрема у зв'язку з вимогами законодавства щодо бронювання окремих категорій працівників та перенаправлення ПДФО з грошового забезпечення військовослужбовців з місцевих бюджетів до державного [1].

Слід зазначити, що оподаткування доходів громадян виконує не тільки бюджетоутворюючу функцію, а й соціальну. Держава бере на себе відповідальність за забезпечення гідного рівня доходів для всіх категорій населення. При цьому оподаткування громадян виконує соціальну роль, що є однією з ключових ідей у фіскальній політиці будь-якої держави. Такий підхід дозволяє розглядати податки не лише як джерело надходжень до бюджету, а й як інструмент перерозподілу благ, соціальної справедливості та підтримки вразливих верств населення.

Соціальна функція оподаткування доходів громадян (особливо через податок на доходи фізичних осіб) виконує проявляється в:

- забезпеченні перерозподілу доходів між різними соціальними групами;
- зменшенні майнової та економічної нерівності;
- формуванні фондів соціального захисту (пенсійного, медичного, безробіття);
- фінансуванні освіти, медицини, оборони та інших суспільно важливих сфер.

Податкова соціальна пільга (ПСП) - це інструмент державної підтримки малозабезпечених категорій населення, який впливає на чистий дохід працівника через зменшення суми податку на доходи фізичних осіб (ПДФО). Тобто вона безпосередньо впливає на розмір заробітної плати, яка отримується працівниками «на руки».

Податкова соціальна пільга забезпечує соціальну справедливість через надання пільг та прогресію, а саме:

- ПСП дозволяє підтримати людей з низьким рівнем доходу, багатодітні сім'ї, людей з інвалідністю;
- прогресивне оподаткування є класичним механізмом соціальної рівноваги;
- надання податкових знижок (наприклад, за навчання або медичні витрати) стимулюють соціально значущі витрати [2].

Проблема дотримання соціальної справедливості через механізм оподаткування громадян має історичне коріння. Так, ще у 1940-х рр. існували адміністративно встановлені пільги щодо прибуткового податку з громадян. Наприклад, з заробітної плати колгоспників прибутковий податок не утримувався.

З набуттям України незалежності відбулися зміни внаслідок проведення економічних реформ. Першою спробою систематизації пільг по оподаткуванню доходів громадян було прийняття Декрету КМУ «Про прибутковий податок з громадян» яким встановлювались пільги на утриманців, ветеранів, осіб з інвалідністю, працівників освіти, охорони здоров'я, тощо [3].

З прийняттям ЗУ № 889 від 22.05.2003 р. було здійснена спроба систематизації ПДФО. При цьому вперше була встановлена єдина ставка ПДФО-13 %, пізніше 15 %, пільги по оподаткуванню доходів визначалися у фіксованих сумах у вигляді ПСП та значно розширилося коло пільговиків.

Із введенням Податкового кодексу України питання ПСП врегульовано ст. 169. Основними рисами є:

- єдина ставка ПДФО: 15%, згодом 18%;
- ПСП встановлюється у відсотках до прожиткового мінімуму;
- уточнено категорії осіб, які мають право на підвищені пільги [4].

Відтепер пільги по оподаткуванню доходів прив'язані до соціальних стандартів, а не до абстрактних сум, що зробило систему більш гнучкою. Історичні аспекти становлення ПСП в Україні наведені у таблиці 1.

Таблиця 1 - Історія становлення податкової соціальної пільги в Україні

Період	Основні риси ПСП / пільг	Нормативна база
До 1991 року	Адміністративні пільги, прогресивне оподаткування	Закон УРСР «Про прибутковий податок з громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства» від 5.07.1991 р. № 1306
1991–1997	Пільги для утриманців, ветеранів, інвалідів	Декрет КМУ «Про прибутковий податок з громадян» від 26.12.1992 р. № 13-92
1998–2003	Фіксовані суми пільг, поява поняття ПСП	Закон України «Про податок з доходів фізичних осіб» від 22.05. 2003 р. №889-IV
2004–2010	Єдина ставка ПДФО (13%), адресні ПСП	
2010–дотепер	Гнучка система, прив'язка до ПМСП	Податковий кодекс України (ст. 169)
2022–2024 (воєнний стан)	Спрощення адміністрування, спеціальні звільнення	Пільги для ВПО, мобілізованих, волонтерів

Особливу увагу слід приділити застосуванню ПСП в умовах цифровізації, зокрема можливість автоматизованого призначення ПСП із застосування додатку ДІА без заяви працівника, верифікації доходів громадян із державних реєстрів, що зменшить бюрократизацію процесів.

Ще одним з напрямків розвитку ПСП може бути збільшення її розміру та гнучкості. Наприклад, визначення розміру пільги не тільки залежно від розміру прожиткового мінімуму, а й з урахуванням індексу споживчих цін та реального розміру прожиткового мінімуму.

Податкова соціальна пільга має великий потенціал розвитку як елемент соціально відповідального оподаткування. За умови цифровізації, адресності та адаптації до реалій воєнного часу вона може стати більш справедливою, ефективною та прозорою формою підтримки громадян [4].

Список використаних джерел

1. Огляд виконання Державного бюджету України на 2024 рік та рекомендації для 2025 року. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2025. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ohlyad-vykonannya-derzhavnoho-byudzhetu-ukrayiny-na-2024-rik-ta>.

2. Єрмолаєва М., Абакумова В. Оподаткування доходів громадян: історичні аспекти. *Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти* : матеріали V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 22-23 березня 2023 р. Ч. 2. Львів: ЛНУП, 2023. С. 99-101.

3. Про прибутковий податок з громадян : декрет КМУ від 26.12.1992 р. Втрата чинності 01.01.2012 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/13-92#Text>.

4. Податковий кодекс України : закон України від 2.10.2010 р. № 2755. Дата оновлення 1.04.2025 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

5. Єрмолаєва М. В. Оплата праці в державному секторі: соціально-облікові аспекти. *Науково-виробничий журнал «Бізнес навігатор»*. 2024. Вип. 1 (74). С. 60-63.

Тропп Р. О.,

здобувач вищої освіти 2м курсу

обліково-фінансового факультету

Науковий керівник: **Усикова О. М.,**

д-р екон. наук, професор,

професор кафедри обліку і оподаткування

Миколаївський національний аграрний університет

м. Миколаїв

ДОГОВІРНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ: ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЮ

У сучасних умовах господарювання контроль за виконанням договірних зобов'язань є важливою складовою ефективного управління підприємством. Забезпечення належного виконання договірних умов сприяє зміцненню партнерських відносин, підвищенню фінансової дисципліни та мінімізації господарських та податкових ризиків [1, 2]. Тому тут контроль виступає не лише як інструмент перевірки, але і як механізм попередження порушень договірних умов.

Сутність контролю договірних зобов'язань полягає у систематичному нагляді, аналізі та оцінці відповідності фактичного виконання умов договору встановленим зобов'язанням. Контроль здійснюється на всіх етапах життєвого циклу договору: під час укладання, в процесі реалізації та після завершення договірних відносин. Тобто найбільшою мірою здійснюється поточний контроль, а попередньому та ретроспективному контролю договірних зобов'язань приділяють менше уваги, що не надає можливості нівелювати ризики. Як мінімум, ризик підписання договору з недоброчесним контрагентом, а також ризик включення до договору неправомірних або неоптимальних чи неможливих до виконання позицій.

Так, основними завданнями поточного контролю договірних зобов'язань є: перевірка відповідності фактичного виконання умов договору його письмовим положенням; виявлення та запобігання порушенням договірної дисципліни; оцінка впливу невиконаних або неналежно виконаних зобов'язань на фінансово-господарську діяльність підприємства; ініціювання коригувальних дій у разі виявлення відхилень або порушень.

Контрольні процедури можуть бути внутрішніми (виконуються підрозділами підприємства чи відповідальними за це фахівцями) або зовнішніми (здійснюються аудиторами, контролюючими органами, партнерами).

Ефективність контролю значною мірою залежить від наявності відповідної нормативної бази, автоматизованих інформаційних систем обліку договорів, компетентності персоналу, а також чіткості сформульованих договірних умов. Одним із ефективних інструментів виступає система внутрішнього контролю, яка дозволяє оперативно виявляти відхилення, аналізувати їхні причини та приймати управлінські рішення щодо усунення наслідків.

Маємо наголосити на важливості попереднього і ретроспективного контролю на досліджуваній ділянці облікової роботи. Так, попередній контроль договорів є важливим інструментом управління господарсько-правовими ризиками, що передбачає перевірку проектів договорів до моменту їх підписання. Такий контроль забезпечує юридичну, економічну та організаційну обґрунтованість договірних зобов'язань і знижує ймовірність виникнення конфліктів, непорозумінь чи порушень у процесі реалізації договору. Сутність попереднього контролю полягає в оцінці проекту договору на відповідність чинному законодавству, внутрішнім нормативним документам підприємства, фінансовим можливостям, а також загальним принципам ділової доцільності. Такий контроль є профілактичним заходом, який дозволяє вчасно виявити потенційні проблеми та усунути їх до настання юридичних наслідків.

Основні завдання попереднього контролю договорів: перевірка правомірності положень договору; аналіз повноти й чіткості формулювання зобов'язань сторін; оцінка можливих ризиків, у тому числі фінансових і правових; погодження договору з відповідними службами (юридичним відділом, фінансовою службою, службою безпеки тощо); виявлення та усунення невігідних або некоректних умов. Як правило, попередній контроль здійснюється у формі внутрішнього погодження документа в межах затвердженого порядку діловодства.

Основною метою ретроспективного контролю договорів є оцінка ефективності та правомірності виконаних договірних зобов'язань після завершення їх реалізації. Такий контроль дозволяє не лише виявити порушення чи недоліки, а й сформулювати підґрунтя для удосконалення майбутніх договірних процесів. Сутність ретроспективного контролю полягає в аналізі вже реалізованих договорів із позиції юридичної коректності, відповідності фінансових результатів умовам договору та фактичного виконання зобов'язань усіма сторонами. Основні функції ретроспективного контролю договорів: перевірка фактичного виконання умов договору (строки, обсяги, оплата, якість); виявлення порушень, відхилень або зловживань; оцінка економічної доцільності укладеної угоди; визначення відповідальності посадових осіб за можливі порушення; формування пропозицій для вдосконалення процесу укладення та реалізації договорів у майбутньому.

Підсумовуючи, маємо зазначити, що контроль договірних зобов'язань є важливим фактором забезпечення стабільності господарських процесів і підтримання ділової репутації підприємства. Удосконалення механізмів контролю, зокрема й використання попереднього та ретроспективного контролю, сприятиме підвищенню правової та фінансової культури суб'єктів господарювання.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV ; станом на 3 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

2. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI; станом на 3 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

Трохимець Б. В.,
аспірант 3 курсу економічного факультету
Науковий керівник: **Гуцаленко Л. В.,**
д-р. екон. наук, професор
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ЮРИДИЧНОГО КОНТРОЛЮ КОНТРОЛЬОВАНИХ ІНОЗЕМНИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ

Поняття контрольованих іноземних компаній (далі – КІК) запроваджене Законом України від 16.01.2020 року № 466-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві» (далі – Закон № 466). Правила КІК залишаються новим та мало дослідженим явищем у податковому законодавстві України.

Визначення поняттю КІК наводиться у пп. 39-2.1.1 ст. 39-2 Податкового кодексу України (далі – ПК України), відповідно до якого «контрольованою іноземною компанією визнається будь-яка юридична особа, зареєстрована в іноземній державі або території, яка визнається такою, що знаходиться під контролем фізичної особи-резидента України або юридичної особи-резидента України відповідно до правил, визначених цим Кодексом» [1].

Як видається з наведеного визначення поняття КІК передбачає наявність трьох елементів: (1) іноземна компанія, (2) резидент України, під чийм контролем знаходиться така іноземна компанія (контролююча особа, або контролер), та (3) відносини контролю. Доцільно зосередитися на особливостях визначення контролю з огляду на складність нормативного регулювання вказаного елемента.

У рамках Кроку 3 Плану дій BEPS «Розробка ефективних правил оподаткування контрольованих іноземних компаній» передбачено різні типи та рівні контролю, які можуть бути імplementовані країнами до свого внутрішнього законодавства [3]. Зокрема, мова йде про такі типи контролю, як:

а) юридичний контроль – рівень володіння компанією визначення відповідно до частки участі акціонера у статутному капіталі;

б) економічний контроль – відповідно до права особи на прибуток компанії, капітал та активи, що реалізуються, наприклад, у разі ліквідації;

в) фактичний контроль – відповідно до можливості впливу на управління компанією та приймати рішення щодо її щоденної операційної діяльності незалежно від формальної наявності повноважень.

г) контроль, заснований на консолідації – визначення контролю згідно з принципами бухгалтерського обліку (зокрема, МСФЗ), коли компанія-нерезидент відображається у фінансовій звітності компанії-резидента як консолідована одиниця [4].

Вбачається, що ПК України передбачає юридичний та фактичний контроль. При цьому, положеннями пп. 39-2.1.3 ст. 39-2 ПК України визначено особливі правила визначення розміру частки для цілей юридичного контролю на той випадок, якщо володіння корпоративними правами передбачає різний обсяг таких прав, як голосування при прийнятті рішень, розподіл дивідендів та отримання активів у разі ліквідації компанії. Якщо співвідношення таких прав непропорційне, то частка у іноземній компанії для цілей становлення юридичного контролю буде рахуватися відповідно до найбільшого із прав, передбачених акціями або часткою у капіталі. Мова йде про такі права:

- корпоративні права як відсоток акцій чи відсоткове співвідношення частки у капіталі (загальне правило);
- право впливу на відповідну частку голосів у вищому органі управління іноземної компанії (загальних зборах акціонерів або іншому аналогічному органі) – тобто можливість голосувати за певні рішення;
- право на отримання відповідної частини прибутку іноземної компанії – як правило, йдеться про дивіденди або про інші форми розподілу прибутку, які можуть застосовуватися утвореннями без статусу юридичної особи;
- право блокування рішення про розподіл частини прибутку іноземної компанії. Статутом іноземної компанії можуть передбачатися особливі правила, які дають змогу блокувати певні рішення незалежно від розміру частки;
- право на отримання відповідної частини активів іноземної компанії у разі її ліквідації.

У разі непропорційного розподілу вищенаведених прав за акціями або часткою у статутному капіталі, до уваги береться найбільший показник із таких прав. Тобто, якщо акції не надають особі права голосу взагалі, але дають право на отримання 51% прибутку, то така особа буде вважатися контролером за ознакою юридичного контролю, оскільки для цілей встановлення юридичного контролю володіє акціями у розмірі 51%.

Враховуючи наведені положення, можна констатувати, що положення ПК України, які стосуються контролю на підставі частки у компанії, одночасно передбачають як ознаки юридичного, так і економічного контролю.

Законодавство виділяє два критерії розміру часток для цілей встановлення юридичного контролю.

- Фізична або юридична особа самостійно володіє часткою у іноземній компанії понад 50% (тобто як мінімум 50,01%). У такому разі особа однозначно визнається контролером КІК.

- Фізична або юридична особа володіє як не менше 10% в іноземній компанії за умови, що сукупна частка резидентів України у цій компанії складає 50% або більше [1].

При цьому, що стосується порогових значень для встановлення юридичного контролю, то законодавство має деякі неузгодженості. Так, у критерії № 1 наявність юридичного контролю встановлювалася за умови одноосібного володіння часткою КІК у розмірі понад 50% (тобто 50,01%). У той же час, у критерії № 2 кільком резидентам України достатньо разом володіти рівно 50% КІК, щоб особа, яка володіє часткою 10%, була контролером.

Крім того, критерій № 2 змінився у 2024 році – з володіння часткою 25% до 10%. При цьому, у даному критерії у володінні також прослідковується різний підхід до граничного значення – до 2024 року для виконання критерію потрібно було володіти часткою рівно 25%, а з 2024 року йде мова про володіння понад 10% (тобто 10,01%). Відсутність уніфікованого підходу негативно впливає на процес встановлення наявності юридичного контролю.

Провідні українські науковці неодноразово зазначали, що запропонований механізм встановлення юридичного контролю надмірно складний та незбалансований. Одночасно можуть виникати ситуації, коли особа, яка володіє часткою 50% (рівно) в іноземній компанії, не визнається контролюючою особою, а компанія не визнається КІКом. У той же час інша особа, яка володіє дещо більше 10% (10,01%) в аналогічній компанії, визнається контролюючою особою, бо інші не пов'язані з нею резиденти України, не пов'язані між собою, сукупно володіють щонайменше 40% цієї компанії. Такий підхід до визначення контролюючої особи безпосередньо впливає на податковий статус особи, тобто на визнання її платником податку. Крім того, база оподаткування для податку на доходи фізичних осіб або податку на прибуток підприємств розраховується пропорційно частці, яка перебуває у володінні чи під контролем відповідної фізичної або юридичної особи. Отже, питання нормативного визначення контролюючої особи має не лише теоретичне, а й безпосереднє практичне значення [2].

З наведеного можна зробити висновок, що податкове законодавство в частині визначення поняття контролю КІК України в цілому виконує рекомендації Кроку 3 Плану дій BEPS, зокрема, передбачає фактичний, юридичний та економічний контроль. У той же час, нормативні ознаки юридичного (та економічного) контролю містить ряд неточностей у співвідношенні часток, необхідних для встановлення контролю.

Список використаних джерел

1. Податковий Кодекс України : Кодекс України від 2 грудня 2010 р. №2755-VI ; станом на 01 квіт. 2025 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T102755.html.
2. Дмитрик О.О., Мікрюков А.О. Контрольована іноземна компанія як платник податків: деякі дискусійні аспекти визначення поняття. *Економічна теорія та право*. 2023. № 4 (55). С. 36–55. DOI: <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2023-55-4-36>.
3. OECD (2015). Designing Effective Controlled Foreign Companies Rules. Action 3-2015 Final Report, OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project, OECD Publishing. Paris.
4. Базов В. П. Контрольовані іноземні компанії (CFC/KIK): поняття та принципи оподаткування. *Слово Національної школи суддів України*. 2020. №4(33). С. 110-119.

Тютюнник С. В.,

канд. екон. наук, доцент, професор
кафедри обліку і оподаткування

Горбань А. А.,

здобувач вищої освіти

Полтавський державний аграрний університет
м. Полтава

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ВПЛИВУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗМІН НА ПОДАТКОВЕ НАВАНТАЖЕННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

У контексті поступової гармонізації податкового законодавства України з нормами Європейського Союзу ключовим завданням стає адаптація фіскальної політики до стандартів європейської податкової практики. Одним із викликів є аналіз реального податкового навантаження на бізнес в умовах змін ставок, баз оподаткування, правил трансфертного ціноутворення та адміністрування податків. Адекватна аналітична оцінка дозволяє виявити можливі ризики, спрогнозувати динаміку податкових платежів та забезпечити збалансовану податкову політику в контексті євроінтеграції.

Питання рівня податкового навантаження безпосередньо впливає на конкурентоспроможність українського бізнесу, інвестиційну привабливість та фіскальну стійкість. Тому важливо не лише порівнювати ставки податків, а й враховувати реальні витрати підприємств на податкове адміністрування, прозорість процедур та частоту змін законодавства [1].

Дослідження базується на аналізі п'яти країн: України, Польщі, Словаччини, Угорщини та Німеччини. Вибір обумовлений тим, що перші

три – країни Центрально-Східної Європи з подібним історичним шляхом, а Німеччина – розвинена економіка, на фіскальні підходи якої орієнтується ЄС.

По-перше, оцінено формальне податкове навантаження: ставки податку на прибуток, ПДВ, соціальних внесків. Україна має відносно помірні ставки податку на прибуток (18%) та ПДВ (20%), що є конкурентоспроможними порівняно з європейськими державами. Водночас формальні ставки не відображають реального фіскального тиску. У країнах ЄС, зокрема в Німеччині, ставки вищі, однак за рахунок ефективного адміністрування та передбачуваного регулювання податкове середовище є більш комфортним для бізнесу. По-друге, проаналізовано ефективне податкове навантаження (ETR), що враховує всі прямі та непрямі податкові витрати підприємства. Для моделювання взято умовне виробниче підприємство середнього бізнесу з доходом 10 млн грн та прибутком до оподаткування 1,5 млн грн. Розрахунки показали, що в Україні реальне ETR становить близько 37%, тоді як у Польщі – 32%, в Угорщині – 29%, у Німеччині – близько 42%. Хоча формально Німеччина має найвище податкове навантаження, бізнес там не несе додаткових витрат на податкові ризики, юридичний супровід при перевірках, неочікувані зміни правил чи блокування ПДВ. В Україні ж податкові витрати часто пов'язані з необхідністю залучення аудиторів, адвокатів, повторного подання звітності, судового оскарження донарахувань [3]. По-третє, розглянуто динаміку податкового законодавства України у 2020–2024 рр. За цей період було прийнято понад 80 нормативно-правових актів, що суттєво змінювали податкові правила. Зокрема, змінювались правила трансфертного ціноутворення, адміністрування ПДВ, застосування РРО, електронних сервісів ДПС. Така частота змін створює ризики для бізнесу, оскільки унеможливорює довгострокове податкове планування. Для порівняння, у Німеччині в цей самий період відбулося лише кілька основних змін податкового законодавства, які заздалегідь обговорювались із бізнесом і мали перехідний період.

Крім того, українські підприємці відзначають низький рівень довіри до податкових органів, що підкріплюється частими податковими перевірками, неоднозначністю тлумачення норм, відсутністю прозорого механізму досудового врегулювання спорів. Це все також формує «тіньове» податкове навантаження, яке не відображається в офіційній статистиці, але впливає на інвестиційні рішення.

Аналіз показує, що головним бар'єром на шляху до покращення податкового клімату в Україні є не самі податкові ставки, а непрозоре, нестабільне та адміністративно складне середовище, в якому функціонує бізнес. Хоча номінальні ставки податку на прибуток та ПДВ є цілком прийнятними, ефективне податкове навантаження в Україні перевищує

показники сусідніх держав, що створює бар'єри для розвитку малого та середнього підприємництва, залучення інвестицій і детінізації економіки.

У цьому контексті пріоритетними напрямками реформи мають стати: 1. Забезпечення стабільності податкового законодавства. 2. Підвищення прозорості процедур адміністрування, зокрема відшкодування ПДВ. 3. Цифровізація податкових сервісів з одночасним зниженням бюрократичного навантаження. 4. Удосконалення комунікації між бізнесом і ДПС [2].

Запровадження європейських підходів у сфері податкового адміністрування має стати не лише формальним завданням, а й інструментом підвищення довіри, прозорості та ефективності всієї податкової системи України. Такий підхід дозволить не просто гармонізувати податкову політику з європейською, а й адаптувати її до потреб українського бізнесу в умовах економічного відновлення.

Список використаних джерел

1. Крисоватий А.І., Мельник В.М., Кошук Т.В. Сутність та концептуальні основи формування податкової політики в умовах євроінтеграційних процесів. *Економіка України*. 2016. № 1. С. 35–51.

2. Кучин С.П., Гончаренко Т.І. Удосконалення державної регіональної соціальної політики в сучасній Україні. *Збірник матеріалів Звітної науково-практичної конференції Луганського національного аграрного університету*. 2020. С. 242–244.

3. Яценко О.М., Швиданенко О.А., Швиданенко Г.О. Циркулярна економіка як основа забезпечення сталого розвитку країни в контексті євроінтеграції. *Економіка і регіон*. 2022. №4 (87). С. 150-167.

Челак Ю. Ю.,

здобувач вищої освіти 2м курсу

обліково-фінансового факультету

Науковий керівник: **Чебан Ю. Ю.,**

канд. екон. наук, доцент,

доцент кафедри обліку і оподаткування

Миколаївський національний аграрний університет

м. Миколаїв

РОЛЬ ПЕРВИННОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДОСТОВІРНОСТІ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Значення достовірної облікової інформації, яка є основою для прийняття ефективних управлінських рішень, контролю за ресурсами та виконання податкових зобов'язань, завжди було і залишається важливим.

Додають актуальності зазначеному питанню умови сьогодення, які вимагають не лише формувати облікову інформацію, але й забезпечити її збереження. Особлива роль належить тут первинній документації, що є відправною точкою для всіх етапів бухгалтерського обліку та підтвердженням всіх господарських операцій. У фермерських господарствах, як формі малого підприємництва, роль первинних документів залишається вищезазначеною, а можливості та фактичне її оформлення, зберігання та використання опосередковане суттєвими проблемними питаннями. Основні з них: суб'єкт ведення бухгалтерського обліку, обмеженість ресурсів, кадрових можливостей, поєднання багатьох функцій в одній особі, фокус саме на кінцевий результат – складання різних форм звітності, які, по суті, об'єктивно скласти без первинного обліку просто неможливо.

Первинні документи – це документи, що складаються при здійсненні господарських операцій або безпосередньо після них, та містять відомості про їх зміст, обсяг, дату, учасників та інші істотні характеристики. Законодавчо її значення закріплено в Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», де первинний документ визнається основним елементом системи обліку та визначено, що якість ведення обліку прямо залежить від достовірності, своєчасності та повноти первинної документації [1].

Дослідження особливостей ведення бухгалтерського обліку у фермерських господарствах дозволяють зробити висновки про низку складнощів на ділянці організації первинного обліку. Зокрема, поширеними є випадки:

- використання неуніфікованих або самостійно створених, довільних форм документів, що не містять повного переліку реквізитів;
- оформлення первинних документів із запізненням;
- відсутність обліку, зокрема і первинного, окремих операцій (наприклад, натурального обміну, внутрішньогосподарських переміщень, підзвітних розрахунків тощо);
- ведення обліку в неструктурованій формі (наприклад, у зошитах або аматорських таблицях).

Вищезазначене призводить до спотворення облікової інформації, що не дозволяє голові господарства оперативно оцінювати стан справ, ефективно управляти ресурсами та дотримуватися вимог фіскальної дисципліни. Адже якісно, повно та своєчасно оформлені первинні документи забезпечують не лише ведення достовірного обліку, а і відіграють основну роль у формуванні різних видів звітності; аргументації фактів здійснення або нездійснення операції перед контролюючими органами; обґрунтуванні права на участь у державних програмах підтримки фермерства, грантовій діяльності тощо.

Отже, первинна документація є засобом не лише внутрішнього управління, а й інструментом зовнішньої комунікації фермерського господарства з фінансовими установами, інвесторами, державними структурами, контрагентами та членами господарства.

Підвищення якості первинного обліку у фермерських господарствах потребує системного підходу [2]. Доцільними та можливими до впровадження у сучасних умовах заходами є, на нашу думку, такі:

- використання мобільних додатків для фіксування та подальшого облікового відображення господарських операцій, що відбуваються за межами господарства;

- використання простих автоматизованих програм обліку, формування та подання звітності, документообороту, які на теперішній час розроблено для малих підприємств, зокрема і фермерських, враховуючи специфіку сільськогосподарського виробництва. Вони є доступними за вартістю та використанням;

- використання документів довільної форми має передбачати наявність всіх необхідних реквізитів для обліку та зберігання необхідної інформації;

- підвищення кваліфікації та професіоналізація з наряду обліку для голови господарства та членів його родини, або членів господарства, які залучені до облікового процесу;

- організація та використання результатів внутрішнього контролю, навіть у невеликих господарствах;

- забезпечення зберігання паперових та електронних форм первинних документів;

- проведення аналізу облікового забезпечення та результатів діяльності.

Вищезазначене однозначно сприятиме зниженню облікових ризиків, покращенню прозорості ведення бізнесу та забезпеченню податкової відповідальності фермерського господарства.

Список використаних джерел:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон від 16.07.1999 р. № 996-XIV; станом на 1 січня 2024 року; URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.

2. Здирко Н.Г., Іщенко Я.П. Організаційні основи побудови системи обліку витрат виробництва фермерських господарств. *Економіка та суспільство*. 2023. № 50. С. 86–92.

Чечель Н. П.,
здобувач вищої освіти
Мехедько М. О.,
здобувач вищої освіти
Науковий керівник: **Яловега Л. В.,**
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Полтавський державний аграрний університет
м. Полтава

ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКОВОЇ ДОСТОВІРНОСТІ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Інвентаризація виробничих запасів становить невід’ємну складову системи внутрішнього контролю підприємства та є ключовим елементом забезпечення достовірності бухгалтерського обліку, що безпосередньо впливає на точність формування фінансової звітності та обґрунтованість управлінських рішень. У сучасній господарській практиці ця процедура виконує не лише облікову, а й контрольну, аналітичну та правову функції, виступаючи інструментом виявлення недоліків у системі збереження активів, каналом ідентифікації ризиків, а також джерелом даних для прийняття рішень щодо ефективності управління запасами.

Організація та проведення інвентаризації регламентуються нормативно-правовим полем, зокрема Положенням про інвентаризацію активів і зобов’язань, затвердженим наказом Міністерства фінансів України № 879 [2], яке встановлює формалізований алгоритм дій, структуру відповідальності, послідовність підготовчих, виконуваних та завершальних етапів, а також вимоги до документального оформлення результатів перевірки. Центральною ланкою процесу є інвентаризаційна комісія, яка за участю матеріально відповідальних осіб здійснює перевірку фактичної наявності виробничих запасів, оформлює результати виявлених відхилень та сприяє їх аналітичному обґрунтуванню.

Особливого значення набуває якісна підготовка місць зберігання запасів: здійснюється їх впорядкування, систематизація за номенклатурними та фізичними характеристиками, забезпечується унеможливлення стороннього доступу до активів у період перевірки. У випадку розміщення запасів на декількох об’єктах інвентаризація здійснюється поетапно відповідно до локалізації ресурсів. Усі операції, що відбуваються під час інвентаризації, мають супроводжуватися відповідними відмітками з фіксацією дати складання інвентаризаційного опису, що гарантує прозорість процесу та запобігає можливим зловживанням.

У ході інвентаризації виділяються специфічні групи виробничих запасів: зіпсовані або втрачені за споживчими властивостями, які підлягають списанню; надлишки, що мають бути оприбутковані як доходи підприємства; об'єкти, які фізично відсутні, проте документально обліковані (зокрема, у дорозі, на переробці тощо). Кожна з цих категорій потребує окремого опису та подальшого бухгалтерського трактування з урахуванням чинного законодавства та стандартів обліку. За результатами зіставлення фактичної наявності з даними аналітичного обліку приймаються відповідні управлінські рішення щодо подальшого облікового відображення виявлених розбіжностей.

Суттєвим елементом управління запасами є аналіз причин утворення відхилень, який дозволяє виявити системні збої у логістиці, порушення регламенту зберігання або недоліки в системі внутрішнього контролю. У випадку виявлення нестач визначається можливість їх списання в межах затверджених норм природного убутку або їх визнання наднормативними. У разі перевищення норм підприємство зобов'язане вжити заходів щодо встановлення винних осіб та ініціювання процедури відшкодування заподіяних збитків, у тому числі в судовому порядку.

Оцінка лишків і нестач здійснюється відповідно до принципів бухгалтерського обліку. Вартість наднормативних втрат, у разі відсутності винних осіб або неможливості стягнення збитків, визнається збитками підприємства. За наявності пересортиці допускається взаємозалік лише між ідентичними за найменуванням, кількісними та якісними характеристиками цінностями, і лише за умови, що вони належать до одного облікового періоду та перебувають у зоні відповідальності однієї матеріально відповідальної особи [1]. Особливу увагу приділено правильному відображенню інвентаризаційних результатів на рахунках бухгалтерського обліку, включаючи витратні, доходні та позабалансові рахунки, а також нарахуванню податкових зобов'язань відповідно до вимог податкового законодавства.

Юридичні аспекти інвентаризації охоплюють питання персональної відповідальності членів інвентаризаційної комісії, керівника підприємства та осіб, відповідальних за збереження активів. Недотримання порядку або строків проведення інвентаризації може стати підставою для притягнення до дисциплінарної відповідальності, включаючи оголошення догани чи звільнення з посади відповідно до трудового законодавства України.

Таким чином, інвентаризація виробничих запасів є багатовимірним процесом, що поєднує облікові, аналітичні, контрольні та правові аспекти. Її ефективна реалізація слугує основою забезпечення достовірності облікових даних, підвищення економічної безпеки підприємства та мінімізації втрат. Систематичне вдосконалення процедур інвентаризації, посилення внутрішнього контролю, впровадження інформаційних

технологій та розвиток кадрового потенціалу виступають ключовими чинниками ефективного управління виробничими ресурсами в умовах динамічного економічного середовища.

Список використаних джерел

1. Лега О.В., Яловега Л.В., Прийдак Т.Б. Словник обліково-фінансових термінів: словник-довідник. 2-ге вид., переоб. і доп. Полтава: РВВ ПДАУ, 2023. 605 с.

2. Положення Про інвентаризацію активів та зобов'язань: Інструкція Міністерства фінансів № 879 від 02 вересня 2014 р. *Верховна Рада України*. URL:http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/site2/p_bills_stand_laws (дата звернення 11.05.2025).

СЕКЦІЯ 2

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК ЯК ПІДСИСТЕМА СУЧАСНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА

Верезуб О. В.,

аспірант

Науковий керівник: **Яловега Л. В.,**

канд. екон. наук, доцент,

доцент кафедри обліку і оподаткування

Полтавський державний аграрний університет

м. Полтава

ЗВІТ P&L ЯК ІНСТРУМЕНТ АНАЛІЗУ ВИТРАТ І ДОХОДІВ ВУПРАВЛІНСЬКОМУ ОБЛІКУ

Управлінський облік як інформаційна основа системи прийняття рішень посідає ключове місце в структурі управління витратами підприємства. Його значущість особливо актуалізується в умовах динамічного ринкового середовища, коли ефективність господарської діяльності потребує постійного контролю над витратами, їх структурою, динамікою та впливом на фінансові результати. Одним із вагомих інструментів, що дозволяє здійснювати подібний аналіз, є звіт про фінансові результати, сформований за методом нарахування, який часто інтерпретується у вигляді операційного звіту Cash Flow, або ж Звіту про прибутки та збитки (далі – звіт P&L). Відтак звіт P&L є ключовим елементом фінансової звітності, що відображає доходи, витрати та фінансовий результат діяльності підприємства за певний період. Він уможливорює оцінити рентабельність, визначити ефективність управлінських рішень, а також виявити джерела формування прибутку або збитків, що є надзвичайно важливим для стратегічного планування та оперативного управління.

Метод нарахування, який лежить в основі формування цього звіту, забезпечує принципове розмежування між фактичним рухом грошових коштів та моментом виникнення доходів і витрат. Такий підхід сприяє отриманню достовірної управлінської інформації щодо фінансових результатів у момент, коли економічна вигода або витрати фактично виникають, а не коли здійснюються відповідні платежі.

Із позицій управлінського обліку, звіт P&L виконує не лише функцію інформаційного відображення результатів діяльності, а й виступає як дієвий інструмент контролю, планування та аналізу витрат, що має вирішальне значення для стратегічного та оперативного управління. У межах цього звіту витрати групуються за критеріями релевантності до

прийняття рішень: змінні/постійні та прямі/непрямі [2]. Такий підхід дає змогу керівникам підприємств більш гнучко реагувати на внутрішні й зовнішні чинники, розробляючи сценарії оптимізації витратної частини бюджету. Змінні витрати безпосередньо залежать від обсягу реалізації продукції (сировина, матеріали, комісійні), тоді як постійні (зарплати адміністративного персоналу, витрати на оренду, маркетинг тощо) залишаються сталими у короткостроковому періоді [1]. Розподіл витрат за цими ознаками дозволяє ефективно застосовувати аналіз точки беззбитковості, операційного важеля, маржинального доходу, що є базисом сучасної концепції вартісного управління.

Управлінський облік передбачає визначення низки показників, що є критично важливими для стратегічного контролю за ефективністю діяльності підприємства. Зокрема, показники валового та маржинального доходу дозволяють ідентифікувати найбільш рентабельні напрями діяльності, а EBITDA, EBIT, EBT та чистий прибуток є індикаторами фінансової стійкості та загального економічного ефекту операційної діяльності. Їх розрахунок ґрунтується на детальному обліку витрат, що класифікуються не лише за економічними елементами, а й за функціональним призначенням.

Інтеграція у процес управлінського обліку аналітичного інструментарію – таких як аналіз рентабельності, маржинальності, вертикальний та горизонтальний аналізи звіту P&L – сприяє оцінці ефективності витрат у контексті створення вартості. Так, показники маржинальності та рентабельності продажів є критеріями оцінки операційної ефективності, а аналіз точки беззбитковості – інструментом планування фінансової стабільності.

Особливу увагу в управлінському обліку приділено амортизації як непрямій, умовно-постійній витраті. Її відображення дозволяє врахувати знос активів та вплив капіталовкладень на собівартість продукції. Амортизаційні відрахування формують базу для розрахунку показників EBIT та EBT, які використовуються для прийняття рішень у сфері інвестиційної політики та податкового планування. Крім того, управлінський облік забезпечує моніторинг ефективності використання прибутку – через показники чистого та нерозподіленого прибутку. Останній є джерелом формування внутрішніх інвестиційних ресурсів та слугує індикатором фінансової автономії підприємства. Управління нерозподіленим прибутком є ключовим елементом політики сталого розвитку та забезпечення довгострокової прибутковості.

Отже, управлінський облік є ключовою інформаційною основою для стратегічного й оперативного управління витратами підприємства, забезпечуючи аналітичну підтримку процесу прийняття управлінських рішень. Звіт P&L, сформований за методом нарахування, дає змогу не лише

фіксувати фінансові результати діяльності, а й аналізувати структуру витрат, рівень рентабельності, операційну ефективність і фінансову стійкість. Інформація, що генерується в межах управлінського обліку, дозволяє обґрунтовано класифікувати витрати за видами, центрами відповідальності та місцями виникнення, визначати точку беззбитковості, розраховувати показники операційного та чистого прибутку (ЕВІТ, ЕВТ), а також здійснювати моніторинг амортизаційних відрахувань і змін у структурі нерозподіленого прибутку. Використання таких індикаторів, як ЕВІТДА, ЕВІТ, ЕВТ, у поєднанні з аналізом витрат і амортизації, забезпечує комплексну оцінку економічної результативності та сприяє зростанню довгострокової стабільності підприємства.

Список використаних джерел

1. Плаксієнко В., Яловега Л., Лега О., Прийдак Т., Мокієнко Т., Канцедал Н. Управлінський облік: навч. посіб. [для студ. вищих навч. закл.] 2-ге вид., перероб. і доп. Полтава : РВВ ПДАУ, 2023. 338 с.

2. Яловега Л. В., Лега О. В., Прийдак Т. Б. Управлінські рішення: аналіз релевантності облікової інформації. *Причорноморські економічні студії*. 2022. № 74. С. 227-233. URL: <https://tinyurl.com/p96z87pb>.

Горька Л. А.,
здобувачка вищої освіти, 3 курс,
обліково-фінансовий факультет
Науковий керівник: **Бурковська А. І.,**
канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту та маркетингу
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв

СТРАТЕГІЇ МЕНЕДЖМЕНТУ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ПІДПРИЄМСТВАХ

Сталий розвиток став важливою складовою сучасного бізнес-середовища, оскільки підприємства все частіше усвідомлюють свою відповідальність не лише за фінансові результати, але й за екологічні та соціальні наслідки своєї діяльності. У відповідь на глобальні виклики, такі як зміна клімату, виснаження природних ресурсів і соціальна нерівність, підприємства змушені коригувати свої управлінські стратегії. Цілі сталого розвитку (ЦСР), затверджені ООН у 2015 році, пропонують системний підхід до вирішення цих проблем, визначаючи 17 основних напрямків, які охоплюють економічні, соціальні та екологічні аспекти.

У цьому контексті управління відіграє важливу роль у розробці та реалізації стратегій, які сприяють досягненню цілей сталого розвитку. Інтеграція принципів сталого розвитку в корпоративну стратегію дозволяє

компаніям не лише підвищити свою конкурентоспроможність, але й забезпечити довгострокову стабільність та відповідальність перед суспільством. Ключовими аспектами цього процесу є розвиток екологічних інновацій, соціальна відповідальність бізнесу, ефективне управління ресурсами, а також впровадження систем моніторингу та звітності. Таким чином, стратегічне управління стає основним інструментом для досягнення цілей сталого розвитку в підприємствах, відкриваючи нові можливості для їхнього зростання та позитивного впливу на навколишнє середовище і суспільство в цілому.

Інтеграція принципів сталого розвитку в корпоративну стратегію є ключовим етапом для компаній, які прагнуть досягти не лише фінансового успіху, але й позитивного впливу на суспільство та навколишнє середовище. Це передбачає впровадження екологічних, соціальних та управлінських практик у всі сфери діяльності бізнесу. Наприклад, компанії можуть зосередитися на зменшенні викидів вуглецю, ефективному використанні ресурсів та забезпеченні соціальної відповідальності. Важливо, щоб підприємства не лише дотримувалися законодавчих норм, але й активно працювали над підвищенням своєї екологічної та соціальної ефективності [1, с.15 - 20].

Розвиток екологічних інновацій стає основною стратегією управління для компаній, які прагнуть досягти цілей сталого розвитку. Ці інновації охоплюють нові технології, процеси та практики, що зменшують негативний вплив на навколишнє середовище. Впровадження екологічних рішень дозволяє підприємствам не лише знизити витрати на енергію та ресурси, але й підвищити свою конкурентоспроможність на ринку. Наприклад, компанії, які активно використовують екологічні технології, можуть отримати переваги у вигляді покращеного іміджу, зростання лояльності споживачів та доступу до нових ринків. Отже, екологічні інновації стають важливим складником стратегії сталого розвитку, що допомагає підприємствам адаптуватися до змін у бізнес-середовищі [2, с.63 - 69].

Соціальна відповідальність бізнесу (СВБ) є ключовим компонентом сучасних корпоративних стратегій, оскільки вона допомагає формувати позитивний імідж компанії та зміцнює довіру споживачів і партнерів. У контексті глобалізації та зростаючих вимог до етики ведення бізнесу, підприємства все частіше усвідомлюють важливість врахування соціальних і екологічних аспектів у своїй діяльності. Дослідження, проведені в Україні, показують, що компанії, які активно впроваджують програми СВБ, мають значно вищий рівень лояльності клієнтів та залучення інвестицій [3, с.34-37].

Управління ресурсами є важливим аспектом стратегій менеджменту, що сприяє досягненню цілей сталого розвитку в компаніях. Це включає

оптимізацію використання матеріальних, фінансових, людських та інформаційних ресурсів для забезпечення ефективності та екологічної стійкості. Стратегічний підхід до управління ресурсами дозволяє підприємствам не лише зменшити витрати та підвищити продуктивність, але й знизити негативний вплив на навколишнє середовище. Наприклад, впровадження технологій, що забезпечують енергоефективність та повторне використання відходів, може значно зменшити екологічний слід компанії, відповідно до принципів сталого розвитку.

Підприємства, які активно залучають своїх співробітників до процесу ухвалення рішень стосовно екологічних ініціатив та соціальної відповідальності, можуть створити більш стійку бізнес-модель. Відтак, ефективне управління ресурсами стає ключовим інструментом для впровадження стратегій сталого розвитку, що забезпечує конкурентоспроможність і тривалу життєздатність підприємств.

Надзвичайно важливими інструментами управління, які допомагають підприємствам ефективно оцінювати прогрес у досягненні цілей сталого розвитку є моніторинг та звітність. Ці процеси забезпечують систематичний збір, аналіз і інтерпретацію даних про екологічні, соціальні та економічні показники діяльності підприємства. Завдяки регулярному моніторингу підприємства можуть виявляти проблеми на ранніх етапах, коригувати свої стратегії та приймати обґрунтовані рішення для підвищення ефективності використання ресурсів. Звітність, в свою чергу, не лише сприяє прозорості та підзвітності перед зацікавленими сторонами, але й демонструє зобов'язання компанії до сталого розвитку, що може позитивно вплинути на її репутацію та довіру з боку клієнтів і партнерів [3, с. 58-61].

Запровадження системи показників для оцінки впливу на навколишнє середовище та соціальної відповідальності дозволяє підприємствам не лише контролювати досягнення своїх цілей, а й формулювати нові амбітні завдання. Це може охоплювати зменшення викидів, підвищення енергоефективності або поліпшення умов праці.

Стратегія управління для досягнення цілей сталого розвитку в компаніях є важливою складовою сучасного бізнесу, яка забезпечує не лише фінансову вигоду, але й позитивний вплив на соціальні та екологічні аспекти. Основними елементами такої стратегії є ефективний моніторинг і звітність, які дозволяють компаніям оцінювати свій прогрес, виявляти проблеми та коригувати свої дії відповідно до змін у зовнішньому середовищі. Також важливо залучати співробітників, партнерів і громаду до процесу сталого розвитку, формуючи культуру відповідальності та інновацій.

Застосування стратегій сталого розвитку не тільки підвищує конкурентоспроможність підприємств, але й сприяє створенню

позитивного іміджу, що може привернути нових клієнтів і інвесторів. Як наслідок, підприємства, які активно реалізують принципи сталого розвитку, мають можливість забезпечити стабільний ріст і процвітання в умовах сучасних викликів і змін.

Таким чином, сталий розвиток підприємства є процесом цілеспрямованого соціального та економічного прогресу, який забезпечує збереження та/або поліпшення екологічних характеристик виробничої діяльності для задоволення як поточних, так і майбутніх потреб населення, враховуючи ризики підприємства та вплив зовнішніх і внутрішніх чинників.

Список використаних джерел

1. Зайцева Л. О. "Сталий розвиток": теоретичний аспект. *Бізнес Інформ*. 2018. № 12. С. 15–20.
2. Пішеніна Т. Формування стратегії підприємства на основі потенціала сталого розвитку. *European Science*. 2023. Sge21-03. С. 63–69. URL: <https://doi.org/10.30890/2709-2313.2023-21-03-015>.
3. Ляшук К., Гордовський А. Соціальний маркетинг і соціальна відповідальність бізнесу. *Трансформаційна економіка*. 2023. № 2 (02). С. 34–37. URL: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-2-6>.
4. Орехова А. І. Управлінська звітність як інструмент корпоративного управління та контролю. *Підприємництво і торгівля*. 2020. № 27. С. 58–61. URL: <https://doi.org/10.36477/2522-1256-2020-27-10>.

Крочок Л. І.,

канд. екон. наук,

викладач-стажист кафедри обліку і оподаткування

Уманський національний університет

м. Умань

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК І НЕФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ В КОНТЕКСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ESG-КРИТЕРІЇВ

Сучасні виклики глобальної економіки, посилення регуляторних вимог у сфері сталого розвитку зумовлюють необхідність трансформації систем управлінського обліку та звітності. Традиційні підходи до управлінського обліку, орієнтовані переважно на фінансові показники, не забезпечують повноцінного відображення впливу компаній на довкілля, суспільство та якість корпоративного управління. Впровадження ESG-критеріїв (Environmental, Social, Governance) у практику управлінського обліку та нефінансової звітності стає ключовим фактором забезпечення конкурентоспроможності бізнесу та його відповідності очікуванням стейкхолдерів.

Актуальність інтеграції ESG-критеріїв в управлінський облік і звітність обумовлена такими факторами:

1) регуляторні вимоги у сфері сталого розвитку стають дедалі жорсткішими. Директива ЄС про корпоративну звітність зі сталого розвитку (CSRD) [1] та Європейські стандарти звітності зі сталого розвитку (ESRS) [2] встановлюють обов'язкові вимоги до розкриття нефінансової інформації, що поширюються на всі великі компанії та компанії, акції яких торгуються на біржах ЄС. У контексті євроінтеграційних процесів України ці вимоги поступово імплементуються й у національну правову базу;

2) інвестори та фінансові установи все частіше використовують ESG-критерії для оцінки інвестиційної привабливості та ризиків компаній. За даними CFA Institute [3], понад 70% інвесторів враховують ESG-фактори при прийнятті інвестиційних рішень. Компанії, які не розкривають свої ESG-показники, стикаються з обмеженим доступом до капіталу та вищою вартістю його залучення;

3) споживачі все більше орієнтуються на етичне споживання та віддають перевагу продукції та послугам компаній, які демонструють відповідальне ставлення до екологічних та соціальних питань. Нефінансова звітність стає важливим інструментом комунікації з клієнтами та формування довіри до бренду.

У цих умовах трансформація управлінського обліку для врахування ESG-критеріїв є не просто відповіддю на зовнішній тиск, а стратегічною необхідністю для забезпечення довгострокової стійкості бізнесу. Однак процес такої трансформації супроводжується низкою методологічних і практичних викликів, що потребують наукового обґрунтування та розробки відповідних інструментів і методик.

Концептуальна модель ESG-орієнтованого управлінського обліку, на наш погляд, має включати п'ять взаємопов'язаних блоків: облік екологічних аспектів діяльності; облік соціального впливу; облік факторів корпоративного управління; інтегрований аналіз фінансових та нефінансових показників; формування управлінської звітності. Така модель забезпечує комплексний підхід до збору, обробки та аналізу інформації для підтримки прийняття управлінських рішень з урахуванням ESG-критеріїв.

Методичний підхід до трансформації системи управлінського обліку, на наш погляд, повинен передбачати поетапну інтеграцію ESG-критеріїв у процеси планування, бюджетування, обліку витрат, калькулювання собівартості, аналізу ефективності інвестицій та оцінки результатів діяльності. При цьому він має базуватися на принципах суттєвості, комплексності, інтегрованості та порівнянності, що забезпечує відповідність інформаційної системи управлінського обліку потребам сталого розвитку.

Система ключових показників ефективності (KPI) для оцінки ESG-аспектів діяльності підприємства має включати:

- екологічні KPI: вуглецевий слід, енергоефективність, використання водних ресурсів, обсяги відходів та їх переробки, вплив на біорізноманіття;
- соціальні KPI: умови праці та безпека співробітників, різноманітність та інклюзія, розвиток людського капіталу, вплив на місцеві громади, відповідальність у ланцюзі постачання;
- управлінські KPI: структура та прозорість корпоративного управління, етика бізнесу, ефективність антикорупційних заходів, управління ризиками, кібербезпека.

Алгоритм інтеграції фінансових та нефінансових показників у процесі прийняття управлінських рішень базується на методології багатокритеріального аналізу та дозволяє оцінювати альтернативні варіанти рішень з урахуванням їх впливу на фінансові результати, екологічні та соціальні аспекти діяльності підприємства (рис. 1).

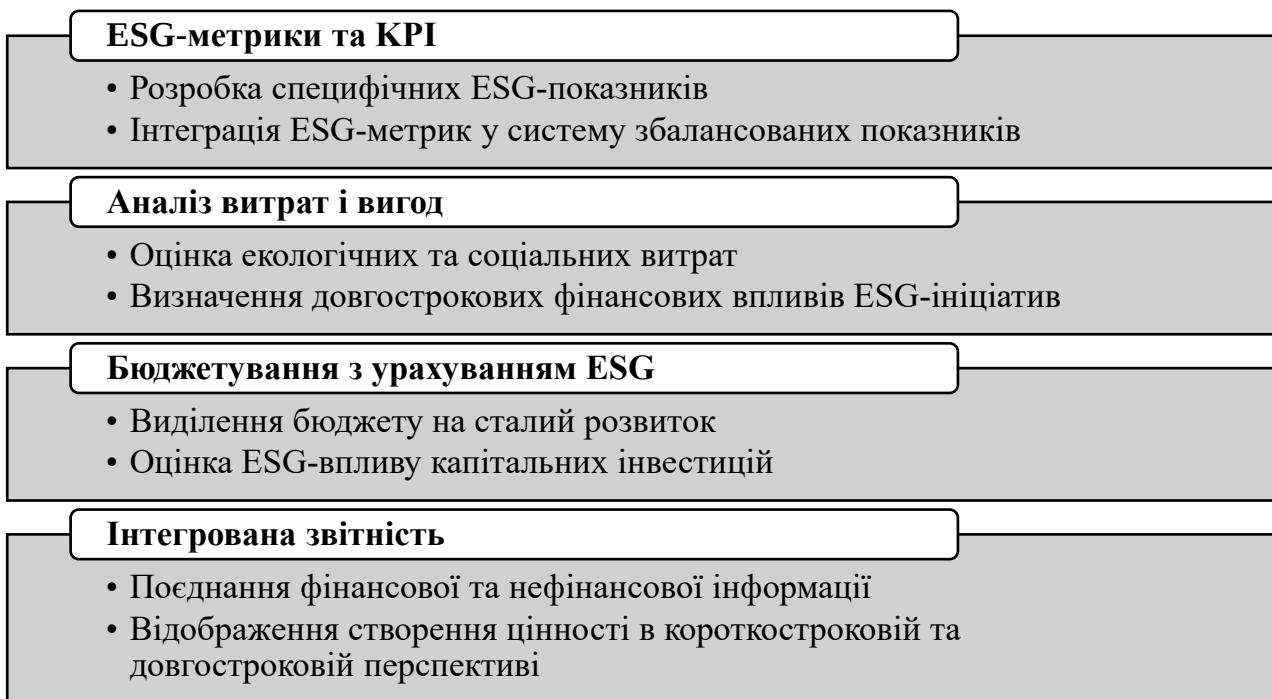

Рисунок 1 - Методи імплементації ESG-критеріїв в управлінський облік

Джерело: сформовано автором

Для успішної імплементації ESG-критеріїв в управлінський облік та нефінансову звітність необхідно забезпечити:

- розвиток компетенцій персоналу у сфері сталого розвитку та нефінансової звітності;
- впровадження інформаційних систем, що забезпечують збір, обробку та аналіз ESG-даних;
- інтеграцію ESG-критеріїв у систему стратегічного планування та оцінки результатів діяльності;

- розвиток культури прийняття рішень, орієнтованої на довгострокову стійкість бізнесу;
- верифікацію та аудит нефінансової інформації.

Крім того, трансформація управлінського обліку та нефінансової звітності з урахуванням ESG-критеріїв є стратегічним напрямом розвитку інформаційних систем сучасних підприємств, що забезпечує підтримку прийняття управлінських рішень у контексті сталого розвитку.

Таким чином, інтеграція ESG-критеріїв в управлінський облік потребує системного підходу, що охоплює всі етапи облікового процесу від планування до формування звітності та забезпечує взаємозв'язок фінансових та нефінансових аспектів діяльності підприємства. Такий підхід дозволяє забезпечити комплексну оцінку альтернатив та обрати оптимальний варіант довгострокових цілей сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022L2464>.

2. Commission Delegated Regulation (EU) 2023/2772 of 31 July 2023. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32023R2772&qid=1734700130973>.

3. CFA Unstutite (2020). Future of sustainability in investment management: from ideas to reality. URL: <https://rpc.cfainstitute.org/sites/default/files/-/media/documents/survey/future-of-sustainability.pdf>.

Пискун Є. В.,
здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Тютюнник С. В.,
канд. екон. наук, доцент,
професор кафедри обліку і оподаткування
Полтавський державний аграрний університет
м. Полтава

ВИКОРИСТАННЯ ПОДАТКОВОГО АНАЛІЗУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

Податковий аналіз є важливою складовою частиною управлінського обліку, оскільки допомагає організаціям ефективно управляти своїми фінансами, мінімізувати податкові ризики і забезпечити відповідність вимогам податкового законодавства. Розглянемо значення податкового аналізу в системі управлінського обліку, основні етапи та інструменти його застосування, а також приклади використання податкового аналізу для

підвищення ефективності управління підприємствами. Податковий аналіз – це процес збору, обробки та оцінки податкової інформації з метою виявлення податкових ризиків, оптимізації податкових витрат та забезпечення правильності податкових розрахунків. У контексті управлінського обліку податковий аналіз є інструментом, який дозволяє підприємствам мінімізувати податкові зобов'язання та уникати штрафів за порушення податкового законодавства [1].

Управлінський облік, на відміну від фінансового, орієнтований на внутрішні потреби організації та передбачає більшу гнучкість в обробці даних і прийнятті рішень [2]. Податковий аналіз є необхідним елементом управлінського обліку, оскільки дозволяє керівництву підприємства отримувати точну інформацію про податкові наслідки різних бізнес-рішень та планувати оптимізацію податкових платежів.

Процес податкового аналізу включає кілька етапів:

1. Збір даних. Першим кроком у податковому аналізі є збір необхідних даних, які включають інформацію про доходи, витрати, податкові зобов'язання та пільги. Це можуть бути бухгалтерські реєстри, звітність з податку на прибуток, податок на додану вартість (ПДВ), акцизні податки тощо.

2. Обробка та класифікація інформації. Зібрані дані необхідно класифікувати і обробити для подальшого аналізу. Це включає розподіл витрат і доходів за різними податковими категоріями, обчислення податкових зобов'язань, а також прогнозування можливих податкових наслідків від різних управлінських рішень.

3. Аналіз податкових ризиків. Аналіз податкових ризиків є важливою частиною податкового аналізу. На цьому етапі керівництво компанії визначає, які податкові наслідки можуть виникнути у результаті змін у діяльності підприємства або зовнішніх умовах (наприклад, зміна податкового законодавства). Важливою складовою є прогнозування можливих штрафів та санкцій у разі порушення податкових норм.

4. Оптимізація податкових витрат. Однією з головних цілей податкового аналізу є мінімізація податкових витрат. Це досягається шляхом використання доступних податкових пільг, знижок, а також стратегій трансфертного ціноутворення, що дозволяє знижувати податкові зобов'язання без порушення законодавства.

5. Підготовка звітності. Останнім етапом є підготовка податкової звітності та забезпечення її відповідності вимогам законодавства. Це включає формування декларацій з ПДВ, податку на прибуток та інших податків, а також їх подання до податкових органів.

Для здійснення податкового аналізу використовуються різні інструменти, серед яких:

1. Фінансові моделі та прогнози: Прогнозування податкових наслідків різних рішень за допомогою фінансових моделей дозволяє визначити оптимальні варіанти ведення бізнесу.

2. Калькулятори податків: Спеціалізовані калькулятори допомагають швидко обчислити податкові зобов'язання за різними видами податків.

3. Аналітичні звіти: Підготовка аналітичних звітів дозволяє керівництву отримати повну картину податкових ризиків та оптимізаційних можливостей.

Розглянемо практичний приклад застосування податкового аналізу в діяльності підприємства.

Приклад 1: Оптимізація податкових витрат за допомогою податку на додану вартість (ПДВ).

У компанії, що займається торгівлею товарами, виявлено, що значна частина витрат припадає на імпорт продукції. У результаті аналізу податкового аналізу виявлено, що компанія може скористатися правом на податковий кредит за імпортовані товари, що дозволить знизити податкові зобов'язання по ПДВ. Завдяки цій стратегії, компанія змогла зменшити податкове навантаження.

Приклад 2: Визначення податкових ризиків в умовах зміни законодавства.

Припустимо, що в країні планується підвищення ставки податку на прибуток. Податковий аналіз дозволяє компанії заздалегідь оцінити можливі наслідки для її діяльності і розробити стратегію збереження прибутковості, наприклад, через використання податкових пільг або зниження витрат.

Податковий аналіз є важливим інструментом в системі управлінського обліку. Він дозволяє підприємствам ефективно управляти своїми податковими зобов'язаннями, мінімізувати податкові ризики і оптимізувати податкові витрати. Використання податкового аналізу допомагає приймати більш обґрунтовані управлінські рішення, що є важливим фактором у забезпеченні фінансової стабільності та зростання підприємства [3].

Список використаних джерел

1. Білуха М.Т. Теорія бухгалтерського обліку : підручник. К. : Вища школа, 2021. 432 с.

2. Сук Л.К., Жигір А.О. Управлінський облік : навч. посіб. Харків : Фактор, 2022. 368 с.

3. Кіреєва О.В. Податкове планування та аналіз : навч. посіб. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2020. 296 с.

Поповиченко А. С.,
аспірант
Науковий керівник: Яловега Л. В.,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Полтавський державний аграрний університет
м. Полтава

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ЕФЕКТ ІНТЕГРАЦІЇ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ: СТРАТЕГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ І РИЗИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Сучасні трансформації аграрного сектору України, зумовлені глобальними викликами, структурними деформаціями та потребами в підвищенні економічної стійкості, актуалізують необхідність застосування інтеграційних підходів як стратегічного вектору розвитку підприємств. Інтеграція в агропромисловому комплексі набуває форм багатовимірної взаємодії між суб'єктами господарювання, що ґрунтується на консолідації виробничого, фінансового, інтелектуального та управлінського потенціалу з метою посилення конкурентоспроможності, підвищення ефективності функціонування й формування адаптивної моделі розвитку в умовах нестабільного економічного середовища.

З огляду на зростання комплексності аграрного виробництва, інтеграційні процеси дедалі частіше розглядаються як інструмент формування стійких партнерських мереж, що об'єднують технологічно взаємопов'язані ланки агровиробничого ланцюга. В умовах інституційної невизначеності вертикальна інтеграція дозволяє підприємствам формувати контроль над усім циклом створення доданої вартості – від первинного виробництва до кінцевого споживача, що відкриває можливості для контролю якості, оптимізації витрат та підвищення прибутковості. Горизонтальні інтеграційні структури сприяють посиленню кооперації між однорівневими виробниками, розширенню доступу до спільних ресурсів, модернізації матеріально-технічної бази та підвищенню ринкової сили [1]. Паралельно з цим розвиваються й гетерогенні (конгломератні) моделі інтеграції, що передбачають утворення мультисекторальних аграрно-промислових груп, здатних диверсифікувати джерела доходів і зміцнювати фінансову автономію.

Узгоджене функціонування таких об'єднань вимагає впровадження єдиної управлінської логіки, інтегрованих інформаційних систем, уніфікованих стандартів фінансової звітності, а також ефективної комунікації між усіма рівнями управління. При цьому важливим чинником успіху стає не лише економічна доцільність, але й соціальна згуртованість – здатність партнерів інтеграційного об'єднання взаємодіяти на засадах довіри, взаємної вигоди та спільного бачення розвитку.

Варто відзначити, що інтеграція у сільському господарстві вимагає тонкої балансування між централізацією управлінських функцій і збереженням автономії окремих виробничих одиниць. Серед потенційних загроз – надмірна концентрація ринкової влади, ризики монополізації, домінування корпоративного інтересу над локальними ініціативами, що особливо критично в умовах домінування середніх і малих форм господарювання у структурі вітчизняного АПК. Крім того, інтеграційні проекти можуть супроводжуватись складнощами юридичного характеру, конфліктами управлінських культур, нерівномірністю розподілу вигід, а також зростанням транзакційних витрат на координацію діяльності. Попри наявні виклики, стратегічно спроектована інтеграція в аграрному секторі здатна забезпечити низку суттєвих переваг, серед яких: зростання інвестиційної привабливості, розширення доступу до фінансових інструментів, активізація інноваційного розвитку, а також підвищення прозорості обліково-контрольних процедур. У цьому контексті особливо важливим є формування ефективного механізму бухгалтерського супроводу інтеграційних процесів, який включає адаптацію облікової політики до нових організаційно-правових форм, розробку системи внутрішньогосподарського контролю за міжструктурними трансакціями, а також впровадження інструментів податкового планування на основі трансфертного ціноутворення, бюджетування та обґрунтованого розподілу прибутку.

Науково-методичне осмислення інтеграції як інституціонального процесу повинне спиратися на системний підхід, який враховує багаторівневу взаємодію економічних агентів, логістику виробничо-збутових потоків, екологічні обмеження та соціальну відповідальність бізнесу. Таким чином, подальші дослідження у цьому напрямі мають бути орієнтовані не лише на розробку ефективних організаційно-економічних механізмів інтеграції, а й на гармонізацію її результатів із принципами сталого розвитку, що передбачає економічну ефективність, соціальну інклюзивність і екологічну рівновагу як інтегральні цілі аграрної модернізації.

Таким чином, інтеграція підприємств в аграрному секторі є ключовим чинником підвищення конкурентоспроможності, ефективного використання ресурсів та забезпечення стійкості до зовнішніх викликів. Різні форми інтеграції – вертикальна, горизонтальна та конгломератна – сприяють досягненню синергійного ефекту, оптимізації виробничих процесів і зростанню результативності діяльності підприємств [2]. Разом із тим, реалізація інтеграційних стратегій потребує врахування правових, управлінських і культурних аспектів, а також розробки адаптивних моделей обліку та контролю, які відповідають новим організаційно-економічним умовам. У підсумку, інтеграція в аграрному секторі має стати

не лише інструментом економічної оптимізації, а й основою для формування інноваційно орієнтованої, соціально відповідальної та сталорозвиненої моделі ведення аграрного бізнесу.

Список використаних джерел

1. Поповичеко А.С. Механізм реструктуризації в системі інтеграційних відносин підприємств аграрного сектору. Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством : зб. матер. VII Всеукр. наук.-практ. конф. м. Полтава, 28- 29 березня 2024 р. Полтава, 2024. С.723-724.

2. Лега О.В., Яловега Л.В., Прийдак Т.Б. Створення і функціонування обслуговуючих кооперативів у молочній галузі: облік та нормативно-правове забезпечення. *Інноваційна економіка*. 2017. № 1–2. С. 160-169.

Христенко З. М.,

здобувач вищої освіти

Штефан В. В.,

здобувач вищої освіти

Науковий керівник: **Яловега Л. В.,**

к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування

Полтавський державний аграрний університет

м. Полтава

ЗВІТ CASH FLOW: АНАЛІТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ ТА ЕФЕКТИВНІСТЮ БІЗНЕСУ

Звіт про рух грошових коштів (далі – звіт Cash Flow) є одним із ключових інструментів управлінського аналізу фінансових результатів підприємства, що забезпечує комплексне розуміння динаміки фінансових ресурсів у межах операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Управління грошовими потоками являє собою сукупність правил і принципів, спрямованих на ефективне формування, розподіл і використання грошових коштів, що становить основу стабільного розвитку підприємства та забезпечує його фінансову стійкість.

З-поміж основних завдань управління грошовими потоками виокремлюють забезпечення балансу між надходженнями та виплатами, що досягається за допомогою системи касового планування, контролю, резервування та чіткого розмежування коштів підприємства й власника. Адекватний рівень грошових коштів на рахунках гарантує своєчасність розрахунків із кредиторами, безперервність виробничих процесів і

гнучкість масштабування діяльності, що сприяє оптимальному співвідношенню ліквідності та прибутковості.

Звіт Cash Flow не відображає прибуток, натомість фокусується на фактичних надходженнях і виплатах, акцентуючи увагу на оцінці платоспроможності підприємства та його здатності генерувати необхідні грошові ресурси у визначені строки для забезпечення запланованих витрат. Відповідно до касового методу облік ведеться за фактом надходжень і виплат, що забезпечує реалістичний контроль руху коштів у бізнесі.

Процес формування звіту Cash Flow передбачає систематичний збір інформації щодо всіх фінансових рахунків, деталізацію надходжень і виплат за кожним із них, регулярну консолідацію даних (щоденну або не рідше раз у тиждень), а також звірку фактичних залишків із обліковими показниками. У структурі звіту виділяють три основні види діяльності: операційну, інвестиційну та фінансову, кожна з яких характеризується специфічними джерелами надходжень та видатків.

Операційна діяльність відображає основний бізнес-процес підприємства, що формує грошовий потік від реалізації продукції чи послуг, надходжень дебіторської заборгованості та авансів. Фінансова діяльність відображає операції, пов'язані із залученням і поверненням фінансових ресурсів – кредити, позики, виплату дивідендів, операції з цінними паперами, що спрямовані на підтримку операційної діяльності. Інвестиційна діяльність включає придбання та реалізацію основних засобів, капітальних вкладень і довгострокових фінансових інвестицій, які сприяють розвитку підприємства [1].

Звіт Cash Flow є важливим інструментом управлінського контролю, що дає змогу не лише відстежувати наявність і динаміку грошових коштів, а й оцінювати їх якість, ефективність використання та платоспроможність підприємства. Ключовими показниками, що відображають фінансове здоров'я і стійкість підприємства, є чистий грошовий потік, коефіцієнти платоспроможності, якість грошового потоку та ефективність управлінських рішень.

Методологія складання звіту Cash Flow передбачає два основні підходи: прямий і непрямий методи. Прямий метод забезпечує детальний аналіз джерел і напрямків руху коштів, що сприяє більш точному плануванню і контролю. Непрямий метод базується на співвідношенні прибутку і грошового потоку, спрощує підготовку звіту, проте не забезпечує достатньої деталізації для глибокого аналітичного дослідження. Організація процесу ведення звіту має враховувати роль відповідальних осіб (бухгалтерів, фінансистів), джерела інформації, періодичність оновлення даних і систематичний контроль їх точності. Для підвищення ефективності управління грошовими потоками рекомендується застосовувати сучасні облікові системи, які інтегруються з банківськими

платформами, мають можливість гнучкого налаштування і розмежування доступу, що забезпечує оперативність прийняття управлінських рішень [2].

Аналіз показників звіту Cash Flow уможлиблює виявляти позитивні і негативні тенденції у грошових потоках, своєчасно коригувати межі та ліміти витрат, а також здійснювати порівняння планових і фактичних показників. Це робить звіт Cash Flow невід'ємною складовою системи управління витратами і доходами, що суттєво підвищує якість фінансового контролю та сприяє досягненню стратегічних цілей підприємства в умовах сучасної економіки.

Узагальнюючи викладене, слід наголосити, що Звіт Cash Flow є не лише інструментом фінансової звітності, а й стратегічним засобом управління грошовими ресурсами підприємства. Його регулярне складання, аналіз і використання у процесі ухвалення управлінських рішень уможливить підвищити фінансову дисципліну, забезпечити гнучкість і стійкість підприємства до зовнішніх економічних викликів, мінімізувати ризики неплатоспроможності та підвищити інвестиційну привабливість. Ефективне управління грошовими потоками є важливою передумовою реалізації довгострокової стратегії розвитку, зміцнення конкурентних позицій на ринку та формування сталих економічних результатів, що відповідає сучасним концепціям стратегічного обліку.

Список використаних джерел

1. Плаксієнко В., Яловега Л., Лега О., Прийдак Т., Мокієнко Т., Канцедал Н. Управлінський облік: навч. посіб. [для студ. вищих навч. закл.] 2-ге вид., перероб. і доп. Полтава : РВВ ПДАУ, 2023. 338 с.

2. Мокієнко Т.В., Прийдак Т.Б., Лега О.В., Яловега Л.В., Дугар Т.Є. Інтеграція облікової інформації між різними бухгалтерськими програмами. *Ефективна економіка*. 2025. № 1. URL: <https://tinyurl.com/4jare64s> DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.1.55>.

Черній Д. В.,
аспірант
Науковий керівник: **Яловега Л. В.,**
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування,
Полтавський державний аграрний університет
м. Полтава

СТРАТЕГІЧНИЙ УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ КОРПОРАТИВНОЮ СОЦІАЛЬНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ ІННОВАЦІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах глобальних трансформацій, цифровізації економіки та зростання значущості принципів сталого розвитку перед підприємствами постають нові виклики щодо інтеграції корпоративної соціальної відповідальності (далі – КСВ) у стратегічне управління. Формування ефективної системи управління КСВ потребує науково обґрунтованого методологічного забезпечення, що включає діагностику зрілості відповідних управлінських систем, оцінювання рівня інтеграції КСВ у стратегію підприємства, а також вимірювання її впливу на ключові показники результативності та ефективності. Зазначене передбачає актуалізацію використання комплексу методів стратегічного аналізу, оцінювання іміджу підприємства, ESG-індикаторів, нефінансової звітності та механізмів соціального аудиту. У такому підході КСВ розглядається не як окрема складова діяльності підприємства, а як елемент системи стратегічного управління, що взаємодіє з інституційним середовищем, інноваційним потенціалом, галузевою специфікою та ціннісними орієнтирами ключових стейкхолдерів.

Сучасна парадигма управління КСВ вимагає від підприємств формування гнучкої, адаптивної та прозорої системи, здатної оперативно реагувати на зовнішні виклики. У цьому контексті стратегічний управлінський облік (далі – СУО) набуває особливого значення як інструмент, що забезпечує цілісну обліково-аналітичну підтримку процесу ухвалення рішень. Його функціональність значно розширюється внаслідок впровадження підходів до оцінки повного життєвого циклу продукції (Life-Cycle Costing), аналізу ланцюга створення вартості (Value Chain Analysis), а також інструментів, що враховують принципи циркулярної економіки (оптимізації ресурсного використання, повторного застосування матеріалів, скорочення обсягів відходів та підвищення екологічної ефективності). Новітні облікові підходи мають враховувати циклічність ресурсопотоків та економічний ефект від замкнених ланцюгів постачання.

Відповідно, СУО трансформується у платформу інтеграції циркулярних інновацій у процес стратегічного планування.

Впровадження моделі циркулярної економіки в Україні потребує як адаптації законодавчої бази, так і створення економічних стимулів для бізнесу [1]. У межах СУО важливу роль відіграють ESG-орієнтовані індикативні панелі, які надають можливість оперативного моніторингу соціально-екологічних змін та прийняття рішень, узгоджених із цілями сталого розвитку. Інтегрована звітність, що об'єднує фінансові та нефінансові аспекти діяльності, формує основу прозорої комунікації з інвесторами, споживачами, регуляторами та іншими зацікавленими сторонами. Разом із тим, СУО виконує функцію аналітичної підтримки оцінювання ефективності КСВ-стратегій на основі інструментів багатовимірного KPI, оцінки іміджу підприємства та нефінансової вартості бізнесу. Такий підхід дає змогу виявити вплив соціально відповідальних практик на стратегічну результативність підприємства, моделювати альтернативні сценарії його розвитку, а також підвищити рівень управлінської прозорості.

Значний потенціал для вдосконалення системи управління підприємством мають сучасні інструменти стратегічного менеджменту, зокрема Balanced Scorecard (система показників, що забезпечує комплексне бачення діяльності підприємства, охоплюючи фінансові, клієнтські, внутрішньоопераційні та інноваційно-розвиткові аспекти), Target Costing (метод цільового ціноутворення, що ґрунтується на визначенні прийнятної для споживача ціни та зворотному розрахунку допустимої собівартості) та Environmental Management Accounting (система екологічного управлінського обліку, що враховує витрати, пов'язані з впливом підприємства на довкілля, а також допомагає в ухваленні екологічно та економічно обґрунтованих рішень). Застосування зазначених інструментів сприяє трансформації облікової системи відповідно до принципів ESG-менеджменту, інтегруючи нефінансові показники у стратегічне планування та оцінку результативності. У практиці розвинених країн ЄС ці підходи вже зарекомендували себе як дієві засоби підвищення довгострокової ефективності: від включення екологічних індикаторів у систему оцінювання діяльності підприємств – до врахування соціальних стандартів під час формування цінової політики. Це особливо актуально для підприємств аграрного сектору, енергетики та харчової промисловості, які зазнають зростаючого тиску з боку споживачів, інвесторів та регуляторів щодо прозорості, сталості та соціальної відповідальності бізнесу.

Таким чином, стратегічне управління КСВ в інноваційно орієнтованому підприємстві формує нову управлінську парадигму, в якій соціальна легітимність, довіра та прозорість стають ключовими чинниками забезпечення довгострокової стійкості й конкурентоспроможності. СУО

відіграє роль системоутворювального інструмента, що дозволяє об'єднати економічну доцільність із екологічною безпекою та соціальною відповідальністю, створюючи передумови для формування ціннісно орієнтованого бізнесу майбутнього.

Список використаних джерел

1. Яловега Л.В., Лега О.В., Прийдак Т.Б. Циркулярна економіка як інструмент сталого розвитку: виклики та перспективи. *Управлінські парадигми сталого розвитку та інклюзивного економічного зростання*: зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. Суми: Сумський державний університет, 2024. С. 227-228.

Яловега Л. В.,

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування

Лега О. В.,

канд. екон. наук, доцент,
професор кафедри обліку і оподаткування

Прийдак Т. Б.,

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Полтавський державний аграрний університет
м. Полтава

КАСОВІ РОЗРИВИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ: ПРОБЛЕМАТИКА, ДІАГНОСТИКА, ЗАПОБІГАННЯ

У сучасних умовах господарювання ефективно управління грошовими потоками набуває особливої актуальності, оскільки забезпечення безперервної платоспроможності є передумовою фінансової стійкості підприємств. Одним із найпоширеніших викликів у сфері управління фінансами виступає касовий розрив, що характеризується тимчасовою нестачею коштів для покриття поточних обов'язкових зобов'язань. Така ситуація не завжди є наслідком збитковості бізнесу, а свідчить про дисфункцію у процесах планування грошових надходжень і витрат.

Касовий розрив визначається як різниця між наявними на початок періоду грошовими коштами з урахуванням очікуваних надходжень та сумарними плановими відрахуваннями. Поява дефіциту обігових коштів, навіть при наявності прибуткової операційної діяльності, може зумовити затримки у виплаті заробітної плати, накопичення кредиторської заборгованості перед постачальниками та фінансовими установами, а також порушення податкової дисципліни, що, у свою чергу, призводить до нарахування штрафних санкцій і пені. На відміну від технічного дефолту,

що є наслідком структурної збитковості діяльності підприємства, касовий розрив має тимчасовий характер і часто пов'язаний із неузгодженістю між моментами надходження грошових ресурсів і часом здійснення зобов'язань.

З-поміж основних причин касових розривів слід виокремити:

- відсутність системного фінансового планування;
- недосконалість графіків платежів;
- слабкий контроль за дебіторською заборгованістю;
- необґрунтовану пріоритезацію витрат.

Разом із тим, значну роль також відіграє відсутність платіжного календаря, який дозволяє своєчасно виявляти майбутні касові розриви та оперативно коригувати управлінські рішення.

Особливу увагу в контексті оцінки касових розривів слід приділити фінансовому та операційному циклам. Фінансовий цикл охоплює період від моменту оплати ресурсів до моменту отримання доходу від реалізації продукції (робіт, послуг). Чим довшим є цей цикл, тим більшою є потреба у фінансуванні оборотного капіталу. Скорочення фінансового циклу є стратегічним завданням, що досягається за рахунок прискорення виробництва, оптимізації запасів та активного управління дебіторською заборгованістю. Операційний цикл, у свою чергу, відображає швидкість трансформації матеріальних ресурсів у грошову виручку, а його скорочення свідчить про підвищення ефективності функціонування підприємства [1].

Ще однією значущою причиною виникнення касових розривів є активна інвестиційна діяльність, зокрема запуск нових проєктів за рахунок обігових коштів функціонуючого бізнесу. Така стратегія, за відсутності попередньої фінансової моделі та достатнього резервного капіталу, може призвести до зниження ліквідності, втрати рентабельності та дестабілізації операційної діяльності. Для запобігання цим ризикам необхідно забезпечити чітке планування грошових потоків на всіх етапах інвестування, включаючи залучення зовнішніх джерел фінансування в разі недостатності власного капіталу.

Неконтрольовані витрати також відіграють деструктивну роль, спричиняючи хаос у фінансовій системі підприємства [2]. Відсутність логіки в платіжній дисципліні, імпульсивні закупівлі, невизначеність відповідальних осіб і безконтрольне вилучення коштів власниками знижують ефективність управління грошовими ресурсами. Внаслідок цього виникає фінансова нестабільність, а бізнес втрачає ознаки платоспроможності.

Сезонність операційної діяльності також формує специфічні умови виникнення касових розривів. Типовою помилкою є виведення коштів під час міжсезоння, що унеможливорює закупівлю товару на початку нового

циклу. Така ситуація потребує впровадження систематичного контролю закупівель, ефективного управління залишками на складах, проведення АВС-аналізу товарних запасів та коригування плану руху коштів відповідно до сезонних коливань. Із метою запобігання касовим розривам підприємству слід вживати низку послідовних заходів: від формування зведеного бюджету грошових потоків до актуалізації платіжного календаря. Платіжний календар є інструментом антикризового управління ліквідністю, що дозволяє своєчасно виявляти дефіцит грошових коштів та приймати рішення про зміну строків платежів або залучення короткострокового фінансування. Побудова ефективного календаря передбачає класифікацію витрат за рівнем пріоритетності, складання графіка надходжень, обліку дебіторської та кредиторської заборгованості, а також щоденний контроль виконання плану.

Таким чином, запобігання касовим розривам потребує комплексного підходу, який поєднує стратегічне планування, аналітичне прогнозування та оперативне управління. Своєчасне виявлення факторів ризику, побудова дієвих моделей грошових потоків, формування внутрішніх регламентів фінансової дисципліни та адаптація фінансових стратегій до умов зовнішнього середовища є ключовими елементами стабільного функціонування підприємства у змінному економічному середовищі.

Список використаних джерел

1. Плаксієнко В., Яловега Л., Лега О., Прийдак Т., Мокієнко Т., Канцедал Н. *Управлінський облік: навч. посіб. [для студ. вищих навч. закл.]* 2-ге вид., перероб. і доп. Полтава : РВВ ПДАУ, 2023. 338 с.

2. Яловега Л. В., Лега О. В., Прийдак Т. Б. *Управлінські рішення: аналіз релевантності облікової інформації. Причорноморські економічні студії.* 2022. Вип.74. С.227-233.

СЕКЦІЯ 3 НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

Білас С. В.,
здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня,
кафедра обліку і аудиту
Науковий керівник: **Зомчак Л. М.,**
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економічної кібернетики
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів

ДЕРЕВО ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ АНАЛІЗУ СТРАТЕГІЧНИХ АЛЬТЕРНАТИВ У МЕБЛЕВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ

В умовах зростаючої конкуренції та динамічних змін на ринку меблевої промисловості, розробка та впровадження ефективної стратегії розвитку є критично важливим фактором для забезпечення стійкого зростання та досягнення конкурентних переваг підприємства. Необхідність прийняття обґрунтованих рішень щодо вибору напрямків розширення ринків, введення нових продуктів або вдосконалення маркетингових стратегій зумовлює актуальність пошуку та застосування інструментів, які дозволяють систематизувати та всебічно оцінити потенційні альтернативи.

Одним з таких інструментів є дерево прийняття рішень, яке надає можливість візуалізувати різні сценарії розвитку, оцінити пов'язані з ними ризики та потенційні вигоди, а також сприяє обґрунтованому вибору оптимального шляху розвитку компанії. Це дослідження спрямоване на розробку та демонстрацію застосування такого інструменту для аналізу стратегій розвитку компанії з виробництва меблів.

Стратегічне управління та прийняття рішень в умовах невизначеності є предметом численних наукових досліджень, а методи аналізу стратегій варіюються від якісних оцінок до складних кількісних моделей. Серед кількісних методів в економічних дослідженнях можна виділити такі, як кластерний аналіз [1], багатовимірне ранжування [2, 3], логістична регресія [4], авторегресійне моделювання [5], симульативне моделювання [6] тощо.

Метою даного дослідження є розробка та застосування інструменту на основі дерева прийняття рішень для аналізу та порівняння різних стратегій розвитку компанії з виробництва меблів з метою надання керівництву обґрунтованої інформації для прийняття оптимальних стратегічних рішень.

В основу дослідження покладено метод дерева прийняття рішень, який передбачає наступні етапи:

1. Визначення стратегічних альтернатив: На цьому етапі ідентифікуються ключові можливі стратегії розвитку компанії. У даному дослідженні в якості прикладу розглядається стратегія "Вивчення нових ринків для введення нових продуктів".

2. Оцінка параметрів кожної альтернативи: Для кожної стратегії визначаються ключові економічні параметри (потенційний прибуток, витрати, ймовірність успіху), стратегічні фактори (потреба у додатковому персоналі) та специфічні витрати, пов'язані з її реалізацією (витрати на дослідження ринку, витрати на розробку нових продуктів).

3. Побудова дерева рішень: Створення графічної моделі, що відображає послідовність рішень та можливі результати для кожної стратегії. У розробленому програмному коді це реалізується за допомогою класів `TreeNode` та `DecisionTree`, а також функції `build_decision_tree()`.

4. Аналіз та візуалізація даних: Збір інформації з побудованого дерева за допомогою рекурсивної функції `get_data_from_decision_tree()` та її представлення у зручній для аналізу формі. Для візуалізації використовуються бібліотеки `matplotlib` (функція `draw_table()`) та `networkx` (функція `visualize_tree_structure()`). Функція `visualize_decision_tree()` координує процес візуалізації.

5. Прийняття рішень: На основі отриманих результатів та їх візуалізації надається інформація для обґрунтованого вибору оптимальної стратегії розвитку.

Для реалізації зазначених етапів було розроблено програмний код на мові Python, що включає наступні функціональні блоки:

- Клас `TreeNode`: Представляє окремий вузол дерева прийняття рішень з атрибутами, що відображають економічні параметри стратегії (`profit`, `expenses`, `success_probability` тощо) та можливі дочірні вузли.

- Клас `DecisionTree`: Відповідає за структуру дерева в цілому, містить посилання на кореневий вузол та забезпечує управління деревом.

- Функція `build_decision_tree()`: Створює дерево прийняття рішень, ініціалізуючи кореневий вузол та додаючи до нього дочірні вузли з різними стратегіями та їх параметрами.

- Функція `get_data_from_decision_tree()`: Рекурсивно обходить дерево та збирає інформацію про кожен вузол у вигляді кортежів, включаючи рівень вузла, його назву та економічні параметри.

- Функція `draw_table()`: Використовує бібліотеку `matplotlib` для відображення даних про стратегії у вигляді таблиці з відповідними параметрами.

- Функція `visualize_decision_tree()`: Координує отримання даних з дерева та їх відображення у вигляді таблиці.

- Функція `visualize_tree_structure()`: Використовує бібліотеку `networkx` для побудови графічного представлення структури дерева рішень.

• Основна функція `main()`: Забезпечує взаємодію з користувачем, викликає інші функції для створення, візуалізації та аналізу дерева рішень, а також виводить інформацію про обрану стратегію.

У результаті застосування розробленого інструменту було проаналізовано стратегію "Вивчення нових ринків для введення нових продуктів". Вихідні дані та результати аналізу цієї стратегії представлені нижче:

- Назва стратегії: Вивчення нових ринків для введення нових продуктів
- Прибуток: \$12000
- Витрати: \$7000
- Ймовірність успіху: 0.7
- Додатковий персонал: 1
- Витрати на дослідження ринку: \$3000
- Витрати на розробку нових продуктів: \$5000

Результати аналізу стратегії "Вивчення нових ринків для введення нових продуктів" демонструють її потенційну прибутковість та відносно високу ймовірність успіху. Однак, необхідно враховувати пов'язані з нею значні витрати на дослідження ринку та розробку нових продуктів, а також потребу у додатковому персоналі.

Застосування дерева прийняття рішень дозволило систематизувати інформацію про цю стратегію та представити її в наочній формі, що полегшує її порівняння з іншими можливими стратегіями розвитку компанії. Розроблений програмний код забезпечує гнучкість у визначенні параметрів різних стратегій та їх візуалізації, що може бути корисним інструментом для підтримки прийняття стратегічних рішень у меблевій промисловості.

Водночас, слід зазначити деякі обмеження використання дерева прийняття рішень. Точність аналізу безпосередньо залежить від якості та достовірності вхідних даних, зокрема оцінки ймовірностей та фінансових параметрів. У складних сценаріях з великою кількістю альтернатив та можливих наслідків, дерево рішень може стати занадто складним для ефективного аналізу. Крім того, модель не враховує динамічні зміни ринкового середовища та стратегічну взаємодію з конкурентами.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розширення функціональності розробленого інструменту, наприклад, шляхом інтеграції методів сценарного аналізу або врахування фактору часу при оцінці майбутніх грошових потоків. Також, перспективним є застосування розробленої методології для аналізу стратегій розвитку інших підприємств меблевої промисловості та порівняння отриманих результатів.

Список використаних джерел

1. Зомчак Л. М., Дида А. О. Регіональна диференціація та диспропорції аграрного сектору України: кластерний підхід. *Цифрова економіка та*

економічна безпека. 2024. №6 (15). С. 24-30.

2. Зомчак Л. М., Огородник С. П., Бортник Я. В. Місцеві бюджети регіонів України: багатовимірне моделювання динаміки та фінансової стійкості в умовах війни. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2025. №2 (17). С. 47-53.

3. Zomchak L., Hakava S. Unveiling Disparities and Resilience in Ukrainian Regional Labor Markets: Multidimensional Ranking Approach. *Developments in Information and Knowledge Management Systems for Business Applications*. Cham: Springer Nature Switzerland, 2025. Volume 8. P. 495-516.

4. Зомчак Л. М., Вдовин М. Л. Прогнозування успішності банківського маркетингу методами логістичної регресії. *Інтелект XXI*. 2020. №5. С. 100-104.

5. Zomchak L., Kukhotska T. Building Food Security Resilience in Ukraine: The Autoregressive Approach to Food Price Forecasting. *Developments in Information and Knowledge Management Systems for Business Applications*. Cham: Springer Nature Switzerland, 2025. Volume 8. P. 403-424.

6. Zomchak L., Miskiv D. Structural model of Ukrainian economic performance: interactions between GDP and industrial output. *Smart Economy, Entrepreneurship and Security*. 2024. 2(2). P. 7-16.

Дмитренко А. В.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: **Теліщук М. М.,**
старший викладач кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики
Державний податковий університет
м. Ірпінь

МІКРОЕКОНОМІЧНИЙ ПІДХІД ДО АНАЛІЗУ РИЗИКІВ В АУДИТІ МАЛОГО БІЗНЕСУ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ

Мікроекономічний підхід до аналізу ризиків в аудиті малого бізнесу передбачає використання мікроекономічних закономірностей, принципів і аналітичних інструментів для глибшого розуміння ризиків, що виникають у діяльності малих підприємств, та їхнього впливу на фінансову звітність. У сучасних умовах нестійкого бізнес-середовища, глобальної цифровізації та нестабільності ринкових відносин, малі підприємства знаходяться у вразливішому становищі порівняно з великими суб'єктами господарювання [1]. Саме тому аналіз ризиків повинен здійснюватися з урахуванням як зовнішніх мікроекономічних чинників, так і внутрішніх особливостей управління та організації бізнесу. Мікроекономічний аналіз

дозволяє аудитору комплексно оцінити, яким чином функціонування підприємства, його ринкова стратегія, ціноутворення, структура витрат і поведінка власника впливають на ймовірність суттєвих викривлень у фінансовій звітності [2].

У діяльності малого бізнесу часто відсутні формалізовані процедури внутрішнього контролю, тому ризики суттєвого викривлення фінансової інформації зростають. Застосування мікроекономічного підходу дає змогу аудитору вийти за межі суто бухгалтерського аналізу та оцінити ширший спектр економічних факторів. Наприклад, аналіз попиту і пропозиції дозволяє встановити реальні обсяги реалізації, перевірити обґрунтованість очікуваних доходів, оцінити стійкість бізнес-моделі клієнта. Особливу увагу при цьому слід звертати на еластичність попиту, конкурентне середовище та рівень залежності підприємства від обмеженої кількості постачальників або покупців. Ці фактори можуть створювати ризики недостовірного визнання доходів, неправильного відображення зобов'язань або необґрунтованих оцінок активів [3].

Структура витрат малого підприємства також відіграє значну роль у мікроекономічному аналізі. Якщо значна частина витрат є постійною, тобто не змінюється залежно від обсягів виробництва, навіть незначне падіння продажів може спричинити збитки. Аудитор, враховуючи ці мікроекономічні характеристики, може виявити зони підвищеного ризику і зосередити на них процедури перевірки. Наприклад, при високому рівні фінансового навантаження важливо перевірити обґрунтованість припущень щодо безперервності діяльності підприємства [4]. Крім того, значення мають такі мікроекономічні аспекти, як гнучкість цінової політики, наявність бар'єрів для входу на ринок, рівень монополізації галузі, які можуть впливати на стабільність грошових потоків і рентабельність бізнесу [1].

Окремо слід відзначити поведінкові чинники, що притаманні малому бізнесу. Рішення часто приймаються одноосібно власником, без достатньої аналітичної або фінансової оцінки, що створює високі ризики. З точки зору мікроекономіки, власник малого підприємства діє як раціональний агент, що прагне максимізувати прибуток, але в умовах обмеженої інформації та ресурсів. Аудитор має враховувати, що такі рішення можуть бути короткостроково вигідними, але довгостроково збільшувати ризики. Саме бесіда з керівником, вивчення бізнес-моделі та аналіз зовнішнього середовища дозволяють сформулювати повніше уявлення про рівень ризику та адекватність управлінських дій [2].

Практична значущість мікроекономічного підходу полягає в тому, що він забезпечує аудитора додатковими інструментами для виявлення ризиків суттєвого викривлення. Відповідно до Міжнародного стандарту аудиту 315, аудитор повинен отримати розуміння підприємства та його

середовища, включаючи структуру його економічних зв'язків, щоб ідентифікувати та оцінити ризики суттєвого викривлення, чи то через помилку, чи через шахрайство [4]. Застосування мікроекономічного аналізу дозволяє виконати цю вимогу ефективніше, оскільки охоплює не лише формальні аспекти бухгалтерського обліку, а й ширший економічний контекст діяльності малого бізнесу. У підсумку, це дозволяє аудиторі приймати обґрунтовані рішення щодо обсягу та характеру аудиторських процедур, підвищуючи якість аудиту загалом [3].

У результаті дослідження встановлено, що мікроекономічний підхід до аналізу ризиків в аудиті малого бізнесу забезпечує глибше розуміння як зовнішніх, так і внутрішніх факторів, які можуть впливати на достовірність фінансової звітності. Особливості функціонування малих підприємств, зокрема обмеженість ресурсів, спрощеність управлінських процедур та підвищена залежність від індивідуальних рішень власника, створюють специфічне ризикове середовище, в межах якого стандартні аудиторські процедури можуть бути недостатніми. Застосування мікроекономічного інструментарію — аналізу попиту і пропозиції, структури витрат, ринкових стратегій, конкуренції та поведінкових чинників — дозволяє аудиторі якісно оцінити економічну реальність бізнес-моделі підприємства і виявити приховані або недостатньо очевидні джерела ризиків. Такий підхід сприяє ефективнішому виконанню вимог МСА 315 щодо розуміння діяльності підприємства та його середовища. Отже, інтеграція мікроекономічного аналізу в аудит малого бізнесу підвищує аналітичну глибину перевірки, забезпечує вищу якість аудиторського судження та посилює довіру користувачів до фінансової звітності.

Список використаних джерел

- 1) Назаренко С. А., Носань Н. С. Ризик-менеджмент у господарській діяльності малих підприємств: сучасні імперативи. *Modern Economics*. 2020. № 23. С. 143–147.
- 2) Лагодієнко Н. В., Белінська К. В. Специфічні особливості проведення аудиту малих підприємств в умовах поширення пандемії COVID-19. *Modern Economics*. 2021. № 24. С. 152–157.
- 3) Джерелейко С., Борисова В., Конєва І., Яковенко О., Зінченко А. Інноваційні підходи до мінімізації фінансових ризиків: перспективи для цифрового бізнесу та систем бухгалтерського обліку. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2024. № 4(57). С. 67–79.
- 4) Міжнародний стандарт аудиту 315: Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвого викривлення шляхом розуміння суб'єкта господарювання та його середовища. Міністерство фінансів України. Переклад 2022. URL: <https://mof.gov.ua> .

Качмарик С. М.,
здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня,
кафедра аналітичної економії та міжнародної економіки
Науковий керівник: Зомчак Л. М.,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економічної кібернетики
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів

КОРЕЛЯЦІЙНО-РЕГРЕСІЙНИЙ АНАЛІЗ ЗАЛЕЖНОСТІ МІЖ ОБСЯГОМ ОБОРОТУ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ ТА НАЯВНИМ ДОХОДОМ З УРАХУВАННЯМ АВТОКОРЕЛЯЦІЇ

Роздрібна торгівля є важливим сектором економіки, який безпосередньо впливає на рівень наявного доходу населення. Аналіз взаємозв'язку між обсягом обороту роздрібною торгівлі та доходами дозволяє більш точно оцінювати економічні тенденції та робити прогнози щодо майбутнього розвитку цього сектора. В умовах економічної нестабільності, інфляції та змін на споживчому ринку, коректне моделювання на реальних економічних даних є важливим для забезпечення точних і надійних прогнозів. Дослідження такої залежності дає змогу удосконалити методи економічного аналізу, що особливо актуально для органів влади, підприємств та аналітичних центрів, які займаються плануванням та прийняттям стратегічних рішень у сфері роздрібною торгівлі.

Дослідження залежності між макроекономічними показниками є поширеною проблемою дослідження серед науковців, а для її вирішення застосовують різноманітний інструментарій економіко-математичних методів та моделей, серед яких виділимо такі: методи багатовимірної рейтингування [1, 2], статистичний аналіз [3], кластерний аналіз [4], авторегресійне моделювання [5], симульативне моделювання [6] тощо.

Об'єктом дослідження є лінійна регресійна модель, яка включає факторну змінну (обсяг обороту роздрібною торгівлі) та результуючу змінну - наявний дохід

Метою дослідження є побудова кореляційно-регресійної моделі, яка визначає залежність наявного доходу (млн. грн.) від обсягу обороту роздрібною торгівлі (млн. грн.).

Побудуємо парну лінійну кореляційно-регресійну модель на основі методу найменших квадратів з наданих даних:

$$y=2339,57+0,042x$$

де y – наявний дохід, млн грн,

x – обсяг обороту роздрібною торгівлі, млн грн.

Модель побудована на основі даних Державної служби статистики України за період 2015-2021 роки, де дані зібрані із квартальною частотою [7].

Згідно з цією моделлю описуємо взаємозв'язок між наявним доходом (у) та обсягом обороту роздрібною торгівлі (х) щоквартально в період з 2015 по 2021 рік. Ця формула демонструє, що кожне зміщення обсягу обороту роздрібною торгівлі на одиницю призводить до зміни наявного доходу на 0.042159801 одиниці.

Перевіримо модель на наявність автокореляції. Автокореляція випадкових відхилень (залишків) є поширеною проблемою в економетричному моделюванні та статистичному аналізі даних. Її наявність порушує одну з ключових передумов класичної лінійної регресійної моделі – незалежність залишків. Це може призвести до некоректних статистичних висновків, завищених значень t-статистик і, як наслідок, до хибних висновків про значущість коефіцієнтів регресії. Виявлення та усунення автокореляції випадкових відхилень є важливим етапом економетричного моделювання, який забезпечує коректність статистичних висновків та підвищує ефективність прогнозування. Вибір конкретного методу залежить від характеру даних та виду автокореляції.

На основі цієї парної лінійної кореляційно-регресійної моделі ми розрахуємо значення випадкових відхилень e , тобто теоретичних значень наявного доходу від фактичних.

Зобразимо послідовно-часовий графік, який представляє випадкові відхилення e в моменти часу t (рис. 1).

Рисунок 1 - Динаміка випадкових відхилень моделі залежності наявного доходу та обсягу роздрібною торгівлі

Джерело: побудовано автором

На рисунку 1 можна помітити, що існує взаємозв'язок між випадковими значеннями, що свідчить про наявність автокореляції випадкових відхилень у вибірці.

Оскільки у моделі виявлена автокореляція, переходимо до методів усунення автокореляції. Почнемо з побудови кореляційно-регресійної моделі, що визначає залежність значень наявного доходу (y) від обсягу обороту роздрібної торгівлі (x), використовуючи авторегресійну модель Маркова першого порядку. Коефіцієнт автокореляції обчислюється на підставі статистики Дарбіна-Уотсона. Значення статистики Дарбіна-Уотсона $DW=1,288357098$, що вказує на $\rho=0,355821451$.

Отримали наступні оцінки:

$B1^*= 6702,743962$ та $B0^*= -1,22696E-06$

Отже, результуюча кореляційно-регресійна модель виглядає як

$y^*=10405,10270+1,22696x$

Виявлення автокореляції є важливим етапом аналізу даних, оскільки її наявність може спотворити результати моделювання та прогнозування. Застосування відповідних методів усунення автокореляції дозволяє отримати більш точні та надійні моделі, що адекватно відображають реальні залежності в даних. Вибір конкретного методу усунення автокореляції залежить від особливостей даних та ступеня автокореляції. У ході дослідження було проаналізовано взаємозв'язок між наявним доходом та обсягом обороту роздрібної торгівлі за період з 2015 по 2021 рік. Побудована парна лінійна кореляційно-регресійна модель виявила наявність позитивної автокореляції випадкових відхилень, що підтверджено графічним аналізом та критерієм Дарбіна-Ватсона. У даному дослідженні застосування $AR(1)$ -моделі та методу Кохрана-Оркатта виявилось ефективним для усунення автокореляції та покращення якості моделі.

Підсумовуючи проведене дослідження, можна стверджувати, що існує значуща залежність між обсягом обороту роздрібної торгівлі та наявним доходом населення, що підтверджується побудованою кореляційно-регресійною моделлю. Виявлена автокореляція залишків стала основною проблемою моделі, що було успішно усунено за допомогою авторегресійної моделі Маркова першого порядку ($AR(1)$), що дозволило покращити точність оцінок і забезпечити більш надійні прогнози. Отримані результати мають важливе практичне значення для економічного аналізу та прогнозування, зокрема для політики розвитку роздрібної торгівлі та планування економічних заходів, що впливають на рівень доходів населення.

Список використаних джерел

1. Бортник Я., Огородник С., Зомчак Л. Регіональний аналіз підприємницької діяльності України методами таксономічного рейтингування. *Економіка та суспільство*. 2025. №73. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-73-25>.

2. Zomchak L., Hakava S. Unveiling Disparities and Resilience in Ukrainian Regional Labor Markets: Multidimensional Ranking Approach. *Developments in Information and Knowledge Management Systems for Business Applications*. Cham: Springer Nature Switzerland, 2025. Volume 8. P. 495-516.

3. Vdovyn M., Zomchak L. Export in services of Ukraine: pre-pandemic period, Covid-19 and war. *Věda a perspektivy*. 2022. 8(15). P. 48-57.

4. Зомчак Л. М., Дида А. О. Регіональна диференціація та диспропорції аграрного сектору України: кластерний підхід. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2024. №6 (15). С. 24-30.

5. Zomchak L., Kukhotska T. Building Food Security Resilience in Ukraine: The Autoregressive Approach to Food Price Forecasting. *Developments in Information and Knowledge Management Systems for Business Applications*. Cham: Springer Nature Switzerland, 2025. Volume 8. P. 403-424.

6. Zomchak L., Miskiv D. Structural model of Ukrainian economic performance: interactions between GDP and industrial output. *Smart Economy, Entrepreneurship and Security*. 2024. 2(2). P. 7-16.

7. Державна служба статистики. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

Сахно О. О.,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Науковий керівник: **Савченко А. М.,**

канд. екон. наук., доцент, доцент кафедри

обліку та аудиту

Державний податковий університет

м. Ірпінь

СТІЙКІСТЬ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Повномасштабне вторгнення стало катаклізмом для економіки України, адже величезна кількість підприємств була зруйнована або вимушено покинула місце розташування власних виробничих цехів, складів, магазинів, адміністративних будівель через активні бойові дії. Для малого бізнесу дане становище безпосередньо стало потрясінням, але завдяки своїй мобільності він здатен швидше реагувати на вимоги ринку, тому, незважаючи на зруйновану інфраструктуру і масове переміщення людей, більшість малих підприємств не лише зберегли власну справу, а й змогли її розвинути.

Питання стійкості малого бізнесу в умовах війни досліджували як державні інституції, так і науковцями. У своїй науковій праці «Розвиток малого підприємництва в Україні у період воєнного стану: інструменти фінансової та кадрової безпеки» дане питання дослідили Н. Михаліцька та М. Яцик. Ключовою ідеєю їхнього дослідження є ефективне поєднання

державної підтримки, грантових програм та інвестицій в людський капітал здатне не лише зберегти, а й забезпечити розвиток підприємництва навіть під час кризи [1].

Додаткова компенсація є рушієм і стимулятором для малого бізнесу. У Київській області реалізується механізм додаткового відшкодування частини відсотків за кредитами для мікро-, малих та середніх підприємств у межах державної програми «Доступні кредити 5-7-9%». Її мета — підтримати підприємства, які під час воєнного стану зберегли, створили або відновили робочі місця разом із фондом оплати праці та зареєстровані на території області. Компенсація полягає у зниженні ставки за кредитом до 0% річних за рахунок коштів обласного бюджету. Відшкодування здійснюється через Фонд розвитку підприємництва відповідно до затверджених реєстрів підприємств, які відповідають умовам програми. Порядок реалізується на основі постанов Кабінету Міністрів України та в межах Комплексної програми «Конкурентоспроможна Київщина» на 2022–2025 роки [2].

Спільна програма Фонду розвитку підприємництва та Київської обласної державної адміністрації в межах даної державної ініціативи допомогла 199 підприємствам отримати фінансування на загальну суму 630 млн грн, що дало змогу створити 860 нових робочих місць, зокрема 57 – для ветеранів, що особливо важливо в контексті соціальної інтеграції військовослужбовців після демобілізації. Найактивніше підтримуються сільське господарство, переробка, транспорт, торгівля та послуги [3].

Урядова програма мікрогрантів «Власна справа» стала ефективним інструментом підтримки малого бізнесу в Україні, особливо в умовах війни. З 2022 року понад 20 тисяч українців отримали фінансування для започаткування або розвитку власної справи, створивши тисячі нових робочих місць. Програма надає мікрогранти до 250 тисяч гривень, які можна витратити на придбання обладнання, сировини, оренду приміщень, маркетинг тощо. Головна умова – створення одного або двох нових робочих місць [4]. Приклад успішного використання мікрогранту демонструє історія подружжя Анни та Костянтина Воскобойників – переселенців із Херсона, які після вимушеного переїзду до Вінниці змогли відновити й розвинути власний бізнес завдяки державній програмі "Власна справа". Після релокації їм довелося починати з нуля. Завдяки отриманню мікрогранту в розмірі 250 тисяч гривень було забезпечено реалізацію першого етапу інвестиційного проєкту. Кошти були раціонально розподілені на закупівлю спеціалізованого холодильного обладнання, матеріалів для пакування продукції, а також частково використані для покриття витрат на оренду виробничого приміщення. Результатом інвестування стало налагодження процесу виготовлення свіжих фермерських сирів, які використовуються безпосередньо у виробництві

продукції для власного закладу громадського харчування. Власники бізнесу створили три нових робочих місця та мають амбітні плани з розширення виробництва [5]. Дана ситуація демонструє, як грантова підтримка від держави може стати реальним поштовхом для відновлення бізнесу, створення робочих місць та розвитку локального виробництва.

Грантову допомогу малому бізнесу в Україні формують не лише державні програми, а також ініціативи від міжнародних організацій та урядів. Наприклад, програми від USAID, UNDP, EU4Business, GIZ, CHEMONICS підтримують розвиток бізнесу в критично важливих галузях — агросекторі, харчовій промисловості, IT-сфері. Крім фінансування, міжнародні організації надають менторську підтримку, навчання, юридичну та бухгалтерську консультацію, допомагають із просуванням на міжнародні ринки, сертифікацією продукції, створенням бізнес-мереж. Програма розвитку ООН в Україні у партнерстві з Урядом Японії виступила співорганізатором освітньо-грантової ініціативи «Траєкторія 2», метою якої є підтримка ветеранів, військовослужбовців та їхніх родин у започаткуванні або розвитку власного бізнесу. Програма спрямована на сприяння працевлаштуванню та соціальній адаптації ветеранів у контексті післявоєнного відновлення країни. За даними Українського фонду ветеранів, значна частина військовослужбовців стикається з труднощами при працевлаштуванні, що підкреслює актуальність таких ініціатив. Програма включає двомісячне навчання з основ підприємництва, фінансового менеджменту, цифровізації та маркетингу, індивідуальну підтримку у створенні бізнес-планів та можливість отримати грантову допомогу. За підсумками навчання 68 учасників із найкращими бізнес-ідеями отримають фінансування, зокрема: до 1 млн грн у категорії «Початківець бізнесу» та до 2 млн грн — у категорії «Досвідчений підприємець» [6].

Згідно з проведеним аналізом, результати попередніх досліджень знаходять своє підтвердження. Наведені приклади та статистичні дані одностайно свідчать про значну здатність малих підприємств пристосовуватися до надзвичайно складних воєнних обставин. Завдяки підтримці з боку державних програм, а також завдяки грантовим ініціативам від міжнародних партнерів українські підприємці отримують реальні інструменти для збереження, відновлення та розвитку власного бізнесу, створення нових робочих місць і сприяння економічному відновленню країни. Особливу увагу приділено підтримці ветеранів і внутрішньо переміщених осіб, що не лише сприяє реінтеграції у мирне життя, а й активізує економічні процеси. Взаємодія державної та міжнародної допомоги формує новий рівень підприємства — цифровізований та підлаштований до міжнародних стандартів.

Список використаних джерел

1. Михаліцька Н. Я., Яцик М. Р. Розвиток малого підприємництва в Україні у період воєнного стану: інструменти фінансової та кадрової безпеки. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Сер. Економічна*. 2023. № 2. С. 45-54.
2. Програма додаткова компенсація для відновлення мікро, малих та середніх підприємств Київської області в рамках Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» URL: <https://bdf.gov.ua/>.
3. Поєднання «5-7-9%» з місцевими бюджетами розширює доступ малого бізнесу до кредитування зі зниженням ставки до 0%, – Юрій Драганчук. URL: <https://koda.gov.ua/>.
4. Як отримати грант на власну справу у 2024 році URL: <https://cdc.dcz.gov.ua/>.

Сидоренко С. С.,
аспірант кафедри підприємництва та бізнес-технологій
Науковий керівник: Ратушна О. П.,
канд. екон. наук, старший викладач
Уманський національний університет
м. Умань

ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Аграрний сектор України є стратегічною галуззю економіки, що забезпечує продовольчу безпеку, валютні надходження та розвиток сільських територій. В умовах глобальних викликів – змін клімату, воєнного стану, економічної нестабільності – постає необхідність переосмислення підходів до формування інвестиційної політики аграрних підприємств. У центрі уваги має бути сталий розвиток – гармонійне поєднання економічної доцільності, екологічної безпеки та соціальної відповідальності.

Інвестиційна політика підприємства – це система рішень і дій, спрямованих на оптимальне формування, розміщення та використання інвестиційних ресурсів для досягнення стратегічних цілей. У сільському господарстві вона має низку особливостей:

- сезонність виробничих циклів;
- високий рівень залежності від погодних умов;
- тривалі періоди окупності (особливо у тваринництві, садівництві);
- обмежений доступ до фінансових ресурсів, особливо для малих підприємств.

Ефективна інвестиційна політика повинна враховувати ці фактори та орієнтуватися на довгострокову ефективність.

Сучасні аграрні підприємства стикаються з такими проблемами:

- погіршення якості ґрунтів через інтенсивне землеробство;
- зростаюча потреба у водозбереженні та адаптації до кліматичних змін;
- інфраструктурні руйнування внаслідок бойових дій;
- низька енергоефективність та залежність від традиційних джерел енергії;
- обмеженість державної підтримки у кризовий період.

Ці виклики зумовлюють необхідність переорієнтації інвестиційної політики на інноваційний та екологічний підходи.

Інвестиції в інновації стають рушієм сталого розвитку агропідприємств. До перспективних напрямів належать:

- точне землеробство – використання GPS, сенсорів, дронів та ІТ-систем для оптимізації обробки полів;
- цифровізація управління – впровадження аграрних ERP-систем, аналітики даних для підвищення ефективності;
- біоенергетика – використання біогазових установок, виробництво біопалива зі сільськогосподарських відходів;
- органічне виробництво – як відповідь на зростаючий попит на екологічно чисту продукцію в Україні та ЄС;
- впровадження кліматично адаптивних технологій – сорти рослин, стійкі до посухи, новітні системи зрошення.

Для реалізації сучасної інвестиційної політики необхідно диверсифікувати джерела фінансування:

- власні кошти підприємства (прибуток, амортизаційні відрахування);
- банківські кредити (в т.ч. пільгові під державні гарантії);
- державні програми підтримки агросектору (компенсації, дотації);
- міжнародні гранти та технічна допомога (FAO, програми ЄС);
- залучення приватних інвесторів та інвестиційних фондів.

Роль держави полягає у створенні сприятливого інвестиційного клімату, зниженні ризиків і забезпеченні прозорості процедур.

Незважаючи на потенціал, аграрні підприємства часто зіштовхуються з перешкодами реалізації інвестиційної політики:

- високе податкове навантаження та бюрократія;
- недостатній рівень фінансової та управлінської грамотності;
- відсутність системної підтримки інновацій з боку держави;
- низький рівень кооперації між дрібними виробниками;
- невизначеність правового статусу частини земельних ділянок.

Щоб активізувати інвестиційні процеси в аграрному секторі, доцільно:

- розробити регіональні стратегії інвестування в агросектор;

- створити інформаційні платформи для залучення інвесторів;
- підтримувати аграрну освіту та підвищення кваліфікації керівників;
- розвивати державне та державно-приватне партнерство;
- спрощувати доступ до інновацій для малих господарств.

Формування інвестиційної політики аграрних підприємств має бути орієнтоване на довгостроковий розвиток, інновації та екологічну стійкість. За умов правильної державної підтримки та активного впровадження новітніх технологій українські аграрії зможуть не лише зберегти свої позиції, а й зміцнити конкурентоспроможність на міжнародному ринку. Інвестиції сьогодні – це гарантія продовольчої безпеки та економічної стабільності завтра.

СЕКЦІЯ 4

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АУДИТУ В УКРАЇНІ

Крижова В.А.,
здобувачка вищої освіти, 3 курс,
обліково-фінансовий факультет
Науковий керівник: **Сирцева С.В.,**
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв

ЕКОЛОГІЧНИЙ DUE DILIGENCE ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ У ВЗАЄМОДІЇ З КОНТРАГЕНТАМИ

В умовах зростання глобального екологічного навантаження, еволюції регуляторної політики та посилення впливу ESG-критеріїв (Environmental, Social, Governance) на інвестиційні рішення, підприємства дедалі частіше впроваджують комплексні підходи до управління екологічними ризиками. У цьому контексті екологічний Due Diligence виступає ключовим інструментом виявлення, аналізу та мінімізації ризиків, пов'язаних з екологічною недобросовісністю контрагентів і можливими наслідками для бізнесу [1].

Екологічний Due Diligence є спеціалізованою процедурою збору, аналізу та оцінки інформації про екологічні аспекти діяльності підприємства або об'єкта інвестування. Він дозволяє виявити екологічні ризики ще на етапі планування угоди, забезпечити відповідність вимогам національного та міжнародного законодавства, уникнути можливих збитків від штрафів або витрат на ліквідацію наслідків екологічного забруднення.

Екологічний Due Diligence виконує такі ключові функції в системі управління ризиками:

1. Правова оцінка – верифікація відповідності екологічному законодавству, наявності дозвільної документації (ліцензій, дозволів, звітів).

2. Ідентифікація ризиків – визначення джерел потенційного або фактичного забруднення (викиди, скиди, небезпечні відходи).

3. Оцінка наслідків – аналіз масштабів можливих збитків у разі виявлення порушень: від фінансових витрат до нематеріальних втрат.

4. Оцінка контрагентів – перевірка екологічної благонадійності партнерів по ланцюгу постачання, орендодавців, підрядників.

5. Фінансове прогнозування – розрахунок потреб у витратах на усунення недоліків, інвестиціях у природоохоронні технології, страхування ризиків.

Згідно з результатами глобального дослідження KPMG Global ESG Due Diligence Study 2024, 71% опитаних інвесторів вказали на зростання ролі ESG-факторів у процесі прийняття інвестиційних рішень за останні 12–18 місяців, а 45% респондентів зазначили, що виявлені в ході ESG Due Diligence проблеми суттєво вплинули на умови або можливість реалізації угод [2].

Застосування екологічного Due Diligence стає особливо актуальним у процесах злиття, поглинання, інвестування або довгострокового партнерства, де екологічна історія контрагента може мати значний вплив на фінансові та репутаційні показники. Завдяки глибокому аналізу екологічних даних екологічний Due Diligence допомагає виявляти приховані екологічні зобов'язання, які можуть проявитися у вигляді судових позовів, штрафів або необхідності здійснення дороговартісних природоохоронних заходів. Крім того, результати такого аналізу є основою для розробки екологічної стратегії підприємства, що враховує як внутрішні, так і зовнішні екологічні виклики. Важливим аспектом є також інтеграція екологічного Due Diligence у загальну систему управління ризиками підприємства, що дозволяє централізовано реагувати на загрози та мінімізувати потенційні втрати.

Особливої ваги екологічний Due Diligence набуває в контексті оцінки ризиків взаємодії з контрагентами. В умовах зростання вимог до екологічної відповідальності суб'єктів господарювання, детальний аналіз екологічного профілю потенційних партнерів дозволяє уникнути співпраці з суб'єктами, діяльність яких може спричинити [3]:

- забруднення поверхневих і підземних вод, ґрунтів;
- викиди шкідливих речовин в атмосферу;
- знищення природного середовища проживання живих організмів.

Подібні порушення призводять до таких негативних наслідків:

- штрафні санкції та примусові приписи державних екологічних інспекцій;
- зупинення виробничої або будівельної діяльності внаслідок негативного висновку екологічної експертизи;
- репутаційні ризики, що знижують інвестиційну привабливість підприємства на ринку (негативна екологічна діяльність компанії може призвести до втрати довіри з боку партнерів, інвесторів та громадськості) [4].

Таким чином, екологічний Due Diligence виконує роль не лише інструменту попередньої перевірки, а й активного елементу системи управління екологічними ризиками. Його результати використовуються

для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, підвищення прозорості бізнесу, зниження потенційних збитків і підтримки сталого розвитку підприємства.

Список використаних джерел

1. OECD. Managing Climate Risks and Impacts Through Due Diligence for Responsible Business Conduct: A Tool for Institutional Investors. Paris: OECD Publishing, 2023. URL: <https://doi.org/10.1787/8aee4fce-en>.

2. Bornhauser F., Vasadi J. Global ESG due diligence study 2024. Moving from risk to value creation. KPMG International, 2024. 82 p. URL: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/xx/pdf/2024/06/esg-due-diligence-study-2024.pdf>.

3. Самусевич Я., Теницька І., Новикова Д. Екологічний контроль, моніторинг та аудит: нормативно-правове забезпечення та механізм реалізації в Україні. *Сталий розвиток економіки*. 2023 (2(47)). С.196-202.

4. Екологічний дью ділідженс (Оцінка екологічних ризиків). URL: <https://mcl.kiev.ua/ekologicheskij-dyu-dilidzhens-otsenka-ekologicheskikh-riskov/>.

СЕКЦІЯ 5

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ УСТАНОВ

Боднар О. А.,

канд. екон. наук, доцент, доцент
кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв

ФІНАНСОВА РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ АГРОБІЗНЕСУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

У сучасних умовах аграрний сектор України функціонує в середовищі підвищеної турбулентності, що спричинена повномасштабною війною, змінами клімату, коливаннями на глобальних ринках та трансформаціями у фінансово-кредитній системі. В такій ситуації зростає значення категорії фінансової резильєнтності агробізнесу — здатності підприємств ефективно реагувати на шоки, швидко адаптуватися до змін та відновлюватися після криз, зберігаючи функціональність, стійкість і потенціал розвитку [1].

Фінансова резильєнтність у сільському господарстві — це не лише короткострокова здатність протистояти фінансовим втратам, а й довгострокова спроможність забезпечувати стабільний грошовий потік, підтримувати інвестиційну активність, утримувати доступ до ринків капіталу і забезпечувати стратегічну гнучкість. У системі управління аграрними підприємствами ця категорія тісно пов'язана з такими складовими, як ліквідність, диверсифікація доходів, кредитоспроможність, фінансова грамотність керівництва та рівень страхового покриття.

Фінансова резильєнтність українського агробізнесу сьогодні знаходиться під значним тиском. Серед головних викликів:

Воєнна агресія Росії спричинила руйнування інфраструктури, мінування сільськогосподарських земель, втрату доступу до територій і суттєве скорочення виробництва [2].

Збої логістики — обмеження експорту через морські порти, що знижує виручку виробників і збільшує залежність від внутрішніх цін.

Інфляція та зростання собівартості — подорожчання ПММ, добрив, технічного обслуговування та іншого критично важливого ресурсу [3].

Недостатній доступ до фінансування — зниження обсягів банківського кредитування, ризики відмови у наданні позик без застави, обмеженість власних оборотних коштів

Кліматичні ризики — посухи, зливи, аномальні температури, що негативно впливають на урожайність. Ці фактори загрожують

платоспроможності, призводять до касових розривів, скорочення інвестицій у розвиток та змушують аграріїв орієнтуватися лише на короткострокове виживання.

Попри численні труднощі, існує ряд факторів, що можуть підвищити стійкість аграрного бізнесу:

Диверсифікація джерел доходу (поєднання різних видів продукції, переробка, логістичні послуги тощо) знижує залежність від одного сегмента ринку [1, 4].

Фінансове планування – формування резервних фондів, контроль за витратами, адаптивне бюджетування.

Інструменти агрофінансування: аграрні розписки, програми пільгового кредитування, форвардні контракти.

Участь у кооперативах і агрокластерах, що забезпечує масштабування закупівель і збуту, підвищення переговорної сили та доступ до спільного інвестування [6].

Страховання аграрних ризиків, зокрема — врожайних і кліматичних, як механізм мінімізації фінансових втрат.

Сьогодні формуються нові можливості, які слід інтегрувати у стратегії розвитку аграрного бізнесу:

Міжнародна підтримка: грантові програми, технічна допомога, гарантії від ЄС, Світового банку тощо. Зокрема, створення Фонду страхування воєнних ризиків дозволяє аграріям залучати кредити на безпечніших умовах [1, 4].

Розвиток AgroFinTech-рішень – мобільні застосунки для доступу до кредитів, обліку витрат, моніторингу виробництва та швидкого аналізу фінансового стану. Електронна аграрна звітність і цифрові паспорти поля – спрощують взаємодію з банками, аудиторами, донорами. [5].

Державні програми підтримки – компенсація відсоткових ставок, аграрні субсидії, програми кредитних гарантій. [6].

Отже, підвищення фінансової резильєнтності аграрного бізнесу є пріоритетом для збереження національного продовольчого потенціалу та сталого розвитку економіки України. Це потребує цілісного підходу: від зміцнення внутрішніх фінансових механізмів підприємств до формування сприятливого інституційного середовища та державної підтримки. У сучасних умовах фінансова резильєнтність має стати стратегічним орієнтиром як для окремих господарств, так і для агрополітики країни загалом.

Список використаних джерел

1. Bukaa S., Tkachuk V., Kondratiuk V. та ін. Prospects for agribusiness in Ukraine over the next 5 years. *International Journal of Environmental Studies*. 2022. Vol. 80, Iss. 2. P. 291–298.

2. VoxUkraine. Ukrainian Agribusiness: Between the Challenges of War and Market Opportunities 2025. URL: <https://voxukraine.org/ukrainian-agribusiness-between-the-challenges-of-war-and-market-opportunities/>
3. IFC; EBRD; DFC. IFC, EBRD, DFC help bolster Ukrainian agribusiness sector, strengthen global food security. 2023. URL: <https://www.ifc.org/en/news/press-release/2023/ukraine-agribusiness-financing>
4. EY Ukraine. The criterion of sustainability for Ukrainian agribusiness products based on FAO and EU Taxonomy. 2023. URL: https://www.ey.com/en_ua/news/2023/09/sustainability-agribusiness-ukraine
5. Digital technologies as a driver of resilience and institutional transformation: The case of Ukrainian agroholdings/ International Food and Agribusiness Management Review. 2024. Vol. 27, Iss. 1.
6. USAID AGRO. Financing agribusiness in times of war. 2023. URL: <https://www.agrifin.org/ukraine-agribusiness-during-war/>

Іваненко Д. П.,
здобувач вищої освіти спеціальності 072
Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
Бурковська А. В.,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В БАНКАХ В УМОВАХ ВОЄННОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

У сучасних умовах банківська система України функціонує в середовищі значного впливу зовнішніх та внутрішніх загроз, серед яких особливе місце посідає воєнна нестабільність. Збройний конфлікт на території країни істотно вплинув на банківський сектор, спричинивши погіршення платоспроможності позичальників, відтік капіталу, загострення проблем із ліквідністю, зростання недовіри серед клієнтів, що проявляється у масовому вилученні депозитів, зниженні попиту на банківські послуги та уникненні довгострокової співпраці з фінансовими установами.

У банківській сфері рівень ризику є суттєво вищим, ніж у більшості інших галузей економіки, що пояснюється особливостями здійснюваних фінансових операцій. Тобто, питання управління ризиками перестає бути суто внутрішньою процедурою банків і перетворюється на необхідну умову їх виживання та адаптації до надзвичайних викликів. Саме тому

дослідження ризик-менеджменту в банках в умовах воєнної нестабільності набуває особливої актуальності, практичної значущості та суспільної ваги.

Зазвичай, банківський ризик трактують, як ймовірність настання несприятливих подій у банківській діяльності, які можуть спричинити фінансові втрати, зниження капіталу, погіршення платоспроможності або репутаційні втрати. У широкому сенсі ризик у банківській сфері пов'язаний із невизначеністю зовнішнього середовища та внутрішніх процесів, які впливають на дохідність і стабільність фінансових установ [1]. На практиці виділяють низку основних видів ризиків (рис.1).

Комплексне розуміння й управління зазначеними ризиками є необхідною умовою стабільного функціонування банківської системи, особливо в умовах підвищеної економічної та політичної нестабільності.

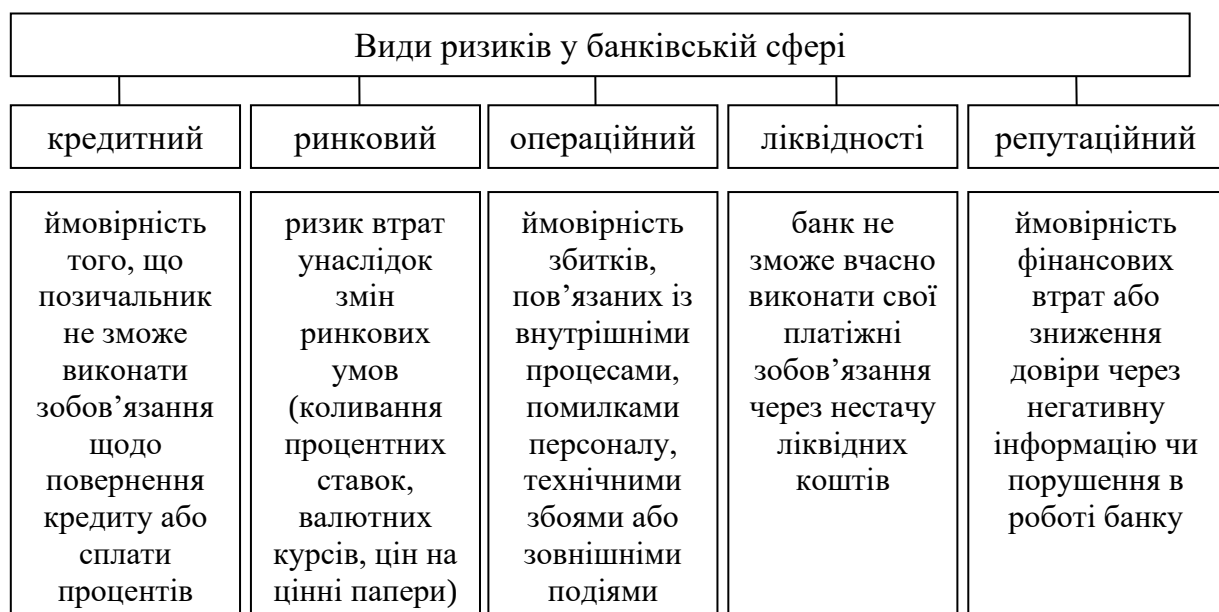

Рисунок 1 – Види ризиків у банківській сфері

Джерело: складено автором за допомогою [1]

У сучасному науковому дискурсі проблематика управління банківськими ризиками в умовах воєнної нестабільності активно досліджується, що підтверджується публікаціями Кльоби Л.Г., Дроня М.А., Тараненка А.С., Павленко Л.Д., Криклія О.А., Чумака О.В., Андрущака Є.М., Дропи Я.Б., Остасюк Т.О., Коваля Т.Р., Клименка К.В., Ухналя Н.М., Столярова В.Ф. та Слюсаренка Є.Р. Їхні роботи охоплюють широкий спектр аспектів — від загальнотеоретичних засад до практичних аналітичних інструментів. Зокрема, розглядаються пріоритетні напрями удосконалення внутрішньої політики управління ризиками, з акцентом на адаптацію до нестабільного середовища, особливо в частині ліквідності [2]. Інші дослідники зосереджують увагу на управлінні фінансовими ризиками — валютними, процентними, кредитними — із використанням VAR-моделей та сценарного моделювання [3]. Окрема група робіт аналізує

організаційні аспекти, наголошуючи на ролі наглядових і контрольних підрозділів, інтеграції функцій внутрішнього аудиту, комплаєнсу та ризик-менеджменту як єдиної системи [4]. Значна увага приділена й кредитному ризику: зміні якості кредитного портфеля внаслідок війни, динаміці проблемних активів за періодами до та після початку повномасштабних бойових дій [5]. Поряд із цим досліджуються регуляторні виклики, функціонування внутрішнього контролю, а також координаційна роль Національного банку України [6]. Увагу привертає і окремий аналіз діяльності державних банків, що розглядаються як інструменти економічної стабілізації, з наголосом на необхідності централізованого моніторингу та механізмів реструктуризації зобов'язань [7]. Загалом, наявні праці демонструють різноплановість підходів – від концептуального осмислення до кількісного аналізу, від нормативно-правового до стратегічно-організаційного виміру.

Підсумовуючи зазначимо, що в умовах воєнної нестабільності питання ефективного управління ризиками в банківській сфері набуває особливої ваги. Банки мають справу з численними загрозами, що охоплюють кредитні, ринкові, операційні, репутаційні ризики та ризик ліквідності, посилення яких прямо впливає на фінансову стійкість установ.

Огляд наукових джерел свідчить про активний розвиток теоретичних і практичних підходів до управління банківськими ризиками в кризових умовах. Водночас існують відмінності у фокусі досліджень – від переважно кількісного аналізу окремих видів ризиків до системного вивчення організаційної структури ризик-менеджменту. Це свідчить про складність і багатогранність теми, що потребує подальшого вивчення з урахуванням впливу геополітичних та економічних чинників. Ефективне управління ризиками виступає запорукою не лише стабільності окремих банків, а й функціонування всієї фінансової системи України.

Сучасні дослідження демонструють необхідність комплексного підходу до виявлення, оцінки та мінімізації ризиків із залученням сучасних аналітичних інструментів, автоматизованих систем контролю та стратегічного планування. Особливої актуальності набуває посилення ролі внутрішнього аудиту, підвищення гнучкості політик ризик-менеджменту та адаптація до регуляторних змін.

Список використаних джерел

1. Зубова В.В. Основні підходи до визначення та класифікації банківських ризиків. *Ефективна економіка*. 2016. №6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5047>.
2. Кльоба Л.Г. Управління суттєвими банківськими ризиками в умовах воєнного стану. *Ефективна економіка*. 2024. №5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2024_5_40.

3. Дронь М.А., Тараненко А.С. Управління фінансовими ризиками банку в умовах воєнного стану. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. №6. С. 166-169.

4. Павленко Л.Д., Криклій О.А., Чумак О.В. Ризики банків України та організаційна система управління ними в умовах воєнного стану. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. №5. С. 126-132.

5. Андрущак Є.М., Дропа Я.Б., Остасюк Т.О. Аналіз ризику кредитного портфеля банків України в умовах воєнного стану. *Ефективна економіка*. 2024. №1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2024_1_37.

6. Коваль Т.Р. Управління ризиками банку в умовах воєнного часу. *Економіка і управління*. 2023. №3. С. 93-104.

7. Клименко К.В., Ухналь Н.М., Столяров В.Ф., Слюсаренко Є.Р. Функціонування державних банків в Україні в умовах воєнних ризиків. *Наукові праці НДФІ*. 2023. Вип. 2. С. 84-111.

Терещук О. В.,
здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня,
кафедра інформаційних систем в менеджменті
Науковий керівник: Зомчак Л. М.,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економічної кібернетики
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів

МОДЕЛЬ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ФІНАНСОВИХ ШАХРАЙСТВ З ВИКОРИСТАННЯМ АЛГОРИТМУ ВИПАДКОВОГО ЛІСУ

Дослідження присвячене розробці моделі машинного навчання для виявлення підозрілих фінансових операцій. У сучасному фінансовому середовищі, де зловмисники постійно вдосконалюють методи обману, ефективні інструменти для виявлення та запобігання фінансовим шахрайствам є надзвичайно важливими для банків та фінансових установ. Актуальність дослідження зумовлена зростанням кількості та складності фінансових шахрайств. Збитки від шахрайських операцій завдають значної шкоди фінансовим установам та їхнім клієнтам, підкреслюючи необхідність розробки ефективних методів їх виявлення та запобігання.

Методи машинного навчання широко застосовують науковці в економічних дослідженнях на макро-, мезо- та мікро рівнях. Наприклад, методи кластеризації у дослідженні особливостей регіонального аграрного розвитку [1], методи рейтингування у дослідження підприємницької активності [2] та продовольчої безпеки [3], методи логістичної регресії у

банківському маркетингу [4], методи багатовимірного аналізу у дослідженні продовольчої безпеки [5] та регресійного аналізу на міжнародних фінансових ринках [6] тощо.

Метою дослідження є розробка та оцінка моделі машинного навчання на основі алгоритму випадкового лісу для виявлення підозрілих фінансових операцій.

Для навчання та тестування моделі використовуються дані, що характеризують фінансові транзакції. Кожна транзакція описується наступними ознаками:

- сума транзакції: грошовий обсяг транзакції;
- тип транзакції: характер операції (наприклад, покупка, зняття готівки, переказ коштів);
- місце здійснення транзакції: фізичне або віртуальне місце проведення транзакції;
- вік користувача: вікова група особи, що проводить транзакцію.

У ході дослідження було розроблено модель машинного навчання на основі алгоритму випадкового лісу для виявлення шахрайських транзакцій. Модель налаштована на виявлення закономірностей у вхідних даних, що відрізняють шахрайські операції від нормальних.

Для оцінки ефективності моделі було проведено серію експериментів з використанням згенерованих даних. Модель продемонструвала здатність виявляти значну частину змодельованих шахрайських транзакцій. Для кожного спостереження з набору `new_data`, функція `predict_fraud` визначить, чи є підозра на шахрайство для цієї транзакції, та виведе відповідне повідомлення разом із відомостями щодо валютного обміну. У наявному прикладі ми отримаємо:

Спостереження 1 та 2: У цих випадках модель не має достатньої впевненості в своїх передбаченнях і класифікує їх як "Непідтверджений". Також, оскільки обмін валюти відсутній, виводиться додаткова інформація, що "Це не валютний обмін".

Спостереження 3: У цьому випадку модель також має невелику впевненість у своєму передбаченні і відзначає його як "Неможливо зробити висновок". Проте, враховуючи тип транзакції ("Transfer") та місце проведення ("International"), є підозра на те, що це може бути валютним обміном.

Спостереження 4: У цьому випадку модель впевнено визначає, що шахрайство не виявлено. Також, оскільки обмін валюти відсутній, виводиться додаткова інформація, що "Це не валютний обмін".

Після цього виведена матриця невідповідностей, що покаже, наскільки ефективна модель у класифікації даних на тестовому наборі. Матриця невідповідностей, показує різницю між прогнозованими та дійсними

результатами для 54 випадків. Кожен рядок у матриці представляє один випадок, а кожен стовпець - різний атрибут.

Далі виведені метрики класифікації: точність, точність (precision), повнота (recall) та F1-показник. Отримано:

Точність: 0.691

Точність (precision): 0.6924748305390496

Повнота (recall): 0.691

F1-показник: 0.4907117746538851

Точність показує, який відсоток прогнозів моделі є правильними. У даному випадку 69.1% прогнозів моделі були правильними.

Точність (precision) показує, який відсоток випадків, які модель класифікувала як позитивні, насправді є позитивними. У даному випадку 29.2% випадків, які модель класифікувала як шахрайські, насправді були шахрайськими.

Повнота (recall) показує, який відсоток всіх позитивних випадків модель правильно класифікувала як позитивні. У даному випадку 69.1% всіх шахрайських транзакцій модель правильно класифікувала як шахрайські.

F1-показник: Цей показник є мірою того, наскільки добре модель балансує між точністю та повнотою. У даному випадку F1-показник становить 0.4907, що свідчить про те, що модель має помірну точність.

Крім того, було розроблено візуалізації, що відображають відношення шахрайств до типу транзакцій, а також структуру перших 10 дерев випадкового лісу. Візуалізації відношення шахрайств до типу транзакцій підтвердили, що певні типи операцій можуть бути більш схильними до шахрайства. Візуалізація структури дерев випадкового лісу дала змогу краще зрозуміти процес прийняття рішень моделлю та виявити найбільш важливі ознаки, що впливають на класифікацію.

У ході дослідження було розроблено та оцінено модель машинного навчання на основі алгоритму випадкового лісу для виявлення підозрілих фінансових операцій. Попри певні обмеження, виявлені в ході експериментів з використанням згенерованих даних, дослідження підтвердило потенційну цінність машинного навчання для вирішення цієї важливої проблеми.

Отримані результати свідчать про те, що ефективність моделі значною мірою залежить від якості та обсягу доступних даних. Подальші дослідження повинні бути спрямовані на збір та аналіз реальних даних про фінансові транзакції, що дозволить створити більш надійні та ефективні моделі виявлення шахрайств.

Крім того, важливим напрямом подальшої роботи є оптимізація параметрів моделі та порівняння різних алгоритмів машинного навчання для визначення найбільш підходящих підходів до конкретних типів

фінансових шахрайств. Розробка гібридних моделей, що поєднують різні методи машинного навчання та експертні знання, також може бути перспективним напрямом досліджень.

У практичному плані, результати дослідження можуть бути використані для розробки прототипів систем виявлення шахрайств, що допоможуть фінансовим установам зменшити збитки від шахрайських операцій та підвищити безпеку фінансових транзакцій. Проте, для успішного впровадження таких систем необхідне подальше вдосконалення моделей машинного навчання та їх адаптація до конкретних умов функціонування фінансових установ.

Список використаних джерел

1. Зомчак Л. М., Дида А. О. Регіональна диференціація та диспропорції аграрного сектору України: кластерний підхід. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2024. №6 (15). С. 24-30.
2. Бортник Я., Огородник С., Зомчак Л. Регіональний аналіз підприємницької діяльності України методами таксономічного рейтингування. *Економіка та суспільство*. 2025. №73.
3. Zomchak L., Hakava S. Unveiling Disparities and Resilience in Ukrainian Regional Labor Markets: Multidimensional Ranking Approach. *Developments in Information and Knowledge Management Systems for Business Applications*. Cham: Springer Nature Switzerland, 2025. Volume 8. P. 495-516.
4. Зомчак Л. М., Вдовин М. Л. Прогнозування успішності банківського маркетингу методами логістичної регресії. *Інтелект XXI*. 2020. №5. С. 100-104.
5. Zomchak L., Kukhotska T. Building Food Security Resilience in Ukraine: The Autoregressive Approach to Food Price Forecasting. *Developments in Information and Knowledge Management Systems for Business Applications*. Cham: Springer Nature Switzerland, 2025. Volume 8. P. 403-424.
6. Zomchak L., Malets Yu. The Dynamics of Currencies Cross-Exchange Rates and Interdependencies Between Them: Simultaneous Equations Approach. *Inwestycje alternatywne. Odkrywanie nowych możliwości* (Redakciz naukova Katarzyna Kroluk-Koltunik). Wydawnictwo UMCS, Lublin. 2024. P. 135-149.

СЕКЦІЯ 6

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ

Москаленко Я. О.,
здобувач вищої освіти 1м курсу
обліково-фінансового факультету
Архипова А. П.,
здобувачка вищої освіти 1м курсу
обліково-фінансового факультету
Науковий керівник: **Чебан Ю. Ю.,**
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв

ЗАКОНОДАВЧІ -НОРМАТИВНІ АСПЕКТИ МОНІТОРИНГУ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

У контексті прагнення до прозорості та ефективності використання публічних коштів, моніторинг публічних закупівель завжди мав вагоме значення. Цей процес є одним з основних інструментів зовнішнього контролю за дотриманням законодавства, запобігання корупційним ризикам та забезпечення добросовісної конкуренції під час публічних закупівель. Моніторинг публічних закупівель як систематичний контроль, насамперед за дотриманням вимог законодавства, також регламентований низкою законодавчо-нормативних документів.

Так, відповідно до основного нормативного документу, Закону України «Про публічні закупівлі», моніторинг процедури закупівлі визначається як «аналіз дотримання замовником законодавства у сфері публічних закупівель під час проведення процедури закупівлі, укладення договору про закупівлю та протягом його дії з метою запобігання порушенням законодавства у сфері публічних закупівель» [1]. Таке визначення моніторингу публічних закупівель у зазначеному законі повністю відображає його основні функції: забезпечення прозорості закупівель, прагнення до економічної ефективності, забезпечення добросовісної конкуренції, дотримання законодавства.

Умовно нормативно-правові акти, які регламентують організацію та проведення моніторингу публічних закупівель, можна поділити на два рівні: законний та підзаконний.

Закон України «Про публічні закупівлі» визначає загальні правові та економічні засади здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для забезпечення потреб держави, територіальних громад та інших замовників. Зокрема, стаття 8 цього Закону уповноважує центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю (Державну аудиторську службу України (ДАСУ)) на здійснення контролю у сфері публічних закупівель, включаючи проведення моніторингу [1]. Цей нормативний документ містить підстави для початку та особливості здійснення моніторингу державними службовцями.

Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції», який за своїм змістом встановлює правові та організаційні засади функціонування системи запобігання і протидії корупції, моніторинг закупівель є ефективним інструментом для виявлення та запобігання корупційним ризикам, сприяючи дотриманню вимог цього закону щодо прозорості та декларування інтересів [2].

Ефективний моніторинг неможливий без доступу до відповідної інформації. Закон України «Про доступ до публічної інформації» гарантує право кожного на доступ до публічної інформації, зокрема до інформації, що стосується публічних закупівель. Так, громадськість та контролюючі органи мають можливість отримувати відомості про закупівлі, що є необхідною умовою для здійснення якісного моніторингу. Прозорість закупівельного процесу, яка забезпечується зазначеним нормативним документом, є одним із факторів для ефективного контролю [3]. На нашу думку, збільшує можливості під час моніторингу та сприяє його ефективності використання широкого спектру аналітичних інструментів для пошуку та аналізу інформації про закупівлі.

Повноваження щодо моніторингу закупівель зазначено також у Законі України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» [4].

Другий рівень регулювання включає накази та постанови виконавчих органів влади, які деталізують процедури моніторингу.

Так, у період дії правового режиму воєнного стану в Україні особливого значення набуває постанова Кабінету Міністрів України № 1178 від 12.10.2022 «Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування». Ця постанова встановлює спеціальні правила та процедури проведення публічних закупівель в умовах воєнного стану, які також впливають на процес їх моніторингу. Моніторинг у цей період має враховувати ці особливості та контролювати їх дотримання замовниками [5].

За потреби в документальній і фактичній перевірці питань, які не можуть бути перевірені під час моніторингу процедури закупівлі, нормативними підставами для перевірки замовників закупівель є Постанова Кабінету Міністрів України № 631 від 01.08.2013 «Про затвердження Порядку проведення перевірок закупівель Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами і внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України», що детально регламентує порядок проведення перевірок закупівель Державною аудиторською службою України. Ця постанова визначає етапи аудиту закупівель, права та обов'язки об'єктів контролю, а також види порушень, які можуть бути виявлені в ході моніторингу. Вона є практичним керівництвом для ДАСУ у здійсненні контрольних заходів у сфері публічних закупівель [6].

Отже, моніторинг публічних закупівель в Україні є не лише інструментом протидії корупції, а й ефективним механізмом підвищення ефективності витрачання бюджетних коштів відповідно до встановленого низкою нормативних документів механізму. Існуюче чинне нормативне регулювання організації та проведення моніторингу публічних закупівель дозволяє у повному обсязі використати можливості та ресурси Державної аудиторської служби України для його проведення та виконання всіх його функцій. Разом з тим, і це законодавство має на пряму оптимізації. Так, наприклад, призупинення закупівлі під час моніторингу, як це відбувається під час розгляду скарги Антимонопольним комітетом України, надало б додаткової можливості більш детального аналізу відповідності закупівлі умовам чинного законодавства, що неодмінно вплинуло б на ефективність результатів моніторингу.

Список використаних джерел

1. Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII; станом на 23 жовт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>.
2. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII; станом на 4 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
3. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI; станом на 8 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.
4. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України від 26.01.1993 № 2939-XII; станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text>.
5. Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в

Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.2022 № 1178; станом на 6 трав. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1178-2022-п#Text>.

6. Про затвердження Порядку проведення перевірок закупівель Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами і внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.08.2013 № 631; станом на 23 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/631-2013-п#Text>.

Повх О. В.,
здобувач вищої освіти 1м курсу
обліково-фінансового факультету
Науковий керівник: **Чебан Ю. Ю.,**
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ЯК ОДИН З ОBOB'ЯЗКІВ УПОВНОВАЖЕНОЇ ОСОБИ

Організація та проведення закупівель є обов'язком уповноваженої особи відповідно до закону України «Про публічні закупівлі» [1]. Уповноважена особа (особи) є службовою (посадовою) чи іншою особою, яка є працівником замовника і визначена відповідальною за організацію та проведення процедур закупівлі/спрощених закупівель на підставі власного розпорядчого рішення Замовника або трудового договору (контракту). Внутрішній контроль публічних закупівель, його особливості, документальне оформлення, строки, напрями тощо визначаються керівником Замовника. Водночас, уповноважена особа є безпосередньо основним суб'єктом здійснення такого внутрішнього контролю.

Отже, такі обов'язки можуть бути покладеними на працівника, який є штатним, як додаткова робота з відповідною доплатою згідно із законодавством. Доплата є обов'язковою, але її розмір визначається керівництвом Замовника самостійно. Або ж такі обов'язки покладаються на окремого працівника, який виконує лише їх, введений як фахівець з публічних закупівель до штату. Третім варіантом є укладення трудової угоди (контракту) згідно із законодавством. Так, за одним з варіантів призначення уповноваженої особи їй впроваджуються обов'язки планування закупівель, слідкування за змінами законодавства, підготовки тендерної документації, проведення всіх етапів закупівлі, звітування про закупівлі тощо.

Уповноважена особа повинна мати вищу освіту, стаж у сфері закупівель, пройти безкоштовне тестування на веб-порталі Уповноваженого органу для підтвердження свого рівня володіння необхідними (базовими) знаннями у сфері публічних закупівель. Рішення уповноваженої особи оформлюють протоколами, тобто вона має організувати документальне забезпечення закупівельної діяльності Замовника, а також документальне забезпечення прийнятих рішень шляхом наявності зазначених документів, їх відповідності чинному законодавству та збереження. Все вищезазначене не означає, що організація і проведення закупівлі повністю лежить на одній уповноваженій особі. До цього процесу долучаються інші працівники Замовника, наприклад, працівники фінансового та бухгалтерського відділу, юрист, головні спеціалісти, керівники структурних підрозділів тощо. Але відповідальність несе безпосередньо уповноважена особа [2].

Наш практичний досвід показує, що уповноважена особа, як звичайна людина та звичайний працівник Замовника, має право піти у щорічну відпустку, у відпустку у зв'язку із тимчасовою втратою працездатності, мати відрядження, період навчання тощо, тобто маємо факти тимчасової неможливості виконання свої безпосередніх обов'язків. Закупівлі мають чітко регламентовані законодавством строки проведення, послідовність дій і періодів, тому перерви в їх організації бути не може. А отже, керівництву Замовника необхідно організувати на цей час роботу із закупівлі товарів, робіт, послуг.

Деякі Замовники відразу призначають двох уповноважених осіб, між якими чітко положенням поділяються обов'язки проведення різних видів закупівель, або у різні періоди, або ж закупівля різних предметів на розсуд керівника. І під час обставин відсутності однієї уповноваженої особи, її обов'язки виконує на законних підставах за наказом керівника Замовника інша.

Якщо немає потреби або можливості мати у штаті двох уповноважених осіб, то у таких випадках можливим є покладення обов'язків уповноваженої особи на період її відсутності на будь-якого іншого працівника Замовника з числа штатної чисельності таких працівників як додаткове навантаження із оплатою. Водночас, таке рішення не може бути спонтанним і повинне супроводжуватися відповідною підготовкою. Так, такий працівник має відповідати вимогам законодавства до уповноважених осіб. Ми їх зазначали вище. Тобто, які мінімум, потрібно організувати проходження тестування для декількох працівників Замовника. У Положенні про уповноважену особу така заміна та випадки, коли вона можлива, мають бути прописаними, а в наказі має бути зазначена причина, строк, доплата тощо.

Більш проблемним є той момент, що працівник, який виконуватиме функції з оприлюднення інформації та/або документів в електронній системі закупівель, повинен мати оформлений, чинний, іменний та прив'язаний до підприємства кваліфікований електронний підпис.

Підводячи підсумки, зазначимо, що організація та проведення публічних закупівель є складним і відповідальним процесом, який згідно з законодавством покладається на уповноважену особу. Така особа повинна мати відповідну кваліфікацію, досвід і підтверджені знання у сфері закупівель. Її функції охоплюють не лише безпосереднє проведення закупівель, а й документальне супроводження, контроль відповідності дій законодавству та взаємодію з іншими працівниками Замовника. У разі її тимчасової відсутності обов'язки мають бути належним чином передані іншому підготовленому працівнику, що потребує заздалегідь організованої системи заміщення та юридичного оформлення.

Список використаних джерел

1. Про публічні закупівлі: закон України від 25.12.2015 № 922-VIII; станом на 19 вересня 2024р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>.

2. Про адміністративні правопорушення: Кодекс України від 07.12.1984 № 8073-X; станом на 13 березня 2025р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

Чебан Ю. Ю.,

канд. екон. наук, доцент,

доцент кафедри обліку і оподаткування

Миколаївський національний аграрний університет

м. Миколаїв

ФОП В ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЛЯХ: РОЛЬ ТА РИЗИКИ

Фізичні особи-підприємці (далі за текстом – ФОП) відіграють важливу роль у системі публічних закупівель, зокрема в частині забезпечення конкуренції, розвитку малого бізнесу та оптимізації бюджетних витрат. Закон України «Про публічні закупівлі» не містить обмежень щодо участі ФОП у публічних закупівлях, що створює рівні умови доступу до державного замовлення для учасників та потенційних учасників [1].

Разом з тим, як би не здавалося дивним, ФОП мають іноді суттєві переваги над іншими потенційними учасниками. Основні з них ми можемо зазначити такі:

- гнучкість реагування на потреби та можливість швидкого постачання;
- широкий спектр товарів і послуг, не зважаючи на досить часту наявність вузької спеціалізації;

- ФОП, як правило, знаходяться на спрощеній системі оподаткування, що сприяє простій податковій моделі податкових розрахунків з ФОП, як з постачальником у закупівлях [2];

- ФОП найкраще може забезпечити оперативну логістику та локально зручну присутність; ФОП оптимально може забезпечити оперативність рішень; відсутність конкуренції в певних сферах, наприклад 3D-друк, ремонт техніки, послуги виробництва деталей тощо.

Отже, можемо визначити вагому роль ФОП у публічних закупівлях за такими напрямками:

- забезпечення конкуренції: ФОП, особливо в деяких регіонах, є активними учасниками закупівель невеликого обсягу, що сприяє уникненню монополізації державних контрактів та забезпечує постачання товарів, робіт і послуг;

- гнучкість і оперативність: завдяки простішій структурі управління та обліку ФОП можуть швидко реагувати на потреби замовників, надаючи товари або послуги з меншими адміністративними витратами та витратами часу;

- доступ до ринку державних замовлень для мікробізнесу: публічні закупівлі відкривають нові можливості для самозайнятих осіб і підприємців-початківців, дозволяючи їм розширювати клієнтську базу за рахунок держави та забезпечувати потреби держави;

- сприяння регіональному розвитку: ФОП, які працюють на місцях, часто залучаються до виконання замовлень місцевих органів влади, що стимулює економічну активність на рівні громад.

Основні ризики співпраці з ФОП у публічних закупівель можемо зазначити наступні:

- більшість ФОП не мають власних виробничих потужностей, тому мають або брати їх в оренду, або працювати із субпідрядниками, що впливає іноді на якість та (або) на строки виконання договору;

- більшість ФОП мають обмежені кадрові ресурси;

- багато ФОП є новоствореними, без позитивної історії та досвіду;

- ризик невиконання договорів через невідповідності в обліковій та організаційній документації;

- ризик підписання договору з ФОП, який не має право надавати послуги, що вимагає необхідність додаткового контролю та перевірки ФОП;

- ризик відсутності необхідних для виконання договору КВЕД у ФОП, що також вимагає додаткового контролю та перевірки [3] тощо.

- обмежена відповідальність ФОП порівняно з юридичними особами;

- ризик формального статусу: деякі ФОП створюються виключно для участі в окремих тендерах, не маючи реального досвіду чи матеріально-технічної бази;

- низька операційна стійкість: ФОП часто працюють без офісу, складу або персоналу, що ускладнює координацію дій при виконанні договорів тощо.

До механізмів зниження ризиків можна віднести:

- перевірку історії діяльності ФОП через відкриті реєстри;
- вимогу підтверджувальних документів щодо досвіду, технічної спроможності та матеріального забезпечення;
- ретельне формулювання умов договору та штрафних санкцій; застосування банківських гарантій;
- моніторинг виконання договору в реальному часі тощо.

Отже, співпраця з ФОП у публічних закупівлях має свої переваги, проте супроводжується специфічними ризиками, які потребують належної управлінської та юридичної уваги з боку Замовників.

ФОП виступають як активні суб'єкти публічних закупівель. Не зважаючи на доволі значний перелік ризиків, роль ФОП у публічних закупівлях залишається вагомим, тому за ефективного контролю та перевірки таких учасників Замовники можуть отримати своєчасно якісні товари, роботи і послуги, дотримуючись всіх принципів публічних закупівель, забезпечуючи ефективність та доброчесну конкурентність закупівель.

Список використаних джерел

1. Про публічні закупівлі: закон України від 25.12.2015 № 922-VIII; станом на 19 вересня 2024р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>.
2. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI; станом на 3 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
3. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 3 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

Чмир Л. П.,
здобувач вищої освіти 1м курсу
обліково-фінансового факультету
Науковий керівник: **Чебан Ю.Ю.,**
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв

РОЛЬ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЛЯХ

Публічні закупівлі є одним із основних інструментів реалізації державної політики у сфері використання бюджетних коштів. Ефективність цієї системи значною мірою залежить від прозорості, підзвітності та достовірності фінансової інформації. Саме тому бухгалтерський облік виконує критично важливу роль як джерело обліково-аналітичного забезпечення всіх етапів процесу закупівель – від планування до завершення виконання договору.

Бухгалтерський облік у сфері публічних закупівель забезпечує, насамперед:

- облік бюджетних зобов'язань і фактичних витрат за кожним договором;
- дотримання принципів законності та цільового використання коштів;
- внутрішній контроль за правильністю проведення розрахунків;
- формування аналітичної інформації для управлінських рішень і державного фінансового контролю.

Завдяки системі обліку державні установи можуть контролювати відповідність витрат запланованим обсягам, виявляти неефективні витрати, а також забезпечувати прозорість у витрачанні публічних фінансів. Ведення повного й достовірного бухгалтерського обліку дозволяє уникати дублювання зобов'язань, виявляти несвоєчасну оплату, а також знижує ризик зловживань.

Особливості ведення обліку в публічних закупівлях можна окреслити як:

- застосування казначейських форм обслуговування;
- ведення обліку за економічною класифікацією видатків бюджету;
- відображення операцій у реєстрах бухгалтерського обліку в розрізі договорів, процедур закупівель і статей витрат.

Разом з тим, бухгалтерський облік відіграє важливу роль у забезпеченні аудиту та моніторингу закупівель, оскільки облікові дані використовуються як джерело для оцінки законності й ефективності використання коштів.

У системі публічних закупівель бухгалтерський облік є основою контролю витрачання бюджетних коштів. Однак, через складність нормативного регулювання, великий обсяг документів і багатоетапність процедур закупівель, існує значна кількість ризиків порушень у веденні обліку, які можуть мати як фінансові, так і правові наслідки для розпорядників бюджетних коштів.

Основними ризиками порушень у бухгалтерському обліку публічних закупівель ми можемо відзначити наступні:

1) Несвоєчасне або неправильне відображення облікових операцій. Через затримки у реєстрації договорів або їх оплати може виникати невідповідність між фактичними витратами та даними обліку.

2) Недостовірне відображення зобов'язань. Відсутність або помилки в обліку бюджетних зобов'язань можуть призвести до перевитрат або нецільового використання коштів.

3) Порушення принципу відповідності витрат і надходжень. Закупівлі, що здійснюються без відповідного фінансування або не передбачені кошторисом, створюють ризики несанкціонованих витрат.

4) Викривлення аналітичного обліку. Недостатня деталізація або помилки у розподілі витрат за кодами економічної класифікації ускладнюють аналіз ефективності використання коштів.

5) Формальні підходи до внутрішнього контролю. Відсутність належного аудиту чи контролю з боку бухгалтерської служби призводить до накопичення системних помилок або зловживань.

6) Недотримання правил документообігу. Відсутність або неправильне оформлення первинних документів, зокрема актів виконаних робіт чи товарно-транспортних накладних, ставить під сумнів обґрунтованість витрат.

Наслідки таких порушень можуть бути більш, ніж вагомими: від адміністративної або фінансової відповідальності посадових осіб до втрати репутації установи чи невиконання завдань державних програм.

Основними напрямками мінімізації таких ризиків ми вбачаємо: посилення внутрішнього контролю та облікової дисципліни; регулярне навчання бухгалтерського персоналу щодо актуальних змін у сфері закупівель і обліку; перехресна перевірка облікових і тендерних даних; проведення внутрішнього аудиту на регулярній основі.

Таким чином, якісний бухгалтерський облік у сфері публічних закупівель є запорукою фінансової прозорості та ефективного управління бюджетними коштами. Усунення ризиків потребує системного підходу, інституційної відповідальності та постійного вдосконалення облікової практики. Бухгалтерський облік у сфері публічних закупівель є не лише технічним елементом фінансової звітності, а й водночас виступає

стратегічним інструментом фінансового управління, що сприяє підвищенню прозорості, підзвітності та ефективності державного сектору.

Список використаних джерел

1. Про публічні закупівлі: закон України від 25.12.2015 № 922-VIII; станом на 19 вересня 2024р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>.

2. Бюджетний кодекс України: Кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI; станом на 16 січня 2025р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.

3. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 р. №2755-VI; станом на 3 верес. 2024р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

СЕКЦІЯ 7

ФІНАНСОВІ ЧИННИКИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Біліченко О. С.,
канд. екон. наук, доцент,
в.о. декана обліково-фінансового факультету
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТА РЕЄСТРАЦІЇ РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ

Держава забезпечує фінансування своїх витрат здебільшого за рахунок податків. Податкові надходження чинять вплив на економіку через зміну доходів підприємств і населення та через цінову політику. Повнота та своєчасність надходження фіскальних вилучень, перешкоджання ухилянню від сплати податків, умисному зменшенню бази оподаткування, протидія тінізації ведення бізнесу, особливо в умовах подолання нашої країною військової агресії з боку російської федерації, набуває важливого значення [3].

Юридичні особи та фізичні особи-підприємці зобов'язані використовувати реєстратори розрахункових операцій (РРО) або програмні РРО (ПРРО). Закон України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» регламентує їх обов'язкове використання [1]. Винятки можливі для деяких видів діяльності (відповідно до статті 9 закону та Переліку №1336) або при здійсненні оплати виключно через банківські рахунки (ІВАН).

За відсутності РРО юридичні особи мають вести книгу обліку розрахункових операцій (КОРО) та видавати розрахункові квитанції. РРО/ПРРО – це засоби обліку продажів, які фіксують і передають інформацію про фінансові операції до податкових органів. РРО зберігає дані локально і друкує чек на місці, тоді як ПРРО передає дані на сервер податкової в онлайн-режимі.

З 1 січня 2022 року РРО стали обов'язковими для ФОП 2-ї та 3-ї груп, які здійснюють розрахунки в готівковій формі або за допомогою платіжних систем у сфері торгівлі, обслуговування та громадського харчування. Розрахунки готівкою, жетонами, талонами чи картками підпадають під дію цього закону. Податкова має право здійснювати перевірки та накладати штрафи за порушення.

Штрафи за порушення застосування РРО встановлюються на кожную не фіскалізовану операцію. За перше порушення – 100% суми продажу, за повторне – 150%. З 1 жовтня 2023 року відповідальність за порушення

застосування РРО поновлена. Водночас не застосовуються штрафи за порушення в період з 01.01.2022 року до 30.09.2023 року, окрім діяльності у сфері азартних ігор, валютних операцій та торгівлі підакцизними товарами.

До 31 липня 2025 року, або до завершення воєнного стану, передбачені знижені штрафи за три види порушень: розрахунки не на повну суму, не фіскалізовані операції або невидача чеку. У такому разі штраф становить 25% за перше порушення і 50% – за повторне.

Зміни в законодавстві також передбачають можливість спрощення формування назв товарів у фіскальних чеках для ФОП-«єдинників» 1-3 групи зі ставкою 5%. Наприклад, допускається вказувати загальні назви товарів: «кава», «постільна білизна». Водночас є чотири категорії товарів, де деталізація обов'язкова: підакцизні товари; технічно складні побутові прилади, що підлягають гарантійному ремонту; лікарські засоби й медичні вироби; ювелірні та побутові вироби з дорогоцінних металів і каміння [2].

З 01.08.2020 року до 31.07.2025 року для платників єдиного податку без ПДВ, які не торгують підакцизними товарами, діють штрафи: 25% за перше порушення, 50% – за наступне. Для інших суб'єктів господарювання штраф становить 100% (перше порушення) та 150% (повторне) від суми продажу з порушеннями, включаючи розрахунки у сфері азартних ігор.

Інші штрафи передбачають, зокрема, 5100 грн за відсутність програмування найменування підакцизного товару із зазначенням коду УКТ ЗЕД, ціни та кількості.

З 1 жовтня 2023 року передбачено звільнення від відповідальності за порушення законодавства про РРО на:

1. тимчасово окупованих територіях – до завершення окупації;
2. територіях активних бойових дій – до завершення бойових дій;
3. територіях потенційних бойових дій – до припинення загрози бойових дій.

Забезпечення повноти і своєчасності сплати податків, боротьба з ухиленням від оподаткування та тіньовою економікою, особливо в умовах війни, впливають на здатність країни фінансувати свої видатки. Одним із напрямів, за допомогою якого це досягається, є використання касових апаратів або програмного забезпечення, що фіксує та передає дані про розрахункові операції з продажу товарів (надання послуг) до податкової служби України. Порушення чинного податкового законодавства призводить до застосування заходів адміністративного впливу у вигляді штрафів до тих суб'єктів господарювання, яким регулятором не надано податкові пільги.

Список використаних джерел

1. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг: Закон України № 28 від 6

липня 1995 р. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265/95-вр#Text>.

2. Про затвердження порядків щодо реєстрації реєстраторів розрахункових операцій та книг обліку розрахункових операцій: Наказ № 547 від 14 червня.2016 р. Міністерство Фінансів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-16#Text>.

3. Платникам податків Миколаївщини надано понад 31,5 тисячі адміністративних послуг URL: <https://inshe.tv/mykolayv/2025-05-21/923597/>.

Бурковська А. В.,

канд. екон. наук, доцент,

доцент кафедри фінансів,

банківської справи та страхування

Горька Л. А.,

здобувачка вищої освіти, 3 курс,

обліково-фінансовий факультет

Миколаївський національний аграрний університет

м. Миколаїв

УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ ПІДПРИЄМСТВ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

Ухилення від сплати податків підприємств становить серйозну загрозу для будь-якої країни, оскільки викликає значні фінансові втрати, знижує довіру до податкової системи та спотворює ринкову конкуренцію. Основним проявом цього явища є наявність тіньових підприємств — суб'єктів господарювання, які свідомо уникають державного регулювання та оподаткування. Вони можуть функціонувати без офіційної реєстрації або застосовувати схеми для зменшення податкових зобов'язань, що надає їм фінансові переваги, але водночас завдає шкоди легальному бізнесу та державному бюджету і забезпечує відповідальність (кримінальну, адміністративну, фінансову).

Уникнення сплати податків є не лише фінансовим правопорушенням, а й соціальною проблемою, що негативно впливає на економічний розвиток країни. Втрати бюджету через недоотримані податки призводять до недостатнього фінансування таких важливих сфер, як освіта, медицина та інфраструктура. Крім того, тіньові підприємства сприяють поширенню корупції, оскільки їхня діяльність часто неможлива без співпраці з представниками контролюючих органів. Дослідження причин існування тіньових підприємств та аналіз їхніх наслідків є важливим кроком у

розробці ефективних заходів для боротьби з нелегальною економічною діяльністю.

У теорії та практиці оподаткування існують декілька основних причин ухилення від сплати податків [1, с. 48-52]:

- моральні - значною мірою залежать від рівня податкової культури, довіри до держави та суспільного сприйняття фінансових зобов'язань перед нею. Однією з основних проблем є недовіра громадян і підприємців до влади, що викликає відчуття несправедливості: якщо кошти витрачаються неефективно або розкрадаються корумпованими чиновниками, це створює моральне виправдання для ухилення від податків. Соціальне середовище також має значний вплив: якщо ухилення від оподаткування є звичною практикою, а уникнення сплати податків не засуджується, а навіть заохочується як "хитрість" або "спритність", це сприяє подальшому поширенню таких схем;

- політичні - пов'язані з нестабільністю державного управління, високим рівнем корупції, недосконалістю податкового законодавства та недостатнім контролем зі сторони державних органів. Політична нестабільність, часті зміни урядів, відсутність узгодженості в економічній політиці та довгострокових стратегій розвитку змушують підприємців сприймати податкову систему як ненадійну та непередбачувану, що спонукає їх до зменшення своїх зобов'язань. Високий рівень корупції в державних структурах також є важливим чинником: коли податки розглядаються не як інструмент розвитку країни, а як засіб збагачення чиновників, бізнес прагне уникнути їх сплати, вважаючи це виправданим;

- економічні - пов'язані з високим податковим навантаженням, економічною нестабільністю та значними витратами на ведення легального бізнесу. Високі податкові ставки, складність їх адміністрування та часті зміни в законодавстві створюють додаткові фінансові ризики для підприємців, особливо для малого та середнього бізнесу. В умовах економічної нестабільності компанії часто змушені зменшувати витрати, і ухилення від податків стає одним із способів збереження фінансової стабільності;

- правові - зумовлені недосконалістю податкового законодавства, складністю його адміністрування та низькою ефективністю контролюючих органів. Часті зміни в нормативно-правових актах призводять до правової невизначеності, в якій підприємці не завжди можуть адекватно оцінити свої зобов'язання або свідомо шукають способи для зменшення податкових витрат. Додатковим чинником є складні та непрозорі процедури оподаткування, які сприяють помилкам або навмисному ухиленню. Одночасно, слабкий контроль з боку фіскальних органів і м'які санкції за порушення роблять ухилення менш ризикованим, ніж добросовісна сплата податків, що лише підштовхує до розвитку тіньової економіки.

Ухилення від сплати податків може суттєво вплинути на діяльність підприємств, змінюючи їхні фінансові перспективи та стратегічний розвиток. В умовах, коли бізнес використовує тіньові схеми, виникають додаткові ризики, пов'язані з правовими, фінансовими та репутаційними аспектами. Відсутність прозорої податкової політики на підприємстві може обмежити його можливості для зростання, ускладнити доступ до кредитних ресурсів або партнерських відносин [2, с.109-111]. Крім того, постійна необхідність приховувати реальні доходи та витрати може стати значним адміністративним тягарем, що знижує ефективність управління компанією та створює нестабільність у її роботі.

Тіньова діяльність також має вплив на довгострокові перспективи компанії, створюючи непередбачувані виклики та загрози. Відсутність офіційної фінансової історії або порушення податкових зобов'язань можуть звужити можливості для розширення бізнесу та виходу на нові ринки. Підприємства, які регулярно ухиляються від сплати податків, стикаються з постійними ризиками перевірок і можливими санкціями, що може негативно вплинути на їхню діяльність. Як наслідок, компанія змушена функціонувати в умовах нестабільності та невизначеності, що обмежує її конкурентоспроможність і потенціал для розвитку [3, с. 51-52].

Тривале ухилення від сплати податків може порушити фінансову стабільність підприємства та ускладнити його операційну діяльність. Компанії, що функціонують у тіньовому секторі, змушені постійно вдаватися до непрозорих фінансових схем, що ускладнює ведення внутрішнього обліку та фінансове планування. Це може призвести до помилок у розрахунках, нестачі коштів для важливих витрат або навіть до фінансових криз, які загрожують існуванню бізнесу. Крім того, неофіційні виплати заробітної плати та приховування доходів можуть створювати нестабільні умови для працівників, що негативно впливає на їхню мотивацію та продуктивність.

Непрозора діяльність суттєво обмежує можливості підприємства у співпраці з великими партнерами та фінансовими установами. Банки, інвестори та державні органи можуть вимагати фінансову звітність для підтвердження надійності компанії, а відсутність таких документів значно зменшує доступ до кредитних ресурсів і грантів. Внаслідок цього компанії, які ухиляються від сплати податків, потрапляють у замкнене коло, де неможливість залучення капіталу змушує їх ще більше покладатися на тіньові механізми ведення бізнесу.

Вчинення платниками податків, їх посадовими особами та посадовими особами контролюючих органів порушень законів з питань оподаткування та порушень вимог, встановлених іншим законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, тягне за собою відповідальність, передбачену ПКУ та іншими законами України [4].

Для успішного розвитку підприємств та зміцнення економічної стабільності країни важливо створювати умови, які сприятимуть чесному веденню підприємницької діяльності. Це включає вдосконалення податкового законодавства, зменшення адміністративного тиску на підприємства, посилення контролю за фінансовими операціями та підвищення податкової культури серед підприємців. Вважаємо, що лише комплексний підхід до вирішення цієї проблеми дозволить зменшити масштаби ухилення від оподаткування та забезпечити прозоре і конкурентоспроможне бізнес-середовище.

Список використаних джерел

1. Сидоренко Т. О. Сутність та причини ухилення від сплати податків. *Економічний часопис* - 21. 2010. № 5/6. С. 48–52.
2. Гуль В. Способи ухилення від сплати податків суб'єктами господарювання. *Вісник прокуратури*. 2018. № 6. С. 109–111.
3. Бутинець Т. А. Тіньова економіка і бухгалтерський облік. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 7. С. 51–52.
4. Інституційний репозитарій Миколаївського національного аграрного університету: Податкова система. *Інституційний репозитарій Миколаївського національного аграрного університету: Головна сторінка*. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/2087>.

Віхрова О. К.,
Ярмошук І. М.,
здобувачі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: **Теліщук М.М.,**
старший викладач кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики
Державний податковий університет
м. Ірпінь

РАЦІОНАЛІЗАЦІЯ СПОЖИВЧОЇ ПОВЕДІНКИ В УМОВАХ ВІЙНИ: МІЖ ЕКОНОМІЧНОЮ НЕОБХІДНІСТЮ ТА ЦІННІСНИМ ВИБОРОМ

Сучасна українська економіка перебуває у стані глибоких змін, зумовлених тривалою кризою, війною, політичною нестабільністю та зростанням цін і тарифів. Це суттєво впливає на поведінку споживачів: зниження доходів та невизначеність змушують населення змінювати споживчі звички, скорочувати витрати та переорієнтовуватись на товари першої необхідності. У відповідь на це виробники та роздрібні мережі адаптують свою діяльність: оптимізують асортимент, переглядають цінову

політику, відкладають інноваційні проекти. У таких умовах особливо актуальним є дослідження змін у споживчих настроях та ринковій поведінці українців, що дозволить підприємствам формувати більш ефективні стратегії відповідно до нових очікувань і потреб населення [1].

В умовах економічної та політичної турбулентності, що істотно впливають на рівень споживання населення, питання формування раціональної споживчої поведінки набуває особливої актуальності. Євроінтеграційні процеси, в яких бере участь Україна, формують нові нормативні та культурні орієнтири, зокрема в сфері культури споживання, що вимагає адаптації як на інституційному, так і на індивідуальному рівнях. Водночас зростає значення соціально-психологічних та ціннісних факторів, які дедалі більше впливають на критерії вибору товарів і послуг. Таким чином, дослідження категорії корисності в контексті мінливої споживчої поведінки є теоретично і практично важливим [1].

Корисність, як економічна категорія, відображає суб'єктивне відчуття задоволення споживача, що виникає в процесі споживання товару або послуги. З урахуванням динамічного характеру зовнішнього середовища, рівень цього задоволення може змінюватися залежно від контексту, частоти споживання, доходів тощо [1].

Кардиналістський (кількісний) підхід до вивчення корисності був сформований у 70-х роках XIX століття у працях У. Джемсона, Л. Вальраса, К. Менгера. Вони незалежно один від одного ввели поняття умовних одиниць вимірювання корисності та сформулювали основні засади теорії, зокрема категорії загальної (Total Utility, TU) та граничної корисності (Marginal Utility, MU), а також два закони Госсена, що описують закономірності насичення споживчих потреб [2].

У подальшому розвиток економічної теорії привів до формування ординалістського підходу, представленого працями Дж. Хікса, Є. Слуцького, Ф. Еджворта, В. Парето та І. Фішера. У рамках цієї концепції заперечується можливість точного кількісного вимірювання корисності, натомість використовуються інструменти кривих байдужості та ліній бюджетного обмеження, що дозволяє досліджувати переваги споживача та структуру попиту з урахуванням платоспроможності [2].

Сучасна теорія корисності значно розширила свій аналітичний інструментарій завдяки внеску Дж. фон Неймана та О. Моргенштерна, які запропонували підхід до моделювання поведінки в умовах ризику та невизначеності. Вітчизняні дослідники, зокрема Н. Дучинська, зосереджують увагу на аналізі поведінки споживачів у контексті ризиків, а І. Форкун – на моделюванні девіантної поведінки суб'єктів господарювання [2].

У реальному економічному житті застосування як кардиналістських, так і ординалістських моделей стикається з низкою методологічних

труднощів, пов'язаних із неможливістю точного вимірювання задоволення. Найбільш практичною формою оцінки корисності вважається шкала переваг, яка дозволяє ранжувати альтернативи за ступенем бажаності (наприклад: «менша», «однакова», «більша» перевага). Такий підхід наближує теорію до реалій споживчого вибору, враховуючи обмеженість доходів та інформації, що стоїть перед споживачем у процесі прийняття рішення [2].

Раціональна поведінка споживача розглядається в економічній науці як процес, що включає послідовність фаз: «переддії» (формування споживчих установок, очікувань і настроїв), дії (безпосереднє здійснення покупки) та задоволення (отримання корисності внаслідок споживання блага). У мікроекономічному контексті поведінка споживача аналізується через призму співвідношення корисності, доходу та ціни: ціна виступає детермінантою попиту, корисність – суб'єктивною мотивацією вибору, дохід – обмежуючим фактором раціональності [2].

В умовах повномасштабної війни в Україні зазначені компоненти зазнали істотних змін. За даними дослідження Gradus Research (квітень 2022 р.), споживачі почали демонструвати ознаки більшої економічної обачності. Основним фактором цього стало зниження рівня доходів, що підтверджується такими статистичними даними: 75% респондентів, які залишилися на постійному місці проживання, зазнали зменшення доходу; 82% внутрішньо переміщених осіб повідомили про фінансові втрати; 73% серед емігрантів також відзначили скорочення доходів; у цілому 77% опитаних вказали на зниження платоспроможності [2].

Ці обставини стимулювали раціоналізацію споживання. Якщо у 2021 році лише 24% респондентів здійснювали строго заплановані покупки, то вже у 2022 році таких стало 43%, а ще 42% поєднували планування з імпульсивним споживанням. У розрізі соціально-демографічних характеристик найраціональнішими виявилися особи віком 45–60 років, натомість найбільш імпульсивними — молодь віком 18–24 роки. Статевий аналіз засвідчив, що 45% чоловіків і 39% жінок схильні до строго планованих витрат [2].

Крім змін у поведінкових моделях, зафіксовано зміни у споживчому наборі:

- на перше місце серед пріоритетів вийшли продукти харчування,
- на другому – ліки,
- на третьому – одяг і взуття,
- четверте місце посіли засоби гігієни.

Натомість товари тривалого користування (меблі, побутова техніка) опинилися на останніх позиціях, оскільки задовольняють вторинні потреби [2].

Зниження доходів зумовило не лише перерозподіл бюджету, а й зміну споживчих стратегій: 40% респондентів залишилися лояльними до звичних брендів, але скоротили обсяг споживання (наприклад, замість 10 одиниць купують 7); 36% перейшли на дешевші товари або їх замітники (на 5% більше, ніж у 2021 р.); лише 7% не змінили рівень витрат (у 2021 р. таких було 14%) [2].

Таким чином, основною реакцією на економічні труднощі стало скорочення обсягів споживання, а не зміна брендових уподобань. Водночас у структурі мотивації споживача з'явилися нові нематеріальні чинники, що відображають зростання патріотичних і громадянських цінностей. Серед них: підтримка Збройних сил України (важливо для 44% респондентів); наявність/відсутність зв'язків бренду з росією (важливо для 34%); волонтерська діяльність компанії (21%); політична визначеність (18%); мова комунікації бренду (16%) [2].

Патріотизм та ціннісна орієнтація стали новими критеріями вибору товарів, які дедалі більше конкурують із ціною та якістю. Найчутливішою до таких факторів виявилася молодь віком 18–24 років:

- 32% з них враховують волонтерську активність бренду,
- на 9–13% частіше за інші вікові групи зважають на політичну позицію компанії.

Ці зміни узгоджуються з підходом Дж. Катона, згідно з яким психологічні змінні (очікування, емоції, соціальні настрої) виступають посередниками між об'єктивними економічними чинниками та поведінковими рішеннями споживача. В умовах війни ситуативні аспекти, пов'язані з солідарністю, національною ідентичністю та довірою до інституцій, набули виняткової значущості [2].

Таким чином, сучасна споживча поведінка в Україні являє собою багатовимірне явище, у якому традиційна економічна раціональність поєднується з морально-ціннісними імперативами, що є характерними для кризових суспільств у період трансформації [2].

У результаті проведеного дослідження встановлено, що сучасна українська економіка, перебуваючи у стані глибокої трансформації під впливом війни, соціально-економічної нестабільності та глобальних викликів, істотно змінює споживчу поведінку населення. Зниження доходів, невизначеність майбутнього та зростання вартості життя спонукали українців до посилення економічної обачності, що проявляється у більшому плануванні витрат, переорієнтації на товари першої необхідності та виборі дешевших альтернатив [2].

Особливістю трансформації споживчих установок стало зростання ролі нематеріальних чинників, серед яких домінують патріотизм, волонтерство, національна ідентичність, а також цінності бренду. Молодь віком 18–24 років демонструє найвищу чутливість до таких параметрів, що

свідчить про формування нової культури споживання, в якій морально-етичні орієнтири стають не менш важливими за ціну та якість товару [2].

У теоретичному аспекті дослідження підкреслює важливість поєднання класичних підходів до аналізу корисності (кардиналістського й ординалістського) із сучасними інтерпретаціями, що враховують поведінку в умовах ризику та невизначеності. Це дозволяє глибше зрозуміти механізми прийняття рішень споживачами в кризових умовах та створити основу для розробки адаптивних стратегій маркетингової комунікації й ціноутворення [2].

Таким чином, дослідження не лише підтверджує тенденції раціоналізації споживання в Україні, але й засвідчує зміщення акцентів у мотиваційній структурі споживачів, де дедалі більшу роль відіграють соціальні, психологічні та ціннісні детермінанти. Це вимагає від суб'єктів ринку гнучкості, етичної позиції та глибшого розуміння потреб українського споживача в умовах системної нестабільності [2].

Список використаних джерел

1. Решетнікова І. Л., Сагайдак М. П. Вплив економічної кризи на поведінку вітчизняних споживачів і сприйняття інновацій. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2016. №4, С. 191–203.
2. Дунська А. Р., Жалдак Г. П., Маринченко О. В. Поведінка споживача в умовах кризи та невизначеності: мікроекономічний аналіз. *Проблеми економіки*. 2024, № 1 (59), С. 44–51.

Дорошенко А. П.,

канд. екон. наук, доцент, професор кафедри
фінансів, банківської справи і страхування

Корнієнко Е. В.,

аспірант

Полтавський державний аграрний університет
м. Полтава

ЕКОНОМІЧНА КРИЗА НА ПІДПРИЄМСТВІ: ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ, МЕХАНІЗМИ ПОДОЛАННЯ

Сучасні підприємства функціонують у складних соціально-економічних умовах, зумовлених війною, порушенням логістичних зв'язків, інфляційними процесами та зниженням платоспроможного попиту. У воєнний час ризику втрати фінансової стійкості та загроза банкрутства посилились, що потребує своєчасної діагностики причин кризи й розробки ефективних механізмів антикризового управління. Дослідження цього напряму набуває особливої ваги для забезпечення економічної життєздатності підприємств.

Економічна криза на підприємстві зазвичай є результатом дії комплексу зовнішніх і внутрішніх чинників, що у поєднанні призводять до порушення фінансової рівноваги, втрати конкурентних позицій і ризику банкрутства. В умовах сучасної України провідну роль серед дестабілізуючих факторів відіграє воєнний стан, який сформував нову реальність ведення господарської діяльності [1-5]. Отже, розглянемо основні з них:

1. Деструктивний вплив воєнного стану. Воєнні дії спричинили порушення ланцюгів постачання, втрату доступу до ринків, фізичне знищення активів і виробничих потужностей. Підприємства в зоні бойових дій або на окупованих територіях змушені були тимчасово призупинити діяльність, релокувати ресурси або шукати альтернативні джерела забезпечення. Воєнний ризик також ускладнює залучення інвестицій, доступ до кредитування та змушує компанії витратити додаткові кошти на заходи безпеки.

2. Зниження доходів і скорочення обсягів реалізації. Унаслідок зниження купівельної спроможності населення, обмеженого попиту, скорочення ділової активності відбувається падіння обсягів продажів, що прямо впливає на прибутковість підприємств. Часто доводиться знижувати ціни для збереження ринкової частки, що веде до зменшення валового доходу.

3. Зростання дебіторської заборгованості. У період нестабільності контрагенти дедалі частіше не виконують зобов'язання у встановлені строки. Це зумовлює дефіцит обігових коштів, посилює залежність від зовнішнього фінансування, провокує касові розриви. Хронічна неплатоспроможність клієнтів знижує ліквідність і унеможливорює виконання поточних зобов'язань [1-5].

4. Розрив договірних зобов'язань і втрата партнерів. Порушення логістики, банкрутство контрагентів, заборона зовнішньоекономічних операцій або мобілізаційні заходи спричиняють розірвання контрактів. Це веде до зупинки виробництва, збитків через невиконані зобов'язання, втрати клієнтів і постачальників. У таких умовах підприємства мають обмежені можливості для довгострокового планування.

5. Зростання витрат і девальваційний тиск. Коливання валютного курсу, зростання вартості енергоносіїв, логістичних послуг та імпортованих складових продукції підвищують собівартість. Підприємства втрачають цінову конкурентоспроможність, особливо на експортних ринках. Інфляційний тиск додатково ускладнює фінансове планування та бюджетування.

6. Недостатня адаптивність систем управління. Внутрішні управлінські помилки, повільна реакція на зміну середовища, відсутність антикризової стратегії чи сценарного планування поглиблюють негативний ефект. Криза

часто загострює вже наявні проблеми, такі як неефективна структура витрат, залежність від одного ринку чи контрагента, відсутність цифрових рішень для гнучкого управління [1-5].

Передумови економічної кризи на підприємстві зумовлюють широкий спектр негативних наслідків, що проявляються як на фінансовому, так і на організаційному рівнях. Для системного розуміння масштабів впливу кризи доцільно виокремити основні наслідки, що виникають у процесі її розгортання.

Таблиця 1 - Основні наслідки економічної кризи на підприємстві

Наслідок	Суть і вплив на діяльність підприємства
1. Втрата ліквідності	Підприємство втрачає здатність своєчасно виконувати короткострокові зобов'язання. Зростає потреба в зовнішньому фінансуванні або відстроченні платежів. Це поглиблює фінансову нестабільність.
2. Падіння рентабельності	Через зростання витрат і зниження доходів зменшується прибутковість. Підприємство втрачає можливість самофінансування, зростає залежність від зовнішніх ресурсів.
3. Скорочення обсягів виробництва	Зниження попиту, порушення постачання сировини, нестача обігових коштів змушують підприємства зупиняти або скорочувати виробничі потужності. Це веде до втрати ринку, працівників, технологічної деградації.
4. Посилення зовнішніх фінансових загроз	Погіршення кредитного рейтингу, відмова інвесторів або банків у фінансуванні, підвищення вартості запозичень, втручання податкових та фіскальних органів. Підприємство стає більш уразливим до зовнішніх шоків.
5. Зниження довіри з боку контрагентів і партнерів	Кредитори вимагають авансових платежів або розривають контракти, постачальники підвищують ціни чи змінюють умови, клієнти переходять до конкурентів. Це веде до втрати позицій на ринку.
6. Соціальні наслідки	Скорочення персоналу, затримки заробітної плати, зниження мотивації працівників. Це поглиблює внутрішню кризу і викликає соціальне напруження.

Джерело: узагальнено на підставі [1-5]

Систематизовані наслідки свідчать про багатовекторний характер впливу економічної кризи на діяльність підприємства. Втрата ліквідності, зниження рентабельності, скорочення виробництва та зростання зовнішніх фінансових загроз посилюють взаємозалежність внутрішніх і зовнішніх ризиків, що потребує комплексного антикризового управління та фінансової стабілізації.

Для забезпечення обґрунтованості висновків і розробки ефективних механізмів антикризового реагування було проведено всебічне дослідження із використанням сучасних аналітичних підходів.

До шляхів подолання економічної кризи на підприємстві можна віднести:

- реструктуризація зобов'язань і переговори з кредиторами: у нинішніх

умовах підприємствам доцільно ініціювати переговори з банками, постачальниками та партнерами щодо відстрочення платежів, зміни графіків погашення боргів або перегляду умов контрактів. В окремих випадках можливе залучення програм державної підтримки МСП, воєнно-пільгових умов або участь у релокаційних ініціативах;

- оптимізація витрат і перехід на адаптивне бюджетування: рекомендується переглянути структуру постійних витрат, скоротити непродуктивні статті, впровадити контроль за щоденними операційними витратами. В умовах невизначеності ефективним буде застосування адаптивного бюджетування - з гнучким плануванням залежно від сценаріїв (кращий, базовий, критичний);

- цифровізація облікових і управлінських процесів: використання хмарних сервісів (наприклад, електронного кабінету платника податків, онлайн-обліку через М.Е.Дос, Тахер, BAS) дозволяє підвищити контроль за фінансами, зменшити витрати на документообіг і уникнути штрафів через автоматичні нагадування та валідацію звітності. Також це підвищує прозорість і довіру з боку партнерів.

Список використаних джерел

1. Перерва П. Г., Лега О. В., Тютюнник С. В., Тютюнник Ю. М. Прибуток як основа фінансової стійкості та стратегічного розвитку підприємства. *Актуальні питання економічних наук*, 2025. № 7. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14790464>

2. Товажнянський В. Л. Антикризовий механізм сталого розвитку підприємства / Товажнянський В. Л.-Х.: Віровець А. П. : Апостроф, 2012.- 703 с.

3. Перерва П. Г., Лега О. В., Яловега Л. В. Податкове планування як інструмент системи управління підприємством. *Вісник Полтавського державного аграрного університету (Серія «Економіка, управління та фінанси»)*. 2024. Випуск 1. С. 58-62. URL: <https://journals.pdau.poltava.ua/index.php/econom/article/view/29/21>

4. Дорошенко А.П. Оцінка ліквідності та платоспроможності в контексті діагностики загального фінансового стану підприємства. *Ефективна економіка*. 2010. № 3. С. 34–42.

5. Пешков А., Лега О. Аналіз фінансової стійкості вітчизняних підприємств в умовах невизначеності. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2024. № 1 (10). С. 151-158. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.10-27>

Дорошенко А. П.,
канд. екон. наук, доцент, професор кафедри
фінансів, банківської справи і страхування
Криштоп М. О.,
аспірант
Полтавський державний аграрний університет
м. Полтава

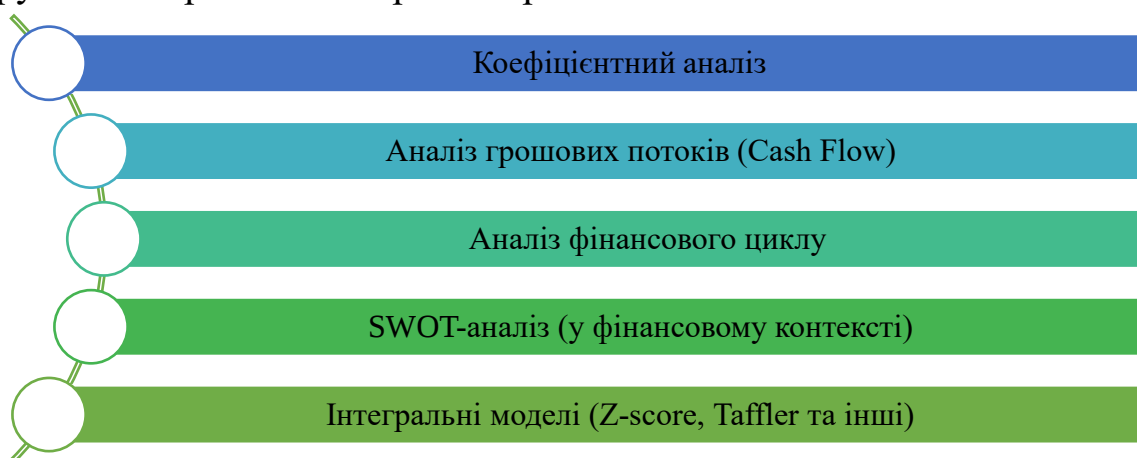
АНАЛІЗ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ: АНАЛІТИЧНІ ПІДХОДИ ТА УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ

Платоспроможність є ключовим індикатором фінансової надійності підприємства, що відображає його здатність виконувати зобов'язання перед контрагентами, державою та працівниками у встановлені строки. В умовах воєнного стану, нестабільного валютного курсу, логістичних ускладнень та падіння ділової активності аналіз платоспроможності набуває особливої ваги.

Своєчасне виявлення ознак зниження платоспроможності дозволяє підприємству вжити попереджувальних заходів, уникнути касових розривів, штрафних санкцій і репутаційних втрат. Натомість ігнорування сигналів фінансової нестабільності може призвести до глибокої кризи, втрати довіри партнерів та навіть банкрутства.

У сучасних умовах оцінка платоспроможності підприємства потребує системного підходу із залученням різноманітних методів фінансового аналізу. Практика доводить, що лише комплексна аналітика дає змогу виявити загрози втрати платоспроможності, розрахувати реальні фінансові можливості підприємства та обґрунтувати управлінські рішення [1-5].

Для комплексної оцінки платоспроможності підприємства в практиці фінансового аналізу використовуються як класичні кількісні методи, так і інструменти стратегічного рівня – рис. 1.

**Рисунок 1 - Перелік основних методів та інструментів аналізу
платоспроможності**

Джерело: узагальнено на підставі [1-5]

Їх застосування дозволяє не лише діагностувати фінансовий стан, а й сформувати обґрунтовану базу для подальших управлінських рішень. Охарактеризуємо основні з них.

Коефіцієнтний аналіз є одним із найпоширеніших підходів, який дає змогу швидко оцінити рівень ліквідності, фінансової стійкості та забезпеченості підприємства власними й залученими ресурсами. Основна перевага методу - доступність, простота використання, можливість порівняння результатів із нормативними значеннями або середньогалузевими показниками. Зокрема, аналізу підлягають: коефіцієнт поточної ліквідності (покриття короткострокових зобов'язань); коефіцієнт автономії (частка власного капіталу); коефіцієнт покриття відсотків [1-5].

Аналіз грошових потоків (Cash Flow) дозволяє перейти від оцінки облікового прибутку до аналізу реального руху коштів, що має ключове значення в періоди фінансової нестабільності. Оцінюючи чистий грошовий потік від операційної діяльності, аналітик може виявити, наскільки підприємство здатне генерувати ресурси для виконання зобов'язань у найближчій перспективі. Цей метод є особливо ефективним у випадках, коли обсяг реалізації не супроводжується відповідним надходженням коштів.

Аналіз фінансового циклу (cash conversion cycle) фокусується на швидкості обігу оборотного капіталу та допомагає виявити вузькі місця в управлінні запасами, дебіторською та кредиторською заборгованістю. Скорочення тривалості фінансового циклу - один із найшвидших шляхів покращення платоспроможності без залучення додаткових ресурсів. Вивчення таких показників, як період обертання запасів чи середній строк погашення дебіторської заборгованості, дозволяє оптимізувати фінансові потоки та уникнути касових розривів [1-5].

SWOT-аналіз у фінансовому аспекті доповнює традиційні методи кількісного аналізу стратегічним баченням. Він дає змогу враховувати як внутрішні фактори (сильні та слабкі сторони фінансової політики), так і зовнішні чинники (можливості фінансування, макроекономічні ризики, зміни у податковому законодавстві). На його основі можна розробити сценарії реагування на зовнішні виклики і виявити резерви для підвищення платоспроможності.

Інтегральні моделі оцінки ймовірності банкрутства, зокрема Altman Z-score, Тафлера, Лісса, використовуються для прогнозування фінансової неспроможності підприємства на підставі узагальнених показників рентабельності, ліквідності, структури капіталу та оборотності активів. Ці моделі дозволяють заздалегідь ідентифікувати підприємства, що входять у зону ризику, й ініціювати антикризові заходи до настання платіжної несплатоспроможності.

Комбінація зазначених методів дозволяє здійснювати багаторівневий аналіз платоспроможності - від щоденної оцінки грошових потоків до довгострокових стратегічних висновків. Такий підхід сприяє своєчасному виявленню ризиків, формуванню адаптивної фінансової політики та підвищенню стійкості підприємства до зовнішніх викликів [1-5].

Таким чином, використання різних аналітичних підходів підвищує точність діагностики фінансового стану підприємства, забезпечує цілісне бачення проблем та сприяє формуванню дієвих рішень у сфері фінансового управління.

Результати аналітичної оцінки платоспроможності відіграють ключову роль у процесі прийняття ефективних управлінських рішень. Вони дозволяють не лише виявити наявні проблеми у фінансовому забезпеченні підприємства, а й визначити їх глибину, динаміку та першопричини. На основі такої аналітики управлінці отримують обґрунтовану основу для оперативного та стратегічного реагування.

У практичному вимірі результати аналізу є підґрунтям для формування рішень щодо реструктуризації боргів, оптимізації обігового капіталу, регулювання дебіторської заборгованості, зміни кредитної політики або залучення зовнішнього фінансування. Крім того, прогнозні моделі дають змогу оцінити потенційні наслідки управлінських дій у майбутньому та обрати найбільш безпечний сценарій розвитку подій.

Таким чином, аналітика платоспроможності - це не лише інструмент контролю, а елемент системи підтримки управлінських рішень, що підвищує гнучкість, стабільність фінансової політики підприємства.

Список використаних джерел

1. Перерва П.Г., Лега О.В., Тютюнник С.В., Тютюнник Ю.М. Прибуток як основа фінансової стійкості та стратегічного розвитку підприємства. *Актуальні питання економічних наук*, 2025. № 7. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14790464>.

2. Тovaжнянський В.Л. Антикризисний механізм сталого розвитку підприємства / Тovaжнянський В. Л.-Х.: Віровець А. П. : Апостроф, 2012. 703 с.

3. Перерва П.Г., Лега О.В., Яловега Л.В. Податкове планування як інструмент системи управління підприємством. *Вісник Полтавського державного аграрного університету (Серія «Економіка, управління та фінанси»)*. 2024. Вип.1. С.58-62.

4. Дорошенко А.П. Оцінка ліквідності та платоспроможності в контексті діагностики загального фінансового стану підприємства. *Ефективна економіка*. 2010. №3. С.34–42.

5. Пешков А., Лега О. Аналіз фінансової стійкості вітчизняних підприємств в умовах невизначеності. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2024. № 1 (10). С. 151-158. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.10-27>.

Коток І. А.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультет податкової справи, обліку та аудиту
Терешко І. В.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
факультет податкової справи, обліку та аудиту
Науковий керівник: Теліщук М. М.,
старший викладач кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики
Державний податковий університет
м. Ірпінь

ЕКОНОМІЧНА ПОВЕДІНКА МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ У ПЕРІОД КРИЗИ

У контексті сучасних соціально-економічних трансформацій, що супроводжуються частими кризовими коливаннями, економічна поведінка малих підприємств набуває особливої динаміки та залежить від їхньої здатності адаптуватися до нестабільного середовища. На відміну від великих корпорацій, малі підприємства позбавлені системної фінансової підтримки та резервів, що робить їх особливо вразливими до внутрішніх і зовнішніх викликів. У період кризи така поведінка визначається реактивною адаптацією до змін ринкової кон'юнктури, раціоналізацією витрат, гнучким ресурсним менеджментом та пошуком нових стратегічних орієнтирів [1].

В економічній літературі під кризою розуміють порушення рівноваги в соціально-економічній системі, викликане накопиченням суперечностей між функціонуванням і розвитком підприємства. У малих суб'єктів господарювання такі суперечності виявляються через різке зниження обсягів реалізації продукції, обмеження доступу до фінансування, порушення платоспроможності, втрату клієнтської бази або ринкових позицій. За даними антикризового менеджменту, основними ознаками настання кризи є зростання операційних витрат на тлі зниження прибутковості, порушення обіговості капіталу, накопичення боргових зобов'язань та інертність управлінських рішень [2].

Типовою рисою поведінки малих підприємств у період кризи є схильність до короткострокової тактики виживання: відмова від інвестиційної активності, скорочення витрат, мінімізація ризикованих операцій, звуження ринкової присутності. Ця тактика зумовлена прагненням уникнути банкрутства, що зазвичай має незворотні наслідки для малого бізнесу. Водночас така модель поведінки часто супроводжується ефектом уповільнення розвитку і втрати довгострокової конкурентоспроможності. У період глибоких криз малі підприємства або

переходять у латентний режим діяльності (часткова зупинка операцій, переорієнтація на інші сегменти), або змушені радикально трансформувати бізнес-модель.

У межах життєвого циклу підприємства криза зазвичай виникає на етапах зрілості або старіння, коли втрачається гнучкість управлінської системи та зменшується інноваційна активність. Для малих підприємств, у яких структура управління часто неформалізована, а виробничі потужності обмежені, стратегічне планування поступається місцем ситуативним рішенням. Як наслідок, в умовах ринкової турбулентності такі підприємства не мають достатнього запасу стійкості, щоб подолати циклічні спади без зовнішньої допомоги [3].

Однак специфіка малих підприємств полягає також у високій адаптивності. Наявність горизонтальних управлінських зв'язків, мобільність персоналу, гнучкість бізнес-процесів дозволяє швидко впроваджувати антикризові заходи. Найефективнішими серед них є: оптимізація витратної частини бюджету, перехід на цифрові інструменти просування та продажів, диверсифікація продукції, формування партнерських коаліцій та локалізація ланцюгів постачання. Часто малі підприємства змушені тимчасово змінювати галузеву приналежність, реагуючи на поточний попит, що є проявом активної адаптації [4].

Антикризові стратегії малих підприємств у період економічної нестабільності подані в таблиці 1.

Таблиця 1 - Антикризові стратегії малих підприємств у період економічної нестабільності

Напрямок антикризової стратегії	Конкретні заходи	Очікуваний результат
Оптимізація витрат	Перегляд постійних витрат, зменшення офлайн-операцій, аутсорсинг функцій	Зниження навантаження на бюджет, підвищення ліквідності
Цифровізація бізнес-процесів	Впровадження онлайн-торгівлі, CRM, цифрових каналів просування	Підвищення доступності товарів/послуг, розширення клієнтської бази
Диверсифікація	Запуск нових продуктів, освоєння суміжних ринків	Зниження залежності від одного джерела доходу
Партнерство та кооперація	Спільні ініціативи з іншими МСП, створення об'єднань, бартерні схеми	Посилення ресурсної бази, підвищення стійкості до шоків
Фінансова гнучкість	Альтернативне фінансування: краудфандинг, факторинг, відстрочки платежів	Забезпечення обігового капіталу в умовах кредитного дефіциту

Джерело: [5]

У межах антикризового управління важливе місце займає діагностика кризових станів. Малі підприємства найчастіше потрапляють у зону ризику на етапі кризи платоспроможності, коли дефіцит грошових ресурсів унеможлиблює виконання фінансових зобов'язань. У таких умовах вирішальне значення мають оперативність у прийнятті управлінських рішень та залучення альтернативного фінансування. Оскільки доступ до банківських кредитів у період кризи суттєво обмежений, підприємства звертаються до небанківських інструментів – факторинг, краудфандинг, відстрочка платежів, співпраця з інвесторами на умовах розділення ризиків [6].

Водночас ефективна економічна поведінка малих підприємств у кризових умовах повинна ґрунтуватися не лише на короткотермінових реакціях, а й на стратегічному переосмисленні моделі ведення бізнесу. Це включає перехід до стійкого розвитку, формування антикризових сценаріїв, розширення цифрової трансформації, підвищення фінансової грамотності керівництва та впровадження елементів ризик-менеджменту. Підприємства, які інтегрують ці інструменти у свою діяльність, мають вищі шанси не лише на виживання, а й на посткризове зростання [7].

Підсумовуючи, слід наголосити, що економічна поведінка малих підприємств у період кризи є багатофакторним процесом, який поєднує в собі елементи адаптації, ризик-нейтралізації та інноваційного пошуку. Ефективність цієї поведінки залежить від рівня управлінської культури, здатності до стратегічного мислення та доступу до ресурсної підтримки. Тому розроблення адресних механізмів підтримки малих підприємств у кризовий період повинно бути одним із пріоритетів державної політики економічної безпеки.

Список використаних джерел

1. Bandura, R. & McLean, M. Supporting Small- and Medium-Sized Enterprises for Ukraine's Recovery and Reconstruction. Center for Strategic and International Studies (CSIS), July 2023. <https://www.csis.org>.

2. Олешко А.А. Зовнішньоекономічна діяльність малих і середніх підприємств в умовах сучасних викликів. *Наукові перспективи*. 2024. № 10 (52). С. 648 – 659.

3. Гарафонова О.І., Бабіч О.О., Возний Д.С. Функціональний зміст та особливості антикризового управління бізнес-організаціями в українських реаліях. *Economic Synergy*. 2023. № 4. С. 37–52.

4. Федик О. Особливості антикризового управління підприємством. *Вісник Львівського національного університету природокористування. Серія Економіка АПК*. 2023. № 30. С. 130–133.

5. Беспавлий Є.М. Стратегія малого бізнесу, її роль, особливості та відмінності. 2018. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/12/17.pdf>.

6. Поворознюк І.М., Будзінський, В.І. Формування програм антикризового управління на підприємствах індустрії гостинності під час криз. *Економіка та суспільство*. 2023. №55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-80>.

7. Богуславська С., Білоус С., Дяк В. Стратегії антикризового управління підприємством. *Економіка та суспільство*. 2023. № 55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-17>.

Кучмійова Т. С.,

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економічної кібернетики,
комп'ютерних наук та інформаційних технологій

Тіхонова В. О.,

здобувачка вищої освіти 3 курсу
обліково-фінансового факультету
спеціальності 071 Облік і оподаткування
Миколаївського національного аграрного університету
м. Миколаїв

ВИКОРИСТАННЯ БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГІЙ У ФІНАНСОВИХ ТА БІЗНЕС-ПРОЦЕСАХ

Блокчейн є перспективною базовою технологією з великим потенціалом застосування в фінансовому секторі. З одного боку, банківська індустрія стикається з наслідками лібералізації процентних ставок і зниженням прибутковості через зменшення ставок. З іншого боку, на її розвиток впливають економічні зміни, зростання інтернету та фінансові інновації. Фінансовий сектор потребує термінових змін і шукає нові способи для досягнення зростання. У цьому контексті блокчейн здатен революціонізувати технології, які лежать в основі платіжних, клірингових і кредитних систем, модернізуючи і трансформуючи їх. Ключовою характеристикою блокчейна є використання алгоритмів програмного обчислення, що виключають стороннє втручання та мінімізують вплив людського фактору на прийняття рішень системою. У зв'язку з цим важливо дослідити, як провідні компанії та розвинені країни вже впроваджують цю технологію.

Все частіше в обговореннях серед працездатного населення світу можна почути терміни «блокчейн», «криптовалюта» та «смарт-контракти». Однак не всі країни готові впроваджувати ці технології у роботу компаній чи державних структур. Лише найбільш розвинені держави намагаються інтегрувати блокчейн у свої фінансові та бізнес-процеси. Технологія

блокчейн має значний потенціал для підвищення ефективності бізнесу, особливо у сфері фінансових послуг та посередництва.

Блокчейн – це система для передачі транзакцій, яка одночасно їх шифрує через Інтернет за допомогою Інтернету речей (IOT), але без централізованого контролю. Прозорість забезпечується через незалежні бухгалтерські записи. Хоча ця технологія може використовуватися в різних сферах, вона показала найбільший потенціал у фінансовій галузі, особливо для додатків у сфері фінансових технологій (FinTech). Блокчейн забезпечує ефективну роботу бізнесу, покращуючи безпеку, довговічність та прозорість, що значно знижує транзакційні та операційні витрати, особливо в банківському секторі.

Однією з найбільш захопливих переваг використання блокчейн-технології для фінансових транзакцій є усунення третьої сторони завдяки самій блокчейн-системі, що мінімізує ризики крадіжки даних та шахрайства. Ця технологія функціонує децентралізовано, адже ніхто не має повноважень на створення або перевірку транзакцій [3]. Усі учасники, підключені до блокчейн-мережі, мають записи блоків, які містять інформацію про транзакції, синхронізовані кожні десять хвилин. Кожна агентська система може доступатися до даних на сервері та перевіряти транзакції при створенні кожного нового блоку. Після створення блоку інформацію неможливо змінити чи видалити, оскільки це потребує видалення її з усіх систем, підключених до платформи, що є неможливим.

Технологія блокчейн дозволяє проводити фінансові транзакції в реальному часі, замінюючи традиційні паперові гроші. Завдяки блокчейн-майнінгу, кожен учасник платформи перевіряє транзакції, що усуває ризик подвійних витрат і знімає потребу в дорогих періодичних фінансових аудитах. Саморегулююча природа блокчейну також усуває необхідність у незалежному регуляторному органі та його витратах. Блокчейн уже здійснив революцію у фінансовій сфері, і багато банків по всьому світу активно інвестують у цю технологію. Вона дає змогу банкам виконувати різні функції, такі як платежі, кліринг, розрахунки та сек'юритизацію без посередників. Крім того, розумні контракти дають можливість банкам автоматизувати трудомісткі та ресурсоємні процеси, наприклад, перевірку відповідності чи обробку. Лише блокчейн може допомогти банкам ефективно обробляти та надавати позики і кредити, створюючи більшу прозорість і довіру у фінансуванні торгівлі. Системи, що застосовуються в банківській та інших фінансових галузях, наразі залежать від посередників для управління транзакціями. Впровадження блокчейн-технологій значно знизить витрати на адміністрування та ще більше обмежить можливості маніпулювання даними.

Фінансові індустрії першими визнали потенціал блокчейн-технології та інтегрували її у свої процеси. Хоча на початку біткойн викликав

неоднозначну реакцію, він все ж зумів привернути увагу і посилити інтерес до блокчейн-технології, яка тепер вважається наступною великою революцією у фінансовій галузі [3]. Поки банки досліджують різні способи використання блокчейну, ця революційна технологія почала проникати й в інші фінансові галузі. Блокчейн має потенціал значно зменшити витрати та забезпечити необхідну прозорість операційних процесів.

Такий підхід дозволяє уникнути недобросовісних методів заробітку, таких як «голі короткі продажі». Використовуючи блокчейн-систему, кожен учасник отримує доступ до її основних переваг, серед яких:

1. Приватність – усі транзакції на блокчейн-платформі зашифровані та відображаються як спеціальний набір символів для кожного учасника. Розшифрувати транзакцію можна тільки за допомогою приватного ключа – унікальної комбінації літер і чисел, відомої лише користувачеві. Це робить неможливим здійснення транзакцій від імені іншої особи.

2. Достовірність – кожен учасник системи може бачити зашифровані операції, що відбувалися на платформі. Завдяки принципу ланцюга будь-яка зміна даних призведе до зміни всіх попередніх транзакцій, що буде одразу видно.

3. Низькі витрати на транзакції. У порівнянні з банківськими комісіями, блокчейн-технологія спрощує процес посередництва та значно знижує транзакційні витрати [2].

Впровадження інноваційних технологій вимагає не лише підвищення фінансової грамотності, але й розвитку цифрової фінансової обізнаності серед населення, що включає вміння ефективно шукати, аналізувати та використовувати інформацію та формувати критичне мислення. Використання технології блокчейн перебуває на початкових етапах розвитку, але вже ґрунтується на глибокому розумінні та надійних криптографічних принципах. Блокчейн використовує існуючі мережі та технології ведення записів, однак застосовує їх інноваційно. З часом, ймовірно, ажітаж навколо технології згасне, і блокчейн стане звичайним інструментом, який широко використовуватиметься. Дослідження та розробка блокчейн-додатків разом із ґрунтовним розумінням основних принципів блокчейн-теорії є критично важливими для максимальної реалізації трансформаційного потенціалу цієї технології.

Список використаних джерел

1. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20>.

2. Європейська Комісія. European Blockchain Strategy. 2024. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/blockchain-strategy>.

3. Перспективи розвитку блокчейн-технологій у фінансовому секторі: Тенденції, можливості та впровадження. *UkrFinTech*. URL:

Лубковський С. А.,
канд. екон. наук, доцент кафедри
корпоративних фінансів і контролінгу
Фербей Г. М.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ОПП «Фінансовий менеджмент і контролінг»,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана,
м. Київ

ПОДАТКОВИЙ КОНСАЛТИНГ ТА ЙОГО МІСЦЕ У ПІДТРИМЦІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Податковий консалтинг як один із напрямів консультаційних послуг для бізнесу, в рамках якого забезпечується фахова підтримка платників податків у питаннях податкових відносин з державою та безпосередньо контролюючими органами, сприяє ефективному виконанню податкових зобов'язань й загалом підвищенню конструктивності таких відносин. Завдяки цьому підвищується ймовірність гармонізації інтересів між податковою, яка зацікавлена в повноті сплати податків суб'єктами господарювання, платниками відповідних податків, яким потрібне сприятливе податкове навантаження, і державою, яка визначає правила гри у цій сфері та використовує зібрані кошти для фінансування суспільних благ та послуг.

Податковий консалтинг роблять податкове законодавство більш зрозумілим, а платників – більш захищеними від помилок, донарахувань, штрафів, пені та інших податкових ризиків, що негативно позначаються на показниках їх фінансово-господарської діяльності, особливо, коли вони виникають неочікувано, а отже – витрати на них не були забюджетовані. Такі ризики посилюються за умов частих та/або кардинальних змін в правовому полі, що регламентує оподаткування бізнесу. Постійні трансформації податкового законодавства, як можна помітити з Рисунку 1 нижче, є однією з особливостей вітчизняного податкового клімату. Відповідно, з кожними змінами, з одного боку, підвищується ймовірність допуститися помилки, з іншого – виникає потреба в переоцінці податкових наслідків господарських операцій і можливому перегляді тактики та/або стратегії ведення бізнесу, а отже – в послугах податкового консалтингу.

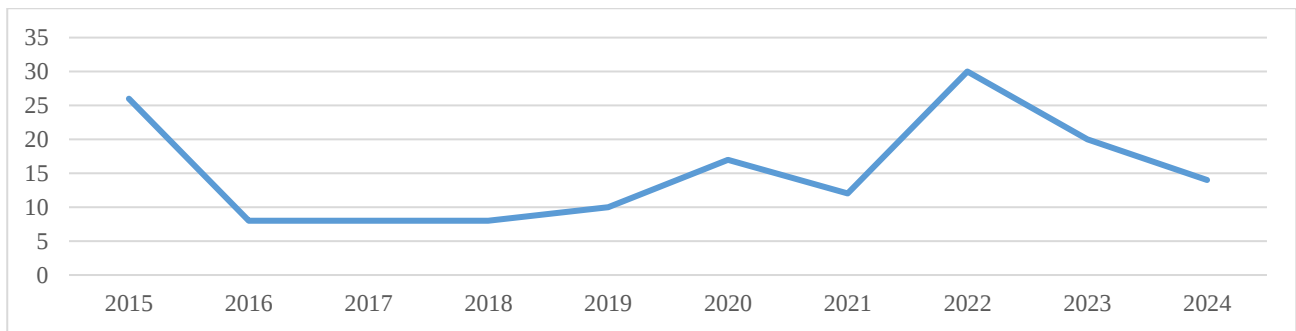

Рисунок 1 – Кількість законів, що вносять зміни у Податковий кодекс України протягом 2015-2024 років, од.

Джерело: побудовано авторами на основі [1]

Потреба в частій переоцінці впливу оподаткування, високі ризики порушення податкового законодавства, поряд з рівнем податкового навантаження, культурою оподаткування та іншими аспектами податкового клімату країни, відображається, серед іншого, на її інвестиційній привабливості та відповідних рішеннях суб'єктів господарювання. Зважаючи, що наразі Україна потребує значних інвестицій у відновлення та подальший розвиток, ефективне податкове консультування може виступити необхідним допоміжним фактором, що пом'якшує непрогнозованість податкової політики, знижує податкові ризики та спрощує і пришвидшує процес інвестування. Зокрема, іноземним інвесторам, оскільки їм ще важче досягнути тонкощі вітчизняного податкового законодавства. У Таблиці 1 нижче узагальнено основні консультаційні послуги в сфері оподаткування з метою мінімізації податкових ризиків, які можуть будуть корисними бізнесу в рамках їх інвестиційної діяльності, зокрема іноземним інвесторам при придбанні вітчизняного підприємства або його частки.

Податкова діагностика (Tax Due Diligence) допомагає перевірити діяльність підприємства – об'єкта інвестування, операцій злиття та поглинання в цілях виявлення наявних та можливих податкових ризиків, оцінити їх вплив з метою визначення справедливої ціни окремих активів або підприємства загалом та розробити стратегію мінімізації і недопущення таких ризиків у подальшому. Крім того, послуги податкового консалтингу можуть бути в нагоді, аби визначити ефективну з податкової точки зору структури угоди, запропонувати удосконалення операційної структури підприємства та провести перевірку трансакційної угоди і захистити інвестора від означених ризиків. Також забезпечити подальший супровід господарської діяльності в Україні – роз'яснити норми податкового законодавства, перевірити правильність обрахунку сум відповідних податків, заповнення декларацій, а також визначити можливі способи законної оптимізації податкового навантаження та налагодити конструктивну співпрацю з контролюючими органами.

Таблиця 1 – Послуги податкового консалтингу щодо підтримки інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання

Види послуг	Зміст послуг
Податкова діагностика (Tax Due Diligence)	– Аналіз фінансової та податкової звітності підприємства – об'єкта інвестування, операцій М&А (далі – підприємства); – перевірка правильності нарахування основних видів податків в Україні, включно з податком на прибуток, ПДВ, податком на доходи нерезидента, податками та обов'язковими внесками на доходи фізичних осіб та іншими; – аналіз ключових методів управління податковим навантаженням; – аналіз ключових типових і нестандартних операцій підприємства та повноти й правильності їхнього податкового обліку; – аналіз податкових звільнень та пільг, підтвердження права на їхнє використання; – аналіз операцій з пов'язаними сторонами та нерезидентами; – аналіз податкових активів та податкових знижок, підтвердження права на їхнє використання; – виявлення ризиків майбутніх донарахувань податків, оцінка їхнього рівня та суми можливих донарахувань податків і штрафів, надання рекомендацій інвестору щодо запланованого придбання та мінімізації таких ризиків у подальшому.
Податкове структурування	– Аналіз юридичної структури інвестора та підприємства, що придбавається; – рекомендації щодо ефективної з податкової точки зору структури угоди, яка б дозволяла: – ефективне придбання підприємства / залучення фінансування; – ефективні механізми розподілу прибутку для інвестора; – ефективні стратегії виходу – майбутнього продажу підприємства або залучення додаткових інвесторів; – рекомендації щодо зміни операційної структури підприємства для цілей мінімізації податкових ризиків (у разі потреби).
Інші консультаційні послуги	– Перевірка трансакційних угод щодо купівлі підприємства та рекомендації щодо їхніх доповнень для цілей захисту інвестора від податкових ризиків; – аналіз податкових наслідків щодо запланованих операцій інвестора (нерезидента) в Україні; – рекомендації щодо альтернативних можливостей для створення діяльності в Україні та оцінка ключових переваг і недоліків з точки зору оподаткування.

Джерело: побудовано авторами на основі [2]

Отже, податковому консалтингу у бізнесі притаманний потужний потенціал у сприянні залученню інвестицій шляхом перевірки коректності визначення і сплати відповідних податкових платежів, ідентифікації

можливих наслідків, рекомендацій щодо їх нейтралізації і забезпечення відповідності вітчизняному податковому законодавству в майбутньому, зниження податкового навантаження законним чином, корегування за потреби положень інвестиційних угод з обґрунтуванням справедливої ціни, а також підтримки у відносинах з податковими органами в цілому. Комплексно послуги податкового консалтингу формують своєрідну інфраструктуру мінімізації податкових ризиків, що спроможна полегшити підготовку і пришвидшити інвестиційний процес, зробити його більш привабливим для іноземних зацікавлених сторін, у певній мірі пом'якшити інші ризики, спричинені геополітичними потрясіннями та, в результаті, збільшити обсяги й підвищити ефективність інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання на мікрорівні та можливості відновлення й розвитку вітчизняної економіки в цілому.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 05.05.2025 р.).

2. Консультаційні послуги для інвестора: податкова діагностика (due diligence) та податкове структурування. URL: <https://deloitte.com/ua/uk/services/tax/services/due-diligence-and-tax-structuring.html> (дата звернення: 05.05.2025 р.).

Плохушко А. О.,
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
Терешко І. В.,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник: **Теліщук М. М.,**
старший викладач кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики
Державний податковий університет
м. Ірпінь

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Фінансова політика, являє собою важливий інструмент державного впливу, вона задає вектор економічного розвитку в країні. В час глобалізації, поширення цифрових технологій та під впливом внутрішніх проблем, зокрема війни та нестабільної економіки, значення фінансової політики у процесі трансформації економіки України стає надзвичайно

важливим. У ситуації з поглибленням глобалізаційних процесів, фінансова політика держави опиняється перед необхідністю особливо та чітко реагувати на динамічні зміни у структурі міжнародних фінансових відносин та враховувати вплив різноманітних зовнішніх економічних факторів.

У сучасних умовах динамічного розвитку глобальної економіки одним із ключових завдань державної економічної політики виступає формування оптимальної структури національної фінансової системи. Як слушно підкреслюється у наукових дослідженнях, така структура повинна забезпечувати гармонійне поєднання ефективного державного регулювання економічних процесів із ринковими механізмами саморегуляції. Це дозволяє фінансовій системі не лише зберігати стійкість до зовнішніх викликів, але й активно сприяти внутрішньому економічному зростанню. Збалансований підхід до побудови фінансової системи є критично важливим для підтримки макроекономічної стабільності, підвищення конкурентоспроможності економіки та забезпечення сталого розвитку країни в умовах глобалізації [1].

У цьому контексті важливим є чітке розуміння сутності фінансової політики. Її доцільно визначити як комплекс заходів, спрямованих на управління фінансовими ресурсами держави з метою досягнення стратегічних соціально-економічних цілей. Фінансова політика охоплює формування доходів бюджету, управління державними витратами, контроль за фінансовими потоками та забезпечення макроекономічної стабільності. Її основною метою є створення передумов для економічного зростання, підвищення рівня добробуту населення та зміцнення фінансової безпеки держави.

Фінансова політика – це система державних заходів, спрямованих на мобілізацію фінансових ресурсів, їх розподіл і використання для виконання державою своїх функцій [5]. Фінансова політика сприяє стабілізації економіки через вплив на попит і пропозицію, регулювання рівня інфляції, підтримку зайнятості та економічного зростання.

У період цифрової трансформації національна фінансова політика зазнає істотних змін, що зумовлені активним впровадженням сучасних фінансових технологій, автоматизацією податкового адміністрування, розвитком електронних платіжних систем та цифрових платформ управління державними фінансами. Цифровізація економіки сприяє підвищенню ефективності фінансових процесів, зменшенню трансакційних витрат, посиленню прозорості та підзвітності у сфері використання бюджетних ресурсів.

Особливої актуальності ці процеси набувають в умовах стрімкої цифровізації, коли фінансова політика зазнає глибокої трансформації на всіх етапах — від формування стратегічних цілей до реалізації конкретних

заходів і здійснення контролю за їх виконанням. Інтеграція новітніх інформаційних технологій, зокрема штучного інтелекту, технологій обробки великих даних (Big Data), блокчейн-рішень та хмарних обчислень, суттєво змінює традиційні підходи до управління державними фінансами, забезпечуючи нову якість аналітики, прогнозування та прийняття управлінських рішень [2;1].

Глобалізаційні процеси мають значний вплив на фінансову політику держави, оскільки вона відкриває ринки для міжнародних капіталів, але водночас підвищує фінансові ризики. Це вимагає адаптації фінансової політики для забезпечення стабільності національної економіки. Розглядаючи практичні аспекти ролі фінансової політики в національній економіці, ми можемо брати до уваги стратегію реформування системи управління державними фінансами на період до 2025 року, яка була схвалена Кабінетом Міністрів України у 2021 році, і являє собою важливий документ, який спрямований на побудову сучасної, стійкої та ефективної системи управління державними фінансами. Головна мета стратегії полягає у забезпеченні збереження фінансової стабільності держави та створенні умов для сталого зростання соціально-інклюзивної економіки через підвищення результативності мобілізації та витрачання державних коштів [3].

Якщо розглядати перспективи розвитку трансформації національної економіки то, як приклад можемо брати факт того що Національний банк України активно впроваджує політику сталого фінансування, розглядаючи її як ключовий інструмент фінансової політики для глибокої трансформації національної економіки. Цей стратегічний курс спрямований не лише на досягнення загальносвітових Цілей сталого розвитку (ЦСР), але й на суттєве підвищення конкурентоздатності української економіки в довгостроковій перспективі. Запровадження сталого фінансування означає інтеграцію екологічних, соціальних та управлінських (ESG) факторів у прийняття фінансових рішень. НБУ бачить у цьому не просто тренд, а фундаментальну основу для формування нової, більш стійкої та відповідальної моделі економічного розвитку України [4].

Підсумовуючи, в епоху економічних трансформацій, зумовлених цифровими технологіями, глобалізацією та пандеміями, ефективна фінансова політика стає ключовим фактором економічної стабільності та прогресу. Для успішного управління державними фінансами та забезпечення сталого розвитку необхідно впроваджувати гнучкі підходи та стратегічне планування, що спираються на можливості новітніх фінансових технологій.

Список використаних джерел

1. Лагодієнко Н.В., Якушко І.В. Розвиток системи оподаткування в умовах цифрової трансформації національної економіки. *Фінансово-*

кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2021. № 5(40). С. 378–388.

2. Мільман Л.М., Кучмійова Т.С. Фінансова політика держави в умовах цифровізації економіки. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. № 8(29). С. 45–53.

3. Кабінет Міністрів України. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022–2025 роки: Розпорядження від 29 грудня 2021 р. № 1805-р. Київ: Кабінет Міністрів України, 2021. – 10 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-2021-p>.

4. Національний банк України. Політика щодо розвитку сталого фінансування на період до 2025 року. Київ: Національний банк України, 2021. 15с. URL: <https://lv.bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-prezentuvav-politiku-schodo-rozvitku-stalogo-finansuvannya-na-period-do-2025-roku>.

5. Фінансова політика як важлива складова діяльності держави. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/18044/2/ConfFMNES_2016_Borysova_I-Financial_policy_as_important_9-12.pdf.

Чабанов Н. О.,
здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
кафедра статистики
Науковий керівник: **Зомчак Л. М.,**
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економічної кібернетики
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів

АНАЛІЗ ЗАЛЕЖНОСТІ ПОКАЗНИКІВ ВАЛОВОГО ВНУТРІШНЬОГО ПРОДУКТУ ТА ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ДИНАМІЦІ

Валовий внутрішній продукт (ВВП) є основним показником, який відображає економічну активність країни. Він вимірює загальну вартість всіх товарів та послуг, вироблених в країні за певний період і використовується для порівняння економічного стану різних країн. Це дозволяє оцінити конкурентоспроможність країни на міжнародному рівні і визначити її місце в глобальній економіці. Розуміння чинників, які впливають на ВВП, допомагає оцінювати рівень економічного розвитку та добробуту населення.

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) мають комплексний вплив на економіку, підвищуючи виробничі потужності, сприяючи технологічному

розвитку, створюючи робочі місця та поліпшуючи інфраструктуру. Тому аналіз цього взаємозв'язку дозволяє приймати більш обґрунтовані рішення у сфері економічного розвитку.

Науковці у своїх дослідженнях макроекономічних процесів та явищ активно застосовують кількісні методи, зокрема дискримінантний аналіз для дослідження аграрного сектору України на рівні регіонів [1]; кластерний аналіз для групування країн за економічними показниками [2]; ранжування для порівняння регіонів за рівнем стійкості місцевих бюджетів [3] та резильєнтності ринків праці [4]; авторегресійний аналіз для прогнозування продовольчої безпеки [5]. Загалом, наукові публікації щодо макроекономічних процесів характеризуються застосуванням сучасних кількісних методів, що дозволяє отримувати об'єктивні та обґрунтовані результати для прийняття управлінських рішень.

Метою дослідження є оцінка рівня впливу обсягів прямих іноземних інвестицій на обсяги валового внутрішнього продукту та перевірка побудованої моделі на наявність автокореляції випадкових відхилень.

Для проведення дослідження та побудови однофакторної моделі залежності були обрані дані про обсяги прямих іноземних інвестицій в Україну як факторна змінна та обсягів валового внутрішнього продукту як результуюча змінна. Дані взяті з Державної служби статистики з 2002 по 2023 рік [6].

Відповідно до кореляційного аналізу коефіцієнт кореляції становить 0,17, що свідчить про прямий (зі зростанням обсягів прямих іноземних інвестицій ВВП збільшується) слабкий кореляційний зв'язок між ПП та ВВП.

Коефіцієнт детермінації для цієї моделі становить 0,03, отже, в середньому для України 3% зміни величини ВВП пояснюється зміною обсягів ПП, а решта 97% - факторами, що не враховані в моделі.

Оскільки дані представлені динамічним рядом, доцільним є проведення тестування на наявність автокореляції випадкових відхилень, для якого обираємо метод рядів, який полягає у послідовному визначенні знаків випадкових відхилень, обчисленні кількості рядів (неперервна послідовність однакових знаків) та розрахунку на її основі математичного сподівання та дисперсії.

Випадкові відхилення змінюють знак один раз, тобто мають 2 ряди (табл. 2). Кількість знаків плюс становить 8, а знаків мінус - 14. На основі цього здійснюємо розрахунок математичного сподівання (11,18) та дисперсії (5,45). Величина математичного сподівання $E(L)$ означає, що ми можемо очікувати 11 змін знаків у послідовності даних залишків, а дисперсії $D(L)$, що кількість рядів може варіюватися з таким середнім відхиленням.

Щоб визначити чи наявна автокореляція формулюємо нульову гіпотезу H_0 : автокореляції між випадковими відхиленнями немає та підставляємо отримані показники в таку умову:

$$E(L) - \mu_{\alpha/2}^{\text{кр}} \sqrt{D(L)} < l < E(L) + \mu_{\alpha/2}^{\text{кр}} \sqrt{D(L)}$$

$E(L)$ – математичне сподівання

$D(L)$ – дисперсія

$\mu_{\alpha/2}^{\text{кр}}$ – табличне значення нормального розподілу функції Лапласа і для цього прикладу воно становить 1,96, оскільки ймовірність з якою буде відхилитися або прийматися нульова гіпотеза визначена на рівні 95%.

Після підстановки значень, отримуємо:

$$7,046 < 2 < 15,317$$

Отже, оскільки 2 – кількість рядів, не потрапляє в проміжок від 7,046 до 15,317, то з ймовірністю 95% можна стверджувати, що наявна автокореляція випадкових відхилень.

Так як кількість спостережень є меншою за 30 спостережень доцільно протестувати автокореляцію на тест Сведа-Ейзенхарта та перевірити дві нульові гіпотези:

H_0^+ - наявна додатна автокореляція

H_0^- - наявна від'ємна автокореляція

Для перевірки гіпотез визначаємо ступені вільності, які дорівнюють кількості знаків «+» та «-» та становлять 8 та 14 відповідно, та рівень значущості $\alpha = 0,05$.

Згідно з таблицями Сведа – Ейзенхарта k_1 дорівнює 6, а k_2 – 16, оскільки кількість рядів дорівнює 2 і є меншою за значення k_1 з ймовірністю 95% приймаємо нульову гіпотезу про наявність додатної автокореляції випадкових величин.

Тобто, автокореляція випадкових величин зумовлена напрямленою постійної дією факторів, що не включені до даної моделі.

Для того, щоб усунути автокореляцію з даної моделі скористаємося моделю Маркова I порядку та коефіцієнтом автокореляції, визначеному на основі статистики Дарбіна-Вотсона.

Коефіцієнт Дарбіна-Вотсона, обчислений для фактичних даних становить:

$$DW = \frac{\sum_{t=2}^T (e_t - e_{t-1})^2}{\sum_{t=1}^T e_t^2} = 0.158,$$

де e_t – випадкові відхилення, e_{t-1} – випадкові відхилення в попередньому періоді

Далі знаходимо оцінку c коефіцієнта автокореляції за наступною формулою:

$$c = 1 - \frac{DW}{2} = 0,921$$

Знаходимо оцінки параметрів $\beta_0^* = 410707,77$ та $\beta_1 = 52,49$

Відповідно вибіркова кореляційно-регресійна модель має вигляд:

$$y = 410707,77 + 52,49x$$

Далі на основі β_0^* знаходимо β_0 , яке дорівнює $410707,77 / (1 - 0,921) = 5214774,6$

Отже, парна лінійна кореляційно-регресійна модель залежності ВВП від величини ПП з урахуванням автокореляції між випадковими відхиленнями має вигляд:

$$y = 410707,77 + 52,49x$$

Коефіцієнт кореляції для оновленої моделі становить 0,4, а коефіцієнт детермінації дорівнює 0,164. Тобто величина параметрів збільшилась порівняно з початковою моделлю. Отже, можна стверджувати, що існує слабка залежність між показниками ПП та ВВП, оскільки в середньому 16,4% зміни обсягів ВВП пояснюється зміною величини ПП, а решта – 83,6% - факторами, що не враховані в моделі.

Список використаних джерел

1. Зомчак Л., Дида А., Комар М. Я. Багатовимірний аналіз просторової структури аграрного сектору регіонів України: дискримінантний підхід. *Економіка та суспільство*. 2024. (69).

2. Вдовин М. Я., Зомчак Л., Боднар О. Кластеризація країн ЦСЄ за показниками ЗЕД. *Економіка та суспільство*. 2021. №26.

3. Зомчак Л. М., Огородник С. П., Бортник Я. В. Місцеві бюджети регіонів України: багатовимірне моделювання динаміки та фінансової стійкості в умовах війни. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2025. №2 (17). С. 47-53.

4. Zomchak L., Hakava S. Unveiling Disparities and Resilience in Ukrainian Regional Labor Markets: Multidimensional Ranking Approach. *Developments in Information and Knowledge Management Systems for Business Applications*. Cham: Springer Nature Switzerland, 2025. Volume 8. P. 495-516.

5. Zomchak L., Kukhotska T. Building Food Security Resilience in Ukraine: The Autoregressive Approach to Food Price Forecasting. *Developments in Information and Knowledge Management Systems for Business Applications*. Cham: Springer Nature Switzerland, 2025. Volume 8. P. 403-424.

6. Державна служба статистики. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

Ярова І. Д.,
здобувачка вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
кафедра аналітичної економіки та міжнародної економіки
Науковий керівник: **Зомчак Л. М.,**
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економічної кібернетики
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів

МАКРОЕКОНОМІЧНА ВЗАЄМОДІЯ КУРСУ ДОЛАРА І ВВП УКРАЇНИ: РЕГРЕСІЙНИЙ АНАЛІЗ ТА УСУНЕННЯ АВТОКОРЕЛЯЦІЇ

Дослідження залежності між номінальним ВВП України та курсом долара США є актуальним для розуміння взаємозв'язків між макроекономічними показниками та валютними коливаннями. Аналіз автокореляції дозволяє виявити, чи існують повторювані патерни або лагові ефекти у взаємодії цих змінних, що може бути корисним для прогнозування економічних тенденцій та розробки ефективної макроекономічної політики. Таке дослідження допоможе уряду та бізнесу приймати обґрунтовані рішення в умовах економічної нестабільності. Крім того, розуміння цих взаємозв'язків є важливим для адаптації до зовнішніх економічних шоків і підвищення економічної стійкості країни.

У контексті дослідження залежності номінального ВВП України від валютного курсу важливо коректно обрати математичний підхід для дослідження. Зокрема, робота [1] досліджує регіональні диспропорції аграрного сектору методом кластерного аналізу, у статті [2] оцінюють підприємницьку активність у регіонах України, а у статті [3] розкривають стійкість ринку праці у різних регіонах із використанням методів таксономічного аналізу. Робота [4] надає статистичний аналіз безробіття, яке прямо впливає на динаміку ВВП. Дослідження [5] демонструє підхід до прогнозування цін на продовольство за допомогою авторегресійної моделі. Усі ці джерела поглиблюють розуміння внутрішніх економічних механізмів, які лежать в основі виявленої регресійної залежності між курсом гривні та обсягом ВВП.

Цільовим завданням цього дослідження є виявлення та дослідження взаємозв'язків у економетричній моделі залежності номінального ВВП України від офіційного курсу долара США. Усі показники були отримані з офіційного джерела, а саме - веб-порталу Державної служби статистики України [6] та офіційного сайту НБУ [7], досліджуваний період – 2015-2022 роки (квартальні дані, усього 30 спостережень). Основна мета дослідження – визначити, чи існують повторювані патерни або лагові ефекти, і у випадку

їхньої присутності скоригувати модель таким чином, аби усунути автокореляцію.

Вихідна модель, побудована на основі статистичних спостережень, має вигляд:

$$\tilde{y} = 77.52x - 1151.42 \quad (1),$$

де $\tilde{y}$ - прогнозоване значення номінального ВВП у млрд. грн, x – курс долара НБУ.

Рівняння свідчить, що номінальний ВВП України у гривнях зростає із підвищенням валютного курсу. Це типовий ефект для країн з високою доларизацією економіки або великим експортом, адже при знеціненні національної валюти іноземні доходи (у гривневому еквіваленті) стають більшими. Коефіцієнт при x 77.52 показує, що кожне підвищення курсу долара на 1 грн асоціюється з зростанням прогнозованого номінального ВВП на 77.52 млрд грн. Це може бути пов'язано з тим, що девальвація гривні (зростання курсу) призводить до збільшення номінального обсягу ВВП, особливо якщо значна частка експорту та цін всередині країни прив'язана до іноземної валюти.

Існує декілька підходів до оцінки наявності автокореляції у економетричній моделі, серед яких – графічний метод, метод рядів, тест Сведа-Ейнзенхарта та критерій Дарбіна-Уотсона. Різні методи аналізу можуть виявляти різні аспекти автокореляції. Наприклад, графічний аналіз, такий як автокореляційна функція (ACF), дозволяє візуально оцінити автокореляційні структури. Тести, такі як тест Дарбіна-Ватсона, забезпечують кількісну оцінку та можуть підтвердити або спростувати візуальні спостереження.

На основі моделі (1) було обчислено прогнозні значення результуючої змінної та відхилення цих значень від фактичних спостережень. Динаміку показнику e (відхилення від прогнозу) видно на рис. 1.

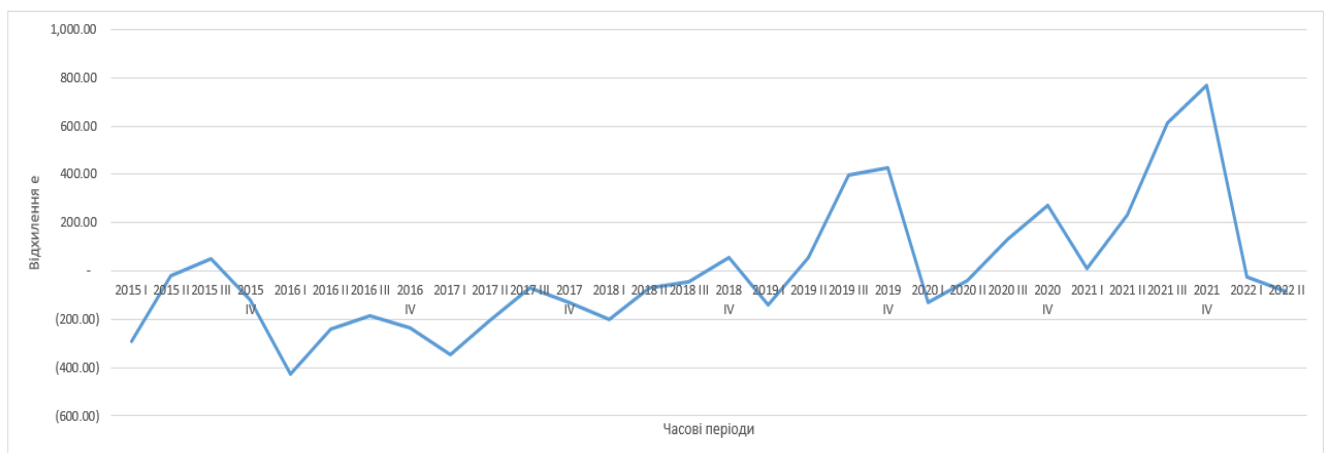

Рисунок 1 - Послідовно-часовий графік випадкових відхилень.

Побудовано автором на основі

Джерело: [1, 2]

Отож, значення змінних для одного періоду позитивно корелюють із значеннями попереднього періоду. Це може свідчити про наявність неадекватної специфікації моделі. Аби модель була точнішою, автокореляцію необхідно усунути.

За допомогою авторегресійної моделі Маркова першого порядку був визначений коефіцієнт автокореляції за допомогою формули (2):

$$\rho \approx 1 - \frac{DW}{2} \quad (2)$$

де DW – значення критерію Дарбіна-Уотсона, ρ – коефіцієнт автокореляції.

Були знайдені значення трансформованих факторної та результуючої змінної за наступними формулами:

$$y_t^* = y_t - \rho * y_{t-1} \quad (3)$$

$$x_t^* = x_t - \rho * x_{t-1} \quad (4)$$

де y_t^* – трансформоване значення результуючої змінної; y_t – фактичне значення результуючої змінної. Побудована на основі трансформованих змінних модель має вигляд:

$$\widehat{y}^* = -224.99 + 69.80x^* \quad (5)$$

Значення β_0^* (-224.99 у даній моделі) трансформується за формулою (6):

$$\beta_0 = \frac{\beta_0^*}{1-\rho} \quad (6)$$

де β_0 – вільний член моделі з урахуванням автокореляції; β_0^* – вільний член моделі (6), ρ – коефіцієнт автокореляції, обчислений за формулою (2).

Таким чином, з трансформованим за формулою (6) вільним членом модель з урахуванням автокореляції має наступний вигляд (7):

$$\tilde{y} = -517.59 + 69.80x^* \quad (7)$$

Таким чином, за допомогою графічного методу було визначено, що у моделі залежності обсягів номінального ВВП України від офіційного курсу долара США наявна додатна автокореляція. Це вказує на те, що модель може давати зміщені прогнози – оцінки коефіцієнтів моделі можуть бути ненадійними. За допомогою трансформацій модель вдалося покращити – так, щоби автокореляція не викривляла результат. Подальші напрямки дослідження включають роботу з новою моделлю, включаючи аналіз її прогнозної здатності, середню похибку тощо, а також додавання нових факторних змінних, які допомогли б покращити модель.

Список використаних джерел

1. Зомчак Л. М., Дида А. О. Регіональна диференціація та диспропорції аграрного сектору України: кластерний підхід. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2024. №6 (15). С. 24-30.

2. Бортник Я., Огородник С., Зомчак Л. Регіональний аналіз підприємницької діяльності України методами таксономічного рейтингування. *Економіка та суспільство*. 2025. №73.
3. Zomchak L., Hakava S. Unveiling Disparities and Resilience in Ukrainian Regional Labor Markets: Multidimensional Ranking Approach. *Developments in Information and Knowledge Management Systems for Business Applications*. Cham: Springer Nature Switzerland, 2025. Volume 8. P. 495-516.
4. Вдовин М. Л., Зомчак Л. М., Коханевич М.П. Безробіття в Україні: економіко-статистичний огляд. *Механізми регулювання економіки*. 2022. №1. С. 95 – 96.
5. Zomchak L., Kukhotska T. Building Food Security Resilience in Ukraine: The Autoregressive Approach to Food Price Forecasting. *Developments in Information and Knowledge Management Systems for Business Applications*. Cham: Springer Nature Switzerland, 2025. Volume 8. P. 403-424.
6. Державна служба статистики. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Національний банк України. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerates>.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**РОЗВИТОК БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ, АУДИТУ,
ОПОДАТКУВАННЯ ТА ФІНАНСІВ: РЕАЛІЇ ЧАСУ**

Тези доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної
інтернет-конференції

м. Миколаїв, 20 травня 2025 р.

Технічний редактор: С.В. Сирцева

Формат 60 x 84 1/16. Ум.друк. арк. 7,3

Тираж 100 прим. Зам. № ____

Надруковано у видавничому відділі

Миколаївського національного аграрного університету 54020, м.

Миколаїв, вул. Г. Гонгадзе, 9 Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490
від 20.02.2013 р.